

TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA

2019

VUOSI 1919 – UUSI ALKU

TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA 2019

s.4 Työväen Sivistysliiton perustamisen taustalla oli vahva usko sivistykseen. Tämän uskon juuret olivat enemmän pohjoismaisen kansansivistystyön perinteessä ja myös Snellmanin sivistysajattelussa kuin kansainvälisessä sosialistisessa kasvatustyössä. Tähän vaikutti erityisesti Väinö Voionmaan sivistysajattelu.
Elina Hakoniemi artikkelissaan Usko Sivistykseen – Työväen Sivistysliiton perustamisvaiheen sivistyskäsitys

s.62 Työväen ja työväestön suhteen on tehtävä käsitteellistä määrittelytyötä. Perinteisen työväestön ajat ovat kaukana historiassa. Pelkistetyimmillään yhtenäinen työväestö ja työväenluokka eli maailmansotien välisenä aikana omine elämäntapoineen ja kulttuureineen.
Hannu Itkonen kirjoituksessaan Työväentutkimuksen haasteet 2020-luvulla

s.64 Historiantutkijat ovat jo pitkään pyrkineet selvittämään, milloin suomalaisesta yhteiskunnasta tuli palkkatyöyhteiskunta eli työyhteiskunta, mutta vähemmän on pohdittu työn historiallisia merkityksiä.
Karri Lehtinen opinnäyte-esittelyssään Työn merkitykset Työmies-lehdessä vuosina 1895–1898

LAAJASTI TYÖVÄENTUTKIMUKSEN TIIMOILTA

Vuosina 2007–2012 toimin viidesti tämän julkaisun päätoimittajana. Se oli antoisaa aikaa. Tehtävä oli mieluinen sekä tärkeä, ja työskentelyilmapiiri toimituksessa erinomainen. Oltuani sen jälkeen kuusi vuotta toimituksen rivijäsenenä saatoin havaita siltäkin paikalta, että sama meno jatkui. Palattuani nyt jälleen päätoimittajaksi professori emeritus Seppo Hentilän, julkaisumme ensimmäisen professori-päätoimittajan jälkeen, koen tehtävän entistään velvoittavammaksi. Julkaisumme on viimeiset puolitoista vuosikymmentä vahvistanut kaiken aikaa asemaansa maamme ainoana työväentutkimukseen suuntautuneena, eri tieteenalat kattavana aikakauskirjana, joka samalla on julkaisijansa tärkein tuote ja käyntikortti. Samalta pohjalta jatkamme. Kuluvana vuonna olen kiitollisena havainnut, että myös toimituksen ilmapiiri on ennallaan. Yhteistyö toimii oivallisesti.

Lukijan käsillä olevan vuosikirjan teemana on Vuosi 1919 – uusi alku. Sisällissodan jälkeen työväenliike oli maahan lyötynä, mutta vuonna 1919 alkoi tapahtua. Pitkin maata suljettuina olleet työväentalot avattiin jälleen, ja työväenjärjestöt pääsivät jatkamaan työtään. Niin teki myös kymmenen vuoden ikään ehtinyt Työväen Arkisto. Lisäksi työväenliikkeen sisällä tapahtui merkittävää itsenäistymistä porvarillisesta järjestömaailmasta, kun Työväen Sivistysliitto (TSL) ja Työväen Urheiluliitto (TUL) aloittivat. Vuoden 1919 eduskuntavaaleissa sosialidemokraatit olivat mukana ja saavuttivat jälleen suurimman puolueen aseman. Tässä julkaisussa huomion kohteena ovat mainitut kaksi järjestöä. Maisterit Elina Hakoniemi ja Tero Tuomisto valottavat eri näkökulmista TSL:n alkuvaiheita. Professori emeritus Seppo Hentilä tarkastelee puolestaan pitkällä aikajaksolla TUL:n vaiheita. Professori Hannu Itkonen sekä tutkijat Pertti Matilainen ja Anna-Katriina Salmikangas valotta-

vat tutkimusta TUL:n seurojen näkemyksistä ja pohdiskelevat työväenurheilun tutkimuksen tilaa. Näiden artikkeleiden lisäksi tarjolla ovat professori Pauli Kettusen laaja tarkastelu eturistiriitojen ja suunnittelun merkityksestä Mauno Koiviston yhteiskuntapolitiikassa sekä oikeustieteen tohtori Marianne Vasara-Aaltonen artikkeli, jossa hän havainnoi työväenliikkeen ja oikeusaputoiminnan suhteita 1900-luvun alussa.

Vuonna 2008 julkaisumme sisältöön mukaan ottamani Keskustelua-osion palstoilla on vuosien varrella julkaistu lukuisia, ajatuksia herättäviä puheenvuoroja. Myös tällä kertaa osion sisältö on mitä kiintoisoin. Vuosikymmenen vaihteen jälleen lähestyessä on aika pohtia työväentutkimuksen uusia haasteita runsaan vuoden päästä alkavan 2020-luvun kynnyksellä. Professorit Anu Lahtinen, Pirjo Markkola ja Hannu Itkonen pohtivat kysymystä erinomaisissa puheenvuoroissaan eri näkökulmista. Kuten jo osion ensimmäisessä, Matti Hannikaisen puheenvuorossa vuonna 2008, myös tämänkertaisissa puheenvuoroissa nousee esiin Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran huomattava merkitys työväentutkimuksen edistäjänä.

Graduesittelyt kertovat tuttuun tapaan muutaman esimerkin voimin, että työväentutkimus on vahvasti esillä opiskelijoiden mielissä heidän valitessaan opinnäyteaiheitaan. Kirjarvio-osio, tärkeä osa julkaisuamme, on jälleen runsas ja monipuolinen kattaus kuluneen vuoden runsaasta työväentutkimuskirjallisuudesta. Kuten ennenkin, työväen perinnejärjestöt kertovat vuosikirjan päätteeksi monipuolisesta toiminnastaan kuluneena vuonna.

Toivotan lukijoille kiintoisia lukuhetkiä julkaisumme parissa ja miellyttäviä Joulun pyhiä!

Erkki Vasara
päätoimittaja
erkki.vasara@helsinki.fi

PÄÄKIRJOITUS

- 1 Erkki Vasara: Laajasti työväentutkimuksen tiimoilta

ARTIKKELIT

- 4 Elina Hakoniemi: Usko sivistykseen – Työväen Sivistysliiton perustamisvaiheen sivistyskäsitys
- 17 Tero Tuomisto: Työväen Sivistysliiton ”Agricola”: Hjalmar Eklund, liiton ensimmäinen sihteeri
- 24 Seppo Hentilä: TUL – satavuotias, joka karkasi ikkunasta mutta ei kadonnut
- 33 Hannu Itkonen, Pertti Matilainen, Anna-Katriina Salmikangas: TUL-seurojen muuttuvat tulkinnot
- 44 Pauli Kettunen: Eturistiriidat ja suunnitelu Mauno Koiviston yhteiskuntapolitiikassa
- 51 Marianne Vasara-Aaltonen: ”Kaikkein tärkeimpiä etuja...” – Havaintoja työväenliikkeen suhtautumisesta oikeusavun järjestämiseen

KESKUSTELUA

- 58 Anu Lahtinen: Työväenhistorian mahdollisuuksia ja haasteita 2020-luvulla
- 60 Pirjo Markkola: Työväentutkimuksen haasteet 2020-luvulla
- 62 Hannu Itkonen: Yhteiskunnan muutoskiito haastaa työväentutkimuksen

OPINNÄYTEET

- 64 Venla Ranki: Sukupuoli ja paikallisuus jäsensivät työväen ehdokkuutta eduskuntavaaleissa 1900-luvun alussa
- 64 Karri Lehtinen: Sivistyneistö muotoilemassa Suomen ensimmäisen työväenopiston periaatteita 1890-luvulla
- 65 Toni Koskinen: Työn merkitykset Työmies-lehdessä vuosina 1895–1898
- 66 Jemiina Vainikainen: Sisällissodan trauma Kjell Westön teoksissa
- 66 Anna-Mari Salo: Samasta työstä sama palkka
- 67 Antti Sauli: SKDL:n sosialistit ja heidän ideologinen profiilinsa 1980-luvulla
- 68 Jussipekka Luukkonen: Kansallisen Koomuspuolueen ja Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen kielto lakikeskustelut 1929–1931

KIRJA-ARVIOT

- 70 Seppo Hentilä: Pitkät varjot. Muistamisen historia ja politiikka. (Kari Teräs)
- 71 Seppo Aalto: Kapina tehtailla. Kuusankoski 1918. (Jukka Kekkonen)
- 73 Esa Lahtinen: Punaisiin Silmin: Espoon Kauklahti 1917–1918. Pentti Ahtiainen ja Matti Jussila: Vihaa, verta ja kyyneliä – Punavalkoinen Uusikaupunki 1918. (Mikko Kosunen)
- 75 Seppo Tiihonen: Vallan kumoukset Suomessa 1917–1919. Suomi ja vallan verkostot. (Seppo Hentilä)
- 76 Kati Katajisto: Sodasta sovintoon. (Seppo Hentilä)
- 78 Turo Manninen: Yrjö Mäkelin. Työväenliikkeen tienraivaajan elämä 1875–1923. (Tauno Saarela)
- 79 Ossi Kampainen: Palkkana pelko ja kuolema. Neuvosto-Karjalan suomalaiset rakentajat. (Joni Krekola)
- 80 Anitra Komulainen: Valloittavat osuuskaupat. Päivittäistavarakaupan keskittyminen Suomessa 1879–1938. (Sami Karhu)
- 81 Jokke Toivonen et al. (työryhmä): Meidän Kallio – Ei päivää ilman Elantoa. Esko Hytönen (kirjoittaja) ja Laura Salama (kuvittaja): Hesarin kulmilla 50-luvun Kalliossa. (Pirjo Kaihovaara)
- 83 Markku Liljeström: Metallin mies – Valdemar Liljeströmin elämä 1902-1960. (Pauli Kettunen)
- 86 Anton Monti ja Pontus Purokuru: 1968. Vallankumouksen vuosi. (Katja-Maria Miettunen)
- 87 Seppo Lindblom ja Pekka Korpinen (toim.): Merkillinen Mauno. (Seppo Hentilä)
- 88 Risto Hauvonen: Taistelu Koivistosta. Mauno Koiviston presidenttikausi lähihistorian puntarissa. Juho Ovaska: Mauno Koiviston idänkorti. Sotamiehestä presidentiksi. (Tapio Bergholm)
- 90 Kalevi Hölttä: Kuri. Millainen kurinpitovalta työntantajalla on työntekijöihin? (Pete Pesonen)
- 92 Anu Suoranta ja Sikke Leinikki (toim.): Rapautuvan palkkatyön yhteiskunta. Mikä on työn ja toimeentulon tulevaisuus? (Päivi Uljas)

- 93 Risto Korhonen: Etelärannan mahtivuodet. Tulopolitiikan nousu ja tuho 2000-luvulla. (Ritva Savtschenko)
- 94 Ville Blåfield: Hengempimeyttä vastaan. Puheenvuoroja sivivityksestä. (Elina Hakoniemi)
- 95 Seppo Hentilä: TUL liikuttaa, kasvattaa, vaikuttaa. Suomen Työväen Urheiluliitto 1919–2019. (Jouko Kokkonen)
- 97 Jyrki Talonen: Vuosisata liikuttaa ja liikettä. TUL:n Varsinais-Suomen piirin 100-vuotishistoria 1919–2019. Harri Hermo: Toveruutta, urheilua, liikunnan iloa. TUL 100 vuotta Satakunnassa. (Erkki Vasara)
- 99 Pekka Nissilä & Lasse Lehtonen (toim.): Muusikko edellä: Muusikkojen liiton sata-vuotisjuhlakirja. (Matti Hannikainen)
- 100 Jarmo Peltola ja Erkki Vasara (toim.): Tehtävänä työväenhistoria – Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 30 vuotta. (Hannu Itkonen)
- 102 Kasper Braskén, Nigel Copsey ja Johan A. Lundin (toim.): Anti-Fascism in the Nordic Countries. New Perspectives, Comparisons and Transnational Connections. (Oula Silvennoinen)
- 103 Pete Pesonen ja Minna Sannikka (toim.): Aseettomat kädet. Muistoja aseistakieltäytymisestä. (Janne Kuusisto)
- 104 Mika Hyötyläinen: Divided by Policy – Urban Inequality in Finland. (Lotta Junnilainen)
- 105 Lotta Junnilainen: Lähiökylä – Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta. (Mika Hyötyläinen)
- 106 Nils Edling (toim.): The Changing Meanings of the Welfare State: Histories of a Key Concept in the Nordic Countries. (Ilkka Kärrylä)
- 108 Eetu Viren: Raha ja työvoima. Tutkimus rahasta yhteiskunnallisena suhteena, sen voimasta ja vaikutuksista työvoiman luokkakokoonpanoon. (Miika Kabata)
- 109 David Neiwert: Alt-America: The Rise of the Radical Right in the Age of Trump. (Robert Fonsén)
- 110 Lamppu Laamanen: Roudarit – Vastuun ja kamojen kantoa jo vuodesta 1965. (Petri Tanskanen)
- 111 Anna Kankila, Eetu Viren, Harry Salmenniemi, Heidi Meriläinen, Joel Kilpi, Johannes Ekholm, Klaus Lumi Maunuksela, Lasse Poser, Mia Haglund ja Pontus Purokuru: Työstäkieltäytyjän käsikirja. Joel Kilpi (toim.): Tekstejä työstäkieltäytyjille. (Reetta Laitinen)
- 113 Pontus Purokuru: Täysin automatisoitu avaruushomoluksuskommunismi (Reetta Laitinen)

IN MEMORIAM

- 116 Tellu Laukkanen (1949–2019) – Työväenliikkeen vahva moniosaaja

TYÖVÄEN PERINNELAITOKSET

- 118 Työväenperinne – Arbetartradition ry
119 Työväenliikkeen kirjasto
125 Työväen Arkisto
129 Kansan Arkisto
132 Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura
136 Työväenmuseo Werstas

141 ABSTRACTS

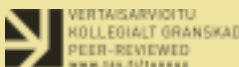
TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA 2019

Toimitus: Erkki Vasara (päätoimittaja), Alpo Väkevä (toimitussihteeri), Pertti Ahonen, Mikko Kosunen, Janne Kuusisto, Pete Pesonen, Tuija Siimes, Marita Viinamäki.

Ulkoasu ja taitto: Maija Toropainen

Julkaisijat: Kansan Arkisto, Työväen Arkisto, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Työväenliikkeen kirjasto, Työväenmuseo Werstas, Työväenperinne – Arbetartradition ry
Kustantaja: Työväenperinne
– Arbetartradition ry

Painopaikka: Newprint Oy, Raisio 2019
Tilaukset: Työväenliikkeen kirjasto, Sörnäisten rantatie 25 A 1, 00500 Helsinki, p. 09 766 429, sähköposti: perinne@tyovaenperinne.fi
ISSN: 0784-1272 (painettu)
ISSN: 1459-7780 (pdf)

USKO SIVISTYKSEEN – TYÖVÄEN SIVISTYSLIITON PERUSTAMISVAIHEEN SIVISTYSKÄSITYS

Elina Hakoniemi,

VTM, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto

Työväen Sivistysliitto (TSL) perustettiin syksyllä 1919, sata vuotta sitten, jolloin juuri itseinäistynyt Suomi oli toipumassa sisällissodasta. Työväenliike haki hävityn sodan jälkeen uutta suuntaa, ja tulevaisuus oli sille avoin kysymys.

Osalle työväenliikkeen jäsenistä vastaus tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin oli sivistys. Väinö Voionmaan johdolla työväen sivistysliikettä ryhdyttiin vahvistamaan osaksi työväenliikettä poliittisen ja taloudellisen työväenliikkeen rinnalle, mikä johti TSL:n perustamiseen. Liiton perusteissa vaikutti sivistysusko, jonka mukaan sivistys oli avain yhteiskunnan kehitykseen. Artikkelin pureutuu tähän sivistysuskoon: miten TSL:n perustajat, keskeisimpänä Voionmaa, perustelivat sen, että juuri sivistys oli työväenliikkeelle ja työväestölle erityisen tarpeellista?

TSL:n perustamisvaiheesta ja liiton historiasta yleensä on olemassa varsin vähän aiempaa tutkimusta. TSL:n historiaa on käsitelty Jorma Kalelan tutkimussuunnitelmassa vuodelta 1978, TSL:n pääsihteerinä toimineen Jussi Pikkusaaren liiton historiaa vuosina 1919–1999 käsittelevässä teoksessa ja TSL:n opintosihteerinä toimineen Pentti Järvisen pro gradu -tutkielmassa vuodelta 1969.¹ Näissä teoksissa liiton perustamisvaihetta käsitellään

vain lyhyesti, osana TSL:n pitkää historiaa. Poikkeuksena tästä on Järvisen tutkimus, joka keskittyy liiton alkuvaiheisiin. Gradun näkökulmana on kuitenkin liiton suhde muihin poliittisiin ryhmiin. Maria Lähteenmäki on puolestaan tutkinut laajasti Väinö Voionmaan ajattelua myös työväen sivistystyön osalta.² Lisäksi TSL:n historiaa esitellään toimittaja Ville Blåfieldin laatimassa liiton 100-vuotiskäsitelmässä.³ Pohjoismaisen ja kansainvälisen työväen sivistystyön osalta aiempaa tutkimusta on saatavilla runsaammin.⁴

Artikkeli pureutuu TSL:n perustamisvaiheen sivistysuskoon sivistys-käsitteen käsitehistorian näkökulmasta. Artikkelin analysoi käsitteelle sivistys annettuja merkityksiä TSL:n alkuvaiheen julkaisuissa. Huomio kiinnittyy erityisesti siihen, miten sivistyksen merkitystä yhteiskunnassa hahmotettiin, ja siihen, mihin sivistystyöllä pyrittiin. Reinhart Koselleckin luoman käsitehistorian termien mukaisesti huomio kohdistuu TSL:n perustamisvaiheen historiallisen ajan ulottuvuuksiin: *odotushorisonttiin* ja *kokemusavaruuteen*. Kokemusavaruus (*Erfahrungsraum*) muodostuu kokemuksesta menneestä: menneisyys ja sen tulkinnat ovat läsnä nykyhetkessä ja ohjaavat toimintaa. Odotukset tulevaisuudesta puolestaan muo-

Työväen Sivistysliiton toimikunnan kokous vuonna 1929. Toimikunnan jäsenet kuvassa vasemmalta: Yrjö Räisänen, Heikki Puro, sihteeri Hjalmar Eklund, Väinö Voionmaa, Mikko Ampuja, Lyyli Takki ja Julius Sundberg. Kuva: Työväen Arkisto.

dostavat odotushorisontin (*Erwartungshorizont*), joka on toiminnan referenssi. Kosellekin mukaan käsitteet ovat odotusten ja kokemusten keskiössä. Lisäksi käsitteillä itsellään on keskeinen rooli muutoksessa, sillä modernina aikana tapahtunut odotusten erkaantuminen kokemuksista on tehnyt käsitteistä keskeisiä toimijoita.⁵

Artikkelin aineiston rungon muodostavat Työväen Sivistysliiton valmistelevan komitean asiakirjat, komitean jäsenten julkaisut työväenlehdissä, TSL:n opintokirjat 1920-luvulta sekä *Työväen sivistystyö I* -julkaisu vuodelta 1922. Lisäksi artikkelia varten on käyty läpi TSL:n edustajiston asiakirjat vuosilta 1919–1929 sekä vuodesta 1928 alkaen julkaistun liiton järjestölehden *Työläisopiskelijan* numerot vuosilta 1928–1939.

Artikkelin alussa kuvataan TSL:n perustamisvaiheen taustaa: sivistystyön nousua

sisällissodan jälkeen, liiton perustamiseen johtanutta kehitystä sekä suhdetta aiempaan sivistystyöhön. Sen jälkeen analysoidaan sivistykseen kytkeytyneitä merkityksiä ja odotuksia. Näistä keskeisimpiä ovat sivistyksen yhteiskunnallisuus, erityinen työväen sivistystarve sekä kysymykset sivistyksen tasa-arvosta.

Sivistystyön nousu ja TSL:n perustaminen sisällissodan jälkeen

Kehittyvät kansallisvaltiot olivat alkaneet kouluttaa kansalaisiaan 1800-luvun edetessä. Pohjoismaissa yläluokkien käynnistämä kansansivistyksen aalto nosti harjalleen kansanliikkeitä, muun muassa työväenliikkeen, jotka omaksuivat sivistystyön keskeiseksi osaksi toimintaansa. Usko koulutuksen ja sivistyksen voimaan oli vahva.⁶ Tämä usko joutui koetukselle väkivallan aikakaudella. Ensimmäisen maailmansodan pauhussa alkoi

kuuluu konservatiivisten kulttuuripessimistien näkemyksiä siitä, että yritykset sivistää kansaa olivat onnistuneet herättämään ainoastaan primitiivisen, raakuuteen taipuvaisen joukkosielun. Toisille sota oli todistus siitä, että koulutusta tarvitaan aiempaa enemmän, jotta vastaavalta voitaisiin tulevaisuudessa välttyä.⁷

Nämä näkemykset kilpailivat myös Suomessa. Konservatiivisimmat tahot olivat valmiita hylkäämään kansanvalistuksen suuren hankkeen, mutta osa taas katsoi, että sivistystä tarvitaan enemmän kuin koskaan. Jälkimmäinen kanta pääsi voitolle: sisällissodan jälkeen koulutus nähtiin keskeisenä keinona jakautuneen kansakunnan eheytykseen. Eheyttävää koulua ajoivat erityisesti edistyspuolue ja maalaisliitto, mutta myös sosiaalidemokraattinen työväenliike piti esillä koulutuskysymyksiä.⁸

Työväen Sivistysliiton perustajat, keskeisimpänä Väinö Voionmaa, edustivat niitä, joiden usko sivistykseen ei ollut horjunut sodan myötä. Työväenliikkeen piirissä sivistysusko ei kuitenkaan ollut mikään uusi eetos, sillä liike oli harjoittanut sivistystyötä syntymästään alkaen. Liikkeen järjestäytyminen tapahtui samanaikaisesti kansansivistystyön demokratisoitumisen kanssa. Demokratisoituminen merkitsi sitä, että yläluokkien käynnistämä ylhäältä alas suuntautuva kansansivistys kehittyi kansanliikkeiden ja yhdistysten työmaaksi⁹. Jo varhaisessa wrightiläisessä työväenliikkeessä tehtiin kansansivistystyötä, minkä perintönä sivistys säilyi keskeisenä osana myös sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen toimintaa¹⁰.

Viime vuosisadan alussa työväensivistys tarkoitti sosiaalidemokraattisen puolueen harjoittamaa valistus- ja agitaatiotoimintaa sekä agitaattoreiden kouluttamista työväenliikkeen piirissä¹¹. Pääpaino oli työväenliikkeen ideologian ja tavoitteiden tuntemisessa, mutta jo alusta alkaen toimintaan sisältyi myös laajempia sivistysihanteita¹².

Sivistystyön keskusjärjestöä oli suunniteltu jo aiemmin, etenkin sen jälkeen, kun Ruotsin Arbetarnas Bildningsförbund (ABF) oli perustettu vuonna 1912. 1910-luvun kuluessa

työväen sivistystyötä kokoavaksi voimaksi oli tuloksetta suunniteltu muun muassa Työväen Kirjallisuusliittoa sekä Helsingin työväenjärjestöjen opistoa. Kansalaissota katkaisi nämä suunnitelmat. Järvisen mukaan erityisesti opiston toiminta oli nopeasti paisunut laajaksi: ”Millaisena kehitys olisi jatkunut [ilman sotaa], jää kuitenkin arvailujen varaan”.¹³

Sisällissodan jälkeen aika oli otollinen sivistystyön keskusjärjestön perustamiselle. Kalela esittää, että sota oli muuttanut erityisesti Voionmaan mutta myös muiden sivistyslinjaa ajavien asemaa työväenliikkeessä. Ennen sotaa Voionmaa oli ollut ideologisesti eri linjalla työväenliikkeen johdon kanssa. Kalelan mukaan Voionmaakin tiedosti, ettei hänen edustamiensa ihanteiden mukaiselle työväen sivistystoiminnalle ollut edellytyksiä ennen sotaa. Sosiaalidemokratia toipui sodasta Väinö Tannerin reformistisella linjalla, mikä toi voionmaalaiselle sivistystyölle liikkeen johdon tuen.¹⁴ Toisaalta sivistystyötä oli harjoitettu myös ennen sotaa, ja Voionmaa oli osallistunut keskusteluun sivistyspoliittisista kysymyksistä jo 1910-luvun aikana.

Sivistysliittoa ryhdyttiin perustamaan syksyllä 1918. Ensimmäinen konkreettinen askel liiton perustamiseksi otettiin joulukuussa 1918, kun Suomen Sosialidemokraattinen Nuorisoliitto teki päätöksen muodostaa valmistava komitea perustamista varten. TSL:n valmistavan komitean kertomuksen mukaan ”muutama asianharrastaja” oli ehdottanut nuorisoliitolle, että se ryhtyisi aloitteelliseksi sivistysliiton perustamiseksi¹⁵. Aikalaiskertomusten mukaan aloitteen taustalla oli kuitenkin yksin Voionmaa. Yleisesti ottaen TSL:n perustamista käsittelevät aikalaistekstit nostavat poikkeuksetta Voionmaan perustamisen primus motoriksi¹⁶.

Valmistava komitea kokoontui puheenjohtajaksi valitun Voionmaan johdolla kolme kertaa tammikuussa 1919¹⁷. Se laati sääntöehdotuksen perustettavalle liitolle, lähetti työväenliikkeen keskusjärjestöille kutsun perustettavaan liittoon liittymisestä ja aloitti tie-

dotuskampanjan. Komitea jätti asian edistämisen Voionmaan tehtäväksi¹⁸. Tämä rekrytoi toimittaja Hjalmar Eklundin avukseen järjestämään sivistysliiton perustamista¹⁹. Lopulta perustava kokous pidettiin syyskuussa 1919.

Työväen Sivistysliiton perustamistyössä Ruotsin ABF oli merkittävä esikuva. Myös liiton perustamista mainostavat tekstit pitivät esillä, että TSL ottaisi mallia Ruotsista²⁰. Vehkamäki kirjoitti vuonna 1922, että ABF toimi liiton esikuvana jo perustamisvaiheessa ”joka suhteessa” ja että ”toiminta täällä tapahtuu samaan tapaan kuin Ruotsissakin”²¹. TSL:n perustamisen jälkeen vuonna 1921 opintosihteeri Eklund teki opintomatkan Ruotsiin. Länsinaapurista kopioitiin erityisesti paikallistasoille ulottuva organisaatiomuoto ja opintopiirejä painottava pedagogiikka.

TSL:n perustaminen oli osa sisällissodan jälkeistä työväenliikkeen järjestäytymistä – samoihin aikoihin perustettiin myös Työväen Urheiluliitto, Työväen Näyttämöiden Liitto sekä Työväen Musiikkiliitto. Kalelan mukaan sivistysliiton perustaminen oli osa kehitystä, jossa työväenjärjestöt keskittyivät omiin erityisalueisiinsa. Kehityksen taustalla oli edustuksellisuuden lisääntyminen ja työläisen omakohtaisen osallistumisen määrän väheneminen.²² Järjestöjen piirissä voimistui työväestön oma, muusta kulttuurin kentästä erillinen kulttuuritoiminta. Järvisen mukaan pohja eriytymiselle oli luotu jo ennen sisällissotaa, mutta tappio nopeutti kehitystä: kun mahdollisuudet toimia avoimen poliittisesti olivat rajatut, toiminta kulttuurin parissa lisääntyi.²³

TSL:n synty merkitsi uutta aikaa työväen sivistystyössä. Lähteenmäki on kuvannut sitä, miten Suomen itsenäisen valtion perustaminen sekä sisällissodan kokemukset mursivat kansanvalistuksen ideaalin ja miten työväenliikkeen toimijat saivat tehtäväkseen määrittellä uudelleen, mitä työväensivistys oli.²⁴ Kansanvalistuksen käsityksen murtuminen ei merkinnyt loppua sivistysuskolle. Sen sijaan

hylätyksi tuli sisällissotaa ennen harjoitettu sivistystyö – ja sekin vain osittain.

Sodan jälkeen Voionmaa suhtautui sotaan edeltäneeseen sivistystyöhön kriittisesti. Hänen mielestään työväestön ajautuminen sotaan oli osoitus aiemman sivistystyön puutteellisuudesta²⁵. Voionmaa kirjoitti *Suomen Sosialidemokratissa*:

Kansa kokonaisuudessaan on joutunut kauheasti maksamaan ne laiminlyönnit ja synnit ylevien kansansivistäjien alalla, joista yhteiskunnallisen vallan ja johdon anastanut porvaristo etupäässä on vastuunalainen. Mutta myöskin Suomen sosialidemokratian omassa keskuudessaan harjoittama vapaa sosialistinen valistustyö on osoittautunut aavistamattoman pintapuoliseksi ja heikoksi. - - Masentava kokemus pakottaa tästä lähin toisella tavoin kuin ennen huolehtimaan työväen sivistyskysymyksistä.²⁶

Katkos näkyy myös TSL:n perustamista mainostavissa teksteissä, joita valmistava komitea levitti työväenlehtiin. Irtisanoutuminen sisällissotaa edeltävästä ajasta ei ole yllättävää, toivottiinhan uudelle liitolle valtionapua. Mitenkään jyrkin sanankääntein aiempaa sivistystyötä ei kuvattu. Pääosin oltiin tyytymättömiä keskittämisen ja organisoimisen puutteeseen sekä aiemman sivistystyön pinnallisuuteen. Agitaatiosta ja herätystyöstä haluttiin siirtyä syvällisempään sivistystyöhön²⁷. Samalla kuitenkin korostettiin myös sitä, että TSL on jatkumoa vanhalle.²⁸

Sivistystyön uusi vaihe ei kuitenkaan merkinnyt vain keskittämistä ja organisoimista. Mainostaessaan perustettavaa liittoa Mikko Ampuja kirjoitti, että TSL tuo ”uusialoitteita, pysyviä opistoja, joista yhteiskuntatieteet uusimmasta kirkkaudessaan sijansa saavat, josta tieteellisyys ja ihmisyyys rakkaimmassa ja yleimmässä muodossaan tulevat työväen elämää ihastuttamaan, hyödyttämään ja edistämään”. Liiton päämäärät olivat ”kaukana ja korkealla”.²⁹ Tämä kuvastaa hyvin sitä, että TSL:n perustamisen taustalla vaikutti laajempi, Voionmaan johdolla kehittyvä sivistysaate.

Sivistys yhteiskunnallisena kysymyksenä

TSL:a ei perustettu vain harrastustoiminnaksi tai järjestökasvatuksen työkaluksi, vaan sen perustana oli Voionmaan viitoittama visio sivistyksestä keskeisenä osana yhteiskunnan kehittämistä. Sivistys oli Voionmaalle ja TSL:n perustajajäsenille ennen kaikkea yhteiskunnallinen kysymys.

Väinö Voionmaalle oli kertynyt kokemusta kansansivistyksen parissa: ennen Työväen Sivistysliittoa hän oli toiminut Kansanvalistusseuran ja raittiusliikkeen aktiivina. Voionmaa oli sosialisti, mutta, kuten Lähteenmäki tuo esiin, koulutususkovaisuus oli hänen sosialisminsa lähtökohta³⁰. Voionmaan sivistysusko jakoi paljon 1800-luvun fennomaanisen kansanvalistuksen ideologian kanssa, ja Snellman oli Voionmaalle keskeinen vaikuttaja³¹. Jo vuonna 1912 kirjoittamassaan pamfletissa *Snellman ja köyhälistö* Voionmaa tulkitsi, että Snellman oli yhteiskunnallinen kehittäjä ja myös työväestön kohottaja, jolle sivistys oli keskeinen keino saavuttaa edistystä.³² Snellmanin tavoin Voionmaan odotushorisontissa näkyi sivistyksen voimalla uudistuva yhteiskunta.

Sivistyskysymyksen kytös yhteiskunnan kehitykseen näkyy TSL:n alkuvaiheessa monin tavoin. Sisällissodan jälkeen Voionmaa markkinoi perustettavaa sivistysliittoa korostamalla työväen sivistystyön uudistamisen tärkeyttä osana ”suurta sosialista uudistusta, joka kaikista tapahtumista huolimatta on maailmansodan seurauksena alkava meidänkin maassamme”. Sivistysliiton rooli osana uudistusta oli ”henkisesti itsenäisten, edistyshaluisten ja -kykyisten, sopusointuisten yksilöitten kehittäminen opetuksen ja itekasvatuksen avulla, kansan sivistyselämän rikastuttaminen ja yhteiskunnan parantaminen näiden yksilöitten avulla”³³. Sivistyksen kytkeminen yhteiskunnallisiin kysymyksiin oli tuttua Ruotsin puolelta. ABF:n perustajan Richard Sandlerin ajatukset kulttuurisesta sosialismista korostivat sivistyksen asemaa yhteiskunnassa ja sivistyksen merkitystä yksilön toimimiselle yhteiskunnassa³⁴.

Sivistyksen asema yhteiskunnallisena kysymyksenä korostui Voionmaan käsityksissä *porvarillisen ja sosialistisen sivistyksen* eroista. Niiden erottaminen toisistaan oli keskeinen osa retoriikkaa, jolla perusteltiin työväen oman sivistystyön tarpeellisuutta. Voionmaan mukaan porvarillinen sivistys oli perinnöllistä ja yksilöllistä ja jätti yksilön ja yhteiskunnan suhteen löyhäksi. Porvarillisen sivistysajattelun piirissä kansansivistys voitiin nähdä yhteiskunnallisena, mutta korkeammalla sivistyksellä oli siinä kuitenkin ennen kaikkea yksilöllinen päämäärä. Porvarillisessa sivistyskäsityksessä sivistys oli ajanvietettä ja nautinnonväline.

Sen sijaan sosialistinen käsitys sivistyksestä laajensi tiedon ja sivistyksen merkityksen yksilön piiristä yhteiskuntaan: tiedolla tuli olla ”selvä yhteiskunnallinen tarkoitus”³⁵. Keskeistä oli sivistyksen merkitys yksilön ja yhteiskunnan suhteelle: ”Sivistyksen tulee luoda ja ylläpitää hyödyllistä vuorovaikutusta yksilön ja yhteiskunnan kesken: niin kuin yhteiskunnallisten parannusten tulee olla hyödyllisiä yksilölle, niin yksilön toiminnan hänen henkisenkin toimintansa, tulee olla hyödyksi yhteiskunnalle”. Tätä Voionmaa kutsui yhteiskunnallisen sopusoinnun aikaansaamiseksi, ja hän esitti, että juuri se oli työväen sivistystyön tarkoitus. Voionmaa kirjoitti: ”Se tarkoitus on mullistava, on vallankumouksellinen. Sosialismi ei voi ajatella tulevaisuuden yhteiskuntaa ilman täysin sivistyneitä yhteiskunnan jäseniä. Sen lähimpänä pyrkimyksenä on sen vuoksi valmistaa mahdollisuuksia todellisen sivistyksen hankkimiseen kaikille.”³⁶

Voionmaa ei nähnyt sivistystyötä yksinomaan sivistysliikkeen asiana. Sen sijaan sivistystyö kytkeytyi Voionmaan ajattelussa koko työväenliikkeen tavoitteisiin. TSL:n perustamisvaiheessa Voionmaa kirjoitti *Suomen Sosialidemokraattiin*, että sivistystyö on perusluonteeltaan sosialistista, sillä työväen sivistyksen voitto merkitsisi ”sivistyssorron lakkaamista, sivistysmonopoliin hävittämistä, sivistyksen yhteiskunnallistuttamista - - Silloin kuin työväen sivistys on voittanut, on sosialismi voittanut”³⁷.

Sivistyksen keinoin tapahtuva muutos lähti yksilöstä. Tässä korostui työväen sivistystyöhön alusta alkaen sisältynyt ihanne itsekasvatuksesta, jota opintopiirimuotoinen opetus osaltaan tuki. Itsekasvatuksen ihanne oli niin ikään saanut paljon vaikutteita Ruotsin työväensivistystyön piiristä³⁸. Voionmaa korosti, että ero sosialistisen ja porvarillisen sivistyksen välillä koski päämääriä eikä muotoa: sosialistiseen sivistykseen ei kuulunut eri oppimääriä tai -sisältöjä kuin porvarilliseen. Yhteiskunnallisuus ei merkinnyt yhteiskunnallisiin kysymyksiin keskittymistä. Sen sijaan sivistyksen tuli Voionmaan mukaan olla yhteiskunnallista ”sisällisessä merkityksessä”, mikä tarkoitti ”yhteiskunnan henkisiä ja siveellisiä oloja muuttavaa sivistystä”. Työväen sivistystyöllekin lankesi tämän myötä tehtäväksi ”herättää työväestössä sisällistä yhteiskunnallista henkeä”. Voionmaan mukaan työväen sivistystyön tuli synnyttää työväestössä ”yleistä ihmisyyttä ja sen aatteita”. Tämän vuoksi Voionmaa näki tarpeelliseksi painottaa toiminnassaan ”humanista sivistys-suuntaa”. Samalla hän kuitenkin totesi, ettei oppiaineilla ole ratkaisevaa merkitystä: ”Pääasia on se, missä hengessä opiskellaan”.³⁹

Kun *Työläisopiskelija*-lehti alkoi ilmestyä, Voionmaa toisti sen sivuilla näkemyksiä sivistyksen merkityksestä yksilölle ja yhteiskunnalle. Artikkelissa ”Suomen työväen henkinen nousu” vuodelta 1929 hän kirjoitti, että ”työväensivistyksen syvimmat ja hienoimmat juuret ovat sittenkin sielulliset. - - Työväensivistystyön kohteena tulee olla ei ainoastaan asia, vaan myöskin ihminen”⁴⁰. Hän lisäsi:

Sivistyshaluinen työläinen ei pyri sivistykseen ainoastaan saadakseen elämälleen kaivattua viihdykettä, vaan hän tahtoo kohota tietoon ja sivistykseen kyetäkseen olemaan mukana luomassa yhteiskuntaan sellaisia työmuotoja, joissa jokainen työläinen voi löytää työn ja elämän sopusoinnun, ilon ja onnen.⁴¹

Tekstissään sivistystyön päämääristä Voionmaa kritisoi näkemystä, jonka mukaan työväen sivistystyön tuli tähdätä yksittäisten työläis-

ten ammattitiedon ja talouden kehittämiseen, kansalaisyhteiskuntaan tai yhteiskunnallisiin työntekijöitä valmistavaan ”yhteiskunnalliseen valistustyöhön”. Sen sijaan työväen sivistystyön ”johtavat periaatteet” olivat hänen mukaansa ”laajemmat ja korkeammat kuin mainitut”. ”Ellei meitä väärinkäsitetäisi, sanoisimme, ettemme me ole tästä maailmasta”, hän kirjoitti.⁴²

Työväen sivistystyön ohjelma oli Voionmaan mukaan henkinen, ja se perustui ”henkisen elämän” merkittävyydelle yhteiskunnassa. Voionmaa lainaa saksalaista filosofia ja sosiaalipedagogikkaa Paul Natorpia: ”Emme uskalla tosin vaatia, mutta voimme varmain tieteellisten johtopäätösten tuloksena odottaa, että henkinen kehitys on kerran sisältäpäin hajoittava ja lopuksi murtava nykyiset taloudelliset, valtiolliset ja uskonnolliset puolueet.” Voionmaa kutsuu tätä näkemystä sivistyksen uskontunnustukseksi.⁴³

Paul Natorp ja muut sosiaalipedagogiikan edustajat, jotka katsoivat sivistyksen kytkeytyvän yhteiskunnalliseen kehitykseen, ovat selvästi vaikuttaneet voimakkaasti Voionmaan ajatteluun. Hänen käsityksissään on paljon yhtymäkohtia Natorpin ajatteluun, jossa nähdään, että kasvatuksen kautta voidaan rakentaa tasa-arvoinen ja yhteisöllinen yhteiskunta. Tässä kehityksessä keskeistä on se, että jokaisen yksilön oma kehitys johtaa myös yhteiskunnan kehitykseen.⁴⁴

Voionmaan visiot olivat laajasti kannatettuja TSL:n keskuudessa. Esimerkiksi vuonna 1929 *Työläisopiskelijan* pääkirjoituksessa ”Miksi työväki pyrkii sivistykseen” kirjoitettiin, ettei sivistys saanut olla vain ”yksilön elämän onnellistamisväline”, vaan sen tuli ”johtaa ja auttaa yksilöä työskentelemään kansakunnan, yhteiskunnan ja koko ihmiskunnan hyväksi”.⁴⁵ Yhteiskunnallisuus korostuu myös esimerkiksi pääkirjoituksessa ”Yksilö ja joukko sivistyselämässä” vuodelta 1929. Artikkelin mukaan työväen sivistyskäsitys tunnustaa yksilön merkityksen sivistyselämässä, ”mutta se pyrkii yksilön ja joukon saattamiseen sopusointuun

asettamalla vaatimukseksi yksilön persoonallisen työn ehdottoman yhdistämisen yhteiseen ja yhteiskunnalliseen hyvään.⁴⁶

Sivistys työväenliikkeen ja työväestön tarpeena

Työväen Sivistysliitto oli nimensä mukaisesti työväestön järjestö, ja se perustettiin ennen kaikkea vastaamaan työväen sivistyskysymyksiin. TSL:n tehtävänä oli olla työväen ”henkisen kohoamisen tienraivaajana”, kuten Voionmaa asian ilmaisi⁴⁷. Samalla liitolla oli tärkeä tehtävä työväenliikkeen kasvattajana.

Liiton säännöissä todetaan, että järjestön tehtävänä on ”levittää sosialista sivistystä työväen keskuuteen ja työväen henkisen kulttuuritarpeen tyydyttäminen”. TSL:n toiminta pyrki kattamaan järjestäytyneen ja järjestäytymättömän työväestön.⁴⁸ Käytännössä TSL toimi järjestöjensä kautta, mutta lehtien, julkaisujen ja tapahtumien välityksellä se vaikutti myös laajemmin.

Työväen Sivistysliitto perustettiin osaksi työväenliikettä. Voionmaa perustajatovereineen korosti toistuvasti työväen sivistysliikkeen asemaa osana työväenliikettä poliittisen ja ammatillisen työväenliikkeen rinnalla⁴⁹. Sivistysliike nähtiin koko työväenliikkeen läpäisevänä elementtinä eikä erillisenä liikkeen haarana.

Tekstissään vuodelta 1922 Voionmaa puolusti tarvetta työväen sivistysliikkeelle. Hän kritisoi näkemystä siitä, että työväenliike olisi vain taloudellinen ja valtiollinen liike, ja sitä, että työväen henkinen tila kohoaisi automaattisesti taloudellisen tilan kohotessa. Voionmaa katsoi, että taloudelliset ja henkiset olot olivat läheisesti yhteydessä toisiinsa: talous loi välttämättömiä mahdollisuuksia sivistyksen lisääntymiselle.⁵⁰ Taloudellinen nousu ei kuitenkaan toisi sivistystä automaattisesti. Sen sijaan sivistyksen eteen oli ”erikseenkin työskenneltävä”.⁵¹

Kalela katsoo, että TSL:n toiminta oli jatkumoa työväenliikkeen oma-aputoiminnalle.⁵² Tämä aspekti oli vahvasti esillä liiton

alkuvaiheessa. ”Koska kapitalismia palvelevat porvarilliset sivistyslaitokset eivät ole voineet nostaa kansan syviä kerroksia henkisestä pimeydestä, on työväen itsensä käytävä käsiksi tämänkin tehtävän suorittamiseen”, Voionmaa kirjoitti⁵³. Oma osansa oli varmasti myös sisällissodan jälkeisellä kokemusavaruudella, jossa ei nähty, että valkoisen Suomen instituutiot voisivat vastata työväestön sivistystarpeisiin.

Oma-apu ei tarkoittanut ainoastaan sivistyksen tarjoamista työväen sivistystyön piirissä, sillä TSL pyrki alusta alkaen vaikuttamaan sivistyskysymyksiin myös laajemmin. Esimerkiksi kun Voionmaa toimi valmistelevan komitean puheenjohtajana, hän julisti *Suomen Sosialidemokraatissa*, että liiton perustajat vaativat ”todella yleistä, tehokasta ja vapaata kansakouluopetusta, koko kansan nuorisolle avointa ja mahdollista ammatti- ja kansalaisopetusta, yliopiston opetuksen avaamista kaikille niille, jotka sitä haluavat ja pystyvät sitä nauttimaan”. Oma-apunäkökulma tulee esiin Voionmaan tekstistä vahvasti: ”Me tiedämme, ettei sitäkään ravintoa anneta työväelle mielisuosioilla, vaan että työväen on taisteluilla ja itsetoiminnalla hankittava se itselleen.”⁵⁴

Lisäksi, marxilaisen teorian mukaisesti, tulleisuuden nähtiin olevan työväenliikkeen vastuulla. Tämä koski myös sivistysuskoon perustuvaa odotushorizonttia. Kuvaava esimerkki tästä on *Työläisopiskelijan* ensimmäinen pääkirjoitus, jonka mukaan:

Työväen hyväksi voivat menestyksellisesti toimia vain työväen omat laitokset”, lausutaan kansainvälisen työkonferenssin tuonnoin hyväksymässä suosituksessa, jonka myöskin Suomen eduskunta ja hallitus ovat hyväksyneet. Tämä periaate on huomioonotettava jo työväen yleisissä sivistyspyrkimyksissä, jotka niin usein ovat vaarassa joutua työväelle vieraiden tarkoitusten valtaan ja holhoushengennä alaisiksi.⁵⁵

Sivistystyön kautta saavutettava edistys kytkettiin niin ikään työväen tavoitteisiin. Esimerkiksi kyseisessä pääkirjoituksessa esitet-

tiin, että työväen sivistystyön päämääriä ovat ”työväen henkisen itsenäisyyden säilyttäminen ja kehittäminen, työväenluokan henkinen valmistaminen siihen yhteiskunnan uudistamiseen, johon työväenliike pyrkii, ja kunkin yksityisen työläisen valmistaminen uuden yhteiskunnan kelpolliseksi kansalaiseksi.”⁵⁶ Vuonna 1929 *Työläisopiskelijassa* kirjoitettiin TSL:n perustamisen olevan merkki työväestön henkisestä noususta ja työväenliikkeen uudistumisesta. Uudistuminen merkitsi sivistyksellisten tehtävien nousua taloudellisten ja poliittisten tehtävien rinnalle. Sivistykselliset tehtävät määriteltiin tehtäviksi, ”joiden kautta pyritään uudistamaan ihmiskunnan kulttuuria, tuomaan siihen erikoisen työväen kulttuurin luoman lisän.”⁵⁷ Näissäkin esimerkeissä näkyy toisaalta usko siihen, että sivistys on avain uudistukseen, ja toisaalta tarve kytkeä sivistys nimenomaan työväestöön.

TSL:lla oli myös käytännöllisempiä tehtäviä: työväestöä piti valmistella toimintaan työväenliikkeessä sekä yhteiskunnassa. Tähän tehtävään viitattiin sivistämistä useammin kasvattamisella.⁵⁸ Tammikuussa 1919 Voionmaa kirjoitti:

Maailmaa odottavat suuret uudistukset, joiden mukana työväki kaikista sivistysmaista on kohoava määräväkiseksi tekijäksi yhteiskunnallisesta ja valtiollisesta elämästä. - - Olot ovat tehneet jokaisesta sosialistista vastuunalaisen kansalaisen, vaikkapa kansalaisluottamus häneltä puuttuisikin. Sanalla sanoen, aika vaatii jokaiselta työväenluokkaan kuulavalta yksilöltä sellaista voimaa ja kykyä, joka voi lähteä ainoastaan syvemmästä älyn, sydämen ja koko elämän sivistyksestä.⁵⁹

Myös uuden yhteiskunnan rakentaminen vaati kasvattamista. TSL:n perustamisessa oli merkittävällä tavalla kyse siitä, että aiemmasta uskosta luokkatietoisuuden voimaan luovuttiin.⁶⁰ Tietoisuus ei tuonut sivistystä, vaan sivistysliikkeen tuli myös kasvattaa työväestöä. Samalla korostettiin, että nyt tehtävä sivistystyö erosi aiemmasta herättävästä ja agitoivasta työstä. Kalelan mukaan propagandan ja sivistystyön eron painottaminen ”sisälsi sellaisen sivistyksen itseisarvoisuuden korostamisen, joka oli ollut vierasta kansalaisuutta edeltäneelle työväenliikkeelle”⁶¹. Voionmaa kirjoitti *Työläisopiskelijassa*:

Nyt ei enään ajatella niin, että työväen ”itsestään ymmärretty” oma etu tai väkivalloin anastama köyhälistön diktatuuri olisivat riittävät uuden sosialistisen yhteiskunnan perustuksiksi. Nyt nähdään selkeästi, että työväen tuleva yhteiskunnallinen toiminta vaatii valmistamista ja erityistä kasvatusta. - - Helppo on oppia hävittämään, mutta paljon sitkeää kasvatustyötä vaaditaan, ennen kuin yhteiskunnallisesti passiivisesta työläisestä tulee yhteiskunnallisesti aktiivinen, luova työntekijä.⁶²

Samaan sävyyn oli kirjoitettu vuotta aiemmin *Työläisopiskelijan* artikkelissa ”Opintokerhoytön merkitys työväenjärjestöille”. Artikkelin mukaan työväenjärjestöissä oli ymmärretty, että nykyaika vaati sekä järjestöiltä että niiden jäseniltä ”muutakin kuin vaistomaisen tietoisuuden yhteiskunnallisesta asemastaan ja järjestäytymisen merkityksestä”. Tietoisuuden sijaan järjestöjen toimihenkilöiden tuli osata hoitaa järjestön taloutta ja juoksevia tehtäviä, sekä ”kyttävä asiantuntemuksella määrittelemään kantansa myöskin moninaisiin yleisiin kysymyksiin ja liikehtimisiin nähden”.⁶³

Samalla, kun agitaatiota vastustettiin, myös TSL:n toiminnan puolueettomuutta korostettiin. Tämä nousi keskustelun aiheeksi 1920-luvun alusta alkaen. Puolueettomuus kytkeytyi käsitteisiin tieteellisyydestä ja totuudesta. Näiden käsitteiden kautta sivistystyön korostettiin olevan dogmeista ja propagandasta vapaata, kriittisen itsenäisen ajattelun viljelyä.⁶⁴

Kalelan mukaan puolueettomuutta ja tieteellisyyttä korostava opintotoiminta ”saatettiin hyvin alistaa opetusviranomaisten tarkastukseen”, mikä oli edellytys valtionavun saamiselle.⁶⁵ Puolueettomuudesta keskusteltiin laajasti. Sitä kannatettiin, mutta samalla se ei saanut merkitä sitä, että työväen maailmankatsomus tai sitoutuminen työväestön arkeen ja

elämänpiiriin hylättäisiin⁶⁶. Radikaalivasemistolaiset piirit alkoivat ajan myötä suhtautua kriittisesti TSL:oon puolueettomuusretoriikan ja valtionavun takia⁶⁷.

Yhteiskunnallisuuden ja kasvatustarpeen ohella sivistys kuvattiin myös eräänlaisena yleisinhimillisenä tarpeena, jota myös työväestö tarvitsi ja janoi. Kuvaava esimerkki tästä ajattelusta on Hjalmar Eklundin laatima opintosuunnitelma ”Filosofian opiskelu” vuodelta 1922. Eklundin mukaan työväenliike oli ”alusta alkaen” harjoittanut sosialistista valistustyötä. Tarpeellisia, vakaumusta vahvistavia tietoja tarjottiin sosialismista ja ”yhteiskunnallisista asioista”. Eklundin mukaan: ”Samalla kun tutustuttiin taloudellisiin ja muihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, kasvoivat myös muut henkiset tarpeet”. Eklund jatkoi:

Työväen Sivistysliiton kurssilaiset Helsingin Työväenyhdistyksen talon edessä vuonna 1920. Kuvaaja: Heikki Laakso. Kuva: Kansan Arkisto.

Tieteiden varmimpien tulosten kanssa ilmeisessä ristiriidassa oleva kristillinen maailmankatsomus samoin kuin sen haudantakaiseen elämään vetoava käytännöllinen elämäntarkastus eivät tietenkään enää voineet tyydyttää työväestön henkisiä tarpeita. Sosialismi antoi uuden elämäntarkastuksen, uusi maailmankatsomus oli saatava muualta.⁶⁸

Eklundin mukaan tämä on ajanut työväestöä sivistyksen, kuten filosofian opiskelun, pariin.⁶⁹

Sivistys tasa-arvokysymyksenä

Työväen Sivistysliiton perustamisvaiheessa työväen sivistystyön tarvetta hahmotettiin myös koulutuksen tasa-arvon näkökulmasta. Koulutus näyttäytyi kokemusavaruudessa luokkakoulutuksena, jota oli tarjolla vain yläluokalle ja vain yläluokan näkökulmasta, ja tämä piti muuttua. Tasa-arvokysymys oli keskeinen osa Voionmaan sivistysajattelua⁷⁰, ja myös esimerkiksi Nils Robert af Ursin määritteli sivistyksen työskentelynä ihmiskunnan enemmistön hyväksi⁷¹.

Kun tasa-arvosta oli puhe, painotus työväen erityisiin sivistyskysymyksiin jäi taka-alalle. Tasa-arvon osalta TSL tavoitteli samaa sivistystä ja samoja sivistysmahdollisuuksia kaikille. Esimerkiksi Voionmaa korosti työväen sivistysliikkeen pitävän sivistystä ”yhtenä cheytenä”. Hänen mukaansa sivistyksen ei pitäisi olla erilainen eri yhteiskuntaluokissa: ”Sivistyksen pääperusteisiin kuuluvat äly ja tunne, tieto ja siveys, mutta ei ole olemassa eri älyä ja tietoa yläluokkaa ja alaluokkaa varten, eikä saisi olla olemassa eri tunnetta ja eri siveyttä porvareita ja sosialisteja varten”.⁷²

Kokemusavaruudessa ongelmana oli sivistyksen laadun sijaan sivistyksen määrä. Työväensivistystä tarvittiin, koska työväestä ei saanut sivistystä muualta. Tämä aspekti oli mukana alusta alkaen. Markkinoidessaan sivistysliiton perustamista Voionmaa esitti:

Työväen sivistysliike on osa luokkataistelua. Nykyisessä yhteiskunnassa on sivistyselämän alalla vallalla yhtä häikäilemätön ja vaarallinen luokkavalta kuin taloudellisellakin alalla. Vapaan kilpailun seuraukset ovat sivistyselämässä olleet yhtä turmiollisia kuin talouselämässä. Sivistysylimystö on luonteeltaan yhtä sironhaluinen kuin rahaylimystökin.⁷³

Voionmaa puhui tasa-arvon puutteesta sivistyksen parissa myös ”sivistyksen luokkajakona” ja ”henkisenä riistona”. Voionmaan mukaan henkinen riisto merkitsi sitä, että ”työätekevältä luokalta, kansan suurimmalta osalta, on

tosiasiallisesti riistetty mahdollisuus sellaisen korkeamman yleissivistyksen saamiseen, jota nykyajan kulttuuri- ja yhteiskuntaelämä vaatisi”. Sivistyksen luokkajako puolestaan merkitsi sitä, että ”korkeampi sivistys on joutunut omistavain luokkain erioikeudeksi, jota ne käyttävät taloudellisen riistämisen välineenä”.⁷⁴

Kehitystä oli kuitenkin tapahtunut: Voionmaan mukaan ”poljettujen luokkien henkiseksi kohoamiseksi” alettiin 1800-luvulla laatia suunnitelmia, ja demokratiakehitys oli tehnyt mahdolliseksi näiden suunnitelmien toteuttamisen. Luokkajakoa hajottivat Voionmaan mukaan etenkin kansakoulut sekä ”nykyaikaiset kansansivistyslaitokset”, jotka oli tarkoitettu kaikille.⁷⁵ Kansakoulujärjestelmä oli Voionmaan mielestä osoitus siitä, että sivistyskysymys voitiin ratkaista jo kapitalistisen järjestelmän sisällä – vaikkakin lopulliset päämäärät voitiin hänen mielestään saavuttaa täydellisesti vasta sosialistisessa yhteiskunnassa.⁷⁶

Toiminnan alkuvaiheessa TSL:ssa suunniteltiin osana työväen sivistystason kohottamista myös tutkintojen myöntämistä. Vehkamäki kuvaa suunnitelmia erityisestä ”kansalaistutkinnosta” liiton opintokirjassa vuodelta 1922. Vehkamäen mukaan suunnitteilla oli tutkintojärjestelmä, joka ”takaisi opiskelijoille varman kansalaissivistyksen”. Tutkintoon kuuluisivat alempi ja ylempi kansalaistutkinto. Alempi tutkinto olisi kansakoulun oppimäärää hieman laajempi, ja se sisältäisi opetusta äidinkielessä, laskennossa, historiassa, maantiedossa, luonnontiedossa ja yhteiskuntaopissa sekä opetusta Suomen valtiomuodosta ja lainsäädännöstä sekä kansantaloudesta ja hallinnon perusteista. Ylemmässä tutkinnossa valittaisiin näiden joukosta kolmesta neljään ainetta, joihin syvennä.⁷⁷

Tasa-arvotavoitteen suhde näkemyksiin työväen erityisestä sivistystarpeesta oli osin jännitteinen: toisaalta ajettiin työväestön omaa ja erityistä sivistystä, toisaalta vaadittiin tasa-arvon nimessä kaikille samaa sivistystä. Kuitenkin myös tasa-arvonäkökulmaan sisältyi työväes-

tön erityisiä tavoitteita. Samalla TSL:n tavoitteet tasa-arvon piirissä palautuivat myös kysymykseen sivistyksen yhteiskunnallisuudesta, johon tasa-arvo niin ikään vahvasti kytkeytyi. Voionmaa kirjoitti aiheesta *Työläisopiskelijassa* jatkaen samalla porvarillisen sivistyksen ja työväensivistyksen välisen yhteyden käsitteilyä. Hänen mukaansa TSL:n piirissä torjuttiin ”se porvarillinen tasa-arvo, se porvarillinen demokratia, se porvarillinen isänmaallisuus, jotka vallitsevat nykyisessä porvarillisessa yhteiskunnassa ja sen sivistysmuodossa”. Voionmaa esitti, että ”meidän työmme on suunnattu tulevaisuuteen, jolloin on vallitseva todellinen yhteiskunnallinen tasa-arvo, taloudellinen demokratia, kansainvälinen isänmaallisuus”. Hän toisti eroa porvarillisen ja sosialistisen sivistystyön välillä: ”Työväen sivistysliike pyrkiä kaikkiin keinoin työväen vapauttamiseen ja uuden yhteiskunnan luomiseen; porvarillinen sivistysliike ei sitä tee.”⁷⁸

Lopuksi

Työväen Sivistysliiton perustamisen taustalla oli vahva usko sivistykseen. Tämän uskon juuret olivat enemmän pohjoismaisen kansansivistystyön perinteessä ja myös Snellmanin sivistysajattelussa kuin kansainvälisessä sosialistisessa kasvatustyössä. Tähän vaikutti erityisesti Väinö Voionmaan sivistysajattelu.

TSL:n perustajien kokemusavaruudessa sivistys oli keskeinen osa yhteiskuntaelämää.

Kansalaisuus, yhteiskunnassa toimiminen ja siihen vaikuttaminen edellyttivät sivistystä. Sivistyksen lisääminen työväestön parissa edellytti luokan taloudellista nousua, mutta taloudellinen nousu ei johtanut suoraan sivistystason nousuun. Työväeltä puuttui sivistys, ja sille oli tarjottava sitä. Keskeinen osa kokemusavaruutta oli myös ajatus työväen historiallisesta tehtävästä ja työväenliikkeen velvollisuudesta toteuttaa tulevaisuus. Kun Työväen Sivistysliittoa oltiin perustamassa, liikkeellä oli vahva kokemus tapahtumassa olevasta muutoksesta, joka avasi mahdollisuuksia vaikuttaa tulevaisuuteen. Samalla hävitty sota oli rajannut työväenliikkeen toiminta-alaa kapeaksi, mikä osaltaan painotti työväenliikkeen oman sivistystyön tarvetta.

Työväen Sivistysliiton perustamisvaiheen odotushorisontti oli kunnianhimoinen – etenkin suhteessa juuri hävittyyn sotaan. Sivistyksellä oli tehtävä yksilön ja yhteiskunnan kehittämisessä. Sivistysajatteluun sisältyi vahva visio ihanneyhteiskunnasta, joka olisi tasa-arvoinen ja jossa kaikilla olisi mahdollisuus ja halu korkeaan sivistykseen. Lisäksi yksilöistä tuli kehittyä aktiivisia yhteiskunnallisia toimijoita sivistyksen aikaansaaman henkisen kasvun myötä. Näin ollen juuri sivistyksen nähtiin tarjoavan työväestölle työkalut työväenliikkeen tavoitteleman yhteiskunnan toteuttamista varten.

Viitteet

- 1 Kalela, Jorma 1978. *Työväen Sivistysliitto 1919–1979. Tutkimussuunnitelma*. Helsingin yliopiston poliittisen historian laitoksen julkaisuja 2/1978. Helsinki, Helsingin yliopisto; Pikkusaari, Jussi 2014. *Työväen omaehtoisen sivistystyön aatteen kantavuus. Työväen Sivistysliitto 1919–1999*. Tampere, Mediapinta; Järvinen, Pentti 1968. *Työväen Sivistysliiton perustamiseen ja kehitykseen vaikuttaneet aatteelliset ja poliittiset ristiriidat*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Helsinki, Helsingin yliopisto.
- 2 Lähteenmäki, Maria 2014a. *Väinö Voionmaa: puolue- ja geopoliitikko*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Lähteenmäki, Maria 2014b. Holhottuista vapaiksi. Väinö Voionmaa työväestön sivistysliikkeen rakentajana. Teoksessa Kari Kantasalmi & Mauri Nest (toim.). *Valistajia, sivistäjiä, poliitikoita ja asiantuntijoita. Näkökulmia aikuiskasvatuksen kentän vaikutuksiin*. Tampere, Tampereen yliopistopaino, 161–180.
- 3 Bläfield, Ville (toim.) 2019: *Hengenpimeyttä vastaan. Puheenvuoroja sivistyksestä*. Helsinki, Edita.

- 4 Burman, Anders & Sundgren, Per (toim.) 2012. *Svenska bildningstraditioner*. Göteborg, Daidalos; Gustavsson, Berndt 1991. *Bildningens väg. Tre bildningsideal i svensk arbetarrörelse 1880–1930*. Tukholma, Wahlström & Widstrand; Jansson, Jenny 2012. Manufacturing consensus: The making of the Swedish reformist working class. Acta Universitatis Upsalienensis. Uppsala, Uppsala universitet; Jansson, Jenny 2016. Class Formation in Sweden and Britain: Educating workers. *International labor and working class history*, vol 90, 52–69; Sundgren, Per 2007. Kulturen och arbetarrörelsen. *Kulturpolitiska strävanden från August Palm till Tage Erlander*. Tukholma, Carlsson 2007.
- 5 Koselleck, Reinhart 2004 [1979]. *Futures past. On the semantics of historical time*. New York, Columbia University Press.
- 6 Esim. Alapuro, Risto & Stenius, Henrik 1987. Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa Alapuro ym. (toim.). *Kansa liikkeessä*. Helsinki, Kirjayhtymä, 7–49; Ahonen, Sirkka & Rantala, Jukka (toim.) 2001. *Nordic lights. Education for nation and civic society in the Nordic countries 1850–2000*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 7 Ahonen, Sirkka 2003. *Yhteinen koulu – tasa-arvoa vai tasapääsyyttä? Koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa Snellmanista tähän päivään*. Tampere, Vastapaino, 74–75. Joukkosielun käsitteen taustalla: Le Bon, Gustave 1912 [1895]. *Joukkosielu*. Helsinki, Otava.
- 8 Ahonen 2003, 81–99; Ilmolahti, Oona 2017. *Eheys ja ennakkoalu. Työväenyhteisön ja kansakouluopettajiston jännitteinen suhde Helsingissä sisällissodasta 1930-luvulle*. Helsinki, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 163–164.
- 9 Alapuro & Stenius 1987.
- 10 Hakoniemi, Elina 2018. Sivistys yhteiskunnallisena voimana. Työväen sivistystyön sivistyskäsite. Teoksessa Juhani Tähtinen, Jyrki Hilpelä, Risto Ikonen (toim.). *Sivistys ja kasvatustien eilen ja tänään*. Koulu ja menneisyys LVI. Helsinki, Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura, 155–179, 158; Soikkanen, Hannu 1961. *Sosialismin tulo Suomeen. Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti*. Turku, Turun yliopisto, 19–21.
- 11 Ks. Esim. Ehrnrooth, Jari 1992. *Sanan vallassa, vihan voimalla: sosialistiset vallankumousovit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Helsinki, Suomen Historiallinen Seura; Rajavuori, Anna 2017. *Esiytyksen poliittikka: sosialistinen agitatio keskisuomalaisella maaseudulla 1906–1908*. Helsinki, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- 12 Hakoniemi, Elina 2017. Työläiset ja kansalaiset matkalla peruskouluun: työläisen ja kansalaisen käsitehistoriaa sosiaalidemokraattisessa koulutuspolitiikassa ja toiminnassa n. 1890–1970. *Työväentutkimus Vuosikirja*, 2017, 14–21.
- 13 Järvinen 1968, 25.
- 14 Kalela 1978, 17–18, 116–124; Järvinen 1968, 24.
- 15 Vehkamäki J.H. Selostus erityisen työväen sivistysliiton perustamista tarkoitaneen valmistavan komitean toiminnasta, 1–2. Valmistava komitea 1919, Työväen Sivistysliitto 331,85, Työväen arkisto (TA).
- 16 Vehkamäki, J.H. 1929. TSL:n alkutaipaleelta. *Työläisopiskelija* (TO), 6/1929, 119–120; Eklund, Hjalmar 1922a. Työväen Sivistysliitto. Teoksessa *Työväen Sivistystyö I*. Helsinki, Työväen Sivistysliitto, 19–35, 20; Eklund, Hjalmar 1929. Eräitä muistelmia ensimmäiseltä vuodeltani TSL:n sihteerinä. *TO*, 6/1929, 127–130; Railo, Pekka 1939. Työväen oppinnollisen sivistystyön kehityksestä Suomessa. Teoksessa *Työväen sivistystyö II. Työväen Sivistysliitto 1919–1939*. Helsinki, Työväen Sivistysliitto, 69.
- 17 10.1.1919. Ensimmäisessä kokouksessa valmistavan komitean puheenjohtajaksi valittiin Voionmaa ja sihteeriksi ylioppilas J. H. Vehkamäki. Nuorisoliitto oli nimittänyt komiteaan puheenjohtajansa Edvard J. Hämäläisen ja Yrjö Räisäsen. Lisäksi siihen kutsuttiin Jonas Laherma ja Mikko Ampuja. Komitean jäsenistö täydentyi tammikuun aikana. Mukaan tulivat J. Ailio, V. Salovaara, O. Puro, J. Virtanen, M. Paasivuori, L. Eronen, M. Sillanpää ja R. Sventorzetesky.
- 18 Vehkamäki J.H. Selostus erityisen työväen sivistysliiton perustamista tarkoitaneen valmistavan komitean toiminnasta, 3. Valmistava komitea 1919, Työväen Sivistysliitto 331,85, Työväen arkisto (TA).
- 19 Eklund 1929, 130.
- 20 Esim. Työväen Sivistysliittoa (T.S.L.) perustamaan. *Suomen Sosialidemokraatti* (SS), No 24, 30.1.1919, 2.
- 21 Vehkamäki, J.H. 1922. Työväen Sivistysliiton toimintatavoista. Teoksessa *Työväen Sivistystyö I*. Helsinki, Työväen Sivistysliitto, 35–49, 36.
- 22 Kalela 1978, 119, 145–147.
- 23 Järvinen 1968, 25.
- 24 Lähteenmäki 2014b, 168.
- 25 Ks. myös Kalela 1978, 14; Järvinen 1968, 13; Halila, Aimo 1969. *Väinö Voionmaa*. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi, 159–160.
- 26 Voionmaa, Väinö 1919. Työväen sivistysriennot. SS, No 17, 22.01.1919, 2.
- 27 Voionmaa 1919, 2; Työväen Sivistysliittoa (T.S.L.) perustamaan. SS, No 24, 30.1.1919, 2; Ampuja, Mikko 1919. Työväen Sivistysliitto. SS, No 26, 01.02.1919, 6.
- 28 Laherma, J. Työväen opinto- ja sivistystyön kehittäminen ja tukeminen. SS, No 19, 24.01.1919, 5.
- 29 Ampuja 1919.
- 30 Lähteenmäki 2014b, 169.
- 31 Lähteenmäki 2014b, 161–164, 169; Lähteenmäki 2014a, 96–97.
- 32 Voionmaa, Väinö 1912. *Snellman ja köyhälistö*. Puoluehallinnon lentokirjasia No 5. Helsinki, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, 3.
- 33 Voionmaa 1919, 2.
- 34 Gustavsson 1991, 94–97, 108–111.
- 35 Voionmaa, Väinö 1922. Mietteitä työväen sivistysliikkeessä. Teoksessa *Työväen sivistystyö I*. Helsinki, Työväen Sivistysliitto, 10–12. Sama erottelu myös: Voionmaa, Väinö 1939. Työväen Sivistysliikkeen perusteita. Teoksessa *Työväen sivistystyö II. Työväen Sivistysliitto 1919–1939*. Helsinki, Työväen Sivistysliitto, 11. Ks. myös Lähteenmäki 2014b, 170–171; Kalela 1978, 16–17.
- 36 Voionmaa 1922, 12.
- 37 Voionmaa 1919, 2.
- 38 Esim. Gustavsson 1991, 153–187.
- 39 Voionmaa 1922, 12–13.
- 40 Voionmaa, Väinö 1929a. Suomen työväen henkinen nousu (pääkirjoitus). *TO*, 7/1929, 153–155, 154.
- 41 Sama, 155.
- 42 Voionmaa, Väinö 1929b. Työväen Sivistysliitto ja sen sija Suomen työväenliikkeessä. *TO*, 6/1929, 103–105, 104.
- 43 Sama, 104. Voionmaa lainaa Natorpia aiemminkin: Voionmaa 1919, 2.
- 44 Natorpista ks. Hämäläinen, Juha 2018. Sosiaalipedagogiikka idealistisen sosialismin kasvatustien ja sivistysoppina. Teoksessa Juhani Tähtinen, Jyrki Hilpelä, Risto Ikonen (toim.). *Sivistys ja kasvatustien eilen ja tänään*. Koulu ja menneisyys LVI. Helsinki, Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura, 95–124.
- 45 Miksi työväki pyrki sivistykseen (pääkirjoitus). *TO*, 1/1929, 1–2.

- 46 Yksilö ja joukko sivistyselämässä (pääkirjoitus). *TO*, 3/1929, 41–42, lainaus 42.
- 47 Voionmaa 1922, 9.
- 48 Vehkamäki 1922, 36.
- 49 Esim. Voionmaa 1922, 5.
- 50 Sama, 5–7.
- 51 Sama 9. Ks. myös Kalela 1978, 14–16.
- 52 Kalela 1978, 75.
- 53 Voionmaa 1922, 6, 10. Ks. myös Kalela 1978, 139.
- 54 Voionmaa 1919, 2. Sama kanta piti pintansa pitkään, ks esim. Voionmaa 1939, 10–11.
- 55 Työhön käydessä (pääkirjoitus). *TO*, 1/1928, 1.
- 56 Sama.
- 57 Hautamäki, Arvi 1929. Onko opintotyössämme tapahtunut edistystä? *TO*, 6/1929, 107–108.
- 58 Ks. myös Kalela 1978, 105.
- 59 Voionmaa 1919, 2. Myös Ampuja 1919, 6.
- 60 *Hakoniemi, Elina 2017. Työläiset ja kansalaiset matkalla peruskouluun: työläisen ja kansalaisen käsitehistoriaa sosiaalidemokraattisessa koulutuspolitiikassa ja -toiminnassa n. 1890–1970. Työväentutkimus Vuosikirja, 2017, 14–21.*
- 61 Kalela 1978, 19.
- 62 Voionmaa 1929b, 104.
- 63 Opintokerhotyön merkitys työväenjärjestöille. *TO*, 1/1928, 2.
- 64 Työväen omaoimisen sivistystyön puolueettomuus. *TO*, 5/1928, 1–3; Wiik, K.H. 1929: Työväen sivistystyö ja sen puolueettomuus. *TO*, 6/1929, 105–107; Voionmaa 1939.
- 65 Kalela 1978, 20.
- 66 Ks. Esim. Voionmaa 1939, 12–14.
- 67 Järvinen 1968, 35–37. Ks. myös Kalela 1978, 23.
- 68 Eklund, Hjalmar 1922b. Filosofian opiskelu. Teoksessa *Työväen sivistystyö I*. Helsinki, Työväen Sivistysliitto, 68–84, 68–69.
- 69 Eklund 1922b, 68–69.
- 70 Ks. myös Lähtenmäki 2014b, 164.
- 71 Ursin, N.R. 1922a. Miksi pyrimme sivistykseen? Teoksessa *Työväen sivistystyö I*. Helsinki, Työväen Sivistysliitto, 14–18, 17.
- 72 Voionmaa 1922, 6.
- 73 Voionmaa 1919, 2.
- 74 Voionmaa 1922, 7. Ks. myös Järvinen 1968, 22–23.
- 75 Sama, 8–10.
- 76 Sama, 11.
- 77 Vehkamäki 1922, 41.
- 78 Voionmaa 1929b, 104

TYÖVÄEN SIVISTYSLIITON ”AGRICOLA”: HJALMAR EKLUND, LIITON ENSIMMÄINEN SIHTEERI

Tero Tuomisto

VTM, kotiseutuneuvos, Helsinki

Työväen Sivistysliitto (TSL) perustettiin arkisena maanantaina, syyskuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1919. Silloin oli Helsingin Siltasaaressa osoitteessa Sirkuskatu 3 sijainneessa sosialidemokraattisen puolue-toimikunnan toimistohuoneessa koolla viisi, useita työväenliikkeen järjestöjä edustavaa miestä. Sisällissodan muistot olivat edelleen vahvana mielessä ja mukana jokapäiväisessä elämässä. Porvarillinen kuningashaave oli haihtunut, ja tasavaltainen hallitusmuoto oli juuri heinäkuussa vahvistettu. Eduskunta oli lisäksi valinnut tasavallan ensimmäiseksi presidentiksi K. J. Ståhlbergin.

Tie TSL:n perustamiseen oli ollut pitkä. Sen varhaiset idut olivat ehkä jossakin Helsingin työväenyhdistyksen järjestämissä oppikursseissa 1880-luvulla. Kyseisenlaisen järjestön aikaansaamisesta oli keskusteltu jo edeltäneinä vuosina. Esimerkiksi SDP:n Tampereen puoluekokouksessa loka-marraskuun vaihteessa 1913 oli ollut esillä ehdotus, joka viittasi sivistystyötä tekevään järjestöön, mutta se ei vielä ottanut tulta.

Kuten tiedetään, ratkaisevan sysäyksen TSL:n perustamiselle antoi historian professori Väinö Voionmaa. Hänellä oli laajalti sivistysjärjestötaustaa niin raittustyön parista kuin Kansanvalistusseurastakin. Viisikymppisellä Voionmaalla oli monipuolista elämänkokemusta, ja vaikutteita hänelle oli kertynyt myös Oskari Tokoin senaatista kuohuvana vuonna 1917.

Voionmaa oli syvästi pettynyt vuosien 1917–1918 väkivaltaisuuksiin. Hänestä ”huli-gaanien ja hurjimusten” tekemät veriteot olivat

esimerkkejä ja seurausta siitä ”systeemistä hengenpimeydestä”, mikä oli vallinnut ”pohjimmaisissa kansankerroksissa”.

Siihenastinen sivistystoiminta oli hänestä jäänyt puolitiiehen, epäonnistunut niin työväenliikkeessä kuin porvarillisellakin puolella. Voionmaan mukaan murhien kuvastamaa ”mätää” ei kuitenkaan saataisi poistumaan porvariston vaatimilla ”väkivaltaisilla leikkauksilla”.

Salkussa valmiit luonnokset

Voionmaan mukaan ”kaikista kauniista sanoista huolimatta” porvaristo ei kykenisi yksin suorittamaan tarpeellista yhteiskunnallista uudistustyötä. Nyt tarvittiin ”sellaista kansan kohoamista ja valistumista, jota voidaan saada aikaan ainoastaan henkilökohtaisesti vaikuttavalla työllä kansan syvimpään ja pimeimpään kerrosten omassa keskuudessa”, hän kirjoitti. ”Työväenliikkeessä täytyy jo vihdoinkin päästä alkuun suurisuuntainen ja syvä kulttuurityö.”

Voionmaan käsitys Suomen tilanteesta oli monella tavalla synkkä, mikä kuvastui esimerkiksi hänen kirjastaan *Suomen uusi asema*, joka julkaistiin vuoden 1919 alussa. Suuri käännekohta, valtiollinen itsenäisyys, oli hänen mielestään tuonut mukanaan myös valtiollisen hädän. ”Sisäisvaltiollisessa elämässämme riehuu mielellään puoluekiikko. Kansalaisyhteisöä katkeroittaa ennen kuulumatonta taantumusta ja hellittämätöntä valtiollisen vainon lietsoma viha.”

Kaikesta huolimatta hän halusi olla toiveikas: ”Pilvenpatsaana kansallinen usko kohoaa yli sitä ympäröivän mataluuden.” Hän katsoi

Hjalmar Magnus Eklund. Kuva: Työväen Arkisto.

velvollisuudekseen omistautua sosialidemokraattisen puolueen parissa ”tärkeään ja välttämättömään jälleenrakennustyöhön”.¹

Väinö Voionmaa sai uuden sivistysjärjestön perustamiseen syksystä 1918 alkaen käytännöllistä apua erityisesti sos.dem. nuorisoliitolta ja sen puheenjohtajalta Edvard J. Hämäläiseltä. Apua lupasi antaa myös kadulla sattumalta vastaan tullut nuorisoliiton toimitsija, sittemmin Uudenmaan sos.dem. piirisihteeri Mikko Ampuja. Myös Viaporista vapautunut toimittaja Yrjö Räisänen (pakinoitsija Sasu Punanen) oli nuorisoliittolaisena mukana aivan alkuvaiheista alkaen. Sittemmin työväenpankkimiehenä tun-

nettu filosofian maisteri Jonas Laherma oli hänkin alkuvaiheen keskustelukumppaneita.

Vuoden 1919 alussa nuorisoliitto muodosti erityisen valmistelevan toimikunnan, johon kuuluikin jo sitten laajemmalti työväenliikkeen eri tahojen edustajia. Valmistelut etenivät, ja lopulta lähetettiin tiedusteluja sekä kutsuja uuden järjestön perustamiseksi. Perustavan toimikunnan sihteerinä toiminut ylioppilas J. H. Vehkamäki muisteli myöhemmin, että Voionmaalla oli salkussaan valmiit luonnokset. Niitä tarvitsi vain seurata. Ja ilmiselvästi hänellä oli ennalta jo tieto siitä, että valtion taloudellista tukeakin oli saatavissa.²

Perustavassa kokouksessa Sirkuskadulla olivat paikalla sosialidemokraattisen puolueen nimeäminä edustajina kansanedustajat Väinö Voionmaa ja Mikko Ampuja sekä puoluesihteerit Taavi Tainio. Sos.dem. nuorisoliittoa edusti toimikunnan jäsen Hannes Räsänen ja Kultusosuuskuntien Keskusliittoa sihteeri Väinö Hupli. Kokoukseen oli ilmoittautunut myös raittiusyhdistys Koitto, mutta sen edustaja ei tullut paikalle. Esimerkiksi sos.dem. naisliitosta olivat valmisteluissa olleet mukana kansanedustaja Miina Sillanpää ja toimittaja Lyyli Eronen, joka oli myös osuustoimintaväkeä. Naisliitto ei kuitenkaan ilmoittautunut eikä osallistunut perustavaan kokoukseen.³

Puhetta johti Väinö Voionmaa ja sihteerinä toimi Mikko Ampuja. Sisällissodan jäljiltä työväenliike oli edelleen alamaissa, mutta nousu ja uusi voimien kokoaminen oli alkanut. Sitä oli kuvastanut jo Työväen Urheiluliiton perustaminen tammikuussa 1919. Tämä TSL:n perustava viisikko edusti vahvistuvaa työväenliikkeen järjestökokonaisuutta. SDP:n jäsenmäärä oli vuoden 1919 lopulla noin 67 000. Nuorisoliitossa oli arviolta 18 000 jäsentä, ja KK:n kokonaisjäsenmäärä oli noin 120 000. Luonnollisesti luvuissa oli jonkin verran päällekkäisyyttä.⁴

Sihteeri löytyy Turusta

Voionmaa toimi liiton puheenjohtajana aina elämänsä loppuun, vuoteen 1947 saakka. Pari vuosikymmentä oli varapuheenjohtajana Yrjö Räisänen. Muut ensimmäisen toimikunnan jäsenet olivat 12. syyskuuta 1919 kokoontuneen ensimmäisen edustajiston valitsemina Mikko Ampuja, Olavi H. Puro, Taavi Tainio ja J.H. Vehkamäki. Lisäjäseninä olivat Julius Ailio, Hjalmar Eklund ja Lyyli Eronen (myöh. Takki).⁵

Liiton ensimmäiseksi sihteeriksi löydettiin sanomalehdentoimittaja, lehtori Hjalmar Eklund Turusta. Lehtimies Yrjö Räisänen kiinnitti huomionsa turkulaiseen kollegaansa sivistysasioita pohdittaessa ja ilmeisesti kuulosteli alustavasti päätoimittajan mahdollisuuksia ammatinvaihtoon. Eklundille yllätyksenä itse Väinö Voionmaa saapui pian liiton perustamisen jäl-

keen, syyskuun 1919 alkupäivinä Demokraatin toimitukseen tiedustelemaan Eklundilta, kiinnostaisiko tätä ryhtyä liiton sihteeriksi syyskuun puolivälistä alkaen. Epäroinnin jälkeen Eklund suostui.

Myöhemmin Hjalmar Eklund muisteli tuota tapaamista. Hän oli päässyt hyvin alkuun uudella urallaan sanomalehtimiehenä, mutta arveli kuitenkin olevansa enemmän hyödyksi työväenliikkeelle uuden sivistysjärjestön tehtävissä. Työt alkoivat varsinaisesti maanantaina 22. syyskuuta 1919, kun liiton toimikunta kokoontui Sirkuskadulla puoluetöimiston tiloissa, Työväen sanomalehtiosakeyhtiön talossa. Kuu-kausipalkka oli aluksi 1 500 markkaa (laskennallisesti vajaat 600 euroa).⁶

Hjalmar Magnus Eklund syntyi Turussa vuonna 1880. Hän valmistui ylioppilaaksi vuonna 1899 ja filosofian maisteriksi vuonna 1903. Sen jälkeen hän opiskeli matematiikkaa ja filosofiaa Göttingenin ja Leipzigin yliopistoissa. Vuodesta 1906 alkaen hän toimi matematiikan ja luonnontieteiden opettajana, aluksi Porissa. Lisäksi hän toimi ainakin vuonna 1917 nuorempana lehtorina Turun ruotsinkielisessä klassillisessa lyseossa. Mainittakoon, että lyseon rehtori oli tohtori N. R. af Ursin. Eklund asui vaimonsa Signen (o.s. Vilskman) kanssa Museonpuiston varrella. Puoliso oli lehtorina samassa koulussa.

Jussi Pikkusaari on korostanut, että Eklund oli ”katsomuksellisesti kiinnostunut” ja toimi ylioppilasyhdistys Prometheuksen jäsenenä. Hän kirjoitti muun muassa artikkeleita uskonnoista ja niiden kehityksestä. Kiintoisa yksityiskohta on, että Eklund toimi Oskari Tokoin senaatin asettaman uskonnonvapauskomitean jäsenenä.⁷

Turku 1918

Ennen kuin Hjalmar Eklund liittyi Turun ruotsinkieliseen työväenyhdistykseen huhtikuussa 1917, hänelle oli kertynyt kokemusta sosialidemokraattisessa nuorisoliikkeessä, paikallisessa ruotsinkielisessä nuorisoklubissa. Proletaarisemmat järjestötoverit haukuskelivat häntä ja

eräitä muitakin maisterisozialisteiksi. Näin tapahtui etenkin, kun Eklundilta julkaistiin mallittista toimintaa puolustavia ja väkivaltaa vastustavia kirjoituksia paikallisissa lehdistä maras-joulukuussa 1917 ja tammikuussa 1918.⁸

Kun kumous vuoden 1918 puolella alkoi, Eklund lupautui aatteellisin perustein ja velvollisuudentuntoisesti niihin tehtäviin, joihin häntä pyydettiin. Hän toimi Turun punaisessa kunnallishallinnossa helmikuun neljänestä huhtikuun 11. päivään saakka. Hän ei lähtenyt kaiken päättyessäkään pakoon.

Rahatoimikamarin jäsenenä hän yritti osaltaan huolehtia siitä, että kaupungin raha-asiat pysyivät järjestyksessä ja että muun muassa hätäaputoihin riitti varoja. Lisäksi hän oli taksoitus- eli verotuslautakunnan jäsen, kaupunginvaltuustoa vastanneen työväenvaltuuston jäsen ja maaliskuusta alkaen myös Turun ja Porin läänin ”suurten tulojen verotuslautakunnassa”. Toimissaan hän pyrki kertomansa mukaan hiltsemään kumouksellista toimintaa.

Matemaatikkona Eklund pyynnöstä laski ja hahmotteli uutta, progressiivista kunnallisverotuksen mallia.⁹ Tällainen yksityiskohta näytti painavan huomattavan paljon nopeasti muodostetun valtiorikosoikeuden 39. osaston oikeudenkäynnissä Turussa heinäkuussa 1918. Ehkä raskauttavaa oli sekin, että Eklund kävi Helsingissä saakka esittelemässä mallia Kulervo Mannerin johtamalle kansanvaltuuskunnalle. Oikeudessa vatsakatarrin vaivaamaan Eklundiin suhtauduttiin asiakirjojen perusteella ankarasti; hänen omilla perusteluillaan tai tarkoilla selvityksillään ei ollut lieventävää vaikutusta, ei myöskään millään porvarillisten henkilöiden todistuksilla, ei rahatoimikamarin edustajan lausunnollakaan.

Eklundin olisi syyttäjän mielestä ”sivistyneenä miehenä pitänyt olla täysin selvillä tekemänsä rikoksen laadusta”, kun hän lähti täydellisesti kannattamaan ”valtiopettureita”. Hänenlaisiaan maistereita ei ollut punaisen puolen kunnallishallinnossa koko maassa montaa. Ehkä sekin heijastui puheiden kovuudessa.

Tuomiota vaadittiin avunannosta valtiopetokseen, ja se Eklundille langetettiin 26. heinäkuuta 1918. Hänet tuomittiin viideksi vuodeksi kuritushuoneeseen ja olemaan sen jälkeen seitsemän vuotta vailla kansalaisluotamusta. Lisäksi häneltä vietiin mahdollisuus jatkaa opettajana lehtorin tehtävässä. Asia eteni valtiorikosylioikeuden käsittelyyn, ja siellä tuomio lyheni 19. elokuuta 1918 vankeuden osalta kahteen vuoteen kuritushuonetta.¹⁰

Vuosien kuritushuonetuomio supistui Hjalmar Eklundin – ja samalla TSL:n – onneksi ja monien muiden punavankien armahdusten tavoin lyhyeksi, ”vain” kuukausien mittaiseksi. Tuomio muutettiin ehdolliseksi 30. lokakuuta 1918. Kaikkiaan Eklund joutui istumaan puolisen vuotta lääninvankilan kivimuurien sisällä.

Julkisiin opettajan virkoihin ei punavangin ja valtiopetoksen leimalla enää ollut mitään asiaa, mutta vuoden 1919 alussa työt jatkuivat Turussa uuden sosialidemokraattisen *Demokraatti*-sanomalehden päätoimittajana. Lehti alkoi ilmestyä maaliskuun alussa. Sitten syyskuussa tuli houkutteleva kysymys siirtymisestä sivistystyön pariin.

”Syvästi harkitseva...”

Vaikka äidinkieleltään ruotsinkielisellä Eklundilla ei ollut aiempaa kokemusta sivistystyöstä ja vaikka hän oli hyvin vahvasti teoreettisesti suuntautunut, hän sai nopeasti alulle liiton käytännön toiminnan. Tässä auttoivat etenkin puheenjohtaja Väinö Voionmaa ja Kansanvalistusseuran johtohenkilö, maisteri Niilo Liakka, joka oli Voionmaan pitkäaikainen perheystävä ja sisaren aviomies. Liakka antoi henkilökohtaisesti käytännön neuvoja ja opastusta Eklundille. Työtehtävissä auttoi kaiketi myös ominaisuus, jota filosofian tohtori Johan Helo painotti, kun hän puolusti tuntemaansa Eklundia valtiorikosoikeudessa kesällä 1918. ”Minkäänlainen kiihottajan varjo ei hänen lankee”, Helo kirjoitti.

Hjalmar Eklund loi työllään vankan perustan Työväen Sivistysliiton käytännön toimin-

nalle. ”Hänen tieteellinen kouluutuksensa, syvästi harkitseva ja perusteellinen suhtautumistapansa asioihin antoi liiton käytännölliselle sivistys- ja opintotyölle sen vakaan ja syvälle tottuuksiin pyrkivän luonteen, joka jatkuvasti on ollut työllemme niin hedelmällinen ja arvonantoa tuottava”, arvioitiin Eklundia *Työläisopiskelijassa* vuonna 1930 hänen 50-vuotismerkkipäivänsä johdosta tehdyssä kirjoituksessa.¹¹

Hjalmar Eklund ei ollut pelkästään teoreettinen ajattelija, vaikka hän laatikin runsaasti muun muassa luonnontieteellisiä ja filosofisia artikkeleita eri julkaisuihin. Immanuel Kant oli hänen keskeisiä omia tutkimuskohteitaan; hän oli myös kansainvälisen Kant-seuran jäsen. Georg Henrik von Wrightin ja Eino Kailan arvioiden mukaan Eklund oli omana aikanaan hyvin merkittävä matemaattisen logiikan tuntija.¹²

Ruotsista alkuoppia

Jo heti alkuvaiheissa ajatus oli, että sihteeri Eklund lähtisi pian Ruotsiin opintomatalle tutustumaan veljesjärjestön, Arbetarnas Bildningsförbundin (ABF), toimintaan. ABF toimi hieman toisenlaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa, ja sillä oli jo takanaan useita vuosia, sillä se oli perustettu vuonna 1912. Voionmaa oli hyödyntänyt ABF:n sääntöjä, kun hän oli hahmotellut sääntöjä TSL:lle. Lippua laivamatkaa varten ei Eklundille kuitenkaan järjestynyt, koska ulkomaanpassia ei myönnetty ehdonalaissa vapaudessa olleelle entiselle punavangille. Opintomatka Ruotsiin siirtyi, ja se toteutui lopulta kahden viikon mittaisena syys-lokakuun vaihteessa vuonna 1920.

Työväen Sivistysliitolla ei ollut käytössään omia tiloja. Aluksi se sai lainata ilmaiseksi *Suomen Sosialidemokraatin* päätoimittajan Hannes Ryömän tilavaa huonetta ja työpöydän kulmausta Sirkuskatu 3:ssa. Ryömän työskentelyaika huoneessa vaihteli paljon, mikä antoi työrauhaa. Joskus huonetta tarvittiin erilaisiin kokouksiin, ja silloin ”TSL:ää” eli Eklundia pyydettiin kohteliaasti siirtymään kokouksen ajaksi muualle, vaikka lähtemään kaupungille kävelyille.

Ryömälle löytyi talosta toinen työhuone hieman myöhemmin, ja samaan huoneeseen Eklundin kanssa asettui *Suomen Sosialidemokraatin* toimittaja Juhana Peräläinen loppusyksyllä 1919.¹³ Miesten työtehtävät olivat erilaiset, mutta luonnollisesti yhteistä keskusteltavaa riitti yhteiskunnasta ja politiikan alalta paljon, mikä oli molemmille hyödyksi. Lisäksi Peräläinen auttoi Eklundia suomen kielen knopeissa. Väinö Voionmaa poikkesi usein tapaamassa liiton sihteeriä.

Toukokuussa 1920 TSL:n toimisto sijoitui omiin vuokratiloihin, aluksi yhteen huoneeseen. Toimisto oli vuosien ajan Sirkuskatu 3:ssa, samassa paikassa, missä Uudenmaan sos. dem. piiritoimisto sijaitsi. Toimistoapulainen Hilja Halava muisteli toimistoa myöhemmin lämpimästi: ”Liiton hallussa oli huone ja keittiö, joka viimeksimainittu oli toimistoapulaisen työhuoneena ja samalla seurusteluhuoneena kahvia juotaessa. Kahvi myös keitettiin keittiön hellassa, joten kodikkuutta ei suinkaan puuttunut. Yhdessä piiritoimiston kanssa oli perustettu kahviosuuskunta, ja nämä yhteiset seurusteluhetket kiireellisen työn lomassa olivat kaikille mieluisia.”

Kahvihetket olivat joskus kuin opintokerhon kokouksia, sillä sihteeri Eklund – entinen tai ehkä oikeastaan ikuinen opettaja sekä matematiikan ja filosofian perusteellinen harrastaja – selosti hyvin mieluusti muillekin lukemiaan uutisia tieteenalojen uusista virtauksista. Aluksi laajemmat konekirjoitustehtävät teetettiin monistustoimistossa, mutta vähitellen kaikki siirrettiin TSL:n oman toimiston tehtäväksi, niin konekirjoitus kuin vahamonistuksetkin.

Helmikuussa 1925 toimisto siirtyi uusiin tiloihin osoitteeseen Sirkuskatu 5 eli naapurisiin työväentalolle. Ovessa oli numero 24, ja toimisto käsitti nyt kaksi tilavaa huonetta. Se merkitsi myös runsaammin varastotilaa. Toimistoapulainen Hilja Halava muisteli myöhemmin uutta toimistoa: ”Koska talossa oli keskuslämmitys, ei meidän enää sydämenvahvistukseksi tarvinnut kantaa puita huoneiden lämmittämistä varten.”¹⁴

Syyskuussa 1920 liittoon palkattiin järjestäjäksi J. H. Vehkamäki. Vuoden 1924 alussa hänestä seurasi Arvi Hautamäki, jolla tuli olemaan hyvin pitkä taival työväenliikkeen sivistystehtävissä. Kummallekin, niin liiton sihteerille kuin järjestäjällekin, riitti tehtäviä ja matkatoita.

Opintokerhotoiminta oli pitkään aivan keskeistä. Se edellytti sekä opastusta että opintojohtajien kouluttamista kerhojen tarpeisiin. Ensimmäisellä opintokaudella 1919–1920 kerhoja oli 70, ja niistä kymmenesosa oli ruotsinkielisiä. Kerhojen määrä kasvoi, ja kaudella 1921–1922 niitä oli jo 113. Tällöin 14 kerhoista oli ruotsinkielisiä. Ensimmäinen opintojohtajakurssi järjestettiin Helsingissä syyskuussa 1920.

Kerhotoiminnan lisäksi tarjolla oli luentoja sekä muita koulutustilaisuuksia. Kirjeopisto saatiin alulle vuonna 1921. Liiton toiminta kasvoi vuodesta toiseen, ja myös jäsenjärjestöpohja laajeni. Liiton sihteerillä riitti tekemistä.¹⁵

Eklund muisteli myöhemmin, että liiton toiminta oli alkuaikoina ”hapuilevaa ja heikkoa”. Liitolla oli sen perustamisvaiheessa ”niin vähän tarjottavana kerhoilleen: ei ollut opintokirjoja, ei ollut koulutettuja opintojohtajia eikä ollut kirjeopistoa aloittelevia kerhoja varten”. Oli vain yleisempiä ja joitakin yksityiskohtaisia neuvoja sekä kirjaluteloita. Mutta jo toisena työ kautena kerhotoiminta oli tehokkaampaa, mihin vaikutti erityisesti järjestäjä Vehkamäen palkkaaminen. Lisäksi Ruotsista saadut neuvot ja opetukset olivat avuksi.¹⁶

Ido ja esperanto

Hjalmar Eklund tunnettiin lämminhenkisenä ja aatteellisena sosialistina, henkilönä, jonka oma työpanos oli esimerkillisen suuri liiton käytännön toiminnassa. Hän oli pidetty luennoitsija niin työväen kursseilla kuin työväenopistojen tilaisuuksissa.

Eklundin eräs erikoisharrastus oli kansainvälinen apukieli ido. Hän laati sille jopa kieliopin. Eklund osallistui joulukuun 1919 puoluekokoukseen Turun eteläisen sos. dem. vaalipiirin edustajana. Hän oli valmistanut kokoukselle alustuksen, jonka mukaan maassa tarvittaisiin

kansainvälinen apukieli, jollaisia olivat esperanto ja ido. Puoluetoimikunnan puollosta huolimatta kokous hylkäsi ehdotuksen. Puheenvuoroissa viitattiin siihenkin, että koko asia saisi jäädä Eklundin itsensä hoidettavaksi.¹⁷ Ja niinhän se tavallaan jäikin, TSL:n kautta toteutettavaksi tai ainakin yritettäväksi.

Hilja Halava muisteli paljon myöhemmin, että liiton toimistossa laadittiin ja monistettiin sekä idon että esperanton kirjekurssit. Näin haluttiin tehdä tasapuolisuuden vuoksi, sillä ”liiton sihteeri [Eklund] oli vankka idisti, ja järjestäjä [Vehkamäki] uskoi vain esperanton menestymiseen”.¹⁸ Suomen-, ruotsin- ja saksan kielen sekä laskennon opetuskirjesarjat hankittiin sen sijaan Kansanvalistusseuralta. Tällainen yhteistyö sujui hyvin.

Arvi Hautamäki muisteli vuonna 1971 haastattelussa erästä toista Eklundin erikoista harrastusta. Aina vaalien lähestyessä matemaatikko Eklund ”suoritti tarkkoja todennäköisyyslaskelmia yökaudet niin kuin nykyinen tietokone, kuka voittaa ja kuinka paljon kukin ryhmä saa”. Yleisesti Hautamäki kyllä arveli, että Eklund oli toimissaan hieman epäkäytännöllinen.¹⁹

Hjalmar Eklund toimi TSL:n sihteerinä lokakuuhun 1926 saakka, jolloin hän muutti takaisin syntymäkaupunkiinsa Turkuun. Siellä hän toimi vakuutusyhtiö Sammon matemaatikkona. TSL:n sihteerinä häntä seurasi Työväen sanomalehtien tietotoimiston (TST) päätoimittaja, maisteri Pekka Railo.

Eklundin terveys alkoi vähitellen vakavasti reistailla, ja työ vakuutusmatemaatikkona päättyi vuonna 1933. Sittemmin hän joutui sairausvuoteelle. Hänen aikansa täyttyi vuonna 1937, vain 57-vuotiaana.

Nimimerkki P-o (toimittaja Lyyli Takki eli Pirkko) arvioi Hjalmar Eklundia *Työläisopiskelijassa*, TSL:n henkilökuvia-sarjan toisessa osassa sotavuonna 1943 seuraavasti: ”Niin, hän se oli liittomme agricola: oppe nyt vanha ja noori! Hän se loi sille sen kestävän, syvän ja avaran tiedollisen pohjan, jolle kaikkien jälkeentulevien on ollut hyvä ja selvä rakentaa. Suurelta osalta hänen ansiostaan TSL ’löi itsensä läpi’. ” Nimi-

merkki arvioi samalla varovasti, että ”kauniissa ihmisuskossaan” Eklund arvioi joskus aivan liian korkealle opetettaviensa vastaanottokyvyn ja heidän koko henkisen tasonkin. Maisteri Hjalmar Eklund oli kuitenkin suorastaan suurenmoinen vetäessään nuoria ja itseoppineita työläisiä mukaansa ”tiedon vuoripolkua yhä korkeammalle”.²⁰

Viitteet

- Halila, Aimo 1969. *Väinö Voionmaa*. Helsinki, Tammi 1969, esim. 158–160, 258–262; ks. myös Lähteenmäki, Maria 2014. *Väinö Voionmaa, puolue- ja geopoliittikko*. Vantaa, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2014, 84–93; Kalela, Jorma 1978. Työväen Sivistysliitto 1919–1979. Tutkimussuunnitelma. Helsingin Yliopiston poliittisen historian laitoksen julkaisuja 2/1978. Helsinki, Helsingin yliopisto, esim. 13–14; Eklund, Hjalmar 1924. Piirreitä Suomen työväenliikkeen valistustyöstä ennen kansalaisotaa. Teoksessa *Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Muistojulkaisu*. Helsinki, Sosialidemokraattinen puolueoimikunta, 273–284.
- Vehkamäki, J.H. 1929. TSL:n alkutaipaleelta. *Työläisopiskelija*, 6/1929.
- Perustavan kokouksen pöytäkirja julkaistu esim. *Työläisopiskelija* 8/1944; ks. myös Eklund, Hjalmar 1922. Työväen Sivistysliitto. Teoksessa *Työväen sivistystyö I*. Helsinki, Työväen Sivistysliitto.
- Ks. esim. Laakso, Mikko & Åberg, Veijo 2006. *Sosialismiin! Sosialidemokraattiset nuoret 1906–2006*. Helsinki, Sosialidemokraattiset Nuoret, 53, 65, myös 93; Soikkanen, Hannu 1975. *Kobti kansanvaltaa 1. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 Vuotta*. 1899–1937. Vaasa, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, 405; Suonoja Kyösti 1966. *Kuluttajat rakentavat 1. KK:lainen osuuskauppaliike 1916–1939*. Helsinki, Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutti, 75; SDP:n puoluetilastot eri vuosilta.
- Halila, 261.
- Eklund, Hjalmar 1929. Eräitä muistelmia ensimmäiseltä kaudeltani TSL:n sihteerinä. *Työläisopiskelija*, 6/1929.
- Pikkusaari, Jussi 2014. *Työväen omaehtoisen sivistystyön aatteen kantavuus*. Työväen Sivistysliitto 1919–1999. Helsinki, Mediapinta, 76–77.
- Esim. Arbetet 24.11.1917 ja 5.1.1918; *Åbo Underrättelser* 22.12.1917.
- Ks. laskentamallista Piilonen, Juhani 1982. *Vallankumous kunnallisballinnossa. Punaisen Suomen historia 1918*. Väitöskirja. Helsinki, 267.
- Kansallisarkisto, digitaalinen arkisto, Valtionrikosylioikeuden aktit 1918–1918, akti 11596; ks myös Piilonen 268, 311, 316–317; Eklund 1929; *Arbetarbladet* 10.1.1930. Aktiin sisältyy kuulustelupöytäkirjojen ohella runsaasti Eklundin ja monien muiden kirjoittamia selontekoja, vetoamuksia, sanomalehtileikkeitä, oiteita kirkonkirjoista sekä ajankohtainen lääkärinlausunto.
- Työläisopiskelija* 1/1930.
- Ks. Pikkusaari 77; ks. myös Eklund, H. 1916. *Russells antinomi och andra paradoxala motsägelser*. Åbo, Åbo Tryckeri och Tidnings aktiebolag.
- Ryömästä ja Peräläisestä ks esim. Wiksten, Erkki 1977. Sirkuskatu 3. Helsinki, 78–79, 85–86.
- Halava, Hilja 1939. Toimistomme ”alkutaipaleelta”. *Työläisopiskelija*, 8/1939.
- Ks. esim. Voionmaa, Väinö 1924. Työväen Sivistysliitto. Teoksessa *Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Muistojulkaisu*. Helsinki, Sosialidemokraattinen puolueoimikunta, 301–304.
- Eklund 1929, myös lainaukset.
- SDP:n puoluekokouksen 1919 pk 103, 202–204, kertomukset-liite 191–195.
- Työläisopiskelija*, 8/1939.
- Arvi Hautamäen haastattelu marraskuussa 1971, haastattelijana Heimo Huhtanen, Työväen muistitietotoimikunnan kokoelmat.
- P-o [Pirkko, Lyyli Takki] 1943. *Filosofi. Työläisopiskelija*, 3/1943.

Teksti pohjautuu pääosin kirjoittajan valmistelemaan tutkimukseen Työväen Sivistysliiton toiminnasta ja vaiheista vuosina 1919–2019.

Syö & juo kotimaista!

Me kaikki hyödyimme siitä työpaikkoina, verotuloina ja parempina julkisina palveluina.

SUOMEN ELINTARVIKETYÖLÄISTEN LIITTO

TUL – SATAVUOTIAS, JOKA KARKASI IKKUNASTA MUTTA EI KADONNUT

Seppo Hentilä

professori emeritus, Helsingin yliopisto

Artikkeli perustuu kirjoittajan laatimaan, toukokuussa 2019 julkistettuun TUL:n satavuotishistoriaan ”TUL liikuttaa, kasvattaa, vaikuttaa – Suomen Työväen Urheiluliitto 1919–2019.” SKS, Helsinki. 405 s.

Työväen Urheiluliitto TUL (vuodesta 1991 Suomen Työväen Urheiluliitto) vietti satavuotisjuhlaansa kuluvan vuoden tammikuun 26. päivänä. Kun kansalaisjärjestö täyttää Suomessa sata vuotta, on aihetta kysellä pitkäikäisyyden perään. TUL:n kohdalla kysymys on sitäkin perustellumpi, sillä maassamme ei liene toista kansalaisjärjestöä, jota sen vastustajat ja kilpailijat olisivat yhtä innokkaasti koettaneet saattaa pois päiviltä. Siitä ovat osoituksena ne kolmisenkymmentä urheilun valtakunnanliittohankeita, joilla Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto SVUL (vuodesta 1961 Suomen Valtakunnan Urheiluliitto) yritti nielaista TUL:n ja poimia rusinat pullasta. Nämä yritykset loppuivat vuonna 1993, kun SVUL itse lakkasi olemasta jouduttuaan talousvaikeuksiensa takia lopettamaan toimintansa. Mutta senkin jälkeen, kun tulee puhe urheilun ja liikunnan järjestörakenteesta, nousee tietyllä tahoilla esiin kysymys TUL:n tarpeellisuudesta ja olemassaolon oikeutuksesta.

Sisällissota repi Suomen rikki

Yhteiskuntaluokkien välinen kuilu oli Suomessa vuoden 1918 jälkeen syvempi ja ristiriidat katkerampia kuin ennen sisällissotaa. Vastakohdtaa on monesti konkretisoitu näkymällä maa-

laisidyllistä, jossa lähes jokaisen maalaiskylän peltoaukean laidoilla seisoivat valkoinen suojeluskuntatalo ja punainen työväentalo. Peltoaukeaa oli vastakkaisten ideologisten maailmojen raja, jonka ylittäminen oli henkisesti hyvin vaikeaa. Ken rohkeni sen tehdä, joutui omiensa hylkäämäksi tai vähintään yhteisönsä sylkykupiksi.

Valkoisen Suomen jyrkimmän porvariston kostotoimien tavoitteena oli työväestön omaehtoisen järjestötoiminnan täydellinen tukahduttaminen. Siihen nähden on hämmästyttävää, miten nopeasti työväenliike nousi jaloilleen. Vallankumousyrityksestä sivussa pysytelleet maltilliset sosialidemokraatit elvyttivät SDP:n, ja lisäksi vuonna 1919 perustettiin useita uusia valtakunnallisia työväenjärjestöjä. Niistä merkittävimmät olivat kuluvana vuonna sadan vuoden ikään ehtineet Työväen Urheiluliitto TUL ja Työväen Sivistysliitto TSL. Valkoisessa Suomessa työväenliike linnoittautui järjestöjensä suojiin.

SDP menestyi odottamattoman hyvin sekä joulukuun 1918 kunnallisvaaleissa että maaliskuun 1919 eduskuntavaaleissa. Näin siitäkin huolimatta, että sosialidemokraatit olivat menettäneet sisällissodan seurauksena vähintään 50 000–60 000 potentiaalista äänestäjäänsä. Noin 27 000 punaista oli saanut surmansa kaa-

tuneina ja valkoisen terrorin uhreina tai näännytynyt vankileireillä nälkään ja kulkutauteihin; Neuvosto-Venäjäälle oli paennut kymmenisen tuhatta punaista, ja lisäksi kymmenet tuhannet olivat menettäneet kansalaisluottamuksensa eivätkä saaneet äänestää. Silti SDP sai 80 paikkaa ja palasi eduskuntaan suurimmaksi puolueeksi. Sillä oli vain 12 edustajaa vähemmän kuin lokaan 1917 vaalien jälkeen.

Ympärysvaltojen voitto pelasti Suomen demokratian

Miten työväenliikkeen nopea elpyminen oli Suomen kaltaisessa ”valkoisen hämärän maassa” mahdollista? Kuten sanottu, yrkin laitaioikeisto halusi kitkeä työväenliikkeen järjestötoiminnan maasta juuriaan myöten. Ilman toimintaan halukasta ja pystyvää järjestöväkeä ei uusi alku olisi tietenkään onnistunut. Mahdollisuudet olisivat olleet vieläkin vähäisemmät, jos kaikkein kostonhimoisimmat valkoiset olisivat päässeet viemään ”vapaussotansa” loppuun. Heidän taholtaan Suomen demokratiaa uhkasi kaiken aikaa oikeistodiktatuuri, jonka varjo väistyi lopullisesti vasta 1930-luvulla.

Suomen kuningashanke kaatui ympärysvaltojen voittoon marraskuussa 1918, ja maamme säästyi joutumasta Saksan protektoraatiksi. Svinhufvudin ja Paasikiven johtama, joulukuussa 1918 kansalliseksi kokoomuspuolueeksi järjestäytyneen monarkistinen laitaioikeisto joutui joksikin aikaa sivuun, kun voittajavallat edellyttivät, että Suomen oli irtisanouduttava saksalaissuuntauksesta ja järjestettävä vapaat eduskuntavaalit. Vasta niiden jälkeen, toukuussa 1919, Iso-Britannia ja Yhdysvallat tunnustivat Suomen itsenäisyyden. Hallitusvalta siirtyi Suomessa edistysmieliselle porvaristolle, ja ensimmäiseksi tasavallan presidentiksi voitiin valita edistyspuolueen K. J. Ståhlberg, joka luonnehti poliittista linjaansa kolmella käsitteellä: laillisuus, edistys ja kansanvalta.

Maailmansodan lopputulos takasi sen, että parlamentaarinen demokratia säilyi, ja Suomesta tuli 17. heinäkuuta 1919 vahvistetun hallitusmuodon nojalla se tasavalta, joka meil-

lä vielä nykyäänkin on. Poliittisen järjestelmän osalta murros oli keväällä ja kesällä 1919 itse asiassa paljon syvempi kuin syksyllä 1944, jolloin vanha eliitti sai johtaa Suomen sodasta rauhaan. Meiltä pakkaa helposti unohtumaan se, että Suomen työväenliikkeen nopea elpyminen tuli mahdolliseksi maailmansodan lopputuloksen aiheuttamassa uudessa poliittisessa suhdanteessa. Suomessa johtavaan rooliin nousut edistysmielinen porvaristo, jota edustivat maalaisliitto, edistyspuolue ja ruotsinkielinen vasemmisto, oli valmis yhteistyöhön sosialidemokraattien kanssa.

TUL:n perustaminen oli työläisurheiluväen vastaus valkoisen Suomen kustotoimille

Valkoisen Suomen kustotoimet kohdistuivat rajuisiin niihin, jotka olivat ottaneen osaa sisällissotaan punaisella puolella. Yrjimmät valkoiset hyväksyivät yhdistyksiinsä vain porvarillisiin arvoihin sitoutuneen ja sosialismista vapaan ”valkoisen työmiehen”. Sellaisia ei kuitenkaan Suomenmaasta kovin paljoa löytynyt, vaikka työnantajapiirit perustivat eräässä vaiheessa heitä varten jopa oman ammattijärjestön (Vapaa Työväenliitto) ja urheilujärjestön (Vapaa Työväen Urheiluliitto).

Alistumisen sijaan työväestö alkoi perustaa välittömästi sisällissodan päättymisen jälkeen omia poliittisia, ammatillisia, urheilu-, sivistys- ja kulttuurijärjestöjä. Kuten edellä on sanottu, tämä tuli nopeasti mahdolliseksi edistysmielisen porvariston hallitsemassa poliittisessa suhdanteessa. Kohta oli Suomessa kaikkea kaksi. Osuustoiminnan pohjalta syntyivät vähitellen myös työväen liikelaitokset. Ja kun työväenliike hajosi vuonna 1918 Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP) perustamisen myötä kahtia, syntyi vielä uusi jakoperuste.

Urheiluliikkeessä porvariston ja työväestön yhteistoiminta oli ollut ennen sisällissotaa laajempaa kuin missään muussa kansanliikkeessä. Suurin osa hieman yli kahdesta sadasta työväenyhdistysten alaisesta urheiluseurasta kuului Suomen Voimistelu- ja Urheiluliittoon

(SVUL). Monet työväenseurat olivat sekä jäsenmääränsä että urheilumenestyksensä ansiosta maan johtavia seuroja. Lippulaiva oli Helsingin Työväenyhdistyksen HTY:n alainen Helsingin Jyry. Sisällissodassa taisteli jyryläisistä koottu komppania, ja punakaarteihin kuului muutoinkin tuhansia työläisurheilijoita.

Marraskuun lopulla 1918 SVUL päätti erottaa jäsenyydestään ne seurat, jotka olivat taistelleet sisällissodassa osastoina punaisella puolella, sekä ne seurat, joiden jäsenistä puolet tai enemmän oli tuomittu valtiorikosoikeudessa kapinaan osallistumisesta. Ajan hengen mukaisesti päätöstä perusteltiin sillä, että urheiluelämä oli vapautettava uhasta joutua ”isänmaalle vihamielisten ainesten työssijaksi”. SVUL:n johdon tarkoituksena oli tukahduttaa työläisurheilu Suomesta ikiajoiksi. Sen sijaan kapinasta sivussa pysytelleiden työläisurheilijoiden, jotka olivat valmiita sopeutumaan valkoisen Suomen urheilun porvarillisiin arvoihin, toivottiin jatkavan toimintaansa SVUL:n seuroissa.

Tammikuun 26. päivänä 1919 kokoontuivat 56 erotetun työläisurheiluseuran valtuuttamat edustajat Helsinkiin raittiusyhdistys Koiton talolle perustamaan Työväen Urheiluliittoa. Päivälleen vuotta aikaisemmin Helsingin työväentalon torniin oli nostettu punainen lyhty vallankumouksen alkamisen merkiksi. TUL:n perustavan kokouksen pitämistä vallankumouksen alkamisen vuosipäivänä ei ollut suunniteltu. Se oli puhdas sattuma, mikä johtui siitä, että tammikuun 26. päivä oli sunnuntai.

TUL:n perustaminen oli valkoisen Suomen urheilujohtajille isku vasten kasvoja. SVUL:n johto ei suin surminkaan osannut odottaa, että kapinalliset jo pari kuukautta erottamispäätöksen jälkeen perustaisivat oman urheiluliiton. Pahinta oli se, että kapinallisten liitto kykeni rekrytoimaan joukkoonsa tuhansia sellaisia urheilijoita, jotka olisivat kelvanneet vahvistamaan SVUL:nkin rivejä. Tässä on tultu Suomen urheilun järjestöhistorian ikuisuuskysymyksen äärelle: porvarillinen urheiluliike piti TUL:n olemassaoloa alusta lähtien Suomen urheilun hajottamisena ja heikentämisenä.

TUL:n 75-vuotisjuhlat Tampereella elokuussa 1984. Kuvassa kenttäohjelmaan osallistuvia esiintymisasiissaan marssimassa Ratinan stadionille. Kuvaaaja Pauli Kukkala. Kuva: Työväenmuseumo Werstas.

Monet ehkä muistavat ruotsalaisen Jonas Jonassonin riemukkaan veijariromaanin satavuotiaasta Allan Karlssonista, joka karkasi syntymäpäivänään vanhainkodin ikkunasta ja katosi huimiin seikkailuihin. TUL sen sijaan karkasi jo syntymäpäivänään valkoisen Suomen urheilujohtajilta, mutta se ei kadonnut, vaan ryhtyi järjestämään työläisurheiluväelle urheilutoimintaa.

TUL kieltäytyi itsepintaisesti 1920- ja 1930-luvuilla kaikesta yhteistoiminnasta porvarillisen urheilun kanssa. Tärkein syy siihen

oli valkoisessa Suomessa vallinnut työväenliik-
keelle vihamielinen ilmapiiri. TUL ei halunnut
olla missään tekemisissä sortajiensa kanssa. Se
ei sallinut jäsentensä edustavan Suomea kansainvä-
lisisissä arvokisoissa vaan luotti siihen, että
kansainvälisen työväen urheiluliikkeen ”punai-
nen olympia” olisi Suomen työläisurheilijoille
terveempi kilpailuympäristö kuin ”porvarillinen
olympia”.

Suurten joukkojen urheiluttaja ja liikuttaja

TUL julistautui alusta lähtien suurten joukko-
jen liikuttajaksi, mutta on syytä täsmentää, mitä
sillä aikanaan tarkoitettiin. Suurten joukkojen
liikuttaminen ei tarkoittanut, toisin kuin voisi

kuvitella, kuntoliikuntaa, koska sellaista ei vielä
ennen 1960-lukua tunnettu. Liikunta ei ollut
edes käsitteenä vielä yleisesti käytössä, vaan pu-
huttiin yleisesti urheilusta ja voimistelusta eril-
lisinä toimintoina. Urheilu tarkoitti amatööri-
kilpaurheilua, eikä muuta urheilua ollutkaan.
Kilpaurheilua harrastivat periaatteessa kaikki
seuran jäsenet ikänsä ja kuntonsa mukaan. Voi-
mistelu eli kilpaurheilun rinnalla, mutta se oli
joukkovoimistelua, eikä siinä kilpailtu.

Toinen väärinkäsitys, johon 1920- ja
1930-lukujen työväenkulttuurista puhuttaessa
usein törmää, koskee joukkoliikkeen laajuutta.
TUL:n jäsenmäärä kasvoi 1930-luvun alkuun
mennessä noin 30 000:een. Talvisodan sytty-
essä liitossa oli vajaat 50 000 jäsentä. Mikään

valtaisa joukkoliike TUL ei siis ollut. Sen toiminta tavoitti maan kaksimiljoonaisesta palkkatyöväestöstä vain murto-osan. Silti TUL oli jäsenmäärältään maan suurin työväenjärjestö, sillä sekä SDP:n että SAK:n jäsenmäärät jäivät vielä 1930-luvulla selvästi pienemmiksi kuin TUL:n. Samaan aikaan kahdessa maan suurimmassa järjestössä, suojeluskuntajärjestössä ja Lotta Svärdissä, oli jäseniä yhteensä kymmenen kertaa enemmän kuin TUL:ssä. SVUL:nkin jäsenmäärä oli kaksi kertaa suurempi kuin TUL:n. Luvut kuvastavat suomalaisen kansalaisyhteiskunnan tilaa ja poliittisia voimasuhteita maailmansotien välisenä aikana. TUL, kuten koko muu työväenliike, oli sisällissodan jälkeisessä valkoisessa Suomessa kaiken aikaa ahtaalla. Varsinkin lapuanliikkeen harjoittaman terrorin hurjimpina vuosina 1929–1932 työväenjärjestöihin liittyminen tarkoitti vaaraa joutua syrjinnän, pilkan, painostuksen ja jopa väkivallan kohteeksi.

Vuonna 1930 voimaan tulleiden niin sanottujen kommunistilakien nojalla kiellettiin 157 työväen urheiluseuraa ja piirijärjestöä. Peräti puolet TUL:n silloisesta jäsenkunnasta, noin 14 000 urheilijaa, joutui liiton ulkopuolelle. Heistä osa liittyi pian sellaisiin seuroihin, jotka saivat jatkaa toimintaansa. Kun yleinen ilma-piiri oli työväenliikettä kohtaan vihamielinen, on selvää, etteivät läheskään kaikki uskaltaneet liittyä TUL:oon. Sivuun jättäytyneiden määrää on mahdotonta arvioida, mutta jonkinlaista osviittaa antanee se, että liiton jäsenmäärä nelinkertaistui yhdessä humauksessa pian jatkosodan päättymisen jälkeen.

TUL:n suuri nousu sotien jälkeen

Työväen Urheiluliitto kilpaili 1940-luvun lopulla SVUL:n kanssa tasaväkisesti Suomen suurimman urheilujärjestön asemasta. Kummankin jäsenmäärä oli noin neljännesmiljoona. 1940-luvun toisella puoliskolla TUL:n seurojen määrä kolminkertaistui 300:sta 900:aan. Liiton seuraverkosto kasvoi koko maassa, niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Enää ei ollut suojeluskuntia eikä valkoisen Suomen ääri-

oikean laidan järjestöjä, jotka olisivat ahdistelleet työväenliikettä.

Suurten joukkojen urheiluttamisessa TUL:n uusi aluevaltaus oli jatkosodan jälkeen Itä- ja Pohjois-Suomen maaseutu. Työväen urheiluseuroja perustettiin pienimpiä syrjäkylä myöten satamäärin. 1940- ja 1950-luvuilla TUL:n kehitystä hidastivat liiton sisäiset poliittiset riidat ja hajaannus. Suurten joukkojen liikuttajana SVUL meni jo 1960-luvulla menojaan. Silti TUL:nkin jäsenmäärä kasvoi, mutta on huomattava, että tuon ajan jäsentilastoihin ei ole luottamista, koska niitä peukaloitiin sekä suuremman valtionavun toivossa että liiton sisäisiä voimainmittelöitä varten.

Kun puhutaan todella suurten joukkojen liikuttamisesta, on aloitettava vasta 1960-luvusta. Tuolloin alkoivat hurjasti kasvaneen kuntoliikunnan markkinoista kilpailla monet eri tahot. Vaikka TUL julisti olevansa suurten joukkojen liikuttaja, se ei oikein tahtonut saada otetta modernista kuntoliikunnasta. Yhteistyöltä ayliikkeen kanssa odotettiin paljon, koska työläisurheilun eheytyminen oli nostattanut uskoa joukkoliikkeen mahdollisuuksiin. TUL:n ja ayväen yhteistyöstä ei kuitenkaan tullut odotetun kaltaista menestystarinaa. Työpaikkaliikunnasakaan TUL ei kyennyt valloittamaan johtoasemaa koko maan mittakaavassa.

Työväen Urheiluliiton kasvu järjestönä huipentui vuonna 1979 toteutuneeseen työläisurheilun eheytymiseen. Liiton seurojen määrä nousi 1 500:aan, eli seuroja tuli 300 lisää, ja kun jäsenmäärä kasvoi 200 000:lla, se lähestyi puolta miljoonaa. Tuolloin TUL oli suurten joukkojen liikuttajana suurimmillaan. 1980-luvulla asemat vielä säilyivät, mutta 1990-luvulta 2010-luvulle liitto menetti sekä jäsenkunnastaan että seuroistaan noin puolet. Satavuotisjuhlien aikoihin oltiin suunnilleen samoissa luvuissa kuin 50 vuotta sitten.

Kun Suomen Liikunta ja Urheilu (SLU) perustettiin koordinoimaan urheilun ja liikunnan järjestökenttää vuonna 1993, TUL:lle tarjoutui tilaisuus nousta avainasemaan kuntoliikunnan kehittäjänä. Liitto teki ahkerasti valistustyötä

kuntoliikunnan puolesta ja järjesti näyttäviä kampanjoita, mutta kaikkein suurimpia joukkoja se ei tavoittanut. Liikuntakäyttäjyymistä koskevat tutkimukset osoittivat vääjäämättä, että suurin osa kansalaisista ei tarvinnut liikku miseensa minkään valtakunnan järjestöjä eikä seuroja. Joukot liikuttivat itse itseään.

TUL:n osuus kuntoliikunnan markkinoista on nykyään jo selvästi pienempi kuin vaikkapa yksityisten liikuntayritysten. Työyhteisöliikunnan perustan mullisti liikuntaseteleiden käyttöönotto 1990-luvulla. Ihmiset saattoivat valita vapaasti harrastamisensa paikan ja ajan. Tämä soveltui hyvin ajan henkeen. Yksilölähtöiset käyttäytymismallit poikkesivat perinteisen kansalaistoiminnan malleista. Tämä on varmasti yksi tärkeimmistä syistä siihen, miksi TUL:n jäsenmäärä on viimeksi kuluneiden 20 vuoden aikana vähentynyt niin voimakkaasti.

TUL on ollut ennen kaikkea nuorison kasvattaja

Kasvatus on ollut kautta aikojen TUL:n periaateohjelmien avainsana. Se oli myös ensimmäisiä sanoja, joilla liitto määritteli toimintansa tarkoituksen vuonna 1919. Kasvatus ei ole rajoittunut pelkkään urheilu- ja liikuntakasvatukseen, vaan se on aina sisältänyt arvokasvatusta ja yhteiskunnallista valistusta.

TUL omaksui 1920- ja 1930-luvuilla Keski-Euroopan maiden sosialidemokraattisessa työväenliikkeessä vallalla olleen marxilaisen kasvatusideologian. Sen merkittävin kehittäjä oli itävaltalainen Max Adler. Häneltä saatujen vaikutteiden mukaisesti TUL pyrki kasvattamaan jäsenistään henkisesti ja fyysisesti tasapainoisia ”uusia ihmisiä”. Vaikka tavoite oli kovin ihanteellinen, se ei tarkoittanut vain palopuheita tai sosialistista aivopesua vaan myös normaalia seuratoimintaa, jossa urheilun ohella harrastettiin monia henkisen kulttuurin muotoja.

Sosialistiselta urheiluinternationaalilta lainattu, nykyihmisen korvaan kovin mahtipontiselta kuulostava lause, ”Emme kasvata ruumista emmekä sielua, vaan ihmistä”, kertoo TUL:n kasvatustavoitteista kaiken oleellisen. Liitto ha-

lusi kasvattaa jäseniään siten, että henkinen ja fyysinen kasvu tukisivat toisiaan. Siten voitaisiin torjua urheiluun pesiytyneitä lieveilmiöitä, kuten liiallista ennätysten ja palkintojen tavoittelua, ammattilaisuutta, sankarinpalvontaa ja kiihkonationalismia.

TUL:lle tarjoutui vuoden 1993 SLU-ratkaisun myötä ainutlaatuinen tilaisuus profiloitua nuorisotoiminnan kehittäjäksi. Liiton valmiudet menestyä nuorisotoiminnassa olivat selvästi paremmat kuin sen valmiudet menestyä kuntoliikunnassa. Tämä johtui siitä, että lähes kaikki TUL:n seurat suhtautuivat periaatteessa myönteisesti siihen, että nuorisotoiminta nostettiin painopisteeksi. Suhtautuminen kuntoliikuntaan oli sen sijaan toisenlaista. Kuntoliikuntaa kohtaan esiintyi myös paljon ristiriitaisia tunteita ja kilpaurheiluun suuntautuneissa seuroissa.

TUL käytti nuorisotyöhön 1990-luvulta lähtien huomattavan suuren osan niukentuneista resurssistaan. Millään muulla järjestön toimialalla ei myöskään syntynyt yhtä merkittäviä innovaatioita. Kun arvioidaan liiton vaikutusta nuorison kasvattajana, vuonna 1990 käynnistynyt LETE-nuorisoprojekti oli vertaansa vailla. Lyhenne tulee sanoista liikuntaa, elämyksiä, tietoa ja taitoa sekä empatiaa. LETE:n tuottama kasvatusaineisto oli erittäin korkeatasoista ja monipuolista, olivathan sen tekijöinä oman alansa parhaat asiantuntijat. Innovaatioista hienoimpia oli teorian eli LETE-oppaiden ja -korttistojen vieminen käyttöön seurojen harjoitukseen, urheilukouluihin ja nuorisoleireille.

TUL:n nuorisokasvatuksen tavaramerkeistä toinen, 2000-luvulla käynnistyneet Joy Games-tapahtumat, onnistui yhdistämään hienolla tavalla liiton yhteisöllisyyttä ja modernia nuorisokulttuuria. Uusien lajien ja liikunnan muotojen ottaminen ennakkoluulottomasti tapahtumien ohjelmaan oli oikea keino nuorison kiinnostuksen herättämiseksi.

TUL on ollut jäsenmäärällä ja toiminnallisella aktiivisuudella mitattuna perustamisestaan lähtien Suomen työväenliikkeen suurin nuorisojärjestö. Työväen poliittiset nuorisojärjestöt eivät ole parhaimmillaankaan yltäneet sa-

maan. Liiton tarjoama nuorisokasvatus ei ehkä enää 2000-luvulla tavoittanut yhtä laajoja joukkoja kuin 1970- tai 1980-luvuilla, mutta se oli kuitenkin korkealaatuista. Se tarjosi erittäin hyviä elämän eväitä niille tuhansille nuorille, jotka halusivat harrastaa liikuntaa TUL:n seuroissa.

TUL:n panos Suomen kilpa- ja huippu-urheilussa

Kilpa- ja huippu-urheilussa menestyminen oli työväen urheiluseurojen arvoasteikossa jo ennen liiton perustamista erittäin korkealla. Työläisurheilijat olivat parhaimmillaan aivan samoissa lajeissa kuin muutkin suomalaiset huiput. Vahvimpia lajeja olivat paini, yleisurheilu ja hiihto. TUL:n urheilijat edustivat 1920- ja 1930-luvuilla maataan kolmissa Sosialistisen urheiluinternationaalin työläisolympialaisten kesä- ja talvikisoissa. He kilpailivat siniristilippu edustusasunsa rintamuksessa ja katsoivat edustavansa maataan yhtä hyvin ja yhtä arvokkaasti kuin porvarilliset kilpailijansa KOK:n olympiakisoissa.

TUL:n urheilijat olivat työläisolympialaisissa ylivoimaisia kaikissa niissä lajeissa, joihin he osallistuivat. Tämä johtui siitä, että huippu-urheilua ei TUL:n veljesjärjestöissä arvostettu samalla tavalla kuin Suomessa, ja siksi kilpailujen taso oli työläisolympialaisissa useimmissa lajeissa heikompi kuin KOK:n olympiakisoissa. Vaikka TUL:n urheilijoiden ylivoimaisuutta ihailtiin erityisesti työläisurheilun suurmaassa Saksassa, kriittisimmät tarkkailijat ihmettelivät sitä, olivatko suomalaiset lainkaan oikeita työläisurheilijoita. Hehän syyllistyivät aivan samaan kuin porvarilliset urheilijat: ylenmääräiseen harjoitteluun sekä ennätysten ja palkintojen metsästämiseen.

Kolmikymmenluvulla kymmeniä TUL:n huippu-urheilijoita siirtyi edustamaan porvarillisia seuroja. Taloudellisten houkuttimien lisäksi loikkausten syynä olivat järjestön sisäinen hajaannus ja kommunistilait. Hajaannuksen ja seurojen lakkautusten vuoksi liiton ulkopuolelle joutuneet urheilijat joutuivat etsimään itselleen uutta urheilullista kotia.

Suomen edustusurheilu vahvistui 1930-luvun alussa merkittävästi Työväen Urheiluliitosta loikanneiden huippujen ansiosta. TUL:n kahdessa vahvimmassa lajissa, painissa ja nyrkkeilyssä, tulokkaat voittivat 1930-luvulla jopa 40 prosenttia kaikista SM-mitaleista. Kymmenet TUL:n kasvatit edustivat Suomea Los Angelesin olympiakisoissa vuonna 1932 ja Berliinin kisoissa neljää vuotta myöhemmin.

Toisen maailmansodan jälkeen TUL:n liikuntapoliittiset vaikutusmahdollisuudet laajenivat huomattavasti, kun yhteistyö SVUL:n, sen lajiliittojen ja Suomen Olympiakomitean kanssa käynnistyi. TUL:n urheilijat pääsivät ensi kertaa osallistumaan SM-tason kilpailutoimintaan ja maan edustusurheiluun. Liikuntapolitiikkaa hallitsivat kuitenkin jatkuvat järjestöriidat ja valtakunnanliittoväännöt.

Sotien jälkeen Työväen Urheiluliitto tuli täysipainoisesti mukaan Suomen edustusurheiluun. Maamme kansainvälinen urheilumestys ei kuitenkaan noussut enää lähellekään 1920- ja 1930-lukujen tasoa. Tuolloinhan Suomi oli olympiamenestyksellä mitattuna yksi urheilun suurvalloista. Vuosina 1959–1962 TUL joutui keskusjärjestöjen yhteistoiminnan katkeamisen vuoksi kokonaan sivuun kansainvälisestä edustusurheilusta.

TUL:n panos Suomen huippu-urheilussa oli vahvimmillaan 1980-luvulla, jolloin koko maan taso jo laski. Liiton osuus kaikista SM-mitaleista nousi 1980-luvulla 19 prosentista 24 prosenttiin. Naisvoimistelussa, pöytätenniksessä ja pyöräilyssä TUL:n urheilijat voittivat yli puolet lajinsa kaikista SM-mitaleista.

Sukupuolten tasa-arvosta monipuoliseen yhdenvertaisuuteen

Työväenliikkeessä uskottiin pitkään, että kaikinainen tasa-arvo toteutuu ”automaattisesti” sosialistisessa yhteiskunnassa, kun luokkaerot on poistettu. Työväen Urheiluliiton naiset nostivat sukupuolten tasa-arvon vahvasti esille jo 1930-luvulla. He olivat sekä Suomessa että kansainvälisessä työläisurheiluliikkeessä edelläkävijöitä myös siinä, että he tulivat ennako-

luulottomasti mukaan myös kilpa- ja huippu-urheiluun.

TUL on ollut Suomessa kiistatta edelläkävijä liikunnan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskeissa ohjelmallisissa kannanotoissa. Silti on muistettava, että vasta 2000-luvulla naiset saavuttivat tasa-arvoisen aseman liiton johtolinten kokoonpanossa. 2010-luvulla nousi vahvasti esiin laaja-alainen tasa-arvonäkemykseen, johon kuuluvat taloudellinen, sukupuolten välinen ja alueellinen sekä eri vähemmistöjen tasa-arvo. Liitto on murtautunut sukupuolisten vähemmistöjen ja maahanmuuttajien liikuntaan kohdistuvia ennakkoluuloja määrätietoemmin kuin mikään muu liikuntajärjestö Suomessa. Erityisen tärkeitä ovat olleet TUL:n kannanotot sen puolesta, että liikunnan eriarvoistuminen saataisiin pysäytetyksi ja kaikilla lapsilla ja nuorilla olisi vanhempien varallisuudesta riippumatta mahdollisuudet harjoittaa liikuntaa tasa-arvoisesti.

Suomen urheilun suurin ongelma ei ole huippu-urheilun kilpailukyvyyn heikentyminen, vaikka sitä jatkuvasti päivitetään. Paljon suurempi ongelma on eriarvoistuminen, joka näkyy siinä, että vähävaraisten perheiden lasten on mahdotonta päästä harrastamaan tiettyjä lajeja, koska niiden vuosikustannukset saattavat olla tuhansia euroja. Jos arvokisamitaleista puhutaan, niitä menetetään jo ”etukäteen” siksi, että suuri osa lahjakkaista nuorista putoaa pois sen takia, että heidän vanhemmillaan ei ole varaa kalliin harrastuksen kustantamiseen.

TUL:n pitkän iän salaisuuksia

Miksi Työväen Urheiluliitto on yhtenä harvoista perinteisistä kansalaisjärjestöistä yltänyt sadan vuoden ikään? Syitä on tietysti monia ja erilaisia, eikä tässä ole tarpeen ryhtyä laatimaan niistä pitkiä luetteloita. Ylivoimaisesti tärkein on joka tapauksessa työväestön luokka-asemaan perustunut yhteisöllisyys ja sen pohjalle rakentunut tietoisuus kuulumisesta tähän yhteisöön. Niin kauan kuin omaehtoinen työväenkulttuuri erottautui Suomessa omaksi erilliskulttuuriksi, työväen yhteisöllisyyttä ei tarvinnut erik-

seen järjestää. Se kuului luonnostaan paikallisten työväenyhteisöjen elämäntapaan. Näissä yhteisöissä TUL:n seuratoimintaan tulleet lapset ja nuoret kasvoivat, sosiaalistuivat ja aikuisuivat. Työväen urheiluseura oli monipuolinen elämän koulu, jossa opittiin paljon muutakin kuin urheilua ja voimistelua. Järjestödemokratian sääntöihin perustunut kansalaistoiminta kasvatti nuoria yhteistyöhön, toisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Niin sanotun ensimmäisen tasavallan Suomessa kansalaisyhteiskunta oli jakautunut kahden poliittisesti vastakkaiseen erilliskulttuuriin. Valtaosa urheilusta kiinnostuneista työläisnuorista oli liittynyt kuin luonnostaan, ”luokkansa kutsumana”, TUL:n seuroihin. Vuoden 1918 sisällissodan varjot olivat tällä kohdalla todella pitkät.

Vaikka kansalaisjärjestöt ryhmittäytyivät vielä viime sotien jälkeenkin tietyiksi poliittisiksi klustereiksi, kulttuurinen leirijako alkoi jo selvästi rakoilla. Urheilujärjestöissä se tarkoitti käytännössä sitä, ettei urheiluseuraan liittymisen enää määrätynyt yksinomaan sosiaalisen taustan tai poliittisen katsomuksen perusteella. Seuroihin alettiin liittyä yhä useammin harrastettava laji edellä. Aluksi liikennettä oli enemmän siihen suuntaan, että työläistaustaisia nuoria hakeutui porvarillisiin seuroihin, mutta 1960-luvulta lähtien alkoi vähitellen näkyä siirtymistä myös päinvastaiseen suuntaan. Myös porvarillisesta ja keskiluokkaisesta taustasta oli tulijoita TUL:n seuroihin. Näissä luokkarajat ylittävissä siirtymissä motiivina oli liittymisen sellaiseen seuraan, joka tarjosi omalla paikalliskunnalla parhaat harrastus- ja kilpailumahdollisuudet siinä lajissa, josta itse kukin oli kiinnostunut.

Kun TUL:n jäseneksi ei enää ”synnytä”, siihen tullaan urheilu, laji ja kaveripiiri edellä. Niistä koostuvat myös seurojen perustana olevat paikallisyhteisöt. Tietynlainen taitekohota saavutettiin 1970-luvulla, jolloin sosiologi Paavo Seppänen osoitti tutkimuksissaan, että kaikista urheiluseuroihin kuuluvista työläistaustaisia jäseniä oli SVUL:ssä enemmän kuin

Teuvan Auran voimistelijat johtajanaan Arvo Säättö 1920-luvulla. Kuva: Kansan Arkisto.

TUL:ssä. Nykyään sosiaalisella taustalla tai poliittisella mielipiteellä ei ole urheiluseuran valinnassa mitään merkitystä. Työväen perinteisen yhteisöllisyyden murtuminen on joka tapauksessa se tekijä, joka on kaikkein syvällisimmin vaikuttanut TUL:n asemaan ja toimintaedellytyksiin. Kaikkein rajuimmin muutos näkyy siinä, että 1980-luvun vaihteesta, jolloin liiton jäsenmäärä lähenteli suurimmillaan jopa puolta miljoonaa, on tultu reilusti alas, hieman yli 200 000:een.

Työväen yhteisöllisyys ja toisaalta sen muuteneminen ovat muokanneet Työväen Urheiluliittoa enemmän kuin mikään muu. Toinen tärkeä tekijä on ollut kilpailu porvarillisen urheilun, toisin sanoen SVUL:n, kanssa. Miekka

ei tässä ollut vain kaksi- vaan moniteräinen. Yhtäältä vastakohta tarkoitti kamppailua olemassaolosta, elämästä ja kuolemasta, mutta niin kauan kuin TUL jaksoi taistella, sen omat rivit vahvistuivat. Urheilullinen kilpailuasetelma jatkui vielä sittenkin, kun TUL ja SVUL sota- vuosisista lähtien harjoittivat yhteistoimintaa laajalla rintamalla. SVUL:n katoaminen Suomen urheilun näyttämöltä vuonna 1993 oli tavallaan myös TUL:lle menetys, koska liittojen välistä kilpailua ei enää sen jälkeen ollut. Aikoinaan sanottiin, että viimeinen tilaisuus, jossa saattoi vielä nähdä luokkataistelua käytännössä, olivat TUL:n ja Suomen Nyrkkeilyliiton väliset liittottelut Helsingin vanhassa Messuhallissa.

TUL-SEUROJEN MUUTTUVAT TULKINNAT

Seurantatutkimus Työväen Urheiluseurojen
muuttuvista näkemyksistä

Hannu Itkonen

liikuntasosiologian professori,
Jyväskylän yliopisto

Pertti Matilainen

tutkija, Jyväskylän yliopisto

Anna-Katriina Salmikangas

yliopistotutkija, Jyväskylän yliopisto

Suomalainen kansalaisyhteiskunta on organisoitunut alueellisesti pääsääntöisesti kolmeen kerrokseen. Valtakunnallisella tasolla vaikuttavat järjestöjen korkeimmat päättävät elimet, ja useimmiten niiden keskuspaikkana on Helsinki. Alueellisella tasolla toimivat piiri- tai aluejärjestöt. Alue- ja väestömuutosten myötä suunta on ollut viime vuosikymmeninä isompiin alueisiin eli piireistä aluejärjestöihin. Kunta- ja kunnanosatasolla toimivat järjestöjen paikallisyhdistykset ja -seurat. Myös liikunnan ja urheilun organisoitumisessa kyseisenlainen kolmiportaisuus on ollut vallitseva käytäntö.

Kansalaistoiminnan kerroksisuus synnyttää eri tasoille poikkeavia kulttuurisia tulkintoja ja määrittelyjä. Työväenkulttuurin tutkimuksessa onkin hyödynnetty kolmijakoa, jossa on erotettavissa johtajien kulttuuri, liikkeen kulttuuri ja kansan kulttuuri. Johtajien kulttuurin on nähty edustavan sivistyneistön korkeakulttuuria eli niin sanottua aristokratian maailmaa. Liikkeen kulttuuri puolestaan ilmentää järjestäytyneen työväestön luomia ja harjoittamia toiminta-

muotoja. Työläisten kulttuuria on synnytetty kansanomaisilla tapahtumakentillä.¹

Kansalaistoimintojen kerroksisuutta on hyödynnetty myös liikuntakulttuurin tutkimuksessa. Tällöin on tulkittu, että kerroksisuuden hahmottaminen mahdollistaa poikkeavien kulttuuristen määrittelyjen tekemisen. Eri kerrokset reagoivat myös poikkeavasti liikuntakulttuurissa ja yleisemminkin yhteiskunnassa toteutuviin muutoksiin. Eri kerrosten toimijat tuottavat tulkintojen lisäksi myös erilaisia dokumentteja. Sujuvan järjestötoiminnan kannalta on hyödyllistä, että eri kerrosten toimijat ymmärtävät toisiaan.² Pahimmillaan voi käydä niin, että johtotason linjaukset poikkeavat paikallistason näkemyksistä, jolloin yhteisen tavoitteellisuuden synnyttäminen hankaloituu.

Tulkintojen tuottamista voidaan lähestyä myös tiedonsosiologisesti. Tieteelliset, filosofiset tai mytologiset todellisuuden teoreettiset muotoilut eivät ammenna tyhjiin sitä, mikä on todellista yhteisöjen jäsenille. Ihmiset tuottavat ajattelullaan ja toiminnallaan jokapäiväisen

Suomen halki -pyöräretken osallistajat venyttelevät ennen retkelle lähtöä Kilpisjärvellä. TUL osallistui tapahtuman järjestämiseen. Kuva todennäköisesti vuodelta 1993. Kuva: Urheilumuseo.

elämismaailmansa ja pitävät sitä yllä ajattelunsa ja toimintansa avulla.³

Järjestön kolmikerroksisuuden hahmottamisen avulla voidaan tarkastella myös suomalaisen työläisurheilun tavoitteellisuutta. Liikkeelle voidaan lähteä silmäilemällä edeltävää työläisurheilututkimusta.

Työläisurheilun tutkimuksesta

Sadan vuoden ikään ehtinyt Työväen Urheiluliitto omaa paitsi menestyksekkään menneisyyden myös tasokasta historiankirjoitusta. 1980-luvulla Seppo Hentilä kirjoitti kolmiosaisen työläisurheilun historiategoksen, jossa liiton vaiheita tarkasteltiin 1970-luvun loppuun saakka.⁴ Vuonna 2019, osana TUL:n 100-vuotisjuhlallisuuksia ilmestyi järjestön

uusin historiategos, *TUL liikuttaa, kasvat-
taa, vaikuttaa. Suomen Työväen Urheiluliitto
1917–2019*, joka sekkin on Hentilän kirjoit-
tama. Teos ei ole liiton historiankirjoituksen
varsinainen neljäs osa, vaan kirjoittajan sanoin
”tutkimuksen tavoitteena on tarjota analyysi
työläisurheilun asemasta ja merkityksestä Suo-
men liikuntakulttuurissa sadan vuoden ajalta.”⁵

TUL:n 1980-luvun historiategokset ovat oman aikakautensa tuotteita. Ne ovat ennen kaikkea poliittista historiaa, jossa liiton toimin-
nat nähdään poliittisena päätöksentekona seu-
rauksineen. TUL:n seuroja tarkastellaan lähin-
nä määrällisesti ja piirien jäsenyyteen kiinnit-
tyeinä. TUL:n uusimmassa historiategoksessa
korostetaan liittoa sadan vuoden ikään ehtinee-
nä toimijana, joka nimensä mukaisesti on lii-

kuttanut, kasvattanut ja vaikuttanut. Hentilän mukaan kyseiset kolme sanaa ”kuvaavat TUL:n kolmea tärkeintä roolia suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Roolit ovat sadan vuoden kuluessa kaiken aikaa muuttuneet, mutta perusta on pysynyt samana. Liikuttajana ja kasvattajana TUL on vaikuttanut omaan jäsenkuntaansa, niihin urheilua ja liikuntaa harrastaviin kansalaisiin, jotka ovat hakeutuneet TUL:n seuratoimintaan. Vaikuttaminen on suuntautunut ulospäin: urheilu- ja liikunta- ja kansalaisjärjestöihin, tiedotusvälineisiin, valtioon, kuntiin ja liikuntaa harrastaviin kansalaisiin.”⁶

Uusin TUL-historia ei ole edellisten kaltaista organisaatiohistoriaa. Uudessa teoksessa esitetään, että seuratoiminta on ollut ja tulee olemaan TUL:n toimintojen perusta.⁷

Useat Työväen Urheiluliiton piirit ovat tuottaneet omat historiankirjoituksensa. Uusimmat tutkijaosaamisella kirjoitetut teokset ovat valmistuneet Suur-Helsingin ja Varsinais-Suomen piireistä. Mikko Mäkisen kirjoittamassa Suur-Helsingin piirin historiassa kuuluu vahvasti myös seuratoimijoiden ääni, sillä tutkimusaineistona on hyödynnetty lukuisia toiminnoissa mukana olleiden haastatteluja⁸. Myös Jyrki Talosen 700-sivuisesta historiateoksesta on luettavissa seuratoimijoiden tulkintoja, sillä sen tutkimusaineisto sisältää lähes 50 haastattelua⁹.

TUL:n seurat ovat olleet toimeliaita omien vaiheidensa tallentamisessa. Julkaisujen taso on vaihdellut kevyesti kotoista historiikkeista laadukkaisiin tutkimuksiin. Jokaisella historiatekstillä on ollut kuitenkin oma sosiaalinen tilauksensa. Historiateokset ovat toimineet paitsi seuran vaiheidensa tallentamisena myös kunnianosoituksena aiempien sukupolvien puurtamiselle. Seurahistoriat eivät myöskään kiinnitä huomiota vain menneisyyteen, sillä niissä arvioidaan myös nykyhetkeä ja viitotaan tietä tulevalle. Ne rakentavat ymmärrystä, joka ylittää sukupolvien rajat.¹⁰

TUL-seurojen näkemyksiä ja liikuntapoliittisia linjauksia on tutkittu vähänlaisesti.

Lauri Keskinen paneutui vuonna 2011 ilmestyneessä väitöskirjatutkimuksessaan varsinaissuomalaisen työväenurheiluseurojen poliittiseen sosialisatioon. Tutkimuksen aikarajaus ulottui 1920-luvun alkuun, joten tarkasteluajanjaksona elettiin perinteisen luokkayhteiskunnan aikaa. Kiinnostava tutkimushavainto on se, että tärkeimmäksi tiedonsiirtokanavaksi osoittautui puhe. Puhuttu sana oli jopa kirjoitettuja tekstejä tärkeämpi vaikuttamismuoto. Näin ollen juuri puhe toimi keskeisimpänä sosiaalisen kontrollin muotona. Puhetta hyödynnettiin myös seurojen valistustehtävissä.¹¹

Varsinaissuomalaiset työväenurheiluseurat osoittautuivat poliittiselta vaikutukseltaan monimuotoisiksi. Ne eivät edustaneet työväenkulttuuria samalla tavoin. Joidenkin seurojen linjauksissa korostui fyysisen kulttuurin edistäminen. Sen sijaan toisten seurojen päättäjät kytkivät ruumiinkulttuurin ja sosialismin tavoittelun erottamattomasti yhteen.¹²

Pinnallisesti ajateltuna Keskinen väitöskirjatutkimuksella ei ole mitään sanottavaa 2000-luvun TUL:n seuratoiminnoille. Syvällisempi pohdinta lisää kuitenkin ymmärrystämme siitä, että urheiluseurat ovat jo varhaisvaiheistaan lähtien tehneet poikkeavia tulkintoja omasta tehtävästään, merkityksestään ja tavoitteistaan. Toista maailmansotaa edeltäneinä vuosina elettiin tietenkin perinteisen luokkakulttuurin oloissa, jolloin työväenluokan yhtenäinen asema synnytti omanlaisiaan luokkasidonnaista kulttuuria myös urheiluseuroissa. Kun urheiluseurojen toimintatiloina olivat työväentalot, joissa harjoitettiin muutakin työväenkulttuuria, tehdyt tulkinnat koko työväenliikkeen tehtävistä ja tavoitteista olivat samansuuntaisia. Lisäksi tällaisessa kulttuurisessa kontekstissa samat henkilöt osallistuivat useiden järjestöjen toimintoihin, mikä yhdenmukaisti myös tavoitteellisuutta. Hyvällä syyllä voidaankin puhua työväestön järjestökulttuurin kaudesta, jota sävytti yhteneväinen luokka-asema ja samansuuntainen tavoitteellisuus.¹³

Kirjoittaessamme Arto Nevalan kanssa Varkauden Tarmon 100-vuotishistoriaa pyrimme lähestymään tutkimuskohdettamme myös kulttuurisosiologisista otteista. Ajatuksena oli hahmottaa seuran taivalta kymmenen kuvitteellisen kurkistusikkunan kautta. Ikkunoista kurkistimme Tarmon vaiheisiin, lajeihin, yhteistyökumppaneihin, seura- ja järjestökytkentöihin, tiloihin, henkilöihin, kulttuureihin, teksteihin sekä tarinoihin.¹⁴ Menetelmämme lisäsi ymmärrystä siitä, miten seuravaen tulkinnat ovat olleet kontekstuaalisia niin ajallisesti kuin tilallisestikin.

Varsinaissuomalaisten työläisurheiluseurojen ja Varkauden Tarmon opetus on siinä, että paikallisuus määrittelee seurapäätäjien tulkintoja vahvasti. Näin ollen seurojen näkeminen paikallisissa yhteyksissään on aivan olennaista. Paikallisuuden tutkimisen tarpeellisuus on toki tunnistettu myös työläisurheilun tutkimuksessa. Erkki Vasara alleviivaa, kuinka ymmärryksemme työläisurheilusta syvenisi nimenomaan paikallisten erityispiirteiden tutkimisella. Erinäisten muutosprosessien jäljittäminen edesauttaisi havaitsemaan, miten aiemmat toiminnot ovat korvautuneet uusilla.¹⁵ Paikallisen työväenkulttuurin tutkimisen tarpeellisuutta korostaa myös Kimmo Rentola kysyessään, miten ”jokaisen työväentalon seinälle nostettu Marx koettiin”¹⁶.

Seurojen tulkinnat ja uudet haasteet

Edellä esitetyssä on pohdittu TUL:n tutkimuksen kolmikerroksisuutta valtakunta-, piiri- ja paikallistason ilmiöinä. On syytä muistaa, että arvoperusteisen järjestön kokonaisuudessa eri aluetason toimijoiden tavoitteellisuuden on oltava jossakin määrin samansuuntaista. Tätähän juuri palvelee porrastettu järjestörakenne. Paikallistason seuraimiset saattavat olla useammassa roolissa tehdessään päätöksiä myös piiri- ja aluehallinnossa ja jopa liittotasolla valtuustossa ja hallituksessa.

Kerroksisuuden asetelma ei ole kuitenkaan säilynyt täysin muuttumattomana. Etenkin liikuntakulttuurin eriytyminen 1980-luvulta

alkaen on muuttanut vallitsevia käytäntöjä ja pirstaloittanut seurojen tavoitteellisuutta.¹⁷ Liikuntakulttuurin eriytyminen on tehnyt seuroista entistä monimuotoisempia. Kaikkinaisen eriytyminen tekee sekä seurojen johtamisesta että tutkimisesta aiempaa haasteellisempää. Sen seurauksena myös valtakunnallisten järjestöjen johtaminen hankaloituu.

Kun liikuntakulttuuri on eriytyneenä ja korostaa paikallisuutta, seurojen merkitys muodostuu aiempaa tärkeämmäksi. Uusi asetelma pakottaa järjestöjohdon selvittämään niin seurojen tilannetta kuin niitä näkemyksiä, joihin seurapäätäjät perustavat tekemisensä. Sekä urheilun lajiliitot että yleisemmin liikunta- ja urheilutoimintoja järjestävät tahot ovat saman haasteen edessä.

Työväen Urheiluliitolle uusi, eriytyneen urheilu- ja liikuntakulttuurin todellisuus ei ole ongelmaton. Jo usean vuosikymmenen aikana tapahtunut urheilun lajinomaistuminen on vaikuttanut siihen, että kilpailumenestys on alkanut korostua toimijoiden tavoitteissa. TUL:n tilanteeseen on vaikuttanut myös keskusjärjestön toiminnan oheneminen käytettävissä olevien talous- ja henkilöresurssien vähennyttä.

Miten liikunta- ja urheilujärjestöt ovat siten vastanneet muuttuneeseen tilanteeseen? Jo kauan on ollut nähtävissä strategioiden ja projektien lisääntyminen. Järjestöjohdon tavoitteena on juuri strategioita luomalla ja projekteja pyörittämällä sekä aktivoida jäsenseurojen toimintaa että yhdenmukaistaa kokonaisorganisaation tavoitteellisuutta. Liikuntajärjestön projektimaistumista ovat edesauttaneet myös muuttuneet rahoituskäytännöt, jotka suosivat määrämittäisiä projekteja ja hankkeita. Valtakunnan tasolla tuoreimmat esimerkit löytyvät hallitusohjelmista ja opetus- ja kulttuuriministeriön toimista, jotka ovat ohjanneet rahoitusta projekteille.

Työläisurheilussa kerroksisen toiminnan sujuvuutta on ylläpitänyt osaltaan yhteinen arvopohja. Työväenurheilun tavoitteenahan on ollut toimia ennen kaikkea liikunnan ja urheilun tasa-arvon edistäjänä siten, että mah-

dollisimman monet pääsisivät mukaan ruumiillisiin rientoihin. TUL:ssa eri toimijoiden yhtenäisyyttä on tuotettu myös periaateohjelmatyöllä, mikä hakee vertaistaan koko suomalaisessa liikuntakulttuurissa ja -politiikassa¹⁸. TUL:n periaateohjelmia voidaankin pitää eri aikakausien tulkintoina, joista myöhemmät toimijat saavat käsityksen aiempien sukupolvien pohdinnoista ja pyrkimyksistä. Periaateohjelmissa myös tiivistetään järjestöjen tavoitteita ja sovitaan linjauksista. Lisäksi järjestö paikantaa ohjelmatyöllään itseään laajempiin yhteiskunnallisiin käytäntöihin.¹⁹

Mittavien periaateohjelmien valmistelun on Työväen Urheiluliitossa osin korvannut strategiatyö. Vuoden 2003 liittokokouksessa hyväksytyt Paikoillenne, valmiit, nyt -ohjelman jälkeen ei ole julkaistu laajaa ohjelmasiakirjaa. Jo seuraavana vuonna pidettiin kuitenkin liiton ensimmäinen strategiaseminaari, josta alkaen strategiatyötä on harjoitettu aina näihin päiviin saakka.²⁰

Strategiatyön siivittämänä TUL:n johdossa on lisääntynyt kiinnostus seuratason päättäjien näkemyksiä kohtaan. 2000-luvulle siirryttäessä TUL:ssa on toteutettu kaksi seurakyselyä. Ensimmäinen tehtiin vuonna 2005 ja jälkimmäinen vuonna 2018 eli toteutettujen seurakyselyjen väli oli 13 vuotta, mikä mahdollistaa tulosten tarkastelun seurantatutkimuksen menetelmin.²¹ Oma perustelunsa seurantatutkimukselle avautuu myös siitä huikeasta muutoksesta, joka on ravistellut suomalaista urheilujärjestökenttää 2000-luvulla.

Tutkimuskysymykset, -menetelmä ja -aineisto

Työväen Urheiluliiton jäsenseuroille suunnatun kyselyn tavoitteena oli selvittää seurojen nykytilaa, lähimenneisyyden muutoksia viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana sekä näkemyksiä tulevaisuudesta. Tarkemmiksi tutkimuskysymyksiksi määrittäytyvät:

- Millainen on TUL:n jäsenseurojen tilanne vuonna 2018?

- Miten TUL:n jäsenseurojen edustajien näkemykset ovat muuttuneet vuodesta 2005 vuoteen 2018?

- Millaisia näkemyksiä tulevaisuudesta on TUL:n jäsenseurojen edustajilla?

Sekä vuoden 2005 että vuoden 2018 kyselyt toteutettiin sähköisinä wepropol-kyselyinä. Vuoden 2005 kyselyyn saatiin 257 vastausta perusjoukon ollessa 800 seuraa. Näin ollen vastausprosentti oli 26. Tuolloisessa kyselyssä oli runsaasti avoimia kysymyksiä, mikä vaikeutti osittain seurantatutkimusasetelmaa. Vuoden 2018 kyselyyn saatiin 211 vastausta 200 jäsenseuralta, joten 11 seurasta tuli kaksi vastausta. Vastausprosentti oli 23. Edellisen kyselyn avoimia vastauksia strukturoitiin jälkimmäisessä kyselyssä lomakkeen muotoon aineiston käsittelyn helpottamiseksi.

Vuonna 2018 kyselyn vastauksista oli 58 prosenttia seuran puheenjohtajan antamia; vuonna 2005 vastaava prosenttiluku oli peräti 61. Sihteerien osuus vastaajista oli vuonna 2018 runsas viidesosa, 22 prosenttia; vuonna 2005 heidän osuutensa oli 27 prosenttia. Muita vastaajia olivat seuran hallitus, taloudenhoitaja sekä ohjaaja tai valmentaja.

Vuonna 2005 oli vastanneiden seurojen yhteenlaskettu jäsenmäärä 82 135; vuonna 2018 vastaava luku oli 67 595. Vuonna 2005 oli aikuisjäseniä vastausten perusteella 49 611 ja vuonna 2018 vastaavasti 38 853. Alle 18-vuotiaiden määrä vuonna 2005 oli 31 195 ja vuonna 2018 vastaavasti 28 742. Etenkin TUL:n seurojen aikuisjäsenien määrät ovat siis tipuneet 13 vuoden aikana. Alle 18-vuotiaiden jäsenmäärissä ei sen sijaan ole yhtä suurta muutosta. Tämä saattaa selittyä sillä, että TUL:n painopisteeksi on määritelty lasten ja nuorten urheilun organisointi.

TUL:n seurakenttä koostuu erisuuruisista seuroista. Yleisin kokoluokka olivat seurat, joissa oli 201–500 jäsentä (27 % vastanneista). Seuraavina olivat 51–100 ja 101–200 jäsenen seurat (kumpiakin 18 % vastanneista). Alle 50 jäsenen seuroja oli 15 prosenttia ja 501–1000

jäsenen seuroja 13 prosenttia vastanneista. Yli tuhannen jäsenen seuroja oli yhdeksän prosenttia vastanneista.

Kyselyssä tiedusteltiin seurojen lajijaostojen määriä. Vuonna 2005 seuroissa oli kuusi jaostoa tai enemmän 23 prosentissa tapauksista. Vuonna 2018 vastaava luku oli enää kuusi prosenttia. Yhden lajijaoston seuroja oli 26 prosenttia vuonna 2005 ja 41 prosenttia vuonna 2018. Näin ollen urheilun ja liikunnan lajinomaistuminen näkyy myös TUL:n seuroissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että perinteinen usean lajin yleisseurarakenne olisi kokonaan purkautunut.

Seurojen tilanne

Seurojen tilannetta jäljitettäessä tiedusteltiin pääasiallista toiminta-aluetta. Yleisin toiminta-alue oli vuonna 2018 kunnanosan tai kylän alue. Näin vastasi 46 prosenttia seuroista (2005 - 42 %). Usean kunnanosan tai kylän alueella toimi 20 prosenttia seuroista vuonna 2018 (2005 - 26 %). Koko kunnan alueella toimivia seuroja oli 17 prosenttia vuonna 2018 (2005 - 14 %) ja usean kunnan alueella toimivia 11 prosenttia (2005 - 15 %). Vastaukset osoittavat TUL:n seurojen toimivan sangen erilaisissa toimintaympäristöissä. Lievätkö suuntaus näyttäisi olevan pienempiin toiminta-alueisiin.

Seurojen taloutta koskevat kysymykset tuottivat kiinnostavaa tietoa. Vuonna 2005 seurojen tulot olivat keskimäärin 42 236 euroa. Vuonna 2018 tulot olivat yli 20 000 euroa suuremmat eli 62 647 euroa. Vuoden 2018 kyselyssä vastanneista seuroista 65 prosenttia ilmaisi taloudellisen tilansa pysyneen ennallaan tai parantuneen viime vuosina. Vuonna 2005 vastaava luku oli 75 prosenttia. Vuonna 2005 arvioi seuroista 33 prosenttia ja vuonna 2018 vain 13 prosenttia taloudellisen tilansa parantuneen. Näin ollen seurojen talouden kokonaisvolyyymi on kasvanut. mikä viestii, että seuratoiminnoissa tarvitaan aiempaa enemmän rahaa.

Vuoden 2005 kyselyssä pyydettiin nimeämään seuratalouden suurin uhka. Suurimmiksi huolenaiheiksi nousivat taloudellisen tuen

vähentyminen (32 %), talkoolaisten häviäminen (22 %), harjoituspaikkamaksujen nousu (17 %) ja harrastajien vähentyminen (13 %). Samansuuntaisia uhkia nostettiin esiin vuonna 2018, kun kysyttiin kolmea tärkeintä uhkatekijää. Nämä olivat: talkoolaisten vähentyminen (67 %), taloudellisen tuen vähentyminen (50 %), harjoituspaikkamaksujen nousu (48 %), harrastajien vähentyminen (45 %) ja valmentajien vähentyminen (36 %).

Taloudellisten uhkatekijöiden runsaus kuvaa seuratoimintojen kokonaisluonnetta. Niin harrastajien ja valmentajienkin vähentyminen kuin tilaresurssien kalliutuminen ja heikkentyminen synnyttävät myös taloudellisia uhkia. Seurapäätäjät joutuvatkin pohtimaan menestystekijöitä samanaikaisesti kokonaisuuden ja toiminnan osa-alueiden kannalta.

Seuroissa harrastettavista lajeista suosituimpia olivat aikuisten keskuudessa vuonna 2018 kuntoliikunta (6 207 harrastajaa 84 seurassa), lentopallo (4 922 harrastajaa 62 seurassa) ja jalkapallo (4 536 harrastajaa 53 seurassa). Seuraavaksi suosituimpia ja yli tuhannen harrastajan määrään ylittäviä olivat naisliikunta, yleisurheilu, salibandy, koripallo ja juoksu.

Alle 18-vuotiaiden suosituin laji oli jalkapallo (6 349 harrastajaa 39 seurassa). Yli tuhanteen harrastajaan päästiin yleisurheilussa (2 438 harrastajaa), voimistelussa (1 897), uinnissa (1 737), salibandysssä (1 527) ja futsalissa (1 018). TUL-seurojen järjestämät lajitoiminnot näyttäisivät tarjoavan runsaasti mahdollisuuksia sekä aikuisten että lasten harrastustoiminnoille. Tosin paikallisesti tilanne ei liene yhtä auvoinen, sillä väestön vähetessä seurat joutuvat tekemään valintoja myös organisoimiansa lajien suhteen, ja harrastamisen mahdollisuudet vähenevät. Tämä koskee erityisesti muuttotappioalueita.

Kun vuoden 2018 kyselyssä tiedusteltiin seurojen tilannetta liikuntapaikkojen suhteen, vastaukset olivat melko positiivisia. 46 prosenttia vastanneista piti tilannetta erinomaisena tai hyvänä, ja 48 prosenttia ilmaisi tilanteen olevan tyydyttävä. Seitsemän prosentin

mukaan liikuntapaikkatilanne oli huono tai erittäin huono. Vastausten perusteella näyttäisi siltä, että liikuntalakiin kirjattu työnjako toimii eli kunnat vastaavat liikuntapaikkojen ylläpidosta ja seurat organisoivat toimintaa.

Seurat olivat suhteellisen tyytyväisiä myös käyttämistään liikuntapaikoista heille aiheutuviin kustannuksiin. Reilusti yli puolet eli 63 prosenttia vastasi, että kustannukset ovat sopivia tai edullisia tai että niitä ei ole ollenkaan. Tosin 38 prosenttia ilmaisi kustannusten olevan korkeat tai liian korkeat. Vastauksissa saattaa näkyä seurojen polarisoituminen taloudeltaan hyvin ja heikosti toimeentuleviin. Tietenkin myös seurojen toimintojen laajuus ja lajien määrä vaikuttavat seurojen liikuntapaikkakustannuksiin.

Seurojen näkemykset

Seurojen näkemyksiä kartoitettaessa kysyttiin kolmea tärkeintä TUL-piireiltä haluttavaa palvelua. Tärkeimmäksi palveluksi koettiin koulutus. Kiinnostava havainto on kuitenkin, että 73 prosentista (vuonna 2005) oli pudottu 56 prosenttiin (vuonna 2018). Merkitseekö tämä sitä, että seurat hakevat koulutuspalveluja lisääntyvässä määrin joiltakin muilta tahoilta? Vuonna 2005 tärkeimmiksi palveluiksi nimettiin tiedotus ja neuvonta (34 %), lajitoiminnan tukeminen (21 %), seurojen yhteistoiminta (18 %) ja edunvalvonta (12 %). Vuonna 2018 koulutuksen jälkeen tärkeimmiksi piirijärjestöjen palveluiksi nimettiin seurojen yhteistoiminta (43 %), tiedotus ja neuvonta (41 %), lajitoiminnan tukeminen (39 %), edunvalvonta (30 %) sekä yhteistoiminta eri tahojen kanssa (25 %).

TUL:n piirijärjestöltä halutaan ennen kaikkea koulutuspalveluja mutta myös tiedotusta, edunvalvontaa sekä seurojen yhteistoimintaa. Näin ollen TUL:n päättäjien tulisi kiinnittää huomiota järjestön kolmen organisaatiokerroksen väliseen vuorovaikutukseen ja yhteistoimintaan. Viitteitä on myös siitä, että seurat haluavat piirijärjestön luovan edellytyksiä uusille verkostoitumisen muodoille.

Kysyttäessä, mikä on erittäin tärkeää seuran toiminnan kannalta, saatiin seuraavanlaisia vastauksia:

	2005	2018
Kunnan tilojen maksuton käyttö	85 %	68 %
Liikuntapalvelujen tuottaminen	65 %	53 %
Julkisten avustusten saaminen	64 %	59 %
Terveysten ja hyvinvoinnin edistäminen	58 %	49 %
Taloudellisten resurssien kasvattaminen	34 %	31 %
Yhteistyö julkisen sektorin kanssa	33 %	43 %
Yhteistyö yritysten kanssa	23 %	22 %
Liikuntapalvelujen markkinointi	18 %	31 %

Edellä oleva osoittaa, että mittavia muutoksia tärkeiksi koettujen asioiden suhteen ei ole tapahtunut. Kunnan tilojen maksuttoman käytön prosenttiosuuden kasvu selittynee yksinkertaisesti sillä, että tilat ovat muuttuneet maksullisiksi ja että asiaan on sopeuduttu. Yhteistyötä julkisen sektorin kanssa kaivataan lisääntyvässä määrin, mikä selittynee seurojen verkostoitumisen tarpeella.

Jäsenseuroilta kysyttiin arvokysymyksenä, millaista aatteellisuutta TUL:n pitäisi edustaa. Vuoden 2005 kyselyssä tiedusteltiin tärkeintä aatteellisuuden muotoa, jolloin järjestykseksi muodostui työväenaate (51 %), liikuntaa kaikille (21 %), tasa-arvo (16 %) ja terveys (8 %). Vuonna 2018 vastaava kysymys esitettiin monivalintana, jolloin tärkeimmiksi aatteellisuuden muodoiksi nousivat liikuntaa kaikille (84 %), tasa-arvo (68 %), terveys (59 %), työväenaate (37 %) sekä ei mitään aatetta tai jotakin muuta (10 %). Aatteellisuuskysymyksen vastaukset osoittavat, että työväenaatteellisuus on saanut tehdä tilaa liikunta-, terveys- ja tasa-

arvoaatteellisuudelle. Asia on tulkittavissa tällä tavalla kysymyksen erilaisesta muotoilusta riippumatta.

Vertailututkimuksen ulkopuolisena kysymyksenä vuoden 2018 lomakkeessa tiedusteltiin, mille tahoille seurat katsoivat liikuntatoimintojen järjestämisen kuuluvan. Urheilu- ja liikuntaseurojen vastuulle katsottiin kuuluvan erityisesti kilpa- ja huippu-urheilun järjestäminen (86 %), lasten ja nuorten liikunta (66 %) sekä työikäisten liikunta (47 %). Iäkkäiden liikunnan järjestämisen katsottiin kuuluvan ensisijaisesti kunnan liikuntapalveluille ja terveyspalvelut kunnan sosiaali- ja terveyssektorille. TUL:n seurojen vastaukset viestivät perinteisestä liikuntakulttuurin työnjaosta, jossa vapaaehtoistoiminnoille annetaan mittava tehtävä liikuntapalvelujen organisoijina.

Tulevaisuuden linjaukset

Kun kyselyissä tiedusteltiin seurojen toiminnan suuntautumisesta tulevaisuudessa, esiin tuli, että 13 vuoden aikana tapahtui melko vähäisiä muutoksia. Ikääntyneiden liikuntaan suuntautuminen nähtiin melko tai erittäin tärkeäksi 86 prosentissa vastauksista vuonna 2005 ja 81 prosentissa vuonna 2018. Lasten ja nuorten liikunnan osalta vastaavat luvut olivat 95 (2005) ja 89 prosenttia (2018). Kunto- ja harrasteliikuntaan suuntautuvien seurojen prosentit olivat 98 (2005) ja 94 (2018). Sitä, että seura suuntautuu tulevaisuudessa kilpa- ja huippu-urheiluun, piti melko tai erittäin tärkeänä 77 prosenttia seuroista vuonna 2005 ja 60 prosenttia vuonna 2018. Vastauksissa näkyy TUL:n strateginen linjaus, jonka mukaisesti liitto keskittyy toimintoissaan lasten ja nuorten urheiluun sekä kunto- ja harrasteliikuntaan. Kiintoisaa olisi selvittää, miten vähentynyt suuntautuminen kilpa- ja huippu-urheilun vaikuttaa lasten ja nuorten urheiluun.

Vastaajat arvioivat myös seuransa taloudellista tilaa tulevaisuudessa. Hyväksi tai erinomaiseksi talouden näki 27 prosenttia vastaajista sekä vuonna 2006 että vuonna 2018. Talouden näkymien arvioitiin olevan kohtalaisia tai heik-

koja 29 prosentissa vastauksista vuonna 2005 ja 22 prosentissa vuonna 2018. Tämän perusteella ei voida tehdä aivan varmoja päätelmiä taloudellisten näkymien muutoksista. Jo se, mitkä seurat kyselyyn vastasivat, saattaa vaikuttaa asiaan. Oletettavaa on, että kyselyyn ovat vastanneet aktiivisimmin ne seurat, joiden toiminta on eri mittapuilla arvioituna hyvin järjestettyä.

Talouden uhkatekijöistä kysyttiin vuosina 2005 ja 2018 hieman eri tavoin. Vuonna 2005 kysyttiin tärkeintä uhkatekijää, jolloin järjestykseksi tuli: taloudellisen tuen väheneminen (32 %), talkoolaisten häviäminen (22 %), harjoituspaikkamaksujen nousu (17 %) ja harrastajien väheneminen (13 %). Vuonna 2018 kysyttiin kokonais kuvan paremmin selville saamiseksi kolmea tärkeintä uhkatekijää, jolloin vastausprosenttien summa nousee luonnollisesti yli sadan. Tärkeimmiksi nähtiin talkoolaisten häviäminen (67 %), taloudellisen tuen väheneminen (50 %), harjoituspaikkamaksujen nousu (48 %), harrastajien väheneminen (45 %) ja valmentajien väheneminen (36 %). Vertailtaessa vastauksia on havaittavissa, että vapaaehtoistojen määrä on merkittävä tulevaisuushuoli sekä talkoolaisten että valmentajien suhteen.

Seurojen tärkeimpiä tehtäviä lähitulevaisuudessa tiedusteltiin samaan tapaan. Vuonna 2005 seurat saivat vastata avoimeen kysymykseen. Tällöin tärkeysjärjestyksen kärkipaikoille nousivat lasten ja nuorten liikunta (49 %), ihmisten saaminen säännöllisen liikunnan pariin (31 %), uusien harrastajien tuominen lajeihin (22 %), aikuisten terveysliikunta (11 %) ja yksittäisten urheilulajien toiminnan edistäminen (11 %). Kun kolmea tärkeintä tehtävää tiedusteltiin vuonna 2018, eniten mainintoja saivat lasten ja nuorten liikunta (70 %), uusien harrastajien tuominen lajeihin (66 %), ihmisten saaminen säännöllisen liikunnan pariin (53 %), aikuisten terveysliikunta (37 %), seuran hengissä pysyminen (23 %) ja kilpailujen järjestäminen (20 %).

Vastaukset osoittavat, että TUL-seurojen tärkein tehtävä on lähitulevaisuudessa liikunnan järjestäminen lapsille ja nuorille. Ihmisten

saaminen liikkumaan terveystensä ja hyvinvointinsa kannalta riittävästi on myös merkittävässä asemassa seurojen tulevaisuusorientaatioissa. Harrastajien saaminen lajeihin näyttäisi huolestuttavan entistä enemmän, mikä selittynee lajimäärien lisääntymisellä, ikäluokkien pienenemisellä sekä alueellisilla muutoksilla.

Seuroilta kysyttiin myös sitä, miten TUL:n pitäisi uudistua lähivuosina. Vuonna 2005 kysyttiin tärkeintä uudistumissuuntaa. Seurapäätäjät näkivät tärkeimmiksi piirijärjestöjen toiminnan tehostamisen (36 %), resurssien saamisen kenttätasolle (29 %), nykyaikaistumisen (12 %), yhteyksien laajentamisen kansalaisjärjestöihin (8 %) sekä ihmisten saamisen liikkumaan (8 %). Kun seurat saivat 13 vuotta myöhemmin nostaa esiin kolme tärkeintä uudistumishaastetta, kärkisijoille nousivat seuraavat tekijät: liikuntapalvelujen saaminen kaikkien ulottuville (60 %), ihmisten saaminen liikkumaan (57 %), kunto- ja terveystuokunnan lisääminen (40 %), resurssien saaminen kenttätasolle (37 %), nykyaikaistuminen (32 %), nukkuvien seurojen herättäminen (30 %), piirijärjestöjen toiminnan tehostaminen (26 %) sekä yhteyksien laajentaminen kansalaisjärjestöihin (23 %).

TUL:n uudistumisen suhteen vastanneet seurat näkivät tärkeäksi ihmisten liikkumaan saamisen, liikuntapalvelujen saatavuuden kaikkien ulottuville ja liiton oman toiminnan tehostamisen. Kunto- ja terveystuokunnan lisääminen nähtiin myös tärkeäksi tulevaisuuden haasteeksi.

Yhteenveto ja pohdinta

Työväen Urheiluliitossa on perinteisesti laadittu perusteellisia liikuntakulttuurin ja yleisemminkin yhteiskunnan muutosta jäljittäviä periaateohjelmia. Yhteiskunta-analyysiin tukeutuen TUL:oa on paikannettu merkittäväksi kansalaistoimijaksi. Liitto onkin toiminut olemassaolonsa ajan *liikuttajana, kasvattajana ja vaikuttajana*, kuten Seppo Hentilä on otsikoinut järjestön satavuotishistorian.

Tultaessa 2000-luvulle TUL on käynnistellyt muiden järjestöjen tavoin strategiatyötään. Liikuntakulttuuri-ilmiöiden jatkuvat ja osin entisestään nopeutuneet muutokset ovat pakottaneet uudenlaisiin toimintakäytäntöihin, joita ihmisten uudistuvat mieltymykset tahdittavat. Viimeisimmissä liiton periaateohjelmissa, liikuntapoliittisissa kannanotoissa ja strategisissa linjauksissa seuratoimintojen merkitys on nostettu korostuneesti esille. Osin seuratoiminnan merkityksen kasvua on vauhdittanut liikuntakulttuurin eriytyminen. Liikuntakulttuurin kenttä on myös TUL:n seuratoimintojen osalta aiempaa kirjavampi. Seuratoimintojen merkitystä nostattaa myös TUL-järjestön talous- ja henkilöresurssien niukkeneminen. Palkattujen työntekijöiden määrän väheneminen on luonut paineita vapaaehtoistoimintojen aktivoinnille. Tehtävä ei ole sikäli helppo, että ihmisten sitoutuminen pitkäaikaiseen vapaaehtoistoimintaan on vähentynyt.

TUL-seuroihin kohdistunut seurantatutkimus osoittaa, että ne järjestävät edelleen monimuotoista toimintaa, joka kokoaa suojiinsa tuhansia liikunnan ja urheilun harrastajia. Toimintojen painopiste on suuntautunut strategisten valintojen linjaamana etenkin lasten ja nuorten urheiluun ja liikuntaan sekä aikuisväestön kuntoliikuntaan.

TUL-seuroissa vannotaan edelleen työnjakkoon, jossa seurat vastaavat toiminnan järjestämisestä ja julkinen sektori luo edellytyksiä liikkumiselle ja urheilemiselle. Seurantatutkimus osoittaa, että TUL-seurat haluaisivat jopa jonkin verran syventää paikallisen julkishallinnon kanssa tehtävää yhteistyötä.

Työväen Urheiluliiton seurojen aatteellisissa painotuksissa on tapahtunut 13 vuoden aikana jonkin verran muutoksia. Työväenaatteellisuus on saanut tehdä tilaa liikunta-, terveys- ja hyvinvointiaatteellisuudelle. Joka tapauksessa TUL toimii tänäkin päivänä peruslähötkohtiinsa tukeutuvana tasa-arvoliiikkeenä. Tosin tasa-arvon tavoittelu on saanut uusia sisältöjä ja ilmenemismuotoja. Tämä arvoläh-

tökohta liiton toimijoiden kannattaisi pitää ohjenuoranaan myös tulevaisuudessa. Parhaiten se onnistuu kolmen organisaatiotason – valtakunnallisen, alueellisen ja paikallisen – yhteistyönä. Tällöin on kuunneltava herkäällä korvalla etenkin toiminnan perustason eli paikallisten seurojen näkemyksiä.

Viitteet

- 1 Kurkela, Vesa 1986. *Tanhtuen valistukseen. Musiikki-valistus ja perinneyö Suomen Demokraattisessa Nuorisoliitossa*. Työväenmusiikki-instituutin julkaisuja 2. Helsinki, Työväenmusiikki-instituutti.
- 2 Ikonen, Hannu 1996. *Kenttien kutsu – Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Helsinki, Gaudeamus.
- 3 Berger, Peter & Luckman, Thomas 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki, Gaudeamus.
- 4 Hentilä, Seppo 1982, 1984, 1987. Suomen työläisurheilun historia I–III. Hämeenlinna, Karisto.
- 5 Hentilä, Seppo 2019. *TUL liikuttaa, kasvattaa, vaikuttaa – Suomen Työväen Urheiluliitto 1919–2019*. Kirjokansi 215. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – Arvio teoksesta tässä julkaisussa sivuilla 95–97.
- 6 Hentilä 2019, 363, 371.
- 7 Hentilä 2019, 371.
- 8 Mäkinen, Mikko 2018. *Vakuuttavaa ja vaikuttavaa liikettä. Suomen Työväen Urheiluliiton Suur-Helsingin piiriin vaiheet vuodesta 1919*. Helsinki, Edita. – Arvio teoksesta viimevuotisessa Työväentutkimus Vuosikirjassa sivuilla 108–109.
- 9 Talonen, Jyrki 2019. *Vuosisata liikuntaa ja liikettä: TUL:n Varsinais-Suomen piirin 100-vuotishistoria*. Turku, TUL:n Varsinais-Suomen piiri ry. – Arvio teoksesta tässä julkaisussa sivuilla 97–98
- 10 Nevala, Arto 1994. Urheiluseuran historiaprojekti. Teoksessa Hannu Ikonen (toim.) *Kulttuuri-LETE - Kirja yhteisöille*. Helsinki, Työväen Urheiluliitto ry, 87–91.
- 11 Keskinen, Lauri 2011. *Seura tekee kaltaisekseen. Poliittinen sosiaalisiaatio varsinaissuomalaisissa työväenurheiluseuroissa vuosisadan vaihteesta 1920-luvun alkuun*. Turun yliopiston julkaisu. Sarja C, Osa 327. Turku, Turun yliopisto, 136.
- 12 Keskinen 2011, 238.
- 13 Ikonen Hannu 1991. *Tarmompaa poekija ollaan – Tutkimus suomalaisen urheiluseuran muutoksesta*. Joensuu yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia, 35. Joensuu, Joensuun yliopisto, 63–70.
- 14 Ikonen, Hannu & Nevala, Arto 2012. *Tarmon taipale - Varkauden Tarmon sata vuotta urheilun ja liikunnan yleisseurana 1912–2012*. Varkaus, Varkauden tarmo ry. – Arvio teoksesta Työväentutkimus Vuosikirjassa 2013 sivuilla 56–58.
- 15 Vasara, Erkki 2018. Työläisurheilun tutkimus kaippaa jatkoa. Teoksessa Jarmo Peltola & Erkki Vasara (toim.) *Tehtävänä työväenhistoria – Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 30 vuotta*. Helsinki, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 191–215.
- 16 Rentola, Kimmo 2018. Suomalainen kommunismi historiana. Teoksessa Jarmo Peltola & Erkki Vasara (toim.) *Tehtävänä työväenhistoria – Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 30 vuotta*. Helsinki, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 155–171.
- 17 Ikonen, Hannu 2000. ”mihin TUL pyrkii” - Ohjelmalliset asiakirjat liikettä ohjaamassa. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela & Esa Sironen (toim.) *Urheilun etiikka ja arki*. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2000. Jyväskylä, Atena Kustannus, 109–122.
- 18 Hentilä 2019, 235–243.
- 19 Ikonen 2000, 109–122.
- 20 Hentilä 2019, 240–243.
- 21 Vuoden 2005 seurakyselyn toteuttivat Kimmo Suomi, Hannu Ikonen ja Aino Suomi. Kyselyn tuloksia ei ole aiemmin julkaistu, vaan niitä on esitelty TUL:n päättävälle elimille. Vuoden 2018 seurakyselyn suunnittelusta ja aineistonkeruusta sekä raportoinnista vastasivat Hannu Ikonen ja Pertti Matilainen. Anna-Katriina Salmikangas on raportoinnin lisäksi esitelty kyselyn tuloksia Euroopan liikuntasosiologijärjestön kongressissa Norjassa. Tuloksia on esitelty myös TUL:n seurapäätäjille.

**TYÖTÄ
TOISTEMME
PUOLESTA**

SAK Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö
p. 020 774 000, etunimi.sukunimi@sak.fi
www.sak.fi

**AKT:n jäsenenä
sinulla on takanasi:**

**kokemusta,
neuvottelutaitoa ja
ison joukon voimaa.**

AKT **Tekoja!**

AUTO- JA KULJETUSALAN
TYÖNTEKIJÄLIITTO RY
John Stenbergin ranta 6, 00530 Helsinki
PL 313, 00531 Helsinki | (09) 613 110 | www.akt.fi

**TURVATTU TYÖ
ON KAIKKIEN ETU.**

Julkisten ja hyvinvointialojen
liitto JHL
on Suomen monipuolisin
eri alojen
ammattilaisia ja opiskelijoita
yhdistävä ammattiliitto.

 JHL

Facebook, Twitter, Instagram: @jhlry, Youtube: @JHLviestii

ETURISTIRIIDAT JA SUUNNITTELU MAUNO KOIVISTON YHTEISKUNTAPOLITIIKASSA¹

Pauli Kettunen

professori, Helsingin yliopisto

Väärää politiikkaa

Sadekesänä 1977 Mauno Koivisto kokosi muistiinpanoistaan, kirjoituksistaan, puheistaan ja esitelmistään kirjan, jolle hän antoi otsikon *Väärää politiikkaa*. Ne, jotka syyttivät politiikkaa ja erityisesti talouspolitiikkaa vääräksi, olivat silloisen Suomen Pankin pääjohtajan mielestä ”huomattavan naiiveja”. Sillä ”talouspolitiikkahan on aina väärää, kysymys on vain siitä, kenen kannalta ja miltä kannalta”. Suhdanepoliittiset toimet saattoivat olla väärää rakennepoliittisesti ja aluepoliittisesti väärää suhdanepoliittisesti. ”Mutta vaikka talouspolitiikka periaatteessa aina onkin väärää, on silti pyrittävä siihen, että se olisi kokonaisuutena ottaen mahdollisimman vähän väärää, ja että tärkeimpinä pidetyt talouspoliittiset tavoitteet tulisivat tavoitetuiksi vähemmän tärkeiden kustannuksella.”²

”Väärää politiikkaa” -otsikon perusteluista voi lukea kolme puolta siitä, mitä voidaan pitää Mauno Koiviston yhteiskuntapoliittisena perintönä. Ensimmäinen sisältyi kysymykseen siitä, ”kenen kannalta” politiikka oli väärää: oli tunnustettava, että yhteiskunnassa oli erilaisia, ristiriitaisia etuja. Toisen tärkeän piirteen osoitti kysymys, ”miltä kannalta” se oli väärää: oli tunnustettava, että yhteisetkin tavoitteet olivat usein keskenään ristiriitaisia. Kolmas tuli esiin toteamuksessa siitä, että väärän po-

litiikan oli ”kokonaisuutena ottaen” hyvä olla mahdollisimman vähän väärää: oli koetettava saada aikaan kompromisseja eri etujen välille ja koetettava hallita eri osa-alueiden politiikkojen tarkoitamattomia seurauksia. Tarkastelen tässä esityksessäni tätä Koiviston näkemystä, jonka hän käsitykseni mukaan jalosti omista kokemuksistaan sekä yhteiskuntatieteilijänä että poliittisena toimijana. Suhteutan sitä Suomessa toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneisiin muutoksiin siinä, miten yhteiskunnallisten ristiriitojen käsittelyä ja yhteiskuntapoliittista suunnitelmallisuutta ajateltiin ja yhdistettiin.

Hyvinvointivaltio – yhteinen kansallinen projekti?

Koiviston *Väärää politiikkaa* kyseenalaistaa yhden nykyisin julkisessa keskustelussa suosituksen historiantulkinnan – kuvan hyvinvointivaltion rakentamisesta suunnitelmallisena yhteisenä kansallisena projektina. Hyvinvointivaltio ei ollut Suomessa yhtä suunnitelmallinen projekti kuin Ruotsissa, vahvemman sosiaalidemokratian maassa, ja yhteinen kansallinen projekti se ei ollut kummassakaan. Käytännöt ja rakenteet, joita kutsumme hyvinvointivaltioksi, syntyivät ristiriidoista, kompromisseista ja usein myös toiminnan tarkoitamattomista seurauksista, ja niitä tarkoitavana käsitteenä

Mauno Koivisto puhumassa Finlandia-talossa 1970-luvulla. Kuva: Työväen Arkisto.

”hyvinvointivaltio” yleistyi toden teolla vasta niiden jouduttua uhatuiksi.³

Asian toinen puoli on se, että poliittista kamppailua kehysti Suomessa vahvasti sisäistetty ajattelutapa, joka vaati kansallisten välttämättömyksien tunnustamista ja tunnustamista. Poliitiikka on näyttänyt olevan lähimpänä ihannettaan, kun lujalla sisäisellä tahdolla on vastattu ulkoisiin välttämättömyksiin ja tehty se, mikä on ollut pakko tehdä. Tälle ajattelutavalle oli pohjaa sekä menneen kokemuksissa että tulevan odotuksissa. Se oli tulkinta Suomen kansainvälispoliittisesta asemasta, siitä

mitä sotien kokemukset ja niiden jälkeinen tilanne edellyttivät suhteessa Neuvostoliittoon. Ulkoisten välttämättömyksien korostus liittyi myös Suomen asemaan kansainvälisessä taloudessa. Vientiteollisuudella oli erityinen voima esittää omat etunsa kansallisina etuina ja välttämättömyksinä, sillä sen kehitys vaikutti metsien välityksellä laajasti ja konkreettisesti sosioekonomiseen ja alueelliseen rakenteeseen.

Lisäksi tuli suomalaisen yhteiskunnan muutosrytmi: rakennemuutokset alkoivat myöhään, mutta tapahtuivat nopeasti. Nämä muutokset kohdattiin kansallisina välttämät-

tömyyksiä, joihin oli reagoitava, kuten on reagoitu myös sodanjälkeisten suurten ikäluokkien vaellukseen kehdestä kouluun, työelämään ja eläkkeelle.

Yhteiskunnalliset uudistukset sidottiin toisen maailmansodan jälkeen taloudellisen kasvun välttämättömyyteen, useimmiten niin, että kasvun katsottiin luovan resurssit ja rajat uudistuksille. Välttämättömyyden sanomaa julistivat kuitenkin myös ne, jotka kehittivät näkemystä siitä, että sosiaalinen tasoitus on keino vahvistaa taloudellista kasvua. Vuonna 1961 julkaistua Pekka Kuusen teosta *60-luvun sosiaalipolitiikka* luonnehditaan usein suomalaisen hyvinvointivaltion suunnitelmaksi. Kuusi itse karttoi käsitettä hyvinvointivaltio, ja hänelle kyse olikin enemmästä, kansakunnan eloonjäämisestä: ”Jos mielimme Ruotsin ja Neuvostoliiton, kahden kasvutietoisien ja -kykyisen kansan, välissä jatkaa omaa elämäämme, me olemme tuomitut kasvamaan.” Se, mikä oli välttämätöntä, oli kuitenkin myös mahdollista: ”Kansanvalta, sosiaalinen tasoitus ja taloudellinen kasvu näyttävät nyky-yhteiskunnassa kytkeytyvän onnellisella tavalla toisiinsa.”⁴

Kaikki eivät jakaneet Kuusen arviota sosiaalipolitiikan merkityksestä talouskasvulle, kuten Erkki Tuomiojan Kuusi-väitöskirjasta voi lukea. Kuusen argumenttia kiittivät kuitenkin arvosteluissaan Mauno Koivisto ja Olavi Niitamo.⁵ He kumpikin kuuluivat ns. O-ryhmään, 1950-luvun puolivälissä muotoutuneeseen keskustelupiiriin, joka ajoi suomalaisen taloustieteen uudistamista ja talouspolitiikan rationalisoimista.⁶ Kuusen suunnitelman jälkeenkin monien oli kuitenkin vaivattomampaa perustella kansallisina välttämättömyyksiä muutoksiin reagoivia kompromisseja kuin niiden suunnitelmallista yhteiskuntapoliittista ohjaamista. Toisaalta Kuusen tavassa korostaa hyvien tavoitteiden yhteensopivuutta ja yhteiskuntapolitiikan yhteisiä tavoitteita oli sellaista, mikä näyttää poikenneen tavoitteiden ristiriitaisuuden tunnustaneen Koiviston ajattelusta.

Yhteiskuntapolitiikka

Talouspolitiikan ja sosiaalipolitiikan keskinäissuhteiden pohdinta edisti käsitteen ”yhteiskuntapolitiikka” uutta, laajaa käyttötapaa – aiemmin se oli ollut sosiaalipolitiikan synonyymi. Kuuselle sosiaalipolitiikka oli yksi yhteiskuntapolitiikan komponentti, ja sen oli toteutettava yhteiskuntapolitiikan yleisiä tavoitteita. ”Yhteiskuntapolitiikka” viittasi eri politiikkalohkojen rationaaliseen koordinointiin myös Koiviston aloitteesta vuoden 1961 lopussa perustetun Yhteiskuntapoliittisen sos. dem. yhdistyksen nimessä.

Yhteiskuntapolitiikkaansa Koivisto luonnehti esimerkiksi kirjallisuuslehti *Parnassossa* ensimmäisen pääministerikautensa lopulla vuoden 1970 alussa. Pitkässä kirja-arviossaan Yrjö Ahmavaaran *Yhteiskuntatieteen kyberneettisestä metodologiasta*⁷ hän kuvasi vuonna 1966 alkanutta vasemmistoenemmistöisen eduskunnan ja hallituksen aikaa: ”Kohta neljän vuoden ajan on valtiojohtoisessa yhteiskuntapolitiikassa ollut vallalla asennoituminen, joka vielä jokin aika sitten edusti uutta suuntausta: ennustuksiin perustuvaa suunnittelua, ennusteiden ja suunnitelmien jatkuvaa tarkistamista, taloudellisen kasvun avulla suoritettavaa yhteiskunnallista ongelmien ratkaisuyritystä, ryhmätyötä, kokonaistarkastelua, nippu- ja ketjuratkaisuja.” Tämä asennoituminen oli syntynyt ”oppositioliikkeenä niitä vastaan, jotka ilman tutkimuksiakin tiesivät mikä oli kulloinkin totuus” ja jotka ”kavahtivat kaikkea suunnittelua”. Se oli syntynyt ”reaktiona osittaisratkaisuja vastaan, erilaisten tavoitteiden erillispainottamista vastaan, otettujen sosiaalisten edistysaskeleiden ajoittaisia purkamisoperaatioita vastaan”.

Kirjoituksen keskeisiä näkökohtia oli määrällisen kasvun kritiikki, mikä osoitti Koiviston perehtyneen ajankohtaiseen kansainväliseen keskusteluun kasvun rajoista. Ahmavaaran teos oli hänen mielestään ”arvokas apuväline, arvokkain tuntemistani” sellaisessa tilanteessa,

jossa oli hylättävä henkistä pahoinvointia lisäävä ja umpikujan johtava ”pelkän määrällisen kasvun tie” ja suuntauduttava ”laadullisen kasvun ja muutosten tielle”. Tämä vaati ”määrätietoista yhteiskuntapolitiikkaa”, ja sitä ”ei voi olla ilman ideologiaa, ei ilman filosofiaa, ei ilman tutkimusta”. Ahmavaaran ajatusta vallankumouksellisesta yhteiskuntatieteestä Parnasson kriitikko ei niellyt, mutta pitkään pohdintaan häntä inspiroi marxilaisen kyberneetikon toteamus, jonka mukaan ”(v)allankumouksellisen yhteiskuntatieteen tärkeimpänä tehtävänä on kumulatiivisten prosessien ohjaus kohti vallankumouksellista tilannetta”.

Näkemyks yhteiskunnallisista muutoksista kumulatiivisina, itseään vahvistavina prosesseina oli keskeinen 1960-luvun yhteiskuntapoliittisessa kehittämisessä. Kuusen suunnitelman innoittajiin kuului ruotsalainen sosialidemokraattinen taloustieteilijä ja yhteiskuntateoreetikko Gunnar Myrdal. ”Kumulatiivisen kausaation” teoriassaan Myrdal tarkasteli yhteiskunnallisia muutoksia ja maailmanlaajuisia kehityksen ja alikehityksen dynamiikkaa itseään vahvistavina kehinä, joilla taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät kietoutuivat toisiinsa.⁸ Kehät olivat usein noidankehiä, köyhyyttä ja huono-osaisuutta kasaavia prosesseja, mutta yhteiskunnallisella suunnitelmallisuudella ne voitiin kääntää hyväksi kehiksi. Tällainen toisiaan tukevien tavoitteiden hyvä kehä yhdistäisi sosiaalista tasoitusta, demokration laajentamista ja talouskasvua, kuten Pohjoismaissa, muissa enemmän kuin Suomessa, näytti jo tapahtuneen.

Myrdal kehitti Kuusen kirjan ilmestymisen aikoihin visiota, jonka mukaan suunnittelun täydellistyessä sen valtiokeskeisyys vähenisi. Valistuneet kansalaiset toisivat omien järjestöjensä kautta intressinsä suunnittelun voimaksi, siinä yhteen sovitettaviksi. Kaikki relevantit intressit tuotaisiin mukaan, eikä kukaan voisi väittää omaa etuansa yleiseksi eduksi. Näin rakentuisi ”luotu harmonia” (*created*

harmony) vastakohtana katteettomalle oletukselle markkinoiden luomasta spontaanista tasapainosta.⁹

Kuusen suhde etujärjestöihin, myös ammattiyhdistysliikkeeseen, oli etäinen. Koiviston yhteiskuntapoliittisessa ajattelussa taas erilaisilla eduilla oli olennainen sija. Etuja oli sovitettava ja kompromisseja tehtävä. Myrdalilaista luodun harmonian ideaa Koivistolta ei kuitenkaan löydä. Esimerkiksi puhuessaan Jyväskylän kulttuuripäivillä 1965 hän oletti, ”että kaikenmuotoisissa tulevaisuudenkin yhteiskunnissa muutoksiin johtavaa kehitystä ajavat eteenpäin yhteiskunnassa vaikuttavat voimat ja vastavoimat, jotka edustavat lähinnä eri suuntiin käyviä etuja, intressejä”. Ristiriitaisiin etuihin perustuva erimielisyys saattoi kuitenkin ilmetä ”kovin monella eri tietämyksen tasolla, niin karkeasti kuin kultivoidustikin”.¹⁰ Tarkasteltaessa Koiviston suhdetta yhteiskunnallisiin ristiriitoihin on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten sota-ajan tehtävät ja kokemukset vaikuttivat sodanjälkeisiin tapoihin hahmottaa yhteiskunta tiedon ja politiikan kohteeksi.

Ristiriidat

Sota-ajan poikkeusoloissa vahvistui näkemys yhteiskunnasta työnjaollisena, funktionaalisena kokonaisuutena, jota oli pakko suunnitella ja ohjata. Tähän liittyi se, että rationalisointi nostettiin välttämättömäksi kansalliseksi tehtäväksi. Niin sotatoimissa kuin kotirintamalla yksilöiden sovittaminen ja sopeuttaminen tämän kokonaisuuden tehtäviin koettiin uudella tavalla pakottavaksi ongelmaksi. Rationalisoitavan yhteiskunnan ja sopeutettavan yksilön lisäksi sota-aikana hahmottui kuitenkin myös ongelmataso yksilön ja yhteiskunnan välissä: sosiaalinen ryhmänmuodostus. Sotilaselämässä vaikuttivat virallisen organisaation ja virallisten normien rinnalla perin erilaiset epäviralliset organisoitumismuodot ja normit. Epävirallinen normisto ilmeni ohjeiden kiertämisenä, esimiesten valvovan katseen välttelemisenä ja

purnaamisena. Se osoittautui kuitenkin tarpeelliseksi organisaation toimintakyvyille, kuten sotilaidensa kunnioituksen saavuttaneet upseerit jo tuolloin tunnustivat ja kuten Väinö Linna *Tuntemattomassa sotilaassa* (1954) ja Knut Pipping sosiologisessa väitöskirjassaan (1947) kuvasivat.¹¹

Ne sosiologit, jotka sotien jälkeen ryhtyivät tutkimaan työelämän suhteita, Mauno Koivisto yhtenä heistä, olivat sodan käyneitä miehiä. Vuonna 1955 väitellyt Paavo Koli kertoi saaneensa alkukipinän työelämän tutkimiseen sotilaselämän hämmennyksestä: ”Käyttäytyminen näytti tapahtuvan käsittämättömiä lakeja seuraten, tuntemattomien tekijöiden säätäessä ryhmätoimintojen kulkua.”¹²

Suomalaisen työn sosiologian ensimmäistä aaltoa yhdisti näkemys ristiriidoista rakenteellisena yhteiskunnallisena tosiasiana, joka ei palautunut poliittiseen kiihotukseen, vaan vaati sosiologista selitystä. Koivistolla oli vahvat omakohtaiset kokemukset taistelusta kommunisteja vastaan satamissa, mutta väitöskirjassaan vuodelta 1956 hän selitti Turun sataman riitaisia sosiaalisia suhteita satamatyön luonteen ja traditioiden pohjalta. Hän arveli työriitojen olevan hinta, joka oli maksettava työmarkkinoiden ja yhteiskunnan vapaudesta. Työnantajille oli hänen käsittääkseen tarjolla käyttämättömiä keinoja parantaa työpaikan sosiaalisia suhteita, mutta ristiriidat eivät silti häviäisi. Hän piti vieläpä mahdollisena, ettei työnantajien ja työntekijöiden välien parantaminen olisi aina kaikin puolin toivottua, sillä näiden ryhmien hyvä yhteistyö saattoi joskus koitua esimerkiksi asiakkaiden ja kuluttajien vahingoksi. Eivätkä ristiriidat tehneet elämistä mahdottomaksi: ”Vaikka Turun satamassa jatkuvasti riidellään, se ei tässä levottomuuden ja epävarmuuden täyttämässä maailmassa liene mikään erikoisen onneton paikka ...”¹³

Sosiologia nousi 1960-luvulla kansallisen integraation tieteeneksi. Sosiologi Erik Allardt erotteli neljä suomalaisen yhteiskunnan perusvastakohtaisuutta. Ensimmäisessä olivat

vastakkain suomenkieliset ja ruotsinkieliset, toisessa maalaiset ja kaupunkilaiset, kolmannessa työväestö ja porvaristo ja neljännessä kommunistit ja kaikki muut. Viimeksi mainittu – kommunistien vaarallinen eristyneisyys – oli kansallisen integraation ajankohtaisin ongelma. Allardt totesi Émile Durkheimin tuella, että pitkälle kehittyneen työnjaon yhteiskunnassa yhdenmukaisuuden painetta oli alennettava yhteiskunnan toimintakyvyn ja kiinteyden nimissä. Ralf Dahrendorfin ajatuksia soveltaen hän päätteli tämän tarkoittavan yhteiskunnallisten ristiriitojen tunnustamista ja sääntelemistä.¹⁴ Tätä näkemystä vastasivat kommunistien tulo hallitukseen vuonna 1966 – Koiviston aktiivisella myötävaikutuksella – ja tulopoliittisen sopimusjärjestelmän rakentaminen – Koiviston ensimmäisen valtiovarainministerikauden ja ensimmäisen pääministerikauden saumakohdassa.

Koiviston ajattelussa tärkeä pysyvä sija näyttää olleen käsityksellä, jonka mukaan ristiriidat kävivät vaarallisiksi, jollei niitä tunnustettu. Ristiriitojen poistamistakin hän piti huonona ajatuksena. Vuoden 1982 alussa presidenttiehdokas Koivisto vastasi hänen sosialisminsa laatua tivanneelle Helsingin Sanomien haastattelijalle: ”Ajatus ristiriitojen poistamisesta on sillä tavoin vaarallinen, että kun arkista konfliktia tarpeeksi poistetaan, niin saadaan jättiläiskonflikti.” Hän torjui marxilais-hegeliläiseksi luonnehtimansa oletuksen historian lainalaisuuksista, jotka johtaisivat ristiriidattomaan yhteiskuntaan ja joiden toteuttajiksi jotkut – kommunistit, itse asiassa pitkään myös sosialidemokraatit – itsensä kohottivat.¹⁵

Torjuessaan ristiriitojen poistamisen Koivisto näyttää kuitenkin ottaneen etäisyyttä myös suomalaiskansalliseen yhtenäisyyden vaatimukseen. Kansakunnan rakentamisen vaiheessa 1800-luvulla ajatus yhtenäisestä kansasta tuli keskeiseksi politiikan perusteluksi. Paradoksaalisesti se pohjusti myös kärkeviä ristiriitoja: konsensusideaalin pohjalta poliittiset kiistat muodostuivat helposti taisteluiksi

siitä, kenellä oli oikeus puhua kansan nimissä ja siten määritellä kansa. Vuoden 1918 sisällissodankin taustalla voi nähdä tällaisen vastakkainasettelun. Samalla kun kansallisen yhtenäisyyden ideaali saattoi ruokkia ristiriitoja, se antoi vahvoille valtaa esittää omat etunsa ja näkemyksensä yleisinä etuina ja yleispätevinä näkemyksinä. Koiviston käsitys kansallisesta toimijuudesta poikkesi selvästikin tällaisesta yhtenäisyyden ideaalista. Hänen yhteiskuntapolitiikkaansa kuului yhteiskunnallisten valtasuhteiden tasoitus siten, että niiden heikot osapuolet saivat voimaa omien tarpeidensa ja etujensa edistämiseen.

Mahdollisimman vähän väärää politiikkaa

Väärää politiikkaa -kirjan perusteluissa Koivisto tuli ilmaisseeksi epäluulonsa niitä kohtaan, jotka katsoivat edustavansa oikeata politiikkaa. Hänen näkemyksessään tulevaisuus oli epävarma, avoin ja kiistanalainen. Sitä tehtiin poliittisesti eri etujen ja tavoitteiden kompromissien tietä. Tavoitteellisen toiminnan tarkoittamattomia seurauksia oli koetettava hallita rationaalisella yhteiskuntapolitiikalla, joka perustui empiiriseen tietoon. Yhteiskuntapolitiikalla murrettiin noidankehiä ja torjuttiin vaarallisia konflikteja, mutta ennalta määritellyn totuuden toteuttamista se ei ollut, eikä olevien olojen kritisoinnin mittapuuna ollut harmonian ideaali.

Viimeisessä valtiopäivien avajaispuheessaan helmikuussa 1994 tasavallan presidentti

Koivisto totesi, että ulkopoliitikassa oli ”syytä pyrkiä yhtenäiseen esiintymiseen ja korostaa jatkuvuutta”. Hallituksen osuutta oli kuitenkin vahvistettava erityisesti siksi, että yhdentyvässä Euroopassa ratkaistavilla asioilla oli ”yleistä yhteiskuntapolitiittista merkitystä” paljon yli perinteisen ulkopoliitiikan alueen. Sisäpolitiikassa presidentin ei pitänyt olla aktiivinen: ”Mehän elämme moniarvoisessa yhteiskunnassa.” Oli parempi, ”että eri henkilöt edustavat erilaisia arvoja ja tavoitteita ja sovittelevat niistä lähteviä pyrkimyksiä keskenänsä, kuin että tällainen punninta tulisi tapahtumaan yhden henkilön sisällä”.¹⁶

Maaliskuun 1. päivänä 1994, tasavallan presidentin vaihtuessa, Koivisto puhui viimeistä kertaa eduskunnalle. Jälleen kerran hän arvioi myös tieteen ja tutkimuksen suhdetta politiikkaan. Hän oli vakuuttunut, että ”järjestelmällisiin havaintoihin perustuva, ilmiöiden keskinäisiä syy- ja seuraussuhteita selvittävä talouspolitiikka antaa varmemmin haluttuja tuloksia kuin pelkästään henkilökohtaiseen kokemukseen rakentuva”. Politiikka oli kuitenkin hänen mukaansa ”paitsi tiedon asia myös tahdon asia, ja ennen kaikkea se on osaamisen asia”. Häneltä ei tullut tukea oletuksille, joiden mukaan oikea tieto hävittäisi ristiriidat. Jo puheensa alussa Koivisto toisti näkemyksensä ristiriitojen pysyvyydestä: ”Meillä on kansakuntana yhteisesti tavoiteltavia asioita, mutta meillä on myös poikkeavia käsityksiä ja vaikeasti yhteensoviteltavia, ristiinkäyviä etuja. Näin on oleva vastaisuudessaakin.”¹⁷

Viitteet

- 1 Kirjoitus perustuu esitelmään Mauno Koiviston perintö kantaa -juhlaselämänaarissa Helsingin työväentalolla 25.11.2017.
- 2 Koivisto, Mauno 1978. *Väärää politiikkaa*. Helsinki, Kirjayhtymä, 7–9.
- 3 Olen perustellut tätä tulkintaa mm. kirjoituksissani Kettunen, Pauli 2015: Hyvinvointivaltion yhteiskunta. Teoksessa Autto, Janne & Nygård, Mikael (toim.) *Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus*. Rovaniemi, Lapin yliopistokustannus, 71–109, ja Kettunen,

Pauli 2019: The Conceptual History of the Welfare State in Finland. Teoksessa Edling, Nils (toim.) *The Changing Meanings of the Welfare State. Histories of a Key Concept in the Nordic Countries*. New York & Oxford, Berghahn, 225–275. – Kun suomalaiset sosialidemokraatit luonnehtivat 1960-luvulla tavoitetaan hyvinvointivaltioksi, käsite viittasi useimmiten ihmisten hyvinvoinnin yleiseen lisäämiseen pikemmin kuin valtion tehtävien uuteen määrittelyyn. Mauno Koivisto kuului niihin muutamiin ”teoreettisten kysy-

- mysten harrastajiin”, joita kiinnosti hyvinvointivaltion ja sosialismin suhde; esim. Koivisto, Mauno 1968. *Vasemmiston yhteistyön edellytykset*. Teoksessa *Linjan vetoa*. Helsinki, Kirjayhtymä, 42 (lainaus teoksesta).
- 4 Kuusi, Pekka 1961. *60-luvun sosiaalipoliittikka*. Porvoo, WSOY, 8, 34.
 - 5 Tuomioja, Erkki 1996. *Pekka Kuusi. Alkoholipoliittikka, sosiaalipoliittikka, ihmiskuntapoliittikka*. Helsinki, Tammi, 129–139.
 - 6 Suvanto, Antti & Vesikansa, Jyrki (toim.) 2002. *Modernismi taloustieteessä ja talouspolitiikassa. O-ryhmän kirjoituksia ja kirjoituksia O-ryhmästä*. Helsinki, Gaudeamus.
 - 7 Koivisto, Mauno 1970. ”Vallankumouksellinen ja muu yhteiskuntatiede”. *Parnasso* 2/1970, 78–82. Julkaistu myös teoksessa *Väärää politiikkaa*, 259–264.
 - 8 Myrdal, Gunnar 1957. *Economic Theory and Under-Developed Regions*. London, Duckworth.
 - 9 Myrdal, Gunnar 1960. *Beyond the Welfare State. Economic Planning in the Welfare State and its International Implications*. London, Duckworth.
 - 10 Koivisto, Mauno 1968. Ennalta tietäminen ja ennalta määrääminen. Teoksessa *Linjan vetoa*. Helsinki, Kirjayhtymä 194–201.
 - 11 Pipping, Knut 1947. *Kompaniet som sambälle. Lakttagelser i ett finskt frontförband, 1941–1944*. Åbo, Åbo Akademi; suomeksi vuonna 1978: *Komppania* *pienoisyhteiskuntana. Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941–1944*. Helsinki, Otava.
 - 12 Koli, Paavo 1955. *Ennakkoluuloista teollisessa organisaatiossa. Sosiologinen tutkimus teollisen organisaation johtajiston ja työntekijöiden välisestä vuorovaikutuksesta ja sen eräistä sosiaalisista edellytyksistä*. Porvoo, WSOY, 5.
 - 13 Koivisto, Mauno 1956. *Sosiaaliset subteet Turun satamassa*. Sosiologinen tutkimus. Turun yliopiston julkaisuja B:60. Turku, Turun yliopisto, 187. Ks. myös Bergholm, Tapio 2008. ”Oma kokemus tutkimuskohteenä – Mauno Koivisto ja Turun satama”. *Työelämän tutkimus*, 1/2008, 77–81.
 - 14 Allardt, Erik 1964. *Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine*. Porvoo, WSOY, 144–151.
 - 15 Sundberg, Anneli 1982. ”Kansansuosikin kujanjuoksu. Mauno Koivisto etenee kohti presidentin linnaa voihkien vaatimuksille, joiden mukaan hänen on tunnustettava olevansa sosialisti”. *Helsingin Sanomat*, 3.1.1982. Ks. myös Koivisto, Mauno 1994. *Kaksi kautta. Muistikuvia ja merkintöjä 1982–1994*. Helsinki, Kirjayhtymä, 438–440.
 - 16 Vuoden 1994 valtiopäivät. Pöytäkirjat I. Eduskunta, Helsinki 1995, 17–19 (8.2.1994). Ks. myös *Kaksi kautta*, 436–437.
 - 17 Sama, 195–197 (1.3.1994). Ks. myös *Kaksi kautta*, 438–440.

”KAIKKEIN TÄRKEIMPIÄ ETUJA...” – HAVAINTOJA TYÖVÄENLIIKKEEN SUHTAUTUMISESTA OIKEUSAVUN JÄRJESTÄMISEEN

Marianne Vasara-Aaltonen

OTT, Helsingin yliopisto

Johdanto

Vähävaraisille tarjotulla oikeusavulla on kansainvälisesti tarkastellen pitkät juuret. Jo esimerkiksi Khalkedonin kirkolliskokouksessa vuonna 451 papistoa kehoitettiin antamaan oikeudellista neuvontaa ja edustusta leskille, orvoille ja köyhille. Sittemmin myös useat keskiaikaiset ja varhaismodernit maalliset hallitsijat pitivät köyhien ihmisten oikeuksien suojelua yhtenä velvollisuuksistaan. Niinpä monin paikoin perustettiin köyhäinasianajajan (*advocatus pauperum*) virkoja.¹ Ruotsissa vuoden 1734 lain oikeudenkäymiskaarissa (15 luvun 9 pykälässä) todettiin, että tuomioistuini saattoi määrätä kyseisessä tuomioistuimessa säännöllisesti asianajoa harjoittavat henkilöt edustamaan köyhiä ihmisiä maksutta. Lainkohdalla oli eittämättä ulkomaiset esikuvansa, mutta säännös jäi Ruotsissa (ja Suomessa) pitkälti kuolleeksi kirjaimiksi, sillä ammattimainen asianajo oli vasta aivan lapsenkengissä.² Kun 1800-luvun jälkipuolella teollistuminen ja kaupungistuminen kiihtyivät, kävi pian selväksi, että myös vähävarainen väestö tarvitsi yhä enenevässä määrin oikeudellista apua erinäisiin oikeudellisiin ongelmiinsa. Kiistat työn- ja vuokranantajien kanssa yleistyivät. Vaikka oikeusavulla oli Euroopassa pitkät perinteet, ruvettiin sitä monin paikoin järjestelemään uudelleen juuri 1800-luvun kuluessa.³ Tähän aikaan ja

murrokseen osui myös julkisen oikeusavun synty Suomessa 1880-luvulla.⁴

Oikeusavun historiaa ei ole tähän mennessä tutkittu Suomessa juuri lainkaan. Oikeushistorian lisäksi oikeusavulla on luonnolliset yhteykset myös muun muassa yhteiskuntahistoriaan, kaupunkihistoriaan ja professiohistoriaan. Yksi juonne oikeusavun historiaa tutkittaessa on työväenliikkeen suhtautuminen oikeusapukysymykseen – koskihan vähävaraisille tarjottu oikeusapu pääsääntöisesti juuri työväestöä. Tässä kirjoituksessa tuon esille alustavia havaintoja siitä, miten kysymykseen oikeusavusta suhtauduttiin työväenlehdissä ja miten oikeusapukysymystä pyrittiin ratkomaan 1900-luvun alussa.

Julkisen oikeusavun synty Suomessa

Suomalainen asianajo ammattimaistui 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä – aluksi pääkaupungissa. Asianajopalveluiden kysyntä kasvoi oikeuden modernisoituessa vuosisadan jälkipuolella.⁵ Varattomalla väestöllä ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta hyödyntää oppineen asianajajan palveluita. Jos he halusivat palkata asiamiehen, heidän oli tyytyminen ns. maallikkoasioitsijoihin, joiden joukossa oli myös taitamattomia ja epärehellisiä yksilöitä.⁶ Juuri näiden epärehellisten ”nurkka-sihteerien” uhka mainittiin lehtikirjoituksissa

yhtenä synnä julkisen oikeusavun tarpeelle.⁷ Suomen ensimmäinen köyhäinasianajaja aloitti työnsä Helsingissä tammikuussa 1886 tarjoten oikeusapua pientä maksua vastaan tai ”erittäin hellyttävissä tapauksissa” maksutta. Helsingin kaupunginvaltuusto oli asettamansa komitean suosituksesta päättänyt viran perustamisesta syksyllä 1885.⁸ Köyhäinasianajajan palkkaamisen taustalla oli itse asiassa Suomen Naisyhdistys, jonka aktiivisuuden ansiosta kaupunginvaltuusto oli ottanut asian valmisteluun.⁹ Vastaperustettu Suomen Naisyhdistys oli keväällä 1884 ottanut yhdeksi tavoitteekseen sen, että Helsinkiin palkkattaisiin köyhäinasianajaja. Yhdistyksessä perusteltiin tätä sillä, että oikeusapu parantaisi nimenomaan köyhien naisten asemaa lain edessä. Esimerkkinä käytettiin Göteborgia, jossa vastaava virka oli perustettu vuonna 1873.¹⁰

Helsingin jälkeen köyhäinasianajajia palkattiin muutamiin muihinkin kaupunkiin, muun muassa Viipuriin vuonna 1888, Turkuun 1893 ja Tampereelle 1895. Helsingin köyhäinasianajajan tilastot 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta osoittavat, että valtaosa avun hakijoista oli työläisiä, ja naisia heistä oli kaksi kertaa enemmän kuin miehiä. Yleisimmät tapaukset liittyivät työntekijän ja työnantajan välisiin riitoihin, mutta myös esimerkiksi huoneenvuokra-asioissa kaivattiin usein köyhäinasianajajan neuvoja. Lisäksi oli toki myös elatusapujuttuja sekä muita juttuja, jotka eivät liittyneet työntekijän ja työnantajan väliseen suhteeseen.¹¹

Kysymys oikeusavusta nostettiin esille myös Helsingin työväenasiain lautakunnassa vuonna 1903. Lautakunta esitti kaupunginvaltuustolle ”työväenkonsultin” palkkaamista. Tämän tulisi olla ”juridisella ja yhteiskuntapoliittisella alalla ammattitaitoinen henkilö”, jonka yhtenä tehtävänä olisi antaa oikeudellisia neuvoja työväestölle. Lautakunta viittasi esityksessään ulkomailla toimiviin työväensihteeristöihin, joista voitaisiin ottaa mallia. Kaupunginvaltuusto asetti valiokunnan valmistelemaan asiaa. Valiokunta muistutti, että lautakunnan

esikuvaksi nostamat Saksan työväensihteeristöt olivat järjestäytyneen työväen perustamia. ”Pelättävä myöskin olisi, että kaupunginviranomaisten asettama ja kaupungin palkkaama työväenkonsultti ei saavuttaisi samassa määrässä työväen luottamusta kuin heidän omista riveistään lähtenyt mies.” Valiokunta esitti kuitenkin, että työväenasiain lautakuntaan palkkattaisiin sihteeri, jonka yhtenä tehtävänä oli ”köyhäinasianajajan ohessa auttaa työväestöä tarpeellisilla neuvoilla”.¹² Kesällä 1905 *Työmiehessä* ilmestyi ensimmäinen ilmoitus, jossa Helsingin kaupungin työväenasiain lautakunnan sihteeri – tuleva tasavallan presidentti K. J. Ståhlberg (1865–1952) – tarjosi maksutta neuvoja työväestölle lakiasioissa.¹³ Vuonna 1909 lautakunnan sihteeri totesi raportissaan toiminnan kehittyneen. Asiakkaiden määrä oli noussut, ja pelkän neuvonnan lisäksi oli ryhdytty myös esimerkiksi haasteanomusten laatimiseen. Jos asia oli edennyt pidemmälle, oli sihteeri neuvonut avuntarvitsijan ”jonkun asianajajan puoleen”. Suurin osa asiakkaista oli teollisuus- ja käsityöläisiä, ja miehiä heistä oli lähes kaksi kertaa enemmän kuin naisia. Raportissa todettiin, että ”juuri työväen kehittyneemmät ainekset yhä enemmän käyttävät tätä kunnan tarjoomaa oikeusneuvontaa ja oikeusapua hyväkseen ja että se on niiden joukossa saavuttanut luottamusta”.¹⁴

Helsingin köyhäinasianajajan juttumäärän noustua hänelle palkattiin vuonna 1910 avustaja, minkä lisäksi kaupunkiin perustettiin seuraavana vuonna oikeusaputoimisto. Näihin aikoihin myös työväenasiain lautakunnan sihteeri oli tavattavissa kahdesti viikossa oikeusaputoimiston tiloissa.¹⁵ Köyhäinasianajaja ja työväenasiain lautakunnan sihteeri hoitivat siis varsin samankaltaisia juttuja, mutta, toisin kuin lautakunnan sihteeri, köyhäinasianajaja ajoi asioita myös tuomioistuimissa. Molempien tarjoamista oikeudellisista palveluista ilmoitettiin myös lehdissä.¹⁶ Toisin kuin työväenasiain lautakunnan sihteerin tarjoamasta oikeusavusta, ei köyhäinasianajan palveluista ilmoitettu esimerkiksi *Työmiehessä*.

Oikeusapukysymys työväenlehdissä

Edellä mainittu valiokunta oli oikeassa arvellessaan, ettei kaupungin palkkaama virkamies kykenisi saavuttamaan työväestön varauksentonta luottamusta. Kaikki eivät nimittäin olleet tyytyväisiä tilanteeseen, jossa oikeusapu oli kaupunkien hyväntahtoisuuden varassa. Hyvin selkeästi asian ilmaisi Turussa ilmestynyt *Länsisuomen Työmies* 26. tammikuuta 1904 kirjoituksessaan ”Köyhäin asianajajain asema”. Siinä katsottiin köyhäinasianajan asema ongelmalliseksi, sillä tämä ”on pakotettu taistelemaan sen luokan ja niiden henkilöiden pyyteitä ja etuja vastaan, joista wirkoineen, palkkoineen päiwineen on riippuwainen”. Tämä ristiriita synnytti päämiehissä oikeutetusti epäluuloja, lehti kirjoitti. Niinpä ”on köyhille annettava ratkaisewa sananwalta asianajajansa wirkaan asettamisessa ja siitä erottamisessa”.¹⁷ Samalla linjalla jatkettiin seuraavana vuonna kirjoituksessa, jossa todettiin, etteivät köyhäinasianajajat käyneet tarpeeksi tarmokkaasti työnantajaa vastaan työntekijän ja työnantajan välisissä riidoissa.¹⁸ Myös *Työmiehessä* ilmestyi kiivaita kirjoituksia, joissa katsottiin, ettei köyhäinasianajaja ollut työväestön puolella.¹⁹

Työväenliikkeen keskuudesta alkoikin nousta ajatuksia oikeusavun järjestämisestä, ja aluksi keskiössä vaikuttavat olleen rautatietyöläiset. Vuosisadan vaihteen molemmin puolin työväenlehdissä ilmestyi kirjoituksia, joissa käsiteltiin oikeusapua ja sitä, miten se oli järjestetty muissa maissa. Rautatieläisten oma *Rautatien-Lehti* käsittelee lokakuussa 1897 kysymystä oikeusavun järjestämisestä rautatieonnettomuuksien yhteydessä Saksassa ja Itävallassa.²⁰ Myös *Työmiehessä* käsiteltiin oikeusapua useammassa kirjoituksessa juuri rautatieläisten oikeusavun kautta. Esimerkkejä löydettiin Sveitsistä, Ruotsista ja Itävallasta:

”Kaikkein tärkeimpiä etuja, joita jokin hyvin järjestetty ammattiyhdistys voi jäsenilleen tarjota, on epäilemättä oikeusapu ammattikunnan yhteisellä kustannuksella. Ja

mistä waan rautatieläistenkin joukosta ulkomailla tapaamme suuremman ammattiyhdistyksen, näemme, että oikeusapu on sääntöjen ensimmäisiä ja peruskysymyksiä. Ja että niin on, se ei kaipa pitempiä selityksiä – ne yhdistykset, jotka eiwät sitä asiaa ole ohjelmaansa ottaneet, owat kieltämättä ajastaan jälellä.”²¹

Helmikuussa 1904 lehdessä kerrottiin siitä, kuinka työväenyhdistykset Saksassa olivat perustaneet Työväen lakiasiaintoimistoja: ”Ohjelman mukaan on niiden tarkoituksena ’täyttää aukot köyhempien kansankerrosten lain tuntemisessa ja antaa kaikenlaista oikeusapua’ ja erittäinkin auttaa työsopimusten, työväen wakuutusten ja porwarillisen oikeuden aloilla.” Jutussa kerrotaan myös toimistojen määrästä ja niille saapuneiden asioiden luonteesta. Sama uutinen julkaistiin myös *Kansan Lehdessä* kolme päivää myöhemmin.²² *Työmiehessä* kerrottiin työväenyhdistysten tarjoaman oikeusavun lisäksi myös siitä, kuinka Norjassa lakitieteen ylioppilaat antoivat maksutonta oikeusapua.²³

Työväen lakiasiaintoimistot

Oikeusapukysymys oli vuosisadan vaihteessa tapetilla, ja niinpä se mainittiin myös Forssan ohjelmassa, tuolloin nimensä Suomen Sosialidemokraattiseksi Puolueeksi muuttaneen Suomen Työväenpuolueen puolueohjelmassa vuodelta 1903. Ohjelman yleisten vaatimusten seitsemännessä kohdassa vaadittiin maksutonta oikeudenkäyntiä ja oikeusapua. Sen lisäksi yleisiä vaatimuksia seuranneeseen kunallisohjelmaan oli kirjattu kohta 14: ”Vähävaraisia varten todellinen köyhäin asianajaja, jonka valitseminen jätettäköön vähävaraisen huostaan.”²⁴ Toiveista huolimatta julkisen oikeusavun järjestäminen jäi jatkossakin kuntien päätettäväksi. Pian perustamisensa jälkeen SDP ja Suomen Ammattijärjestö SAJ ryhtyivät kuitenkin puuhaamaan erikseen oikeusapua työläisille. SDP:llä oli aktiiviset yhteydet kansainväliseen työväenliikkeeseen, ja oikeusavun järjestämisellä olikin esikuvan-

Työvään lakiasiaintoimistojen mainoksia Työvään kalenterissa 1923. Kuva: Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, digi.kansalliskirjasto.fi, Työvään Kalenteri 1923.

sa ainakin Saksassa, jossa ammattiyhdistykset olivat 1890-luvulta lähtien ryhtyneet tarjoamaan oikeusapua perustamiensa työväänsihteeristöjen (saks. *Arbeitersekretariat*) kautta.²⁵ SDP:n ja SAJ:n yhteisenä tavoitteena oli perustaa työväänsihteeristön nimellä kulkeva lakiasiaintoimisto. Vuonna 1909 jouduttiin kuitenkin toteamaan, etteivät rahat mitenkään riittäisi moisen toimiston perustamiseen. Seuraavana vaihtoehtona esitettiin se, että SDP ja SAJ ostaisivat jäsenistölleen lakiasiaainpalveluita yksityiseltä lakimieheltä. Asia eteni niin pitkälle, että sittemmin ministerinäkin toiminut Heikki Ritavuoren (1880–1922) lakiasiaintoimiston kanssa suunniteltiin yhteistyötä. Nuorsuomalainen Ritavuori edusti puolueensa vasemmistoliberaalia suuntausta ja oli kiinnostunut heikompiensa auttamisesta. Hän laatikin sopimuksen, jonka pohjalta toiminta voisi käynnistyä, ja SAJ:n toimikunta suositti sen hyväksymistä. Lopullinen päätös oli kuitenkin valtuuston käsissä, joka lopulta hylkäsi hankkeen äänin 16–11.²⁶

Hanke ei kuitenkaan jäänyt sikseen, sillä ainakin vuosien 1912–1918 välillä oli toiminnassa ”Työvään lakiasiaainneuvonantotoimis-

to”, jota hoiti ”punaisena asianajajana” tunnettu Einari Laaksovirta (1885–1935).²⁷ Toimisto sijaitti SDP:n puoluetuimistossa silloisella Sirkuskadulla.²⁸ Vuoden 1916 aikana kävijöitä oli 906, ja kirjallisesti vastattiin 205 kysymykseen. Valtaosa jutuista oli yksityisoikeudellisia (723); hallinto- ja rikosasioita sen sijaan oli huomattavasti vähemmän (92 ja 91). Neuvoja annettiin lähes yksinomaan järjestäytyneille työntekijöille, vain muutamassa tapauksessa apua sai järjestäytymätön henkilö.²⁹ Varsinaisen oikeusaputoiminnan lisäksi työväästöä pyrittiin muutenkin valistamaan oikeudellisissa asioissa. SDP:n julkaisemassa *Työvään kalenterissa* ilmestyi vuonna 1910 Anton Kotosen (1876–1936) laatima neljän sivun pituinen kirjoitus ”Lainopillisiä pikkutietoja” sekä vuosina 1915–1918 Väinö Tannerin (1881–1966) ja Oskari Arjanteen³⁰ (1888–1962) laatima ”lainopillinen hakemisto”. Lisäksi kalenteriin painettiin vuosina 1916 ja 1919 opastukseksi kaavoja erinäisten oikeudellisten hakemusten laatimiseksi.³¹

SDP:n ja SAJ:n rahoittaman oikeusavun lisäksi perustettiin myös yksityisiä ”työvään asianajotoimistoja”. Kenties aikaisin tällaiseen toimintaan viittaava maininta löytyy *Työmie-*

bestä vuodelta 1899. Siinä oli lakimies ja kansalaisaktivisti Jean Boldtin³² (1865–1920) ilmoitus ”Lakiasiantoimisto. Sorrettujen avuksi”. Samalla sivulla oli kirjoitus, jossa toimisto toivotettiin tervetulleeksi, sillä köyhäinasianajaja ei ollut täyttänyt työväestön lakimies-tarvetta ”suotavassa määrässä”³³. Kuopiossa Työväen Asianajotoimisto oli toiminnassa ainakin jo vuonna 1909.³⁴ Vuonna 1914 Väinö Hakkila (1882–1958), tuleva kansanedustaja, ministeri ja eduskunnan puhemies, perusti Helsingissä oman asianajotoimistonsa nimellä ”Työväen lakiasiantoimisto”. Sisällissodassa punaisten puolella toiminut ja sodan jälkeen Venäjälle paennut lakimies Jalmari Leväaho (1884–1979) puolestaan perusti Helsinkiin Työväen Asianajotoimiston, kun hän palasi Suomeen vuonna 1928.³⁵ Samanlaisia toimistoja oli toiminnassa myös ainakin Viipurissa ja Hämeenlinnassa. Hämeenlinnan Työväen Asianajotoimisto totesi mainoksensa lopussa: ”Työläiset, käyttäkää asioissanne *omaa* toimistoanne.”³⁶

Lopuksi

Viime vuosisadan alussa näkyi selvästi, kuinka sosialistinen työväenliike oli kiinnostunut myös työväestön oikeudellisten palveluiden turvaamisesta. Julkinen oikeusapu, joka oli alkanut 1880-luvulla filantropian hengessä, ei enää 1900-luvun alkuvuosina riittänyt, vaan työväenliike halusi itse aktiivisesti järjestää oikeudellista apua työläisille. Tässä pyrkimyksessä suomalainen työväenliike ei suinkaan ollut yksin, vaan se tähyili aktiivisesti ulkomaille saadakseen mallia siitä, miten työväen oikeusapu oli järjestetty muualla. Samalla suhtautuminen oikeusavun järjestämiseen heijastelee yleisemmin sitä, kuinka wrightiläisestä työväenliikkeestä siirryttiin vuosisadan vaihteessa työväestön itsensä ajamaan työväenliikkeeseen.

Lyhyempi versio tästä kirjoituksesta on ilmestynyt aiemmin oikeushistorian Matthias Calonius -seuran blogissa, oikeushistoria.wordpress.com.

Viitteet

- 1 Brundage, James A. 1988. Legal Aid for the Poor and the Professionalization of Law in the Middle Ages. *The Journal of Legal History*, 9 (2), 170, 174; Vermeesch, Griet 2014. Access to Justice: Legal Aid to the Poor at Civil Law Courts in the Eighteenth-Century Low Countries. *Law and History Review*, 32 (3), 683–684.
- 2 Lehtonen, Eeva 1975. *Yleisestä oikeusaputoiminnasta ja asianajotoiminnasta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 13. Helsinki, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 8. Asianajajakunnan historiasta Ruotsissa ja Suomessa ks. Letto-Vanamo, Pia 1989. *Suomalaisen asianajajakunnan synty ja varhaiskehitys: oikeushistoriallinen tutkimus*, Helsinki, Suomalainen Lakimiesyhdistys; Pihlajamäki, Heikki 2009. Kansan ja esivallan välissä. Suomalaisen asianajajakunnan historia. Helsinki, Edita.
- 3 Ks. esim. Kawamura, Hiroki 2014. *Die Geschichte der Rechtsberatungshilfe in Deutschland*. Berlin, Berliner Wissenschafts-Verlag; Schnapper, Bernard 1984. De la charité à la solidarité: L’assistance judiciaire française 1851–1972. *Revue d’Histoire du Droit*, 52 (2). Yhdysvaltojen osalta ks. Batlan, Felice 2015. *Women and Justice for the Poor: A History of Legal Aid, 1863–1945*. New York, Cambridge University Press.
- 4 Vasara-Aaltonen, Marianne 2018. *Naiset ja oikeusavun synty Suomessa*. ”Oikeudellinen tieto ja taito Suomessa n. 1750-1920: Tapaustutkimus kansan oikeudellisesta osaamisesta esimodernissa Euroopassa” -projektin blogi. <https://blogit.utu.fi/oikeudellinen-tietotaito/2018/11/01/naiset-ja-oikeusavun-synty-suomessa> (viitattu 28.8.2019).
- 5 Pihlajamäki 2009, 126–129.

- 6 Ks. Kuismin, Anna 2018. *Nurkkasihteerit sanomalehtien polemiikeissa 1800-luvulla*. ”Oikeudellinen tieto ja taito Suomessa n. 1750-1920: Tapaustudkimus kansan oikeudellisesta osaamisesta esimodernissa Euroopassa”-projektin blogi. <https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2018/11/27/nurkkasihteerit-sanomalehtien-polemiikeissa-1800-luvulla> (viitattu 28.8.2019); Korpiola, Mia 2018. *Frans Hannila – itseoppineesta raahelaisesta asioitsijasta tuomituksi rikolliseksi ja vankilavirkamieheksi*. ”Oikeudellinen tieto ja taito Suomessa n. 1750-1920: Tapaustudkimus kansan oikeudellisesta osaamisesta esimodernissa Euroopassa”-projektin blogi. <https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2018/10/15/frans-hannila-itseoppineesta-raahelaisesta-asioitsijasta-tuomituksi-rikolliseksi-ja-vankilavirkamieheksi> (viitattu 28.8.2019).
- 7 Esim. Rättvisa åt den fattige. *Östra Nyland* 3.11.1883, 1–2; Köyhäin asianajajan tarpeellisuudesta ja tehtävästä Tampereella. *Aamulehti* 30.11.1894, 1.
- 8 *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1884–1887*, 106–107, https://www.hel.fi/static/tiekie/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kunnalliskertomukset/index.html (viitattu 28.8.2019).
- 9 Vasara-Aaltonen 2018.
- 10 Kokouspöytäkirja 2.4.1884, Suomen Naisyhdistyksen pöytäkirjat 1884–1895, Ca:1-Ca:12, Helsingin Kaupunginarkisto (HKA).
- 11 Ks. esim. *Berättelse angående Helsingfors stads kommunalförvaltning 1895*, liitcosa, 82; Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1905, sovintolautakunta, 1–2, https://www.hel.fi/static/tiekie/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kunnalliskertomukset/index.html (viitattu 28.8.2019).
- 12 *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1903*, 73–76, https://www.hel.fi/static/tiekie/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kunnalliskertomukset/index.html (viitattu 28.8.2019).
- 13 *Työmies* 15.7.1905, 1.
- 14 *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1909*, 364–367, https://www.hel.fi/static/tiekie/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kunnalliskertomukset/index.html (viitattu 28.8.2019).
- 15 *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1911*, 443–446, https://www.hel.fi/static/tiekie/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kunnalliskertomukset/index.html (viitattu 28.8.2019).
- 16 Ks. esim. *Finland* 23.1.1886, 2; *Päivälehti* 28.3.1893, 1; *Työmies* 24.7.1905, 1.
- 17 Köyhäin asianajajan asema. *Länsisuomen Työmies* 26.1.1904, 1.
- 18 Lain käyttö luokkavaltiassa. *Länsisuomen Työmies* 26.1.1905, 2.
- 19 Helsingin köyhäinAsianajajan. *Työmies* 26.8.1905, 2; Lakijuristien ammattikunta ja suomettarelaiset. *Työmies* 29.5.1911, 1.
- 20 Tietoja muista maista. *Rautatien-Lehti* 5.10.1897, 5.
- 21 Rautatien aloilta. *Työmies* 27.2.1903, 1.
- 22 Ulkomaalta. *Työmies* 6.2.1904, 3; Ulkomaalta. *Kansan Lehti* 9.2.1904, 3–4.
- 23 Ylioppilaiden kansansivistyskokous Upsalassa. *Työmies* 20.5.1901, 1.
- 24 Kari, J.K. (toim.) 1903. *Toisen Suomen Työväen Puolekokouksen (5:n työväenyhdistysten edustajainkokouksen) Pöytäkirja (Kokous pidetty Forssassa elok. 17–20 p. 1903)*. Turku, Suomen työväen puoluehallinto, 182, 186.
- 25 Soikkanen, Hannu 1975. *Kohti kansan valtaa 1. 1899–1937. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta*. Helsinki, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, 165; Kawamura 2014, 57–63.
- 26 Haapalainen, Eero (toim.) 1910. *Kertomus Suomen Ammattijärjestön toiminnasta. Toisesta yleisestä kokouksesta v. 1909 loppuun ym. Pöytäkirja Valtuuston kokouksesta ja Liite (Pirteitä Ruotsin suuröittelusta)*. Helsinki, 56–61; Suomen Sosialidemokratian puolueen kuudennen edustajainkokouksen pöytäkirja. Kokous pidetty Kotkassa 8–13 p:nä syyskuuta 1909. Helsinki, Sosialidemokratian puolue-toimikunta, 186, 252–256; Vares, Vesa 1997–. Ritavuori, Heikki. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (viitattu 29.8.2019).
- 27 Sisällissodan jälkeen Laaksovirta pakeni Venäjälle. Soukola, Timo 1997–. Laaksovirta, Einari. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (viitattu 23.8.2019).
- 28 *Työväen kalenteri 1913*, 227.
- 29 *Kertomus Suomen Ammattijärjestön toiminnasta vuosina 1914–16*. Helsinki, 90–91.
- 30 Arjanne työskenteli Tannerin asianajotoimistossa. Keravuori, Kirsi 1997–. Arjanne, Oskari. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (viitattu 23.8.2019).
- 31 *Työväen kalenterit 1910*, 33–36; 1915, 208–237; 1916, 188–232; 1917, 193–230; 1918, 225–257; 1919, 169–172. Ns. tavalliselle kansalaiselle suunnattuja oikeudellisia käsikirjoja ja kaavakirjoja julkaistiin jo 1800-luvulla runsain määrin, aluksi ruotsiksi ja vuosisadan jälkipuolella yhä enemmän suomeksi, ks. Pajula, Paavo 1960. *Suomalaisen lakikielen historia pääpiirteittäin*. Helsinki, WSOY, 188. Työväen kalenteriin painetut oikeudelliset oppaat noudattavat samaa mallia.
- 32 Knif, Henrik 1997–. Boldt, Jean. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (viitattu 23.8.2019).
- 33 ”Lakiasiaintoimisto sorrettujen avuksi”. *Työmies* 22.6.1899, 1.
- 34 *Punasten vappu: Savon työväen kevätjulkaisu 1909*. Kuopio, Savon työväen sanomalehti- ja kirjapaino-osuuskunta, 43. <http://hdl.handle.net/10138/155511> (viitattu 28.8.2019).
- 35 Kaarninen, Pekka 1997–. Hakkila, Väinö. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (viitattu 23.8.2019); Lakimieskohtaloita vuoden 1918 sodassa, Lakimiesuutiset 7.1.2014; <https://lakimiesuutiset.fi/lakimieskohtaloita-vouden-1918-sodassa> (viitattu 23.8.2019).
- 36 *Hämeen Kansa* 20.10.1923, 4.

ammattiliitto **pro**

Ammattiliitto Pron jäseniä ovat koulutetut ammattilaiset, asiantuntijat ja esimiehet alaan katsomatta, sekä yksityisillä että julkisilla aloilla.

Tehtävämme on parantaa jäsentemme ja aloillemme kouluttautuvien toimeentuloa eri elämäntilanteissa, lisätä heidän hyvinvointiaan työssä ja vapaalla sekä parantaa heidän kehittyemis- ja työllistymismahdollisuuksiaan.

Ammattiliitto Pro edustaa 120 000:tta jäsentä ja neuvottelee noin 75 virka- ja työehtosopimusta.

Prolitto.fi

TYÖVÄENHISTORIAN MAHDOLLISUUKSIA JA HAASTEITA 2020-LUVULLA

Anu Lahtinen

professori (ma.), Helsingin yliopisto

Paljon polkuja, monia suuntia

Suomessa 2010-luvulla ilmestyneiden, työväenhistoriaan liittyvien nimekkeiden kirjo on laaja. On järjestö- ja liittohistorioita, ruohonjuuritason ja valtakunnan poliitikkojen elämäkertoja, arjen historiaa, kansainvälistä vertailua, nais- ja sukupuolihistoriaa sekä erilaisten tutkimussuuntien kuten taloushistorian tai kulttuurihistorian piirissä valmistuneita tutkimuksia. Opinnäytetyöt, jotka yhä useammin ovat avoimesti verkossa, valaisevat usein kiinnostavasti paikallisia työväenliikkeen ilmiöitä ja toimintaoloja.

Näyttää siltä, että työväenhistoria laajenee moniin suuntiin, ja arkea ja moniäänistä historiaa korostavat näkökulmat avaavat mahdollisuuksia uusiin tulkintoihin. Poliittisen kentän muuttuvat valtasuhteet ovat tukeneet myös menneisyyden tarkastelemista uusista näkökulmista. On ollut kiinnostavaa seurata, miten tutkimus on tuonut uutta valoa työväenliikkeen varhaisten toimijoiden maailmankatsomuksiin ja uskonnollisiin vakaumuksiin. Sukupuolen, perheen ja arjen tutkimusta ei ole vielä mitenkään tyhjennetty. Oletettavaa on,

että globaali keskusteluyhteys käy yhä merkittävämmäksi. Samalla myös paikallisen on saatava arvonsa niin tiedon kuin identiteettityön lähteenä, ja erilaisten vähemmistöjen asema on myös kasvava mielenkiinnon kohde.

Koska yleinen mielenkiinto historiaan jäsenyyty usein merkkivuosien ympärille, voi monipuolisen 1918-muistovuoden jälkeen pohtia, mitä näkymiä 2020-luku tässä mielessä tarjoaa. Suomen tasavallan alkutaipaleen kireät poliittiset suhteet ja työtaistelut voisivat tarjota kiinnostavia vuosipäiviä tarkasteltaviksi, ja tutkimus voisi tarjota kiinnostavia puheenvuoroja nykypäivänkin tilanteeseen. Repivän vuoden 1918 jälkeinen surutyö ja rakentaminen ansaitsisivat myös lisähuomiota. 1920-luvun kansainväliset työväen kohtaamiset sopisivat myös luontevasti tutkimusaiheiksi.

Aika sekä työskentelee tutkijan puolesta että häntä vastaan. Yhtäältä uusia, aiemmin suljettuja aineistoja avautuu, digitoidaan ja järjestetään. Samoin julkaistaan uutta tutkimusta, johon voi tukeutua tai ottaa kriittistä etäisyyttä. Toisaalta aineistoa ja muistitietoa myös häviää, ennen kuin sen arvoa ehditään

tunnistaa. Eteemme kehkeytyvä nykyhetki muuttaa sitä, mitä menneisyydestä halutaan tietää. Millaisista lähteistä nousee esiin vaikkapa 2000-luvun prekariaatin elämä ja toiminta?

Työtä tulevaisuuden historian puolesta

Vuosikymmenen vaihtuessa tarjolla on yhä enemmän sekä digitoituja että sähkösyntyisiä aineistoja. Tämä on monella tapaa erinomainen suunta, jonka riskeistäkin on silti hyvä olla selvillä. Aineistot, jotka on digitoitu helposti saataville, saavat enemmän huomiota, ja niihin palataan helpommin. Aineistot, joita ei ole digitoitu, saattavat jäädä unohtuiksi. On tärkeää, että digitoidaan ja tuodaan näkyviin aineistoja, jotka tuovat monipuolisesti esiin työväenhistorian kannalta olennaista tietoa. Tässä mielessä esimerkiksi Työväen Arkiston laajat digitaaliset 1918-aineistot ja Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran aktiivinen verkkojulkaiseminen tuovat aineistoa ja tutkimusta aivan elintärkeällä tavalla näkyville.

Entä uusimman ajan tapahtumien dokumentointi? Vakiintuneiden järjestöjen ja organisaatioiden tuottamat asiakirjalähteet tallentunevat vakiintuneiden arkistointiperiaatteiden mukaisesti. Uusien aineistojen sähkösyntyyteen liittyvät toki omat riskinsä – tutkijat ovat todenneet uusimpien pöytäkirjojen hävinneen, kun dokumentit ovat liikkuneet sähköisinä ja koneet ovat vaihtuneet.

Oma kysymyksensä on, miten tallentuu digitaalinen arki, epävarmoissa työoloissa ponnistelevan prekariaatin elämä tai muuntuvainen ruohonjuuritason aktivismi. Miten tallentuu, vai tallentuuko, esimerkiksi sosiaalisen median satunnaisten kontaktien kautta syntynyt toiminta?

Viimeaikaiset tiedonhallintalain linjaukset sekä EU:n tietosuoja-asetus ja sen kotimaiset sovellukset ovat viitanneet siihen suuntaan, että arkeen ja ruohonjuuritasoon liittyvät,

henkilötason tietoja sisältävät aineistot saattavat jatkossa seuloitua helpommin pois. Tietosuoja-asetuksen osalta muistiorganisaatiot, arkistot ja tutkijat ovat käyneet paljon keskustelua siitä, miten painottaa ihmisten oikeutta tulla muistetuksi (esimerkiksi työväenliikkeen ruohonjuuritason toimijana) ja miten painottaa tietosuojan korostamaa oikeutta tulla unohtetuksi. Elossa olevien henkilöiden poliittiseen vakaumukseen liittyvä tieto ja toiminta voi olla yhtäältä arvokasta tutkimustietoa ja toisaalta tarkkaan varjeltavaa, tietosuoja nauttiva tietoa, jonka säilyminen jälkipolville ei olekaan selvää.

Tiedonhallintalain ja päivittämistä odotettavan arkistolain osalta taas herää kysymyksiä siitä, millaisia lähteitä jatkossa ohjeistetaan säilytettäväksi. Kuten professori Kirsi Vainio-Korhonen on huomauttanut, säilyttämisen arvoista ”kansalliseen kulttuuriperintöön luokitettava asiakirja-aineistoa” on lakivalmistelussa välillä määritelty tai rajattu kovin kapeasti.¹ Tällaiset linjaukset voivat olla ongelma, jos arkistointi keskittyy entistään enemmän ylätaso- tai jopa yhteenvedodokumentteihin eikä ota huomioon yksilötason merkitystä tutkimuksen kohteena.

Edellä kuvatussa tilanteessa Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran julkaisutoiminta sekä arkistojen ja aineistokeruiden merkitys ja oma-aloitteisuus pysyvät tärkeinä. Edelleen tarvitaan varmasti suunnitelmallista arkistointia ja lähteiden kokoamista, ja siihen perustuvaa tutkimusta. 2010-luvulla ilmestyneiden nimekkeiden valossa ensi vuosikymmeneltäkin voi odottaa monipuolisia tutkimusavauksia, ja samalla tarvitaan kokoelmatyötä tulevaisuuden historian ja historian tulevaisuuden hyväksi.

¹ Vainio-Korhonen, Kirsi 2018. Onko uusi tiedonhallintalaki uhka humanistiselle tutkimukselle? Lastuja Suomen historiasta, Turun yliopiston Suomen historian blogi, 28.9.2018. <https://blogit.utu.fi/suomenhistoria/onko-uusi-tiedonhallintalaki-uhka-humanistiselle-tutkimukselle/> (viitattu 1.8.2019).

TYÖVÄENTUTKIMUKSEN HAASTEET 2020-LUVULLA

Pirjo Markkola

professori, Tampereen yliopisto

Työväentutkimusta tehdään monilla tieteenaloilla. Sekä sosiaalishistorian valtavirta että yhteiskuntatieteellinen työelämä tutkimus voidaan monessa mielessä laskea työväentutkimuksen piiriin. Tässä kirjoituksessa keskityn lähinnä historian ja perinteen tutkimukseen, jota on harjoitettu kohta 40 vuotta Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran piirissä. Alkuvaiheessa monet mukaan lähteneet tutkijat ja työväenhistorian harrastajat olivat erittäin motivoituneita, ja ideoita riitti. Tiedonnälkä oli suurta, monet tutkimuskysymykset olivat jännittävällä tavalla uusia ja työväentutkimuksen tekeminen historian ja perinteen tutkimuksen piirissä näyttäytyi merkittävänä uutena haasteena.

Nyt 2020-luvulle tultaessa tilanne on muuttunut. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura on järjestänyt kymmeniä kesäseminaareja ja julkaissut kymmeniä kirjoja, joiden kirjo yltää politiikasta perhe-elämään, työväenliikkeestä työmarkkinoihin ja kulttuurista kokemukseen. Kun lähes kaikkia teemoja on jo käsitelty, yksi työväentutkimuksen keskeisistä haasteista on sen säilyminen kiinnostavana. Miten järjestää seminaareja ja tuottaa julkaisuja, jotka kiinnostavat sekä suurta lukenevaa yleisöä että akateemista yhteisöä? Mitä uutta työväentutkimuksella voisi olla sanottavana? Hahmottelen tässä lyhyesti, miten työväentutkimus puolustaa paikkaansa uudella vuosikymmenellä ja vielä sen jälkeenkin.

Kyky uudistua ja samalla muistaa omat juurensa on yksi työväentutkimuksen haasteista 2020-luvulla. Kun työväentutkimuksen harjoittajat avautuvat ajankohtaisille kysymyksille ja kaivelevat niitä hieman pintaa syvemältä, heillä on paljon sanottavaa tulevaisuudessakin. Maailma on täynnä viheliäisiä ongelmia, kuten ajatuspajojen ja strategiamaakareiden suosima ilmaisu kuuluu.

Ikääntyminen, ilmastonmuutos ja kestävä kehitys ovat myös työväentutkimuksen näkökulmasta ajankohtaisia. Työväentutkijoiden on syytä olla kiinnostuneita ikääntymiseen liittyvistä yhteiskunnallisista ulottuvuuksista. Miten tulotaso- ja toimeentuloerot vaikuttavat ikääntyvän väestön elämään, ja millä tavalla niistä aiheutuvia epäkohtia on mahdollista korjata? Myös ilmastokysymyksen ulottuvuuksista tarvitaan yhteiskuntaa ja ihmisten toimintaa koskevaa uutta tietoa. Mikä voisi olla sosiaalisesti oikeudenmukaista ilmasto-politiikkaa? Miten historiallistaa kestävää kehitystä suhteessa yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen? Onko ilmasto-ongelma eläkeläisen lautasella vai lapsiperheen arjessa?

Toinen ja hieman toisenlainen työväentutkimuksen haaste löytynee tavasta käsitteellistää ruumiin ja mielen yhteyttä ja siihen liittyen yksilöiden kokemusta työstä ja arjesta. Työväentutkimuksen näkökulmasta kiinnostavia ja haastavia teemoja nousi esiin vammaisuuden historiaa käsittelevässä kansainvälisessä konfe-

renssissa, joka järjestettiin Tampereen yliopistossa elokuussa 2019. Yllättävän monissa esitelmissä keskiöön tuotiin fyysisen ja psyykkisen työkyvyn merkitys vammaisuuden määrittelyssä ja vammaisten omassa eletyssä todellisuudessa. Kyky tehdä työtä ja vaatimus työkyvystä ihmisarvon mittana osoittautuivat yhteisiksi niin itäblokin maiden työnsankari-ihanteille kuin Yhdysvaltain äänioikeuslainsäädännölle.

Kansainvälisen vammaistutkimuksen innoittamana väitän, että esimerkiksi työkyvyn määrittämiseen, vähemmistöjen oikeuksiin, työuupumuksen kokemukseen ja mielenterveyteen liittyvät kysymykset ovat myös työväentutkimuksen haasteita. Näistä tarvitaan lisää historiallista ja ajankohtaista tutkimusta.

Kolmas työväentutkimuksen haaste löytyy tavasta ymmärtää yhteiskunnallisen muutoksen ja poliittisten liikkeiden uudistumista ja uudistamista. Miten tutkijat osaavat lukea poliittisten toimijoiden signaaleja ja antaa keskusteluun oman tutkimuksellisen kontribuutionsa? Tästä voi ottaa esimerkiksi ministeri Sanna Marinin kesällä 2019 esittämän vision neljän päivän työviikosta tai kuuden tunnin työpäivästä. Ajatus työelämän uudistamisesta liittyy jatkuvaan yhteiskunnalliseen muutokseen, jossa työväentutkimuksen edustajat

Miten tutkijat osaavat lukea poliittisten toimijoiden signaaleja ja antaa keskusteluun oman tutkimuksellisen kontribuutionsa? Tästä voi ottaa esimerkiksi ministeri Sanna Marinin kesällä 2019 esittämän vision neljän päivän työviikosta tai kuuden tunnin työpäivästä.

voisivat katsoa ennakkolulottomasti sekä eteenpäin että taaksepäin. Työväenliike esitti alkuvaiheessa suuria ja mahdollittoman tuntuisia vaatimuksia, joiden toteutumisesta meillä on paljon tutkittua tietoa. Visioinnin tunnistaminen ja erittely ei voi jäädä vain työväenliikkeen alkuaikojen historiankirjoitukseksi. Yhteiskunnan muutos tarjoaa työväentutkijoille tärkeitä haasteita.

Neljäs työväentutkimuksen haaste 2020-luvulta löytyy yllirajaisista ilmiöistä ja globaaleista työmarkkinoista, joista on toki puhuttu jo pitkään. On tavallaan ironista, että työväenliike syntyi kansainväliseksi liikkeeksi mutta koteloitui monin paikoin hyvinkin kansalliseksi ilmiöksi, ja tämä koskee myös työväentutkimusta. Varsinkin työväen historian ja perinteen tutkijat ovat monissa maissa keskittyneet oman maansa työväenliikkeen eri fraktioiden kartoittamiseen ja selittämiseen. Yksittäisen maan työväestön olot ovat sosiaalilihistoriallisessa tutkimuksessa olleet pitkään kiinnostavampia kuin esimerkiksi yllirajaiset prosessit ja samankaltaisuudet eri työväestöjen kesken. Vaikka kansainvälisestä työväenliikkeestä ja työväestön yllirajaisesta liikkuvuudesta on tehty tutkimusta, tilaa olisi vielä monille uusille avauksille, joissa työväestön globaalit riippuvuudet nousisivat keskiöön. Työväentutkimuksen pitää avata rajoja, ei sulkea niitä.

YHTEISKUNNAN MUUTOSKIITO HAASTAA TYÖVÄENTUTKIMUKSEN

Hannu Itkonen

professori, Jyväskylän yliopisto

”Kulttuurisukupolvet varkautealaisissa työväenjärjestöissä” oli vuonna 1985 valmistuneen sosiologian pro gradu -tutkielmani otsikko. Tämän jälkeen olen ollut jollakin tavoin koko tutkijan urani ajan tekemisissä työväentutkimuksen parissa. Erityisesti olen tutkinut työläisurheilun muutoksia. Sosiologin peruskoulutuksen saaneena ja historiallista sosiologiaa tehneenä tutkijakatseeni on suuntautunut työväentutkimukseen laajemminkin.

Käsitteellisesti tarkasteltuna työväentutkimus on kohdentunut työväestöön ja sen tilanteen analysoimiseen. Lähtökohtaisesti olisikin hyödyllistä käydä tieteellistä ja miksei laajempaakin keskustelua työväen käsitteestä. Toki tällaisia pomiloitteja harjoitetaankin. Pyrkimys työväenkulttuurin uusmäärittelyyn näkyy vaikkapa silmäiltäessä Työväen Musiikitapahtuman ohjelman uudistumista.

Työväen ja työväestön suhteen on tehtävä käsitteellistä määrittelytyötä. Perinteisen työväestön ajat ovat kaukana historiassa. Pelkistetyimmillään yhtenäinen työväestö ja työväenluokka eli maailmansotien välisenä aikana omine elämäntapoineen ja kulttuureineen. Omissa tutkimuksissani olen nimennyt tämän aikakauden järjestökulttuurin kaudeksi, jolloin tärkeimpiä harrastustoiminnan tiloja olivat eri puolille Suomenniemeä rakennetut työväentalot.

Suomessa kuten monissa muissa maissa on viime aikoina keskusteltu uudenlaisen luokkayhteiskunnan muotoutumisesta. Göran Therborn osoittaa uudessa, suomeksikin kään-

netyissä teoksessaan ”Kadotettu kansankoti – Kuinka pääoma kaappasi Ruotsin”, kuinka tasa-arvoisuuden mallimaasta on muokkautunut luokkayhteiskunta, jossa mitataan Länsi-Euroopan korkeimpia pahoinvointilukuja. 1990-luvun laman jälkeen Suomessakin on ollut samankaltaisia muutospiirteitä, jotka antavat aihetta puhua uudenlaisesta luokkayhteiskunnasta.

Työväentutkimuksen haasteita pohdittaessa on väistämätöntä kyetä uudenlaiseen analyysiin ja eriytyneen yhteiskunnan käytäntöjen tutkimiseen. Omissa pohdinnoissani olen päätenyt seitsemään haasteeseen. Teema-alueita luonnostellessani olen hyvin tietoinen siitä, että kyseisiä ilmiöitä on tutkittu, osin jo perusteellisesti.

Ensinnäkin, toimeentulon ja työelämän kysymyksiä tulisi tutkia uusista lähtökohdista. Niin sanotut ”epätavanomaiset työsuhteet” alkavat olla kaikkea muuta kuin epätavanomaisia. Ilmiökokonaisuuden kimpussa riittäisi tekemistä. Aiheita olisivat etenkin prekarisaatio, pätkätyö, pienituloisuus, ihmisten selviytymistarinat ja pakkoyrittäjyys. Myös työelämän polarisaatio on edelleen ajankohtainen tutkimuskysymys.

Toinen kiinnostava tutkimuksen teemakokonaisuus löytyy poliittisesta päätöksenteosta, poliitikkojen toiminnasta sekä ennen kaikkea siitä arvopohjasta ja ratkaisuisista, joilla tähdätään tasa-arvoiseen yhteiskuntaan. Erityisen kiinnostava kysymys on työväenpuolueiden ja -järjestöjen toiminta paikallisina, alueellisina, valtakunnallisina ja kansainvälisinä vaikuttajia-

na. Näyttää nimittäin siltä, että politiikan mediallistuminen ja somettuminen on jo muuttanut aiempia järjestökäytäntöjä. Erityinen haaste näyttääkin olevan, miten paikallistason järjestötoimintaa organisoidaan tulevaisuudessa. Tällöin kyse on myös uudenlaisista vaikuttamisen muodoista ja kansalaisaktiivisuudesta.

Kolmas haaste työväentutkimukselle nousee yleisestä polarisaatiosta, jossa osaa ihmisistä syrjäytetään yhteiskunnan ulkopuolelle. Useat tutkimukset osoittavat, kuinka esimerkiksi terveyserot ovat joiltakin osin jopa kasvaneet. Myös liikunnan ja kulttuurin harrastamisessa ilmenee sosio-ekonomisesta asemasta kumpuavaa eriarvoisuutta. Erityisesti tulisi tutkia perheköyhyyttä ja siihen liittyvää lasten ja nuorten huono-osaisuutta. Toki kaikista ikäluokista löytyy omat syrjäytetyt, joiden aseman kohentaminen edellyttää myös tutkijoiden tekemisiä.

Neljänneksi tutkimusteemaksi nostaisin työväenkulttuurin perinteiset ja uudet muodot. Vaikka monet nuorison tuottamat kulttuurituotteet eivät ehkä luokitukaan työväenkulttuuriksi, on niissä samanlaisia aineksia ja samanlaista tavoitteellisuutta kuin tasa-arvoon tähtäävässä työväenkulttuurissa. Juuri tämän jatkuvuuden tutkiminen olisi paitsi kiinnostava myös haastava tehtävä. Aiheen tutkimiselle antaa pontta se, että poliittisen vaikuttamisen menetelmät muuttavat alati muotoaan. Voidaan jopa kysyä, onko tällä hetkellä käynnissä jonkinlainen uusi arvokumus, jolle antavat vauhtia ympäristökysymykset ja aiempaa globaalimpi tapa ajatella myös muita yhteiskunnallisia ilmiöitä.

Viidenneksi, työväenjärjestöjen tutkimisessa riittää vielä runsaasti tekemistä. Vaikka työväenhistoriaa ja -perinnettä on tutkittu runsaasti, uusia tutkimusaukkoja löytyy koko

Myös liikunnan ja kulttuurin harrastamisessa ilmenee sosio-ekonomisesta asemasta kumpuavaa eriarvoisuutta. Erityisesti tulisi tutkia perheköyhyyttä ja siihen liittyvää lasten ja nuorten huono-osaisuutta.

ajan. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seurana järjestämät seminaarit nostavat esiin jatkuvasti sekä uusia tutkimusteemoja että kyvykkäitä nuoria tutkijoita. Työväenliikkeen historiaa jäljitettäessä tutkittavaa löytyy edelleen järjestöalojen käytännöistä, työväenjärjestöjen taloudesta, säätiöistä ja opinahjoista.

Erityisen haasteellista olisi jäljittää paikallistason kokemuksellisuutta, mikä edellyttää monimenetelmällistä ja -aineistollista tutkimusotetta. Vertaileva tutkimusote muiden maiden työväenjärjestöjen toimintoihin on suurelta osin vielä kyntämätön pelto.

Kuudes haaste – ja jopa tutkimushankkeen itu – olisi työväenliikkeen tutkimushistorian kirjoittaminen. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seurana 30-vuotisjuhlakirjassahan useat tutkijat avasivat omalta osaltaan kaikkea sitä, mitä aihepiiriin osa-alueilla on jo tehty. Mutta miten olisi kokonaisuutensa toteuttaminen? Hanke voisi tuottaa sellaisia jatkumoa, joiden varassa voitaisiin suunnistaa myös tulevaisuuteen.

Seitsemäs haaste onkin sitten sangen raadollinen. Kysymys on siitä, miten työväentutkimusta rahoitetaan ja organisoidaan. Kun yliopistot panostavat yhä voimakkaammin kansainväliseen artikkelijulkaisemiseen, on vaarana, että laajempien kokonaisuutensa julkaiseminen vähenee. Tutkijoita tulisi kannustaa myös suomenkieliseen julkaisemiseen, sillä vain näin menetellen tavoitetaan laajoja kohdeyleisöjä. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuralle ja myös työväenliikkeen järjestöille asettuu oma tehtävänsä tutkimuksen virittämisessä. Erityinen haaste on laajempien tutkimushankkeiden käynnistäminen ja rahoituksen löytäminen niille sekä uuden, aihepiiristä innostuneen tutkijasukupolven kasvattaminen.

Sukupuoli ja paikallisuus jäsensivät työväen ehdokkuutta eduskuntavaaleissa 1900-luvun alussa

Naisten toimintaa politiikassa ja eduskunnassa on tutkittu paljon, mutta yksityiskohdiltaan epäselväksi on jäänyt, mikä oli sukupuolen merkitys kansanedustajan paikan hakemisprosessissa 1900-luvun alussa. Tarkastelen pro gradussani, miten Viipurin läänin itäisessä vaalipiirissä sosialidemokraattisen puolueen ehdokasasettelu tuotti ja ilmensi politiikan sukupuolittumista.

Viime vuosisadan alussa ehdolle SDP:n ehdokkaista meni läpi keskimäärin 64 prosenttia naisista ja 53 prosenttia miehistä. Ehdokasasettelu oli ratkaisevassa asemassa edustuksellisen politiikan sukupuolittumisen kannalta.

Monipuolistan tutkielmassani kuvaa naisista ehdokkaina. Naiset eivät olleet toisen luokan ehdokkaita, joita olisi hyväksytty listoille velvollisuudentunnosta. Heistä suuri osa oli vahvoja yleisehdokkaita, ja he menestyivät vaaleissa hyvin. Sukupuoli jäseni kuitenkin naisten osallistumista vaaleihin. Yhtäältä se mahdollisti ja perusteli naisten ehdokkuutta,

mutta rajasi toisaalta heidän toimintatilaansa ehdokkaina.

Tutkimuksessa on korostettu aiemmin Sosialidemokraattisen naisliiton vaikutusta ehdokasasetteluun naisten osalta. Tutkielmani mukaan paikallisuudella oli kuitenkin ehdokasasettelussa suurempi merkitys kuin mitä aiemmassa tutkimuksessa on esitetty. SDP:ssä ehdokkaat karsittiin ja valittiin vaalipiirijärjestöjen kokouksissa ja piirien omissa puolueäänestyksissä, mikä edellytti tunnettuutta vaalipiirin piirikokousedustajien ja jäsenistön keskuudessa.

Venla Ranki

Kaksinainen sukupuolistratégia.

Eduskuntavaalien ehdokasasettelu

ja sukupuoli Suomen sosiali-

demokraattisessa puolueessa 1907–1917.

Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, poliittinen historia, 2018.

Työn merkitykset Työmies-lehdessä vuosina 1895–1898

Työn tulevaisuudesta keskustellaan paljon, ja työhön perustuvan yhteiskunnan ajatellaan olevan murroksessa. Historiantutkijat ovat jo pitkään pyrkineet selvittämään, milloin suomalaisesta yhteiskunnasta tuli palkkatyöyhteiskunta eli *työyhteiskunta*, mutta vähemmän on pohdittu työn historiallisia merkityksiä. Tulkintani mukaan työ ei ollut ainakaan vielä 1800- ja 1900-luvun vaihteessa itsestään selvä ja ongelmaton käsite, vaan silloinkin hieman vastaavalla tavalla murroksessa kuin nykyään.

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani työn saamia merkityksiä 1800-luvun lopun Suomessa. Tarkemmin tutkin *Työmies*-lehden neljää ensimmäistä vuosikertaa vuosilta 1895–1898. Tutkimuskysymykseni on: mitä merkityksiä työ saa lehdessä noina vuosina. Käsittelen ensisijaisesti työlle annettuja kielellisiä merkityksiä, mutta pohdin myös työn merkitystä ei-kielellisenä (siis ruumiillisena, toiminnallisena ja sosiaalisena) ilmiönä. Tutkimukseni on laadullinen.

Olen jakanut *Työmiehestä* löytämäni merkitykset kolmeen: ruumiillinen työ, naisten tekemä työ ja ”työ kuin työ”. Työ merkityksessä ”työ kuin työ” asettaa osittain kyseenalaiseksi eräiden klassikkotutkimusten väitteet siitä, että Suomessa olisi syntynyt 1800-luvun lopussa uusi, aikakauden rakenteista kummunnut mentaliteetti, jossa työ nähtiin automaattisesti miehelle elämän täyttymyksenä ja joka toisaalta sysäsi naiset syrjään työelämästä. Aineistoni perusteella voi päätellä, että tällaiset käsitykset pystyttiin ainakin osittain haastamaan. Pienen

aineiston perusteella on kuitenkin vaikea sanoa, miten yleisiä vaihtoehtoiset tavat käsittää työ olivat 1800-luvun lopun Suomessa.

Karri Lehtinen

Mitä siitä väliä, jos toinen tekee työtä ruumiillaan ja toinen päällään, ajatuksillaan... työ kuin työ.” – Työn merkitykset *Työmies-lehdessä* 1895–1898. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, talous- ja sosiaalhistoria, 2019.

Sivistyneistö muotoilemassa Suomen ensimmäisen työväenopiston periaatteita 1890-luvulla

Tarkastelen pro gradukseni Suomen ensimmäisen työväenopiston perustamisesta käytyä julkista keskustelua 1890-luvulla. Tampereelle perustettavan opiston oli tarkoitus sivistää aikuisikäistä työväestöä heidän vapaa-aikanaan. Keskusteluun osallistui ennen kaikkea Tampereen työväenyhdistystä lähellä toiminut sivistyneistö. Käsittelen sitä, miksi sivistyneistö katsoi työväestön opiskelumahdollisuuksien lisäämisen tärkeäksi hankkeeksi, ja sitä, minkälaisen yhteiskunnallisen tehtävän sivistyneistö antoi työväenopistolle Tampereella.

Tutkimusaineisto koostuu 1890-luvulta säilyneistä teksteistä, joissa käsitellään Tampereen työväenopiston perustamista. Aineisto sisältää paikallislehtien palstakirjoituksia, työväenyhdistysten julkaisemia artikkeleita ja työväenopiston avajaispuheita.

Tutkimus osoittaa, että sivistyneistö halusi työväenopistojen avulla ulottaa isänmaallisen kansanvalistustyön työväestöön kansallisen olemassaolon turvaamiseksi Venäjän keisari-

kunnan vallan alla. Sivistyneistö näki työväestön sivistämisen ehtona sille, että työväestö voitaisiin ottaa mukaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja että se oppisi parantamaan asemaansa yhteiskunnassa.

Tutkielma on julkaistu tieteellisenä artikkelina julkaisussa Tähtinen, Jubani; Hilpelä, Jyrki & Ikonen, Risto (toim.) 2018. Sivistys ja kasvatustieteiden eilen ja tänään. Koulu ja menneisyys, Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja 56. Littoinen, Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. <https://journal.fi/koulujamenneisyys/article/view/77691/38697>

Toni Koskinen

Sivistyneistö muotoilemassa Suomen ensimmäisen työväenopiston periaatteita 1890-luvulla. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta, 2019.

Sisällissodan trauma Kjell Westön teoksissa

Vuoden 1918 sodan vaikeiden muistojen käsitteleminen jatkuu kotimaisessa kirjallisuudessa. Tutkielmani tarkastelee Kjell Westön romaaneja *Missä kuljimme kerran* (2006) ja *Kangastus 38* (2013) yksilöllisen ja kollektiivisen trauman kuvauksina.

Romaanit käyttävät traumafiktioille tyypillisiä traumakokemuksen ja -oireilun kuvaamisen keinoja: hajautettua kerrontaa, intertekstuaalisuutta, kerronnan kronologisuuden rikkomista ja traumamuistojen toistoa. Traumoja on niin punaisilla kuin valkoisillakin, ja niiden taustalla on sodassa todistettua, koettua tai tehtyä väkivaltaa. Henkilöhahmot oireilevat sekä fyysisesti että henkisesti, ja traumat aiheuttavat monenlaisia ongelmia, kuten päihderiippuvuutta ja unettomuutta. Useimmille trauman läpityöstäminen ja siitä selviytyminen osoittautuu mahdottomaksi.

Romaanien helsinkiläisyhteisö kuvataan jyrkästi kahtiajakautuneeksi ja sisällissodan

traumatisoimaksi. Vihollisuudet jatkuvat sodan jälkeen molemmin puolin, urheiluseurat ja asuinalueet on jaettu tiukasti työläisten ja porvareiden kesken. Siitä huolimatta, että romaaniin yhteiskunta hiljalleen vaurastuu, yksilöt tapaavat jäädä kiinni sosioekonomisiin lähtökohtiinsa. *Missä kuljimme kerran* -romaanissa vilautetaan työläismiehen ja yläluokkaisen naisen välisen romanssin avulla mahdollisuutta kollektiivisen sovinnon alkuun. Varsinainen sovinnonteko käynnistyy silti vasta talvi- ja jatkosotien pakollisen yhteistyön myötä.

Jemiina Vainikainen

”Eikö vuosi 1918 lopu Suomesta koskaan?” – Sisällissodan trauma Kjell Westön romaaneissa *Missä kuljimme kerran* ja *Kangastus 38*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, kirjallisuus, 2018.

Samasta työstä sama palkka

Tarkastelen tutkimuksessani samapalkkaisuusperiaatteen syntyä ja kumoutumista vaaturinalalla 1900-luvun alusta noin 1940-luvun loppuun. Alan työntekijät ja työnantajat olivat sopineet keskenään palkkauksesta jo ennen ensimmäistä maailmansotaa. Ensimmäistä työehtosopimusta neuvoteltaessa alalla noudatettu kappalemääriin perustuva palkkausvakiinnutettiin koskemaan tuntipalkkoja, jolloin sopimukseen kirjattiin samapalkkaisuusperiaate. Merkittävät palkkasopimukset tuli säännöstelyn vallitessa alistaa sosiaaliministeriön alaiselle palkkanuostolle. Sen kokouksissa käyty keskustelu antaa käsityksen yleisestä suhtautumisesta palkkaeroihin ja siitä, mitä pidettiin sopivana palkkana naiselle.

Palkkasäännöstelypäätös vuonna 1945 määräsi yksityisellä sektorilla ohjepalkat erillisellä palkkataulukolla, jossa naisilla ja miehillä oli eri palkat. Palkkasäännöstelypäätös edellytti sitä, että työnantaja- ja työntekijäjärjestöt sopivat keskenään palkoista niistä annettujen raamien sisällä. Tällä oli vaikutusta työehtosopimusten yleistymiseen ja niiden vakiintumiseen usealla alalla. Samalla palkkasäännöstelypäätös vakiinnutti työmarkkinamallin, jossa naisten palkat olivat miesten palkkoja matalampia. On myös osoitettu, että sukupuolten palkkaero on säilynyt pitkään osana työmarkkinoita korjaavista toiminnoista huolimatta.

Vaatturit yrittivät palauttaa alalleen samapalkkaisuuden siinä kuitenkaan onnistumatta.

Kouvolassa sijainnut Jooseppi Teikarin vaatturiliike vuonna 1933. Kuva: Työväen Arkisto.

SAK ei antanut tukea samapalkkaisuustavoitteille. Vaattureiden pyrkimyksenä saattoi myös olla naisistuvan vaattetusalan palkkatason suojaaminen palkanpoljennalta, mutta periaatteessa samapalkkaisuudesta päätettiin valtion toimesta.

Anna-Mari Salo

”Samasta työstä sama palkka on se periaate, jota on noudatettava!”

– Samapalkkaisuusperiaate vaatturin-alalla suurlakosta suomalaisen työmarkkinamallin syntymiseen. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, historia, 2018.

SKDL:n sosialistit ja heidän ideologinen profiilinsa 1980-luvulla

Tutkimuksessa tarkastellaan Suomen Kansan Demokraattisessa Liitossa (SKDL) toimineiden sosialistien ideologista profiilia 1980-luvulla sekä ryhmän järjestöllistä kehitystä vuodesta 1970 aina SKDL:n lakkauttamisvuoteen 1990 asti. Heti sen jälkeen, kun SKDL perustettiin vuonna 1944, liitossa alkoi vaikuttaa

kaksi ideologista päälinjaa: kommunistinen ja sosialistinen. Kommunistit toimivat liitossa alusta lähtien puolueeksi järjestäytyneinä, mutta sosialistit jäivät ilman selkeää järjestäytymisen muotoa Sosialistisen Yhtenäisyyspuolueen hajottua vuonna 1955. Sosialistit pyrkivät järjestäytymään vuodesta 1970 alka-

en, mutta nämä pyrkimykset jäivät SKDL:n sisäisten kiistojen jalkoihin. Oman keskusjärjestönsä sosialistit perustivat vasta vuonna 1982.

Keskusjärjestön perustaminen loi SKDL:n sosialisteille foorumin ideologiselle keskustelulle ja mahdollisuuden ottaa ryhmänä yhteisesti kantaa. Ryhmän ideologisen profiilin teemojen (sosialismi, pasifismi, itsehallinto, sukupuolten välinen tasa-arvo sekä ekologisuus ja globaali tasa-arvo) avulla osallistuttiin 1980-luvun yhteiskunnallisiin keskusteluihin, jotka nousivat esimerkiksi vihreän liikkeen voimistumisesta, ydinvoiman lisärakennushankkeista, kiristyneestä maailmanpoliittisesta tilanteesta sekä

tasa-arvolainsäädännön kehityksestä. SKDL:n sosialistit pyrkivät myös herättämään keskustelua ja ajamaan muutosta liitossa esimerkiksi tasa-arvokysymyksillä sekä itsehallintokeskusteluilla, joiden tarkoituksena oli tuoda näkökulmia sosialistiseen aatekeskusteluun.

Antti Sauli

Kohti punavihreää maailmaa. SKDL:n sosialistit ja heidän ideologinen profiilinsa 1980-luvulla. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, poliittinen historia, 2018.

Kansallisen Kokoomuspuolueen ja Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen kieltolakikeskustelut 1929–1931

Tutkielmassa tarkastellaan empiirisesti vertailen kahden suuren eduskuntapuolueen (Kansallinen Kokoomuspuolue ja Suomen Sosialidemokraattinen Puolue) kansanedustajien eduskuntakeskusteluissa sekä puoluelehdissä vuosina 1929–1931 esittämiä näkemyksiä kieltolaista. Kansanedustajat esiintyvät tutkielmassa myös itsenäisinä toimijoina.

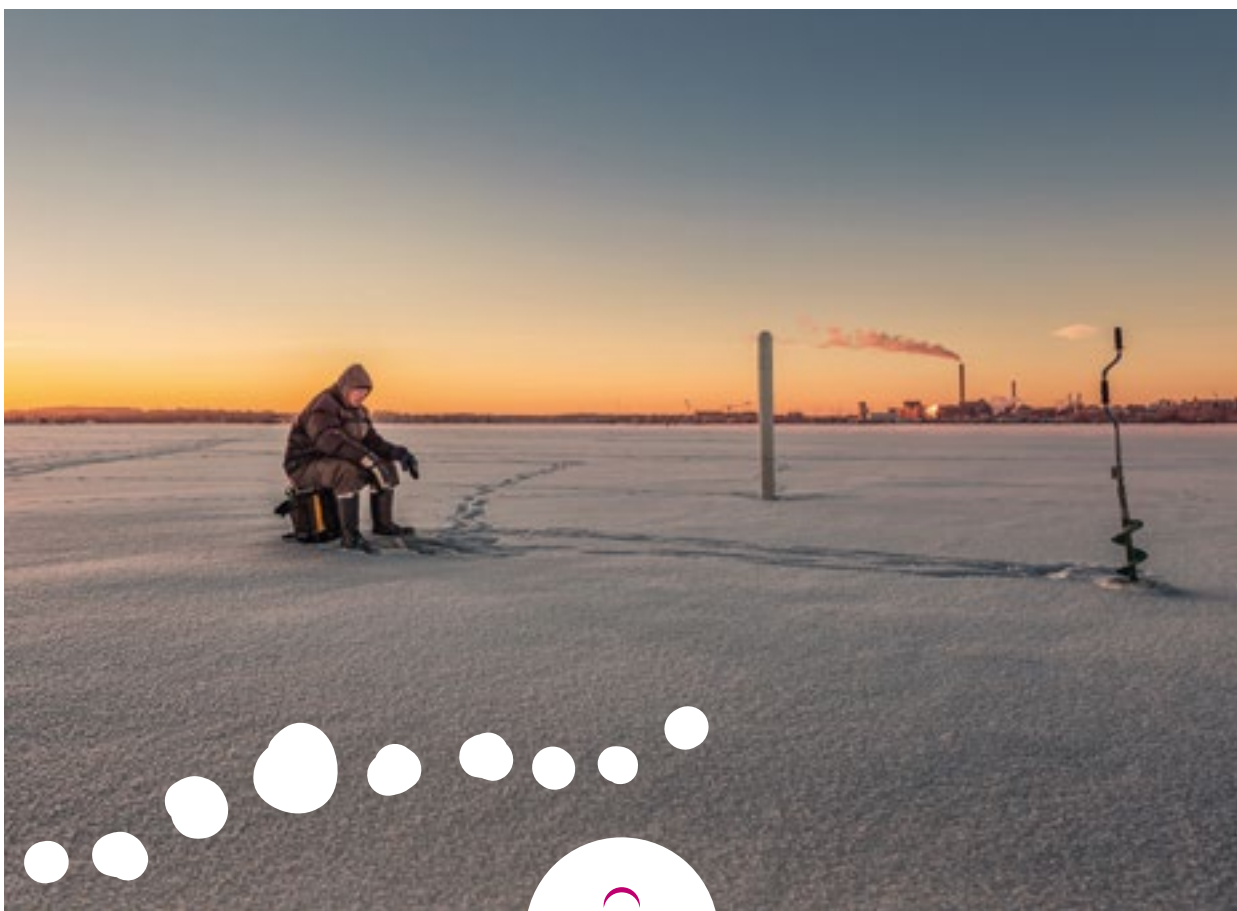
Merkittävimmät kieltolain kannattajat olivat Kieltolakiliiton jäseniä tai toimivat liitossa keskeisessä asemassa. Lähes kaikki keskusteluun osallistuneet SDP:n edustajat kannattivat kieltolakia, kun taas Kokoomuksen kansanedustajien mielipiteet hajaantuivat.

Lain kannattajat ja vastustajat käyttivät samanlaisia argumentteja mielipiteidensä tukena. Perusteluissa toistuivat eniten yksilön moraalisiin, talouteen ja raittiuteen liittyvät näkökulmat. Näkökulmat ovat ajankohtaisia, sillä viime aikoina käyty alkoholikeskustelu teemoittuu edelleen vahvasti yksilön, vapaan talouden ja julkisen poliittisen ohjailun ympärille.

Keskusteluun osallistunut tyyppiedustaja oli korkeakoulutettu, todennäköisimmin ammatiltaan pappi tai muu hengellisen työn tekijä. Tutkielma vahvistaa käsitystä siitä, että keskusteluissa olivat äänessä puolue-eliitistä erilliset mielipidevaikuttajat. Aineiston keskeisistä kieltolakivaikuttajista vain kokoomuksen Pekka Pennanen kuului puolueiden keskeisiin avainhenkilöihin. SDP:n sisäpiirissä vaikuttanut Väinö Voionmaa oli merkittävin kieltolain puolesta puhunut poliitikko, mutta hänkään ei kuulunut puolueen johtohenkilöihin.

Jussi Pekka Luukkonen

Kansallisen Kokoomuspuolueen ja Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen kieltolakikeskustelut eduskunnan täysistunnoissa 1929–1931. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Suomen historia, 2018.

TRADEKA

Omistajuus tekee hyvää

Osuuskunta Tradeka on moderni omistajaosuuskunta ja inhimillisemmän markkinatalouden edelläkävijä. Toimintamme lähtökohta on merkityksellinen omistajuus, jota toteutamme monella tavalla. Me omistamme ja kehitämme yrityksiä, luomme uutta tukemalla innovaatioiden ja työpaikkojen syntymistä Suomeen, sijoitamme ja turvaamme sekä maltamme myös odottaa omistustemme kehittymistä. Teemme hyvää tulosta ja jaamme tuotoistamme merkittävän osan yhteiseksi hyväksi.

Jäsenyys Tradekassa on merkityksellistä. Olet mukana vaikuttamassa suomalaisen yhteiskuntaan ja talouselämään. Lisäksi saat mahdollisuuden monipuolisiin jäsenetuihin.

Moderni omistaja-
osuuskunta

220 000
jäsentä

Hyviä
jäsenetuja

Merkityksellistä
omistajuutta

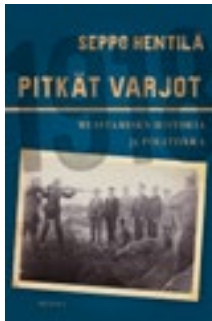
Vaikuta
yhteiskuntaan

Osallistu
talouselämään

Liity jäseneksi [Tradeka.fi](https://www.tradeka.fi)

Sisällissodan jatkumot ja muistikamppailut

Seppo Hentilä: Pitkät varjot. Muistamisen historia ja politiikka. Siltala, Helsinki 2018. 350 s. ISBN 978-952-234-514-1

Aina ei tule ajatelleeksi, että vuoden 1918 sisällissota ei päättynyt punaisten häviöön ja sodan välittömiin traagisiin jälkiselvittelyihin. Se jatkui paitsi asetelmaltaan myös monilta seurauksiltaan vielä pitkään, jopa näihin päiviin saakka. Tämä puoli on ollut tutkimuksen polttopisteessä paljon vähemmän kuin itse sotatapahtumat. Seppo Hentilä on vuoden 1918 tiedekirjana palkitussa teoksessaan ottanut tehtäväkseen tutkia sitä, miten sisällissodan kokemukset ovat kantautuneet suomalaisen yhteiskuntaan sadan vuoden aikana ja minkälaisia jälkiä ne ovat siihen jättäneet.

Hentilä on kiinnostunut erityisesti sisällissodasta käydystä julkisesta muistikamppailusta ja sen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Hänen lähtökohtaansa kuvaa hyvin teoksen ensimmäisen luvun otsikko ”Historiapoliittikalla on väliä”, joka viittaa tutkimuksen metodisiin ja käsitteellisiin lähtökohtiin. Tässä luvussa hän esittelee lyhyesti historian läsnäoloa koskevan tutkimuksensa käsitteet,

joista keskeisiä ovat *historiakulttuuri* ja *historiapoliittikka*. Edellinen tarkoittaa sitä tiedon aluetta, jolla ihmiset kohtaavat menneisyyden ja koettavat tulla toimeen sen kanssa. Historiapoliittikassa olennaisia ovat historian käyttöä ohjaavat intressit ja tavoitteet, joita muokataan ja hyödynnetään tietoisesti. Olisi ollut toivottavaa, että Hentilä olisi avannut vieläkin laajemmin tätä työkalupakkiaan, koska alan tutkimusta on Suomessa tehty vielä melko vähän, eikä sen sisältö ole yleisesti tuttu. Nämä käsitteet ohjaavat ja syventävät käsittelyä pääosin piiloisesti, mutta viimeisten vuosikymmenten historiakamppailujen käsitteilyssä ne tulevat näkyvästi esiin ja osoittavat samalla analyyttisen voimansa.

Hentilä kuvaa hienon metaforan avulla tutkimuksen etenemistä ja aikajännettä: hän seuraa ”julkisen muistikamppailun etenemistä rengasmaisina aaltoina, jotka laajenevat tasaisesti tyynen lammen pinnalla sen jälkeen kun putoava kivi on pintajännityksen rikkonut”, ja jatkaa

siihen saakka, ”missä niiden vire kokonaan häviää”. Teoksen rakenne ja painopisteet seuraavat näitä laineita ja niiden väreilyjä. Tämä tarkoittaa sitä, että kyseessä on historiapolitiikan näkökulmasta kirjoitettu esitys Suomen historiasta sadan vuoden ajalta. Kun suomalaisen yhteiskunnan kehitystä katsoo sisällissodan muistikamppailun kautta, paljastuu siitä aivan uusia puolia. Samalla sisällissodan jatkumot tulevat perustelluksi laajasta perspektiivistä.

Hentilän keskeinen teesi on, että sisällissota muovasi Suomesta kokonaan uudenlaisen yhteiskunnan maailmansotien välisenä aikana. Tätä yhteiskuntaa on totuttu kutsumaan valkoiseksi Suomeksi. Kyse ei siis ole pelkästään muistamisesta. Hentilä tarkastelee vuoden 1918 kaikkialle heijastuneita vaikutuksia valkoisessa Suomessa laajemmin kuin muita ajanjaksoja Suomen historialla siitä yksinkertaisesta syystä, että silloin niiden vaikutus oli suurimmillaan. Valkoisen Suomen analyysi on erittäin vakuuttava ja moniulotteinen. Hentilä pystyy hyödyntämään siinä myös uutta tutkimusta maailmansotien välisestä Suomesta, jossa vapaussodan perinnön vaikutuksia on tarkasteltu moniulotteisesti. Hentilän omat tutkimukset Suomen ja Saksan suhteista asettavat valkoisen Suomen laajempaan kansainväliseen yhteyteensä.

Tekijä tarkastelee valkoisen Suomen alasajoa luvussa, joka käsittää sekä sotien ajan että sen jälkeisen poliittisen murroksen. Vapaussotamyytti menetti voimaansa jo talvisodasta lähtien, mutta sillä oli käyttöä myös jatkosodan aikana. Valkoinen Suomi lakasi olemasta vuoden 1944 välirauhan seurauksena, jolloin julkinen muistikamppailu sai aivan uuden suunnan, kun sitä kannatelleet järjestöt ja

yhdistykset lakkautettiin. Sisällissodan muistamiseen tarvittiin uusia käsitteitä, joiden määrittelykamppailua Hentilä kiinnostavasti tarkastelee. Hän rakentaa sotien jälkeisen historiapolitiittisen tarkastelunsa ennen muuta kolmen merkittävän teoksen tai teosarjan ja niistä käydyn julkisen keskustelun varaan. Kyseessä ovat Väinö Linnan Pohjantähti-trilogia, Jaakko Paavolaisten terroristitutkimukset ja

Heikki Ylikankaan Tie Tampe-reelle -teos.

Seppo Hentilä hallitsee Suomen poliittisen historian vakuuttavalla tavalla ja uskalttaa tehdä rohkeita tulkin-toja ja johtopäätöksiä, joiden nautittavuutta lisää sujuva ja elävä esitystapa. Ilahduttavaa on, että myös huumorilla on piristävää sijansa tekstissä.

Kari Teräs

FT, Tampereen yliopisto

Kapina tehtailla

Seppo Aalto: *Kapina tehtailla*.
Kuusankoski 1918. Siltala,
Helsinki 2018. 359 s.
ISBN 978-952-234-510-3

Filosofian tohtori Seppo Aallon teos *Kapina tehtailla* voitti Tieto-Finlandia-palkinnon vuonna 2018. Voitto oli täysin ansaittu. Tutkimus on vetävästi kirjoitettu, täynnä asiaa ja tulkinnoiltaan ja selityksiltään luotettava ja tasapainoinen. Aallon omat taustat huomioiden ei varmaan ole väärin sanoa, että tutkimus on kirjoitettu sisulla ja sydämellä.

Palkitun teoksen julkaiseminen osuu sisällissodan muistovuoteen, mutta sen markkinoita varten kirjaa ei kirjoitettu. Aallon tutkimuk-

sen keskiössä ovat vuoden 1918 tapahtumat kolmella tehdaspaikkakunnalla Kymi-joen varrella.

Vuosien 1917 ja 1918 tapahtumia Aalto taustoittaa erittäin kiinnostavalla analyysillä siitä, miten maailman-kin mittakaavassa suuret teollisuuslaitokset syntyivät, ja miten niiden ympärille rakentui työläisten yhteisöjä. Maailmantalouden suhdanteiden muutokset heijastuivat tehtaisten tuotteiden kysyntään ja aiheuttivat vaihteluja työvoiman tarpeessa. Tästä maaperästä syntyivät sekä kon-

fliktit työnantajien ja työntekijöiden välillä että erilaiset ratkaisumallit näihin kiistoihin.

Taloudellisen toiminnan logiikka ja sen seuraukset olivat ankaria. Huonoina aikoina palkkoja alennettiin, ja noususuhdanteiden aikana työntekijöiden vaatimuksiin suhtauduttiin ymmärtäväisemmin. Mitään ei saatu ilmaiseksi. Suhdanteiden vuoksi ilmassa oli pelkoa aseman menettämisestä, vajoamisesta maalaisköyhälistöön. Kaikesta huolimatta elintaso nousi ja tehdastyön vetovoima kasvoi tehdaspaikkakunnilla.

Autonomian loppuvuosikymmeninä tehdyillä ratkaisuilla ja yhteiskunnallisilla kokemuksilla tuli olemaan suora ja välillinen vaikutus siihen, mitä vuonna 1918 ja sen jälkeen tuli tapahtumaan. Koston mutta myös sovinnon ja yhteistyön siemeniä kylvettiin vuosikymmenten ajan.

Vuosi 1917 oli turbulentti. Aalto kuvaa värikkäästi ja

havainnollisesti, kuinka keisarinvallan kaatumista seurannut valtatyhjiö alkoi vuoden loppua kohden täytyä. Kaarteja perustettiin ympäri maata, ja paikallisella tasolla kaartit huolehtivat järjestyksenpidosta. Äänenpainot kovenivat sekä julkisessa keskustelussa että eduskunnassa. Syksyllä 1917 koettiin myös poliittista väkivaltaa.

Kun punaiset päättivät aloittaa kapinan tammikuun lopulla 1918, oli tilanne Kymmin tehdaspaikkakunnilla selvä: työläisillä oli jo valta hallussaan. Muutos ei siten ollut niin dramaattinen kuin monilla muilla paikkakunnilla.

Aallon teos osuu vuotta 1918 käsittelevän tutkimuskirjallisuuden kovimpaan ytimeen. Poliittinen väkivalta on sisällissotaa käsittelevän tutkimuskirjallisuuden, mukaan lukien Aallon teoksen, keskeinen tarkastelukohde. Sen tutkimisen merkitystä on Aalto itsekin eri yhteyksissä korostanut. Jos ja kun tutkimme sisällissotaa ja sen aikaisen vallankäytön ilmeneismuotoja, ei poliittista väkivaltaa ja muuta repressiota voi sivuuttaa. Ohittaa ei voi myöskään oikeuden roolia väkivaltaa tutkittaessa.

Sisällissodan poliittinen väkivalta noudatti kaikessa traagisuudessaan samaa kaavaa miltei kaikkialla Suomessa. Punaista terroria seurasi moninkertainen valkoisten kosto. Terrorin uhreista yli kolme neljäsosaa oli punaisia, ja Aallon tutkimalla alueella vieläkin suurempi määrä, noin 90 prosenttia. Paikkakunta- ja aluekohtaiset erot terrorin uhrien määrässä ovat huomattavia.

Joillakin paikkakunnilla kosto oli monikymmenkertainen toisiin paikkakuntiin nähden.

Valkoiset panivat tehdasyhteisöissä toimeen puhdistuksia, jotka herättivät pelkoa ankaruudessaan ja systemaattisuudessaan. Laillisuutta ei niissä ollut hituistakaan. Kysymys oli luokkakostosta ja venäläisten osalta etnisestä puhdistuksesta.

Vaikka Aalto viittaa teoksensa alussa Marko Tikan väitöskirjaan (*Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918*, julk. 2004), jossa molempien osapuolten terrorin yhteisiä piirteitä alleviivataan, antaa Aallon tutkimus toisenlaisen kuvan eri osapuolten harjoittaman terrorin luonteesta. Suunnitelmallisuus, systemaattisuus ja armoton kovuus luonnehtivat nimenomaan valkoista terroria. Punaisen terrorin osalta tulee kyllä osoitetuksi se, että käskyt tulivat yleensä johdolta, tutkijalautakuntien yläpuolelta.

Valkoisen historiankirjoutuksen piirissä kosta (järjestyksen palauttamista) on legitimoitu monien tutkijoidenkin toimesta meidän aikaamme saakka ymmärrettävänä vastareaktiona punaisten tekemiin julmuuksiin ja muihin väärinkäytöksiin. Tämän kaltaista ideologista selittelyä esiintyi runsaasti muistovuonna 1918. Siihen liittyy suoraan tai peitellysti jossittelua, niin kutsuttu kontrafaktuaalinen argumentaatio. Toisin sanoen valkoisten kostonpolitiikkaa puolustellaan viittaamalla siihen, miten (paljon huonommin) olisi käynyt, jos

punaiset olisivat voittaneet sisällissodan. Jossittelu on tietenkin sallittua ja monesti inspiroivaakin, mutta tutkimukselliseen analyysiin se ei kuulu.

Aallon kirja ja monet muut vuonna 2018 julkaistut sisällissotaa käsittelevät tutkimukset johtavat kysymään, onko aihe loppuun kaluttu? Mielestäni ei missään tapauksessa. Kuten kaikki hyvät tutkimukset, Aallonkin teos herättää kysymyksiä, joihin voidaan parhaiten vastata uuden tutkimuksen kautta.

Erialaisten yhteisöjen ja yhdyskuntien kokemusten vertailu voi avata kiinnostavia näkymiä konfliktin taustoihin ja vaikutuksiin. Paikallisen mikrohistorian kautta voidaan löytää myös uusia näkökulmia.

Varmasti on löydettävissä myös uusia, kansainvälisiä vertailukohtia sisällissodan ilmiöille ja vaikutuksille. Niitä löytyisi terrorin luonteen ja eri osapuolen vallankäytön elementtien ohella ainakin muistamisen politiikan alueelta, jossa on viime vuosien aikana sekä meillä että muualla syntynyt paljon nykyaikaan asti kurkottavaa tutkimusta.

Demokratian osittainen säilyminen maassamme maailmansotien välisen ajan kriiseistä huolimatta loi edellytyksen sille, että hävinneen osapuolen muistoja ja kokemuksia voitiin välittää seuraavalle sukupolvelle.

Jukka Kekkonen
professori,
Helsingin yliopisto

Paikallista sisällissotahistoriaa

Esa Lahtinen: *Punaisin Silmin: Espoon Kauklahti 1917–1918*. Espoon perinneseu-
ra, Espoo 2018. ISBN 978-952-7311-02-8

Pentti Ahtiainen ja Matti Jussila: *Vihaa, verta ja kyyneliä – Punavalkoinen Uusikaupunki 1918*. Uudenkaupungin me-
rihistoriallinen yhdistys, Uusikaupunki
2018. ISBN 978-952-68917-1-2

Suomen itsenäisyyden ja sisällissodan 100-vuotisjuhla-
vuodet toivat mukanaan runsaasti tutkimusta. Tässä esitellään kaksi teosta, jotka valottavat sisällissodan tapahtumia paikallisesti.

Esa Lahtisen kirjoittama *Punaisin silmin*. Espoon Kauklahti 1917–1918 tarkastelee nimensä mukaisesti Espoon Kauklahden eli Köklahden tai Köklaxin sisällissotaan johtaneita syytä sekä sisällissodan kulkua ja sen jälkeisiä tapahtumia. Lahtisella on ollut tutkimiseen henkilökohtainen motiivi, sillä hänen Kauklahdessa asunut isoisänsä kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä vuonna 1918.

Vuosisadan alussa Kauklahti oli maatalousvaltaista aluetta, mutta sieltä löytyi sahan lisäksi useita tiilitehtaita, jotka olivat merkittäviä työllistäjiä. Ensimmäisen maailmansodan sytyttyä tiilitehtaiden toiminta lakkasi. Sota toi kuitenkin tilalle Venäjän armeijan vallityöt, jotka antoivat toimeentulon monelle. Työtä oli niin paljon, että työntekijöitä tuotiin Kiinasta saakka. Varustelutyöt lopuivat kuitenkin maaliskuun

vallankumouksen jälkeen keväällä 1917. Tämän jälkeen työttömyys ja elintarvikepula alkoivat vaikeuttaa työväestön elämää. Työväen ja porvareiden välit kiristyivät syksyllä 1917 elintarvikekomiteassa tehdystä yhteistyöstä huolimatta.

Sisällissodan syttyessä tammikuun lopulla 1918 Kauklahdesta koottiin noin komppanian verran miehiä punakaartiin. Lahtisen mukaan jonkin verran miehiä ja naisia osallistui lisäksi punakaartin huoltotoimintaan. Yhteensä kaartissa palveli noin satakunta kauklahtelaista. Punaisen vallan aikana elämä Kauklahdessa oli kohtuullisen rauhallista, muun muassa koulut toimivat koko kevään. Punaisten tekemät elintarviketakavarikot ja vilja-aittojen sinetöinnit kiristivät ilmapiiriä. Kolme valkoiseksi epäiltyä henkilöä surmattiin Kauklahdessa sodan aikana, ja kauklahtelaisia kaartilaisia osallistui joihinkin surmiin muualla Suomessa.

Valkoisten kosto keväällä oli kova. Lahtinen on laskenut, että ainakin 63 kauklahtelaista punaista kuoli tai katosi. Joukossa ei kuitenkaan

ollut yhtään naista. Suomen sotaturmat -tietokannan mukaan 185 espoolaista punaista kuoli sisällissodan seurauksena. Kauklahtelaisten osuus on siis noin kolmannes. Lahtisen mukaan kauklahtelaisten kohtalo olikin keskimääräistä kovempi. Ainakin 33 tapausta päättyi valtiorikosylioikeuteen.

Lahtisen teos etenee kronikkamaisesti. Teksti on helpopolukuista, ja runsas kuvitus tuo tapahtumat lähelle. Teoksen tapahtumat pitäytyvät Kauklahdessa ja kauklahtelaisten tekemisissä, laajempaa perspektiiviä on käytetty vain silloin, kun se on ollut tarpeen. Kirja on hyvä mikrohistoriallinen teos yhdestä Espoon osa-alueesta murrosvuosina.

Teoksen *Vihaa, verta ja kyyneliä – Punavalkoinen Uusikaupunki* on toimittanut Matti Jussila. Kirjoittajina ovat hänen lisäkseen Pentti Ahtiainen, Esa Lahtinen, Olli Laurila ja Tapio Niemi. Teoksen tarkoituksena on antaa kattava kuva tapahtumista niin punaisten kuin valkoistenkin näkökulmasta katsottuna. Teoksessa on käytetty runsaasti aikalaismuistelmia, jotka tietysti

ovat puolin ja toisin värittyneitä. Lukijalle ongelmallista on, että ajoittain kirjoittajan kuvaus sekoittuu muistelmaan.

Tapahtumien kehitys 1900-luvun alkaessa oli Uudessakaupungissa hyvin samansuuntainen kuin muuallakin Suomessa. Työväki alkoi järjestäytyä, ja kaupunkiin perustettiin työväenyhdistys. Näin pikkukaupungin elämään tuli uusi voimatekijä. Venäläisten linnoitustöiden loppuminen keväällä 1917 toi mukanaan työttömyyttä ja elintarvikkeiden puutteen. Osa työväestöstä muutti pois kaupungista muualle Suomeen töitä etsimään. Sosialidemokraattisella puolueella oli kaupungissa vain 25 prosentin kannatus, joten se ei ollut määrävissä asemassa. Niinpä suojeluskunta otti sisällissodan sytyessä vallan kaupungissa. Venäläiset sotilaat ajettiin pois. Suojeluskunnalla oli yliote, sillä paikkakunnalle oli siirtynyt runsaasti suojeluskuntalaisia muun muassa Turusta.

Suojeluskunnan aseistus oli kuitenkin heikko. Helmikuun alussa Turusta lähetettiin punakaartilaisien osasto ottamaan kaupunki haltuunsa. Suojeluskuntalaiset vetäytyivät jätse Ahvenanmaalle, jossa he alkoivat riisua aseista venäläisiä joukkoja. Ahvenanmaalta joukko siirtyi Ruotsin kautta Pohjanmaalle, jossa heistä muodostettiin Turun pataljoonaksi nimetty joukko-

osasto. Osaston tie vei rintamalle ja koviin taisteluihin, kun valkoinen armeija alkoi edetä kohti etelää.

Punaisten ottivat haltuunsa Uudenkaupungin 11. helmikuuta 1918. Perustettiin punakaarti, johon liittyi kolmisenkymmentä henkeä kaupungista ja sen ympäristöstä. Kaupunginvaltuusto syrjäytettiin, ja tilalle luotiin punainen hallinto. Koulujen toiminta

Tapahtumien kehitys 1900-luvun alkaessa oli Uudessa-kaupungissa hyvin samansuuntainen kuin muuallakin Suomessa. Työväki alkoi järjestäytyä, ja kaupunkiin perustettiin työväenyhdistys.

lakkasi helmikuun puoliväliin mennessä. Valkoisten tukijoiksi epäiltyjä ja porvareita vangittiin, ja osa heistä teloitettiin. Punaisten komennossa kaupunki oli 10. huhtikuuta saakka. Tuolloin punakaarti alkoi vetäytyä kaupungista. Hetken kaupunki oli ilman hallintoa, sillä valkoisia saapui Turun suunnalta vasta 19. huhtikuuta. Vallan vaihtuminen toi mukanaan rankaisutoimet. Punaisten hallin-

nossa mukana olleita ja punakaartiin kuuluneita vangittiin ja teloitettiin.

Uudenkaupungista vetäytyneet punakaartilaiset eivät osallistuneet mihinkään suurempiin taisteluihin, joihinkin pikkukahakoihin kylläkin. Suurin osa kaartilaisista jäi vangiksi Lahdessa. Vankeustuomiot ja teloitukset jatkuivat sitten vankileireillä.

Tapahtumat Uudessakaupungissa poikkeavat hiukan tavanomaisista vuoden 1918 tapahtumista. Suojeluskuntalaisten siirtyminen yhtenä osastona Ahvenanmaan ja Ruotsin kautta valkoiselle puolelle on poikkeuksellista. Samoin on paikallishallinnon korvaaminen kokonaan punaisella hallinnolla. Kuitenkin molemmin puolin tehdyt vangitsemiset ja verityöt aiheuttivat vihaa ja katkeruutta vaikuttaen kaupungin elämään vielä vuosikymmeniä tapahtumien jälkeen.

Teos *Vihaa, verta ja kyyneleitä – Punavalkoinen Uusikaupunki* luo hyvän kuvan pikkukaupungin tapahtumista. Useat kirjoittajat tuovat tekstiin eri näkökulmia, ja tapahtumista kerrotaan molempien osapuolten kannalta. Runsa kuvitus lisää kiinnostavuutta, ja pienoiselämäkerrat tuovat henkilöt lähelle.

Mikko Kosunen
FM, erikoistutkija,
Työväen Arkisto

Vallanko kumouksia?

Seppo Tiihonen: Vallan kumoukset Suomessa 1917–1919. Suomi ja vallan verkostot. Otava, Helsinki 2019. 656 s. ISBN 978-951-1-33630-3

Seppo Tiihosen kirjan otsikossa ei ole painovirhettä eikä lukijan silmissä vikaa. *Vallan kumoukset* on pränätty siihen ihan tositaroituksella kahdeksi eri sanaksi. Neljäkymmentä vuotta valtiovainministeriötä virkamiehenä palvellut dosentti Tiihonen on myös Suomen ansioituneimpia hallintohistorian ja hallinnon teorian tutkijoita. Tässä on arvioitavana hänen jyrkät tutkimuksensa Suomen valtiollisen itsenäistymisen villistä 2,5-vuotiskaudesta helmikuusta 1917 heinäkuuhun 1919. Tuon lyhyen ajanjakson aikana Suomessa tapahtui yhteensä puolisen tusinaa vallankumousta ja/tai vallan kumousta. Venäjän vallankumousten ja välillä vahvoilla olleen keisarillisen Saksan romahduksen myötä joulukuussa 1917 itsenäiseksi julistautuneesta Suomesta tuli lopulta heinäkuussa 1919 valtiosääntöoikeudellisesti semmoinen tasavalta, joka meillä vielä nykyäänkin on. Sen koommin ei Suomessa ole ollut sen enempää vallankumouksia kuin vallan kumouksiaakaan, eikä niitä sen puoleen ole täällä kaivattukaan.

Tiihonen erottaa jännästi toisistaan *vallankumoukset* ja *vallan kumoukset*. Edelliset olivat Venäjän helmikuun ja lokakuun 1917 vallankumousten tavoin syvällisiä poliittisia ja yhteiskunnallisia mullistuksia, joiden tuloksena vanha yhteiskuntajärjestys korvautui uudella. Todettakoon, että Suomen kannalta helmikuun vallankumous ei ollut edes vallan kumous, koska tsaarin valtaoikeudet siirtyivät kokonaisuudessaan väliaikaiselle hallitukselle. Tammiukuun lopussa 1918 alkaneesta Suomen työväen vallankumouksyrityksestä olisi tullut oikea vallankumous, jos se olisi onnistunut.

Vallan kumouksia olivat kapeammat perustuslailisia oloja muuttaneet toimenpiteet, esimerkiksi eduskunnan julistautuminen Suomen korkeimman vallan haltijaksi 15.11.1917. Se tarkoitti de facto Suomen lopullista irrottautumista Venäjästä, minkä itsenäisyysjulistus vielä 6.12.1917 varmensi. Puoli vuotta myöhemmin 18.5.1918 sama, sisällissodan seurauksena pahasti vajaalukuisesti muuttunut ns. tynkäeduskun-

ta luovutti korkeimman vallan haltijuuden P. E. Svinhufvudille, jota alettiin kutsua valtionhoitajaksi. Se, että tuossa vaiheessa ei ryhdytty valitsemaan Kansallisen edistyspuolueen ja Maalaisliiton esittämää tasavallan presidenttiä, ennakoivat monarkistista vallan kumousta, jonka tynkäeduskunta vahvasti hyväksymällä 9.8.1918 monarkistisen hallitusmuodon. Sen nojalla Suomen kuninkaaksi 9.10.1918 valittu prinssi Friedrich Karl ei voinut ottaa kruunua vastaan, joten hänen valtaansa ei tarvinnut varsinaisesti kumota. Seuraavan ja toistaiseksi viimeisen vallan kumouksemme pani toimeen maaliskuussa 1919 valittu uusi eduskunta, joka kumosi monarkian ja hyväksyi tasavallan hallitusmuodon 17.7.1919.

Tiihosella on kirjassaan toinenkin aiemmasta Suomen itsenäistymishistorian tutkimuksesta poikkeava näkökulma. Hän kiinnittää huomionsa valtiollisten johtajien ohella heidän neuvonantajijoihin. Tiihonen tutkii johtajien taustalla olevia verkostoja ja arvioi itse kunkin valtiollisen johtajan pätevyyttä poliittisen kokemuksen ja koulutuksen perusteella. Tähän puoleen ei poliittisen historian tutkimuksessa ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Nyky-Suomessakin lähinnä kauhistellaan ministereiden avustajien suurta määrää (Antti Rinteen hallitus) tai koetetaan kerätä populistisista pisteistä palkkaamalla avus-

tajia mahdollisimman vähän (Juha Sipilän hallitus).

Joissakin tapauksissa Tiihoselle on tuottanut vaikeuksia päättää, kuka oli suvereeni ja itsenäinen valtiojohtaja ja kuka neuvonantaja. Vaila sen kummempia perusteita hän ilmoittaa laskevansa neuvonantajien joukkoon vain kotimaiset toimijat. Niinpä sellainenkin loppuvuoden 1918 voimahahmo kuin saksalaisen Itämeren divisioonan komentaja, kenraali Rüdiger von der Goltz ei kuulu joukkoon.

Tiihonen ei tunnu lainkaan hyväksyvän tulkintaa, jonka mukaan Suomi oli itsenäisyyteen muodollisesti paljon valmiimpi kuin muut samaan ai-

kaan itsenäistyneet maat, esimerkiksi Viro tai Puola. Hänen mielestään Suomen valtiollisen johdon ulko- ja sotilaspoliittinen kyky ja taito olivat todella heikolla tolalla. Näin varmasti olikin, ja se tuli näkyviin erityisesti naiivissa uskossa siihen, että Friedrich Karl saadaan Suomen kuninkaaksi vielä Saksan tappion jälkeenkin, samoin kuin utopistisissa vaatimuksissa koko Karjalan ja Kuolan niemimaan liittämiseksi Suomeen. Mutta toisaalta monet valtiolliset institutiot aina eduskuntaa myöten sekä toimiva kansalaisyhteiskunta olivat Suomessa jo valmiina. Ainakin näiltä osin Suomi oli muodollisesti kypsempi itsenäisyyteen kuin muut.

Seppo Tiihonen selvittää kirjassaan Suomen itsenäistymisen prosessia erittäin perusteellisesti, mistä jo muhkea sivumääräkin kertoo. Monta kiveä olisi voinut tässä jättää kääntämättä ja malttaa olla kertaamatta jo monesta muusta kirjasta tuttuja asioita. Lukijaystävällisyyden kannalta olisi ollut parempi keskittyä tiiviimmin edellä esiteltyihin uusiin näkökulmiin, vallan ja kumousten erittelyyn sekä neuvonantajien rooliin korkeimman valtiollisen johtamisen taustalla.

Seppo Hentilä
professori emeritus,
Helsingin yliopisto

Kunnallisen demokratian läpimurto ja sisällissodan sovinto

Kati Katajisto: Sodasta sovintoon. Otava, Helsinki 2018. 303 s.
ISBN 978-951-1-32741-7

Kati Katajiston kirja Helsingin kunnallispolitiikasta vuosina 1918–1921 avaa tärkeän ja tähän saakka paljolti katveeseen jääneen näkökulman vuoden 1918 sisällissodan seurauksista käytyyn keskusteluun. Suomessa järjestettiin jo joulukuussa 1918 ensimmäiset kunnallisvaalit, joissa oli käytössä yleinen

ja yhtäläinen äänioikeus. Uudet kunnallislait oli hyväksytty marraskuussa 1917, mutta sitten syttyi sisällissota, joka vaati yli 36 000 kuolonuhria. Siihen nähden oli ihme, että jo puolen vuoden kuluttua taistelujen päättymisestä voitiin järjestää demokraattiset kunnallisvaalit.

Yllättävänä voidaan pitää

erityisesti sitä, että kapinasta sivussa pysytellyt työväestö saattoi niinkin pian osallistua uuden demokratoituvan kunnalliselämän rakentamiseen. Sosialidemokraatit menestyivät vaaleissa olosuhteisiin nähden erinomaisesti. Esimerkiksi Tampereella SDP sai valtuustoon heti yksinkertaisen enemmistön ja Katajiston tutkimassa Helsingissäkin 26 paikkaa 60:sta. Kaiketi juuri tämän havainnon pohjalta Kati Katajisto on intoutunut antamaan kirjalleen rohkean nimen ”Sodasta sovintoon”. Hänen mielestään kunnalliselämän demokratoituminen tulisi nostaa jopa talvisodan yksimielisyyden rinnalle, kun arvioidaan niitä tekijöi-

tä, jotka tehokkaimmin kuroivat umpeen sisällissodan repimiä haavoja.

Viime vuonna käydyssä sisällissotakeskustelussa joulukuun 1918 kunnallisvaalit nostettiin maaliskuun 1919 eduskuntavaalien ohella esille perustelemaan väitettä, jonka mukaan sisällissodasta toimivinen tapahtui Suomessa kansainvälisesti verraten tavattoman nopeasti. Ajatus nopeasta sovinnosta maistuu hyvältä ja toimii lääkkeenä traumoihin, joiden kanssa kansakunta on vuosikymmeniä kipuillut. Tuntuu mukavalta ajatella, että me sentään toivuimme sisällissodasta nopeammin kuin mikään muu maa. Kati Katajistonkin tutkimukseen on viitattu juuri tässä hengessä jopa tasavallan korkeimmalta taholta.

”Sodasta sovintoon” – tässä minä kyllä jo painaisin kovasti jarrua. Kati Katajiston otsikko lupaa liikaa, kun otetaan huomioon se, että hänen sinänsä erinomainen empiirinen tutkimuksensa Helsingin kaupunginvaltuustosta käsittää vain kolme vuotta. Ensimmäisten vaalien äänestysaktiivisuus jäi alle 25 prosenttiin, sillä tuhannet valtiorikosoikeudessa kansalaisluottamuksensa menettäneet eivät saaneet äänestää. Jatkossa kunnalliselämän sovintoa rakentava merkitys kyllä korostui, mutta sen todentamiseksi katse olisi pitänyt ulottaa kauemmas, aina 1930-luvulle saakka.

Sisällissodassa ankarimman tappion kärsineet eivät muutenkaan olleet sovinnon- teon osapuolina, sillä Helsin-

gissäkin SDP:tä edustivat tannerilaiset sosialidemokraatit. He eivät kokeneet kuuluvansa hävinneisiin, eiväthän he edes olleet varsinaisen sisäl-

Vaikka olen tässä moitiskellut vähän Kati Katajiston kirjaa ”yliampuvasta” otsikosta, pidän tutkimusta muutoin erittäin ansiokkaana.

lissodan osapuolikaan. Heidän kanssaan oli helppo tehdä sovinto, sillä he halusivat sovintoa innokkaammin kuin kukaan muu voidakseen aloittaa puhtaalta pöydältä.

Maailmansotien välisen ajan Suomi oli Marko Tikan mainiota kielikuvaa lainaten äärimmäisen autoritäärinen ”valkoisen hämärän maa”, jossa porvariston oikea ääri-laita terrorisoi työväenliikettä ja piti demokratiaa pilkkanaan. Sen ”tappolistalla” olivat myös kunnanvaltuustot tai ainakin vasemmiston oikeus edustaa niissä työväestöä. Kansalaisyhteiskunnan tasolla ei sovinnosta ollut puhettakaan. Samaa voidaan sanoa koululaitoksesta, armeijasta, poliisi- ja oikeuslaitoksesta ja kulttuurielämästä. Porvarillisen valtakulttuurin ja työväenliikkeen välinen juopa pysyi pitkään syvempänä kuin ennen vuotta 1918.

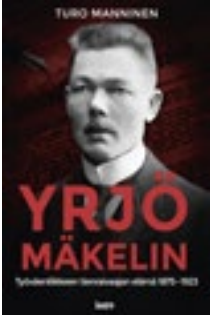
Sisällissodan sovinnon edellytykset tulivat välittömästi vuoden 1918 jälkeen

paljolti maamme ulkopuolelta. Saksan häviö maailmansodassa sai aikaan Suomessa poliittisen suunnanmuutoksen, joka oli monessa suhteessa paljon syvempi kuin vuonna 1944. Maailmansodan voittajavallat edellyttivät Suomelta tunnustamisen ehtona saksalaisuuntauksesta irtautumista ja demokraattisten vaalien toimeenpanoa. Ei tarvitse mennä edes jossittelun puolelle, jos toteaa, että Saksan keisarikunnan syleilyssä Suomen kuningaskunnassa olisi tuskin pantu toimeen sen enempiä demokraattisia eduskunta- kuin kunnallisvaalejakaan. Kun Saksaan sitoutunut monarkistinen oikeisto joutui syksyllä 1918 sivuun, Suomen hallitusvalta siirtyi edistykselliselle porvaristolle ja maltilliselle työväenliikkeelle. Ne rakensivat Suomeen sovintoa ja kykenivät turvaamaan demokratian äärioikeiston painaessa päälle myös kaikkein kriittisimmässä vaiheessa 1930-luvun alussa. Tässä kunnanvaltuustot olivat tärkeä foorumi.

Vaikka olen tässä moitiskellut vähän Kati Katajiston kirjaa ”yliampuvasta” otsikosta, pidän tutkimusta muutoin erittäin ansiokkaana. Kunnallispolitiikan arjesta ei ole minun tietääkseni aikaisemmin kirjoitettu mitään näin hyvin dokumentoitua ja elämänmakuista esitystä.

Seppo Hentilä
professori emeritus,
Helsingin yliopisto

Yrjö Mäkelinin elämä ja kuolema

Turo Manninen: Yrjö Mäkelin. Työväenliikkeen tienraivaajan elämä 1875–1923. Into, Helsinki 2018. 198 s. ISBN 978-952-264-929-4

Oululainen historiantutkija ja -opettaja Turo Manninen on viime vuonna ilmestyneen elämäkerran otsikossa nimennyt Yrjö Mäkelinin ”työväenliikkeen tienraivaajaksi”. Näin hän on halunnut pelkistää Mäkelinin toiminnan luonnetta hieman toisin kuin Marja-Leena Salkola, joka vuonna 1967 ilmestyneen elämäkertansa nimessä luonnehti Mäkeliniä julistajaksi ja poliitikoksi. Alaotsikko vihjaa, että uuden elämäkerran painopiste olisi Mäkelinin toiminnan alkukaudessa. Niin ei kuitenkaan ole, sillä reilut kaksi kolmasosaa Mannisen teoksesta käsittelee vuosia 1917–1923.

Kirjan keskiössä ovat siis Mäkelinin kamppailu Suomen aseman vahvistamiseksi, ajatukset valtalain kaatumisen jälkeen, suhtautuminen SDP:n radikalisoitumiseen ja vallanottoon, toimet sisällissodan aikana, vankeusvuodet sekä paluu jakautuneeseen työväenliikkeeseen tammikuussa 1922, uusi vangitseminen elokuussa ja itsemurha syyskuussa 1923. Mäkelinin varhaisemmasta elämästä käyvät ilmi tausta suutarimestarin poikana, kisällivuosien liikkuminen, osallistuminen Suomen työväenpuolueen perustavaan kokoukseen vuonna 1899, toiminta puolueen agitaattorina 1900-luvun ensimmäisinä vuosina, alustus äänioikeusasiasta Forssan puoluekokouksessa 1903 ja punaisen julistuksen laatiminen vuonna 1905. Manninen ei ole kuitenkaan pohtinut selkeästi, miten aiempi toiminta ja aiemmat kannat näkyivät Mäkelinin toiminnassa ja kannoissa vuosina 1917–1923.

Manninen on keskittynyt poliittisiin tapahtumiin eikä ole pyrkinyt analysoimaan

Manninen on keskittynyt poliittisiin tapahtumiin eikä ole pyrkinyt analysoimaan

Mäkelin oli sanomalehtimies. Kirjassa onkin hyödynnetty paljon hänen artikkeleitaan tamperelaisessa *Kansan Lehdessä* ja oululaisessa *Kansan Lehdessä* ja *Tahdossa*.

Mäkelinin ajattelua yhtä keskitetysti kuin Salkola. Manninen on kuitenkin tarkastellut Mäkelinin suhtautumista esimerkiksi väkivaltaan, lakeihin ja sotaan eri vaiheissa. Niiden suhteuttaminen toisiinsa olisi auttanut lukijaa ymmärtämään olosuhteiden merkitystä Mäkelinin kantojen muodostumiselle.

Manninen on nostanut esille Mäkelinin yhteistyön perustuslaillisten kanssa ja osallisuuden jääkäriliikkeeseen. Hän ei ole kuitenkaan liittynyt kunnolla Mäkelinin valmiutta puolustaa Suomen autonomiaa yhdessä porvarillisten ryhmien kanssa SDP:ssä käytyyn kamppailuun puolueen toiminnan luonteesta. Manninen olisi voinut myös yhdistää selvemmin puolueen sisäisiin erimielisyyksiin keskustelut osallistumisesta valtiopäivävaaleihin, Mäkelinin eron *Kansan Lehdessä* ja *Oikeus*-lehden perustamisen vuonna 1906. Antti Kujalan ja Jouko Heikkilän tutkimukset, joissa Mäkelin oli yksi monista SDP:n toimijoista, olisivat olleet hyödyksi näiden kysymysten tarkastelussa.

Mäkelin oli sanomalehtimies. Kirjassa onkin hyödynnetty paljon hänen artikkeleitaan tamperelaisessa *Kansan Lehdessä* ja oululaisessa *Kansan Tahdossa*, mutta Mäkelinin kirjoittamistavan ja kirjoitusten aiheiden erittely on jäänyt niukaksi. Se käy toki selväksi, että Mäkelin kirjoitti vähän sosialismin teoriasista ja kansainvälisestä työvä-

enliikkeestä. Tarkastelemalla varsinkin *Kansan Lehden* toimittamista laajemmin olisi saatu esille myös työväenlehtien alkuvaiheen jännitteitä toimituksen ja kirjapainon välillä tai suhtautumista sensuuriin ja painokanteisiin.

Manninen on vuoden 1918 tapahtumia kuvates-

saan antanut tilaa myös Mäkelinin vaimon ja lasten toimille sekä myös muiden oululaisten vangitsemisille ja tuomioille. Se on kytkenyt Yrjö Mäkelinin kohtalon hienosti perheenjäseniin ja muihin oululaisiin. Yhteys näkyy hyvin myös Mäkelinin muistamisessa kuoleman jälkeen. Turo

Mannisen kirja on tervetullut panos työväenliikkeen henkilöhistorioihin.

Tauno Saarela
dosentti,
Helsingin yliopisto

Punaisen Karjalan nousu ja tuho

Ossi Kamppinen: *Palkkana pelko ja kuolema. Neuvosto-Karjalan suomalaiset rakentajat*. Docendo, Jyväskylä 2019. 314 s.

ISBN 978-952-291-608-2

Karjalan työkansan kommuuni perustettiin Tarton rauhan yhteydessä syksyllä 1920. Edvard Gyllingin johdolla punaisesta Karjalasta ryhdyttiin kehittämään itsehallinnollista aluetta, jossa Suomen kieli ja suomalainen väestö saivat kokoaan suuremman merkityksen. Suomalaisväestö oli vahvistunut vuoden 1918 punapakolaisista. Myöhemmin saatiin täydennystä loikka-reista ja amerikansuomalaisista siirtolaisista.

Ossi Kamppinen kuvaa mainiossa tietokirjassaan *Palkkana pelko ja kuolema. Neuvosto-Karjalan suomalaiset rakentajat* punaisen Karjalan nousun ja tuhon. Takapajuinen maankolkka sai suo-

malaiskomennossa kehittyä ja kukoistaa noin 15 vuoden ajan, kunnes bolševikkien kansallisuuspolitiikan linjanmuutos veti tylysti maton alta. Suomalaisuus ja muut raja-alueiden vähemmistökansallisuudet tuhottiin muutamassa vuodessa, jotka huipentuivat vuosien 1937–1938 terrorikauteen, isoon vihaan. On hyvin vaikea ymmärtää, miksi näin tapahtui.

Vaikka vainon uhreja odotti pelko ja kuolema, Kamppisen teoksessa on valoisa yleisilme. Pääosassa ovat suomalaiset, jotka rakensivat parempaa tulevaisuutta ja näkivät kätensä työn tuloksia. Metsätalouden modernien menetelmien ansiosta puuntuotan-

to kasvoi, ja viennistä saatiin himoittua ulkomaanvaluuttaa. Maataloudessa siirryttiin asteittain kollektiiviseen tuotantotapaan. Teollistamisen, kollektivisointien ja iskurien aikakausi on kuvattu verrattain myönteisenä piristysruiskeena punaisen Karjalan kehitykselle.

Amerikansuomalaisten perustaman Säde-kommuunan tarina on teoksen kiehtovinta antia. Säteen synty sanat lausuttiin Kanadan Ontariossa vuonna 1922, kun 14 suomalaisen mainarin porukka perusti samannimisen osuuskunnan. Tavoitteena oli lähteä uudisraivaajiksi punaiseen Karjalaan, idän ihmemaahan, jossa valta oli suomalaisilla työläisillä. Lähtökohtana oli osuuskunnan jäsenten korkea eettinen taso ja omistautuminen sosialismille.

Kun Säde perustettiin vuonna 1925 Aunuksen kaupungin kupeeseen, tontilla ei ollut ainuttakaan rakennusta. Ensin nousi sepän paja, sitten saha ja sauna. Työtä tehtiin uupumatta ja nurkumatta, yhteisestä ideologiasta ja

raittiuudesta voimaa ammentaan. Kymmenessä vuodessa Säteestä kasvoi kollektiivisen maatalouden mallikommuna, jonka saavutuksia arvostettiin myös muualla Neuvostoliitossa. Säteen perustajajäsenten miltei satavuotias tytär Vieno Zlobina on ollut mukana kirjan teossa.

Parhaimmillaan Neuvosto-Karjalan suomalaisten rakentajien tarina on juuri silloin, kun kehityksen yksityiskohtaisesta kuvauksesta edetään henkilötasolle, vaikkapa kertomaan Red Lonnista, miehestä punaisen Karjalan baseball-innostuksen takana. Hänkin kärsi pitkän leiri-

ja karkotustuomion Kirovisassa, kunnes pääsi palaamaan Karjalaan vuonna 1956. Baseball jäi vangitsemiseen, mutta kun lajia heräteltiin henkiin perestroikan kaudella, Lonn ehti vielä todeta lajitaitojen romahtaneen. Kirjan tekijä kohtelee päähenkilöitään myötätuntoisen arvostavasti.

Tietokirjaan ei ole mahdunut mukaan lähdeviitteitä, mikä onkin sen ainoita puutteita. Kampainen kuitenkin avaa lähteitään: tutkimuskirjallisuuden ohella hän tuntuu arvostavan Pentti Renvalin jatkosodan aikana Itä-Karjalasta kokoamaa arkisto- ja haastattelumateriaalia, jota

historian professori Renvall ei koskaan itse hyödyntänyt. Aikalaislähteistä eniten mainintoja saa Petroskoissa ilmestynyt sanomalehti Punainen Karjala.

Kampainen on sujuva kirjoittaja, ja tietokirjan ulkoasu Karjalan arkistoista kaivettuihin uljaine kuvineen on tyylikäs. Lopussa esitetään toive, johon voi mielihyvin yhtyä: punaisen Karjalan vainouhrien kohtalot tulisi selvittää valtiotasoisella yhteishankkeella.

Joni Krekola
dosentti,
Helsingin yliopisto

Päivittäistavarakaupan keskittymisen varhaiset juuret

Anitra Komulainen: Valloittavat osuuskaupat. Päivittäistavarakaupan keskittyminen Suomessa 1879–1938. Väitöskirja. Keskiarjan Ihmishistoria Oy, 2018. 267 s. ISBN 978-952-94-1076-7

Kaupan keskittymisestä oli kiistatonta hyötyä 1900-luvun alussa. Muutoin kauppatavat olisivat jääneet ”hurjemmiksi” ja hinnat kalliimmiksi, kulluttajan tappioksi. Näin totesi Anitra Komulainen väitöstilaisuudessaan 9. marraskuuta 2018 Helsingin yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Hänen tutkimuksensa käsittelee päivittäistavarakaupan keskittymistä Suomessa vuosina 1879–1938.

Kaupan keskittyminen, aikalaisielellä *keskittäminen*,

koettiin toimintana epätervetä ja säätelemätöntä kilpailua vastaan. Terve ja säädelty kilpailu koettiin hyväksi, mutta ei sen aikaansaamiseen tällöin valtion toimia kaivattu.

Entä nyt? Keskittyminen ei ole Komulaisen mukaan tälläkään hetkellä huono idea. Logistiset kustannukset olisivat muutoin kovin kalliita; ”onneksi on voimakkaat yritykset”. Näin siitä huolimatta, että päivittäistavarakaupan keskittymisessä nähdään nykyään myös pulmia. Nämä

havainnot muodostavat yhden selityksen sille, miksi Komulainen on päätenyt väitöskirjansa aiheeseen.

Keskittymisestä on tehty vain vähän tutkimusta. Aiempi tutkimus on pitänyt keskittymistä 1960- ja 1970-lukujen ilmiönä ja selittänyt sitä etenkin hintasäännöstelyllä, korkeilla palkkakuluilla ja kaupungistumisella.

Komulainen esittää, että päivittäistavaramarkkinat olivat muuttuneet keskittyneiksi vuoteen 1938 mennessä. Suurin syy tähän oli vahva kulutusosuustoiminta. Osuuskauppojen järjestäytyminen ja kilpailijoiden heikkous auttoivat osuuskauppoja menestymään. Osuusliike kiihdytti kilpailua, laajensi myy-

mäläverkostoa ja mahdollisesti sidoksen samat arvot jakaneiden kuluttajien ja joukkojärjestöjen kesken. Osuustoiminta sai lopulta myös yksityiset vähittäis- ja tukkukauppiat järjestäytymään.

Vahva yleinen osuustoimintainnostus koko Suomessa, varsin menestykselliset liikkeenjohdolliset toimet ja jakautuminen kahteen kilpailevaan keskusliikkeeseen, SOK:hon ja OTK:hon, tekivät Suomen osuuskaupoista kansainvälisestikin poikkeuksellisia.

Väitöstilaisuudessa todettiin, että työssä on keskeistä kaupan koko toimialan tarkastelu. Tällaista ei ole tehty

paljoa kansainvälisestikään, vaikka esimerkiksi Sveitsissä ja Uudessa Seelannissa on vastaavaa kaupan keskittymistä. Suomessa huomio on yleensä kiinnittynyt enemmän ulkomaankauppaan kuin kotimaankauppaan. Siksikin aihe on perusteltu.

Työ on yhdeltä kulmalta kiinni osuustoimintatutkimuksessa, jota tehdään eri tieteenaloilla. Suomessa on varsin vahvoja osuustoimintayrityksiä, ja 2000-luvun mittaan elinkeinoelämää ja tiedeyhteisöä ovat alkaneet kiinnostaa yhä enemmän osuustoiminnan menestystekijät ja niiden johtaminen. Selitysvoimainen tutkimus antaa lisäva-

laistusta suomalaisen elinkeinoelämän kehityksestä kiinnostuneille.

Komulainen on muun muassa professori Markku Kuusman tutkimusryhmissä koulutunut kokenut historioitsija. Hän oli mukana tekemässä esimerkiksi Helsingin Osuuskauppa Elannon historiaa. Tämä näkyy tutkimustyön sitkeytenä, päätelmien varmuutena ja tekstin osuvuutena, mikä tuli ilmi myös väitöstilaisuudessa.

Sami Karhu
FL, toimitusjohtaja,
Osuustoimintakeskus
Pellervo ry

Muistojen Kallio

Jokke Toivonen et al. (työryhmä): Meidän Kallio – Ei päivää ilman Elantoa. Into kustannus, Helsinki 2019. 303 s. ISBN 978-952-351-070-8

Esko Hytönen (kirjoittaja) ja Laura Salama (kuvittaja): Hesarin kulmilla 50-luvun Kalliossa. Reuna, Myllykoski 2018. 101 s. ISBN 978-952-7221-39-6

Virittäytymisen kalliolaiseksi voi aloittaa lukemalla kaksi runsaasti kuvitettua, muistojen täyttämää kirjaa alueen ihmisistä, paikoista ja tapahtumista 1940-luvun lopusta aina 2000-luvulle saakka.

Ensimmäinen kirja, Meidän Kallio, on koottu noin sadan Kalliossa asuneen henkilön muistoista. Tarinankertoajat ovat asuneet enim-

mäksään linjojen alkupäässä Elannon taloissa, mutta kertomukset kattavat Kallion kaupunginosan laajemminkin linjoilta aina Helsinginkadun toiselle puolelle. Etelässä rajana on Hagis ja idässä Sompasaari.

Kirja on varustettu kartoilla, joihin on merkitty keskeiset kohteet. Luettelot Meidän mestoja ja Slangisanat

auttavat niitäkin lukijoita, joille Kallio on ennestään tuntematon. Lähdekirjallisuuskinn on listattu. Kirjan tarinat ja kertoajat on ryhmitelty viiteen lukuun, joista "Lapsuus" ja "Nuoruus" ovat laajimmat.

Kallion sydämessä Neljännen ja Viidennen linjan kulmilla Elannon omistamissa vuokrataloissa vilisti 1950–1970-luvuilla vil-

li joukko lapsia ja nuoria. Ainutlaatuisen muistojen kirjaan on koottu noin 200 tarinaa, jotka kuvaavat elämää Kalliossa lasten ja nuorten silmin. Mukana on myös Tuula Malmströmin kokoama katsaus Elannon talojen historiasta osana yrityksen monipuolista sosiaalista toimintaa.

Kirjassa ovat pääosassa suurten ikäluokkien lapset, joita Kalliossa riitti asuntopulan vuosina. Nämä Kirsit, Tuulat, Liisat, Markut, Tapanit ja Ollit kävivät lähikortteleiden saunoissa ja kivijalkapuodeissa, tsiigasivat leffoja ja flaidasivat toisten talojen lasten kanssa sekä keksivät hurjia, joskus vaarallisiaakin leikkejä ”Rauskilla” – vuoden 1944 pommitusten tuhoamalla rauniotontilla. Lapsetuuden historiaan muistelmattavat paljon aineksia. On muistoja lastentarha-ajoilta, koulusta, pihojen leikeistä, lasten keskinäisistä suhteista, kivikaupungin tarjoamisesta jännittävistä paikoista, kesäsiirtolaelämästä ja harrastuksista. Elannon Iskun urheiluseura tarjosi monille mahdollisuuden liikuntaharrastukseen. Kallion lukuisat leffateatterit houkuttelivat säästämään vähäiset taskurahat elokuviin.

Työväenluokkainen, rosoinen Kallio antoi eväät yhteisöllisyydelle. Sitä vauhditti se, että monien lasten vanhemmat olivat tuttuja myös työpaikan kautta. Naapuripuu toimi. Äidit saattoivat huoletta jättää lapset naapurisiin kaupunkireissun ajaksi. Hoitopaikkakin löytyi usein samasta talosta, jos lapsi ei

ollut päässyt lastentarhaan. Tiukka mutta lapsirakas talkkari piti pihalla leikkivät lapsilaumat kurissa.

Valvova silmä ei ehtinyt joka paikkaan. Kellarit, vintit, pesutuvat ja autokorjaamon takapihat koluttiin, ja aina löytyi seikkailuja. Katolla kiipeilyt, ritsalla ampumiset, kivisodat ja pommin valmistus Rauskilla ovat aika hurjaa luettavaa. Taisivat Pengerkadun poliisiaseman skoudetkin joskus etsiä vaaranaiheuttajia.

Nuoruus Kalliossa merkitsevä nousevan nuorisokulttuurin omaksumista täydellä teholla. Elvis, tupakanpolto ja pimeät pullo alkavat vilahdella muistelmassa. Tytöt kuvailivat leveähelmisiä hameita. Poikien farkut vaihtuivat iltamenoihin, spriikkiin ja spititareihin. Joku pojista innostui soittamaan bändissä, ja biljardia he menivät pelaamaan salaa ulkoseinän paloportaita pitkin. Tyttöjen kujeet olivat vaarattomampia: lastenlippulla leffaan, vaikka oltiin jo teini-iässä.

Jotkut nuoret saivat työpaikan tutusta ympäristöstä Elannon autokorjaamolta tai somistamosta. Työntekoa harjoiteltiin myös platsarina eli paikannäyttäjänä elokuvateatterissa. Jopa nuoret 10–13-vuotiaat tytöt onnistuivat pääsemään vähäksi aikaa tuuraamaan karkinmyyjää leffateatterin kioskiin. Työelämä tuli tutuksi aikaisin. Merimieselämä houkutteli osaa pojista. Koko ajatus kirjan koostamisesta syntyi parin entisen kallioliolaisen meripojan tapaamisesta, muistelee

kirjatyöryhmän puheenjohtaja Arne Huhtanen.

Vauhdikkaat ja ajankuvaa heijastavat tarinat ovat mukaansatempaavaa luettavaa. Kirjatyöryhmä on onnistunut löytämään hyvän joukon kertojia. Kirjan kirjoittaminen on ollut varmasti mukavaa. Ovathan pihojen kaverit tavanneet jälleen toisensa, muistelleet menneitä, kaivaneet valokuva-albumeitaan ja antaneet tarinoiden kulkea.

Olen itse asunut muutamman vuoden Neljännellä linjalla 1970-luvun alussa. Kirja vilisee tuttuja kohteita, vaikka kirjassa kuvatut kivijalkakaupat olivat jo osaksi hävinneet tai muuttuneet toisiksi. Neljännen ja Kolmannen linjan yleiset saunat olivat vielä silloin käytössä, Karhupuis-ton ja lähiravintoloiden elämä oli ”vilkastaa”, ja kallioliolaisuus elämänmuotona vielä entisellään. Elannon talot olivat tiedossani. Lukemista olisi helpottanut, jos kirjaan olisi muiden hienojen kuvien ohheen liitetty keskeisten talojen pohjapiirroksia, joista olisi voinut seurata seikkailuja ylä-, ala- ja takapihoilla sekä kujilla. Hienoa, että Kallion tarinat kaupunginosan keskiluokkaistumista ja hipsterikautta edeltävältä ajalta on koottu yhteen.

Hesarin kulmilla -teoksessa lukijaa johdattaa kallioliolaisuuteen jo edesmennyt Esko Hytönen. Kirjaa voi luonnehtia kanta-asukkaaksi kotikulmien kuvaukseksi runon voimalla. Esko kertoi tarinoita Kallion paikoista ja elämänmenosta perheelleen ja tuttavilleen ja kiteytti tunnelmat ru-

noiksi. Tässäkin kirjassa painopiste on 1950-luvun lapsuus- ja nuoruusvuosissa. Kirjan toimittanut Juhani Styrman on avannut runoihin liittyneitä tarinoita kirjoittamalla kunkin paikan tai tapahtuman historiasta pienen kuvauksen. Laura Salaman herkällä kädellä ja kynällä piirtämät kuvat ovat hieno osa kokonaisuutta.

Kirjassa liikutaan Torkkelinmäen, Helsinginkadun ja Vaasankadun kulmilla. Myös tässä kirjassa on kartta, johon runojen ja piirrosten paikat on merkitty. Kirjaa voi mukavasti käyttää oppaana kaupunkiretkellä. Se on kooltaankin sopiva kaupunkireppuun tai olkalaukkuun. Ehkäpä joku päivä teen perheeni kanssa muisteluretken Kal-

lioon, jossa kolme perheenjäsentä on asunut joitakin aikoja. Ehkä luen Eskon runon ääneen. Kirjaston portailla.

Pirjo Kaihovaara
VTL, Helsinki

Ammattiyhdistysjohtajan elämänura näkökulmana Suomen historiaan

Markku Liljeström: Metallin mies – Valdemar Liljeströmin elämä 1902–1960. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2019. 500 s. ISBN 978-952-5976-77-9

Fredrik Viktor ja Agata Liljeström asuivat Pietarissa, kuten monet muutkin suomalaiset. He havahtuivat talvi-iltana 1902 ulkoa kuuluneeseen itkuun ja löysivät asuntonsa portailta vauvan. Pienokainen pelastui henkiin, ja lapseton pariskunta otti hänet kasvattipojaksi. Niemeksi valittiin Valdemar.

Markku Liljeström on kirjoittanut kirjan löytölapsen elämänvaiheista. Kun Metallityöväen liiton puheenjohtaja Valdemar Liljeström kuoli sydänkohtaukseen hotellihuoneessaan Genevessä marraskuussa 1960, Markku oli alle kymmenvuotias. Itse-

kin ammattiyhdistysuran tehtyään poika tutustuu isäänsä historiantutkimuksen keinoin, mutta kirja ei ole yksityiselämän historiaa. Siitä jääneiden aineistojälkien vähäisyys on asettanut rajat, mutta kyse on myös tietoisesta valinnasta. Kirja on tutkimus Valdemar Liljeströmin yhteiskunnallisesta toiminnasta.

Tutkija ei jäljitä vain päähenkilön toimia, vaan suhteuttaa ne toisten toimintaan – työnantajien, kommunistien, Kekkonen, sosiaalidemokraattien puolue- ja ayriidan eri osapuolten. Tutkijanote näkyy monipuolisen

lähdeaineiston käytössä sekä aiemman tutkimuskirjallisuuden kriittisessä kommentoinnissa. Ammattiyhdistysjohtajan elämänuran kuvassa risteävät monet suomalaisen yhteiskunnan muutokset ja jännitteet.

Leskeksi jäätyään Agata muutti kasvattipoikansa kanssa Pietarista Haminnaan. 16-vuotiaana keväällä 1918 Kotkan poika-ammattikoulun oppilas liittyi punakaartiin. Vapauduttuaan Utin vankileiriltä Valdemar hakeutui Kotkan kautta Helsinkiin. Hän työskenteli putkiliikkeissä ja puhelinlaitoksella sekä ystävystyi toisen puhelinmonttööriin Emil Skogin kanssa. Helsingin työväenjärjestöjä hallitsi 1920-luvulla kommunistien johtama vasemmistosuunta, ja siihen myös Liljeström liittyi. Kokemuksia kertyi Etsivästä Keskuspoliisista ja oikeuslaitoksesta, mukaan lukien vankeustuomio sotilaskarkuruudesta.

Työväen näyttämötoiminta innosti ja opetti. EF-TA-neuvotteluissa Genevessä vuonna 1960 ruotsalainen diplomaatti Ingemar Hägglöf hurmaantui Suomen valtuuskunnan ammattiyhdistyседustajan ”sointuvalalla suomella” pitämästä puheesta: ”Liljeström oli kuin Kalevalasta noussut hahmo.”

Myös ammattiyhdistystoimintaan Liljeström perehtyi 1920-luvulla. Sosialidemokraattien irtauduttua Suomen Ammattijärjestöstä tämä kiellettiin vuonna 1930 muiden kommunistijohtojen järjestöjen tavoin. Liljeström kuului niihin vasemmistosuunnan ammattiyhdistysaktiiveihin, joilta siirtyminen uusiin, sosialidemokraattien perustamiin järjestöihin kävi suhteellisen nopeasti.

Toimitsijanura Metalliliitossa alkoi vuonna 1936. Jo sitä ennen Liljeström oli organisoimassa työpaikkojen sosialidemokraattista ryhmätoimintaa. Se kasvoi tärkeäksi sotavuosien mielialanvalvonnassa sekä sodanjälkeisessä taistelussa Metalliliiton ja SAK:n hallinnasta. Metalliliiton puheenjohtajaksi Liljeström valittiin vuonna 1947. Liitto oli pysynyt täpärästi sosialidemokraattien johdossa, mutta kamppailu vahvaa kommunistista vähemmistöä vastaan jatkui.

Valtaosa Markku Liljeströmin kirjasta käsittelee kolmentoista vuoden aikaa, jona ”Vallu” johti Metalliliittoa. Siihen sisältyi kuutisen vuotta kansanedustajana sekä kolme lyhyttä ministerikautta, ensin 1940-luvun lopulla Fagerholmin hallituksessa ja sitten yhtenä sosialidemokraattiseen oppositioon kuuluneista ”ottopoikaministreistä” Sukselaisen ja Kuuskosken hallituksissa vuosina 1957–1958.

Henkilöhistoriallinen kirja täydentää aiemman tutkimuksen luomaa kuvaa siitä, miten kylmän sodan asetelmat kietoutuivat sosialidemokraattien ja kommunistien kamppailuihin ja niiden rahoitukseen. Yhdysvallat autoineen ja näköradioineen teki vuonna 1950 vaikutuksen sieltä antikommunistista tukea hankkineeseen työväenjohtajaan. Esiin tulevat myös sosialidemokraattien keskuudessa avautuneiden jakojen laajemmat kansalliset ja kansainväliset ulottuvuudet. Kirja tukee arviota siitä, että Liljeströmin kuolema heikensi sosialidemokratian hajaannusta jarruttaneita voimia.

Kiintoisia ovat kuvaukset siitä, miten metalliteollisuuden ammattiyhdistysjohtaja vaikutti sotakorvaustuotannon sekä teollisuuspolitiikan ja ulkomaankaupan organisaatioissa. Idänkauppa oli

tärkeä metalliteollisuuden työllisyydelle, mutta Metalliliiton puheenjohtaja kanto huolta myös siitä, miten suojata kotimarkkinateollisuutta kytkeydyttäessä Länsi-Euroopan taloudelliseen integraatioon. Kaiken aikaa haasteena oli sovittaa työmarkkinoiden ristiriitaiset edut kansalliseen talouspolitiikkaan. Tämä näkyi erityisesti metalliteollisuuden lakossa vuonna 1950 sekä yleislakossa vuonna 1956.

Metallin Vallusta jäi tarinoita elämään. Hänen sukupolvensa suomalaisvaikuttajilla oli keskenäänkin monenlaista muisteltavaa. On epävarmaa, sattuivatko Liljeström ja Kekkonen tai Liljeström ja 1950-luvun työnantajaohjaja Justus Ripatti todella ampumaetäisyydelle toisistaan keväällä 1918. Heidän tällaiset keskinäiset muisteluksensa olivat kuitenkin osoitus siitä, miten sisällissodasta alettiin rakentaa yhteistä kansallista kertomusta.

Pauli Kettunen
professori,
Helsingin yliopisto

Vahvinta on yhteistyö

Paperiliitto

Suomalaisen rakentamisen
ja
RAKENTAJIEN EDUNVALVOJA
jo yli 90 vuoden ajan

Rakennusperinteitä arvostaen

Rakennusliitto

1960-luvun liikkeiden jäljillä

Anton Monti ja Pontus Purokuru:
1968. Vallankumouksen vuosi. Kustantamo S&S, Helsinki 2018. 246 s.
ISBN 978-951-52-4620-2

Nykyään on muodikasta väittää historiantutkimuksen unohtaneen jotain ja kirjoittaa kirja, jonka esitetään nostavan unohdetut asiat päivänvaloon. Tästä on Anton Montin ja Pontus Purokurun mukaan kyse myös heidän teoksessaan. Väite ei kuitenkaan pidä paikkaansa, mutta on ymmärrettävä, koska kirjoittajat ovat sivuuttaneet lähes kaiken 2000-luvun puolivälin jälkeen tehdyn 1960-lukua koskevan tutkimuksen. Perehtymällä paremmin aiempaan tutkimukseen tekijät olisivat huomanneet, ettei heidän uutena pitämässään näkemyksessä ole kovin paljon sellaista, mitä tutkimuksissa ei olisi todettu jo aiemmin.

Aiemman tutkimuksen ohittaminen koskee paitsi historiantutkimusta myös esimerkiksi sosiologiaa, jonka piirissä 1960-lukua on niin ikään tutkittu. Kirjoittajat kertovat hyödyntävänsä liikkeiden toimintaa koskevan tiedon osalta omia kokemuksiaan aktivisteina. Olisi ollut suotavaa, että he olisivat huomioineet myös yhteiskunnallisia liikkeitä koskevan teoreettisen tutkimuksen.

Merkittävä ongelma teok-

sessä on, etteivät tekijät ole kohdistaneet aineistoonsa lähdekritiikkiä. Sen sijaan he ovat esittäneet esimerkiksi muistelijoiden kertomukset faktoina. Kirja käsittelee menneisyyttä, ja siinä on käytetty lähteinä esimerkiksi aikalaiskirjallisuutta, muistelmia ja haastatteluja, minkä vuoksi se muistuttaa historiantutkimusta ja saattaa erehdyttää lukijan pitämään sitä sellaisena.

Koska kirjoittajat käyttävät muisteluaineistoja, heidän olisi pitänyt perehtyä paitsi historian- myös muistitietotutkimuksen menetelmiin. Myös muistelun pohjalta rakennettuja historiakuvia käsittelevää tutkimusta olisi voinut hyödyntää, kuten väitöskirjaani, jossa on analysoitu radikaalien 1960-lukua koskevaa muistelua.

Kirjan parasta antia ovat pitkäähköt sitaatit aikalaisten haastatteluista. Harmillista on, että haastattelut ovat jääneet analysoimatta. Muisteluaineistojen kohdalla olisi huomioitava esimerkiksi kerronnan ajankohdan vaikutus siihen, mitä muistellaan ja miten. Muisteluja tulisi myös verrata sekä toisiinsa että tutkimuksiin, samoin kuin tutkijoi-

den tulkintoja toisiinsa. Nyt vertailu on jäänyt sangen niukaksi.

Teos on kiinnostava, kun sitä tarkastelee aktivistien pyrkimyksenä kirjoittaa nykyisten liikkeiden esihistoria etsimällä sille juuria, koska siitä teoksessa on nähdäkseen pohjimmiltaan kyse. Väitteitä 1960-luvun uusvasemmistolaisuuden ja liikehännän jatkuvuudesta esitetään runsaasti, mutta ne jäävät löyhiksi. Tällainen on esimerkiksi näkemys siitä, että ”liikkeiden jatkuvuus oli maanalainen virta, joka nousi uudestaan pintaan vasta 1980-luvulla vihreiden ja anarkistien kautta ja kymmenen vuotta siitä eteenpäin vasemmistoliiton kautta”.

Kirjoittajat esittävät itsevarmasti, ettei radikaaliliikkeessä toiminut Erkki Tuomioja ymmärrä muistelmissaan asioita oikein, koska hän näkee radikalismien ja aktivismin välillä katkoksen. Kun tekijöiden näkemys jatkuvuudesta näyttää kuitenkin perustuvan lähinnä mystiseen ”maanalaiseen virtaan” ja heidän omiin käsityksiinsä, se ei juuri vakuuta.

Vaikka teoksessa on puutteita ja sen luoma kuva 1960-luvusta sangen yksipuolinen, kirjoittajille täytyy antaa tunnustusta siitä, että teos on kieleltään erinomainen ja sujuva. Sellaisena se toivottavasti innostaa lukijansa perehtymään laajemmin tuohon merkittävään vuosikymmeneen.

Katja-Maria Miettunen
FT, tutkija,
Tampereen yliopisto

Muistikuvia merkillisestä Maunosta

Seppo Lindblom ja Pekka Korpinen (toim.): *Merkillinen Mauno*.
Otava, Helsinki 2019. 329 s.
ISBN 978-951-133-342-5

Toukokuussa 2017 edesmenneen Mauno Koiviston ystävä ja pitkäaikaiset työtoverit Seppo Lindblom ja Pekka Korpinen ovat koonneet neljäntoista kirjoittajalta muistikuvia ”merkillisestä Maunosta”. Suurin osa kirjoittajista on kuulunut Koiviston lähipiiriin. He tarkastelevat kukin omasta näkökulmastaan Koivistoa persoonana, poliittisena ajattelijana, yhteiskuntatieteilijänä ja valtiollisena johtajana. Kirjoitusten kautta muotoutuu monipuolinen, suureksi osaksi kuitenkin jo tutun tuntuinen kuva Mauno Koivistosta.

Lindblom ja Korpinen ovat tavoitelleet kirjansa otsikolla mielikuvaa Koivistosta poikkeuksellisena ihmisenä ja poliittisena johtajana, joka ei miltään kantilta katsottuna ollut tyyppillinen eikä tavanomainen. Otsikko on perusteltu ja osuva. Koivisto oli työläiskodista, mutta työväenaatteen sijaan kodin henki oli kristillinen. Mauno ei ollut nuorisoliittolainen eikä poliittisesti mitenkään tiedostava. Piispa Eero Huovinen kertoo, että jatkosodassa Koivisto kantoi repussaan

Raamattua ja luotti vaikeimmissa paikoissa varjelukseen. Sosialidemokraatti hänestä tuli vasta sodasta paluun jälkeen. Mikko Majanderin mukaan Koiviston suonissa virtasi asevelihenki, mutta ei hän varsinaisesti asevelisocialistiksikaan tunnustautunut.

Sodasta tuli Koivistolle avainkokemus, johon hän usein palasi, mutta vielä tärkeämmäksi tulevan poliittisen uran kannalta muodostui työ Turun satamakonttorissa 1940-luvun lopulla. Koivisto oli siellä yksi SDP:n kentätason etäispäätteistä, jonka tehtävänä oli kommunistien valtopyrkimysten torjuminen ay-liikkeessä. Turun satamasta Koivisto löysi myös kipinän opintielle. Keskikoulu, ylioppilastutkinto ja yliopiston loppututkinto eivät vielä riittäneet: lokakuussa 1956 Koivisto puolusti Turun sataman sosiaalisia suhteita käsittelevää sosiologian väitöskirjaansa. Eikä se ollutkaan mikä tahansa väitöskirja. Tapio Bergholm ja Paavo Löppönen osoittavat, että Koiviston opinnäyte edusti tieteenalansa uusinta uutta, modernia työelämän sosiologiaa.

Koko poliittisen elämänsä ajan Koivisto vältteli kaikenlaisia fraktioita. Hän ei pyrkinyt koskaan mihinkään virkaan tai tehtävään, ja tasavallan presidentin virka taisi olla ainoa, jota hän tavoitteli tosissaan. Hän ei halunnut kansanedustajaksi eikä edes SDP:n johtotehtäviin. Mauno Koiviston poliittinen ura on osoitus siitä, että Suomesa saattoi nousta valtion korkeimpaan virkaan ilman tavanomaista poliitikkotaustaa. Se kuitenkin onnistuu vain poikkeusyksilöltä. Ovet tuntuivat avautuvan merkilliselle Maunolle kuin itsestään. Presidenttinä Koivisto vierasti hännystelijöitä, eikä hän, toisin kuin edeltäjänsä, luonut ympärilleen hovia eikä ottanut jäljyynsä perässähiittäjiä. Hänelle riittivät muutamat läheiset ystävät, joista tärkeimpiä oli kirjan toinen toimittaja Seppo Lindblom.

Unto Hämmäläisen mukaan Koiviston mediasuhteet olivat aika ajoin säröiset, mutta toisaalta hän jos kuka hallitsi mediapelin. Koiviston poikkeuksellinen karisma, josta Heikki Koski kirjoittaa, tuli laajan yleisön tietoisuuteen erityisesti ensimmäisen pääministerikauden tv-esiintymisten kautta. Koiviston valtaisa kansansuosioita ja niin sanottua Manu-ilmiötä kasvatti erityisesti hänen jo legendaariseen maineeseen noussut Urho Kekkosen haastonsa keväällä 1981. Kun Kekkonen halusi kaataa Koiviston hallituksen, Koivis-

to puolustautui sinnikkäästi perustuslain kirjaimella, jonka mukaan hallituksen tulee nauttia ensisijaisesti eduskunnan luottamusta.

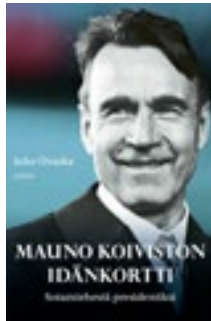
Koivisto tuli tunnetuksi fundeeraajana, jonka ajatuksenjuoksua oli joskus vaikea seurata. Hän vaikutti varovaiselta ja hitaaltakin, mutta kun toiminnan aika tuli, hän ei viivytellyt. Jaakko Kalela, Juhani Kaskeala ja Paavo Lipponen todistavat, että Koivis-

to teki niin ulko-, puolustus- kuin Eurooppa-politiikassakin erittäin rohkeita ratkaisuja. Niistä mainittakoon erityisesti Pariisin rauhansopimuksen aserajoitusten yksipuolinen irtisanominen, ns. Operaatio Pax lokakuussa 1990 ja Euroopan yhteisön jäsenyyden hakeminen maaliskuussa 1992. Presidentti Tarja Halonen muistaa Koiviston esikuvanaan, joka palautti parlamentaarisen demokratian

ylimpien valtioiden valtasuhteisiin ja vapautti ne viinoutumista, joita Kekkonen pitkällä valtakaudella oli syntynyt. Tämä lieneekin Mauno Koiviston suurin valtiomiesteko.

Seppo Hentilä
professori emeritus,
Helsingin yliopisto

Kaksi kirjaa Mauno Koivistosta

Risto Hauvonen: *Taistelu Koivistosta*. Mauno Koiviston presidenttikausi lähihistorian puntarissa. Sigillum, Turku 2017. 350 s. ISBN 978-952-7220-04-7

Juho Ovaska: *Mauno Koiviston idänkortti*. Sotamiehestä presidentiksi. Otava, Helsinki 2017. 335 s. ISBN 978-951-1-31559-9

Risto Hauvosen teos on pettymys. Hän ilmoittaa tutkivansa Koiviston muuttuvaa historiakuva. Sen sijaan, että hän tutkisi sitä, hän referoi hyvin sekalaista kirjallista aineistoa, jossa on käsitelty Suomen sisä- ja ulkopolitiikan vaiheita vuodesta 1981 vuoteen 1994. Myös kirjan otsikko on harhaanjohtava, koska teoksessa käsitellään runsaasti esimerkiksi Ahti Karjalaisen, Johannes Virolaisen ja Paavo Väyrysen vaiheita.

Tekijä lainaa yhtä laajasti tutkijoita, hutkijoita, muistelijoita ja lähdejulkaisun tapaisia teoksia tekeviä harrasteli-

joita. Kirja on sikäli ongelmallinen, että siinä referoidaan valikoiden aiempia tulkintoja eikä kiinnitetä huomiota tulkinnoissa aikaa myöten tahtuneeseen muutokseen. Tekijä luo näin mieleistään historiakuva Koivistosta.

Heikoimmillaan kirja toistaa Koiviston omia sanontoja ja lausuntoja sellaisenaan. Kirjan vahvuuksia ei ole aiheesta kirjoittaneiden ammattitaidon, taustojen, motiivien, aineistojen ja tulkintojen kriittinen tarkastelu. Mielestäni ei ole merkittävä tieteellinen oivallus todeta, että Juhani Suomi tarkastelee Koivistoa yksi-

puolisesti. Tulkinta Mauno Koiviston historiakuva muutoksesta on tämänkin kirjan jälkeen kovin utuinen.

Juho Ovaska on tehnyt mielenkiintoisen kirjan valmisteilla olevan väitöskirjansa aihepiiristä. Tutkimuksessa on otsikon mukaisesti kaksi juonetta: Mauno Koiviston ja Neuvostoliiton suhteiden laatu ja laajuus sekä Koiviston tie presidentiksi. Ensimmäisestä teemasta Ovaska tekee tuoreita tulkintoja, jotka perustuvat Mauno Koiviston luovuttamaan arkistoaineistoon. Senhän on avautunut tutkimukselle tällä vuosikymmenellä.

Toinen teema on ohuempi, ja sen käsittelyssä Ovaskan ote on ohuempi.

Tekijä on löytänyt aineistoja, joita aiempi Koivisto-tutkimus on käsitellyt tietääkseeni hyvin niukasti. Suomi-Neuvostoliitto-Seuran yhteiskuntatieteen jaoston puheenjohtajana toimineen Ensio Hiitosen muistiinpanot hänen keskusteluistaan Mauno Koiviston kanssa avaavat uuden näkökulman Koiviston ajatteluun 1950-luvun lopulla. Ovaska tarjoaa vain välähdyksen näistä keskusteluista. Niihin ja Koiviston asemaan Hiitosen laajassa suhdeverkostossa olisi pitänyt paneutua syvällisemmin.

Juho Ovaska on käynyt perusteellisesti läpi Mauno Koiviston kalenterit. Kalenterimerkinnät tukevat hänen tulkintaansa siitä, että Koivistolla oli monipuoliset suhteet Neuvostoliiton lähetystön virkailijoihin jo 1960- ja 1970-luvuilla. Ovaska siis kiistää Koiviston vuoden 1982 presidentinvaalikamppailun aikana tekemän heiton, jonka mukaan hänen suhteensa Neuvostoliittoon eivät olleet kaksiset. Kokoava taulukko näiden tapaamisten tiheydestä olisi vakuuttanut lukijaa vielä enemmän.

Venäjän kielen taito on tuonut uutta kirjallisuutta ja lehtiä tulkintojen tueksi. Ovaska löytää Koiviston tervehdyksiä ja avauksia neuvostoliittolaisista lehdistä. Hän tulkitsee, että Neuvostoliitossa lehdet olivat Koivistoa käsi-

Pääministeri Koiviston myönteinen ja Ovaskan mukaan runsas esilläolo neuvostolehdistössä ennen vuosia 1979–1981 kertovat Ovaskan mielestä siitä, että Neuvostoliitto ja NKP suhtautuivat itse asiassa myönteisesti SDP:n presidenttiehdokkaaseen.

tellessään tiukasti puolue- ja valtiojohdon talutusnuorassa. Pääministeri Koiviston myönteinen ja Ovaskan mukaan runsas esilläolo neuvostolehdistössä ennen vuosia 1979–1981 kertovat Ovaskan mielestä siitä, että Neuvostoliitto ja NKP suhtautuivat itse asiassa myönteisesti SDP:n presidenttiehdokkaaseen. Tämä tulkinta on rohkea.

Olenainen puute Koiviston idänsuhteiden kuvauksessa on se, ettei niissä tuoda esiin pääministeri Koiviston osuutta VR:n sähköveturien tilaamiseen Neuvostoliitosta vuonna 1970. Vaikka lopullinen ratkaisu syntyi Koiviston pääministerikauden jälkeen, oli Koivistolla olennainen vaikutus siihen, että kalliimpi kotimainen vaihtoehto ei toteutunut. Esko Reolan muistelmat kuvaavat Valtion Rautateiden näkökulmasta tätä episodista.

Tekijä keskittyy Koiviston idänsuhteisiin, mutta koettaa samalla luoda yleiskatsauksen Koiviston nousuun sotamiehestä presidentiksi. Tähän jälkimmäiseen teemaan paneutuminen ei paranna kirjan tutkimuksellista antia eikä luettavuutta. Ovaska lankeaa useiden poliittisen historian tutkijoiden helmasyntiin, kun hän yrittää kytkeä melkein kaikki tapahtumat ja tapaamiset Neuvostoliiton suhteisiin. Tällöin jäävät katveeseen esimerkiksi Koiviston ja Väinö Leskisen mahdollinen yhteistyö ammattiyhdistysliikkeen eheyttämisessä 1960-luvulla.

Kirja on pikaisesti tehty, mikä näkyy tekstissä runsaina edestakaisina aikahyppäyksinä. Tämä tekee kirjan päätelmien seuraamisen ajoittain vaikeaksi ja tuo turhaa toistoa esitykseen. Teksti onkin pai-koitellen enemmän vauhdikkaan luentopuheen kuin tieteellisen asiatekstin kaltaista.

Ovaskan tutkimuksen ansio on kyseenalaistaa aieman tutkimuksen ja jopa Koiviston itsensä esittämät tulkin- nat presidenttiehdokas Koiviston huonoista idän suhteista. Kirjaa lukiessa saattaa kuitenkin herätä epäily siitä, onko Ovaska mennyt nuoruuden innolla liian pitkälle väittäessään, että Koivisto oli Neuvostoliitolle mieluinen presidenttiehdokas.

Tapio Bergholm
dosentti,
Itä-Suomen yliopisto

Kuri maassa olla pitää

Kalevi Hölttä: *Kuri. Millainen kurinpitovalta työnantajalla on työntekijöihin?* Into, Helsinki 2018. 126 s.
ISBN 978-952-264-888-4

Ammattiyhdistysjuristina ja Puu- ja erityisalojen liiton johdotehtävissä toiminut oikeustieteen tohtori Kalevi Hölttä käsittelee kirjassaan *Kuri* työnantajan kurinpitovaltaa suhteessa työntekijöihin. Hänen tarkoituksenaan on selvittää ”yksilön, erityisesti työntekijän, oikeudellista asemaa kuriin ja järjestykseen alistettuna”. Kirjan näkökulma kohdistuu työlakien säännöksiin, joilla on yhtymäkohtia työpaikkojen kurinpittoon. Teos paneutuu työnantajan lainopillisiin valtaoikeuksiin ja erityisesti niiden sekä yleisten perusoikeuksien ristiriitatilanteisiin.

Hölttä nimeää kirjoittamisen motiiviksi erään oikeudenkäynnin, jossa suurehko monikansallinen yritys pyrki kaventamaan työntekijänsä perusoikeuksiin kuuluvaa mielipiteenvapautta. Kyseisessä tapauksessa työnantaja haastoi nuoren työntekijän käräjille tämän arvosteltua julkisesti sosiaalisessa mediassa työnantajan menettelytapoja. Työnantajan korvauskanne perustui työsopimuksella säädettyyn uskollisuusvelvoitteeseen. Työnantaja

hävisi jutun, koska se ei kyennyt näyttämään todeksi, että olisi kärsinyt tappiota yrityksen maineen mustaamisesta. Näytön puutteeseen ratkennut tapaus ei tarjonnut vastusta Höltän kirjan esittämään ydinkysymykseen sananvapauden ja uskollisuusvelvollisuuden välisestä ristiriidasta. Se ei osoittanut, mikä on työnantajan määräämisvalan laajuus suhteessa yksilön peruuttamattomiin oikeuksiin ja vapauksiin. Keskeisenä ongelmana on työntekijän uskollisuusvelvoite, jonka mukaan hänen ”on vältettävä kaikkea, mikä on ristiriidassa hänen asemassaan olvalta työntekijältä kohtuuden mukaan vaadittavan menettelyn kanssa”. Velvoite tuottaa ristiriitoja työntekijän toimintaan työ- ja vapaa-aikana, ja sen perusteella työnantajat voivat pyrkiä rajoittamaan työntekijöiden sananvapautta. Sosiaalisen median käytön yleisyyden takia tämän kaltaiset tapaukset eivät varmaan tule ainakaan väheneämään tulevaisuudessa.

Työoikeudellinen kehitys on ollut Suomessa myönteistä, ja Höltän tulkinnan

mukaan oikeusjärjestys työoikeudessa on tyydyttävä. Viime vuosien muutostrendi on kuitenkin työntekijöiden oikeuksien näkökulmasta negatiivinen ja johtanut useisiin heikennyksiin, joista tuoreena esimerkkinä on työaikaa pidentänyt ja palkkoja alentanut kilpailukyky sopimus vuodelta 2016. Työsopimuslain kehitys on ollut 1970-luvulta lähtien työntekijän oikeudellista asemaa heikentävää. Höltän mukaan muutokset eivät ole olleet kurinpidollisia, vaan lakia on muutettu tulkinnanvaraisemmaksi. Tulkinnanvaraisuus puolestaan jättää työnantajan suosiville työtuomioistuimille enemmän valtaa. Höltän mukaan työtuomioistuimet ylipäättään ovat tarpeeton lisä Suomen oikeusjärjestelmässä. Niiden tehtävät olisi syytä siirtää käräjäoikeuksille, mikä takaisi myös valitusoikeuden korkeampaan asteeseen.

Höltän kirja tarjoaa mielenkiintoisen katsauksen työnantajan ja työntekijän välisiin suhteisiin. Se tarjoaa tiiviissä paketissa työelämän kurinpitoon liittyvät hyvät ja huonot puolet. Kirjan päätelmissä on lakien parannusehdotuksia, joita kirjoittaja esittelee pamflettimaiseen tapaan. Teos kuuluu eittämättä jokaisen ammattiosastoaktiivin käsikirjastoon.

Pete Pesonen
sihteeri, Työväen
muistitietotoimikunta;
tohtorikoulutettava,
Turun yliopisto

Onko orjatyövoiman
aika ohi?

Kyllä!

**Teollisuus
liitto**

Palvelua juuri kuten itse haluat

Me vakuutusyhtiö Turvassa
palvelemme sinua haluamallasi
tavalla: puhelimitse, paikan
päällä toimistossamme –
tai jopa kotonasi.

Ota yhteyttä ja olet Turvassa.

asiakaspalvelu@turva.fi
Palvelunumero 01019 5110
Korvauspalvelu 01019 5108
www.turva.fi

Keskinäinen Vakuutusyhtiö Turva
turva.fi • 01019 5110

 turva
Hymyile, olet Turvassa

Rapautuvan palkkatyön yhteiskunta

Anu Suoranta ja Sikke Leinikki (toim.): *Rapautuvan palkkatyön yhteiskunta. Mikä on työn ja toimeentulon tulevaisuus?* Vastapaino, Tampere 2018. 178 s. ISBN 978-951-768-629-7

Teoksessa *Rapautuvan palkkatyön yhteiskunta* viisitoista eri aloilla toimivaa tutkijaa pyrkii vastaamaan kirjan alaotsikon haastavaan kysymykseen yhdentoista artikkelin voimalla. Hanke on kunnianhimoinen, koska kirja on tavattoman pienikokoinen, tekstit lyhyitä, mutta aihetta lähestytään silti laajalla skaalalla.

Teoksen tavoitteet ja ongelmat eivät keskustele juurikaan keskenään. Paavo Järvensivun ja Tero Toivasen artikkelissa suunnitellaan ja muutetaan lähes koko Suomen tuotannollinen rakenne fossiilittoman talouden pohjalle, kun taas Pertti Honkanen käy läpi tiiviissä ja runsaasti tilastotietoa sisältävässä artikkelissaan olemassa olevan sosiaaliturvan muutoksia ja muotoja. Ville-Veikko Pulkka siteeraa Markus Jänttiä, jonka mielestä tulevaisuuden yhteiskuntapolitiikan keskeinen kysymys on, miten pääomaa ja sen omistajia saadaan verotetuiksi huomattavasti nykyistä enemmän. Pulkka arvioi,

ettei verotus kuitenkaan yksin riitä varmistamaan oikeudenmukaista tulonjakoa, ja hän haastaakin lyhentämään työaika. Kaikki artikkelit luettuaan lukija saattaa jäädä pohtimaan, miten esimerkiksi fossiilittomaan talouteen siirtyminen vaikuttaisi kirjassa esitelyihin muihin ongelmiin ja mahdollisiin ratkaisuehdotuksiin.

Pulkka arvioi, ettei verotus kuitenkaan yksin riitä varmistamaan oikeudenmukaista tulonjakoa, ja hän haastaakin lyhentämään työaika.

Itseäni kiinnosti eniten Anu-Hanna Anttilan artikkeli, jossa hän esittelee Metalliliiton tutkimusyksikön vuonna 2015 toteuttamaa pääluotatusmiehille kohdennettua

lomaketutkimusta, josta käyvät ilmi nykyaikaisen metalliteollisuuden monimutkaiset ja moninaiset palkkaussuhteet. Elintarvikealalla on vastustettu joustojen ja työpaikkasopimisen lisäämistä, koska on pelätty muun muassa työehtojen polkemista alihankinnan avulla. Elintarvikealan työntekijät ovat käyneet monta keskustelua muiden alojen työntekijöiden kanssa paikallisen sopimisen ongelmista. Jäinkin kaipaamaan (jo nyt laajalta) teokselta historiallisempaa analyysiä nykyisten työmuotojen lisääntymisestä. Missä määrin työväenliikkeen sitoutuminen kansallisen kilpailukyyn ideologiaan 1990-luvulla ja laman aiheuttama työttömyys samalla vuosikymmenellä ovat lisänneet työelämän epävarmuutta? Työlainsäädäntö ja työehtosopimukset ovat ne puitteet, joissa työtä tehdään ja jotka ovat syntyneet joko eduskunnassa tai liittojen neuvottelujen kompromisseina. Historiallinen tarkastelu saattaisi auttaa näkemään, millaiset sopimus- ja lainsäädäntömuutokset ovat synnyttäneet ongelmia. Mutta kokonaisuudessaan kyseessä on kiinnostava artikkelikoelma, johon kannattaa kyllä tutustua.

Päivi Uljas
FT, Helsinki

Hajanaisesti tulopolitiikan vuosista

Risto Korhonen: *Etelärannan mahtivuodet. Tulopolitiikan nousu ja tuho 2000-luvulla*. Into, Helsinki 2018. 216 s. ISBN 978-952-264-058-4

Tulopolitiikkaa on kiitetty ja kirottu vuonna 1968 solmitusta ensimmäisestä Liinamaan sopimuksesta lähtien. Reilun puolen vuosisadan aikana korporatistisesta työmarkkinarakenteesta on edetty vaiheeseen, jossa Etelärannan EK on kirjoittanut sääntönsä uusiksi. EK:n uuden ideologian mukaisesti ei keskitettyjä sopimuksia, tulopoliittisista sopimuksista puhumattakaan, enää tehdä. 1970-luvulla vuorineuvokset arvioivat palkankorotuksien jäävän pienemmiksi tulopoliittisten sopimusten ansiosta ja lainsäädäntöönkin pystyttiin vaikuttamaan hallitusten koostumuksesta riippumatta.

Yhdeksänkymmenluvun laman aikana Esko Ahon hallitus alkoi murtaa vakiintuneita rakenteita valtiovarainministeri liro Viinasen vahvalla tuella. Toistaiseksi voimassa olevien työsuhteiden rinnalle alkoi tulla pätkätöitä, itsensä työllistäjiä sekä erilaisia epämääräisiä työsuhteita lainsäädännön harmaalle alueelle. Työsuhteiden muutosten rinnalla EK alkoi vaatia liitto-kohtaisia neuvotteluita. Suomen Yrittäjät pisti paremmak-

si ja aloitti vaatimukset työ-lainsäädännön karsimisesta. Työehdoista pitäisi sopia työpaikoilla, ja työehtojen kuului joustaa työnantajan taloudellisen tilanteen mukaan. Jokainen luottamusmies tietää kuitenkin, että työpaikoilla sopiminen ilman työ-lainsäädännön turvaa on vaikeaa ellei mahdotonta.

Kansan Uutisten entinen työmarkkinatoimittaja Risto Korhonen on tarttunut aiheeseen. Kirjan otsikko lupaa kuitenkin enemmän kuin antaa. Työmarkkinatoimittajat ovat päässeet melko lähelle päättäjiä, ja tätä tietomäärää Korhonen käyttää kirjassaan. Lisäksi pohja-aineistona ovat 18 työmarkkinajohtajan haastattelut. Kirja ei sisällä uutta tietoa, ja sen sisältämät tiedot ovat aikanaan välittyneet median kautta. Kirja sisältää suoria sitaatteja ja haastateltavien osuuksia, mutta lukija on pulassa arvioidessaan, mikä on sitaattia, mikä haastateltavan kertomaa ja mikä kirjoittajan tekstiä.

Kirja on jaettu kuuteen pääluukuun. *Konsensuksen aika* niminen luku hyppää 2000-luvulta tulopolitiikan al-

kuakoihin ja työnantajien silloisista tulopoliittisista käsitteyksistä aina päätöksiin lopettaa tulopoliittiset sopimukset kokonaan. Käsitellyiksi tulevat myös Jorma Reinin ura ja Mikko Mäenpään valinta STTK:n puheenjohtajaksi. Työnantajajärjestöjen ja ay-liikkeen fuusioitumishistoriaa tarkastellaan ay-johdon näkökulmasta. Pohjoinen ulottuvuus-käsite ei tarkoita tässä Paavo Lipposen ajamaa EU-agendaa, vaan ay-porvareiden ja demareiden vaikeutta muodostaa yhteistä keskusjärjestöä.

Toinen pääluuku, *Tais-telujen vuosia*, käsittelee lääkärilakkoa ja metsäteollisuuden työmarkkina-kiistoja. Kolmas pääluuku on omistettu *Sari sairaanhoitajalle*. Lentoemännät ja solidaarinen palkkapolitiikka mainitaan. *Taantumien katveessa* -luku arvioi "Suomen rikkaimman" miehen, Antti Herlinin kautta EK:n johdossa, liittokierrosta vuonna 2009 sekä "liikaista peliä" Sähköliitossa. *Uusia tuulia* -luvussa tarkastellaan pääasiassa SAK:n vasemmistoryhmän uutta suuntaa mutta palataan myös SAK:n liittojen fuusiohankkeisiin.

Pääluuku *Muutosten edessä* käsittelee sata-komiteaa ja eläkeneuvotteluita. Raamiratkaisu saa luvussa tilaa, kuten myös Mikko Mäenpää, jota kuvataan tasapainotaituriksi. Kirjan yhteenvetoluvussa Korhonen arvioi lyhyesti työmarkkinapolitiikan tulevaisuutta. Teollisuusliitot toivo-

vat Ruotsin mallia, Metsäteollisuus ei. Lopuksi Korhonen tekee mielenkiintoisen huomion: työnantajien tavoitteet ja valvonta tuovat mieleen keskitetyn ratkaisun.

Korhonen on yrittänyt keskittää reilun 200 sivuun työmarkkinahistoriaa reilun 50

vuoden ajalta. Tulos on fragmentaarinen. Otsikon perusteella lukija olisi ehkä odottanut yhtenäisempää analyysiä siitä, miksi työnantajajärjestöt ja ay-liike harjoittivat tulopolitiikkaa vuosikymmenten ajan ja mikä tuhosi tämän yhteistyön. Entä siintää-

kö tulevaisuudessa keskitettyjä elementtejä sisältävä Ruotsin malli, keskitetyt ratkaisut mahdollisesti uudelleen nimettyinä vai yrityskohtaiset sopimukset?

Ritva Savtschenko
FT, Helsinki

Keskustelunavaus sivistyksestä

Ville Blåfield: Hengenpimeyttä vastaan. Puheenvuoroja sivistyksestä. Työväen Sivistysliitto, Helsinki 2019. 141 s. ISBN 978-951-37-7484-4

Sata vuotta täyttänyt Työväen Sivistysliitto (TSL) on julkaissut juhluvuotensa kunniaksi toimittaja Ville Blåfieldin kokoaman juhlakirjan "Hengenpimeyttä vastaan". Kirja koostuu kahdesta osasta: alkuun Blåfield esittelee työväen sivistystyön historiaa, minkä jälkeen eri kirjoittajat pohtivat sivistyksen nykytilaa. Historiaosuus on yleistajuinen katsaus, joka pohjautuu pääosin haastatteluihin. Ääneen pääsevät työväen sivistykseen perehtyneet tutkijat sekä TSL:n pääsihteerit eri ajoilta. Lisäksi Blåfield on perehtynyt tutkimuskirjallisuuteen ja rajattuun määrään alkuperäislähteitä.

Kirjan keskeisin punainen lanka on sivistyksen, kansansivistyksen ja sivistystyön

merkitys suomalaisen yhteiskunnan kehityksessä. Metafora sivistyksestä leviävänä valona vahvistaa tätä kertomusta. Tämä näkyy kirjan molemmissa osissa vahvasti.

Historiakatsauksen painopiste on alussa. Blåfield sitoo työväen sivistystyön vahvasti osaksi kansanvalistuksen kenttää. Yhteiskunnalliset toimijat J. V. Snellmanista Väinö Voionmaahan näkivät sivistyksen edellytyksenä kansakunnan ja työväenluokan nousuun. Työväen sivistystyön osalta Voionmaan ajatukset ovat hyvin keskeisessä asemassa. 1900-luvun alun muuta sosiaalidemokraattista sivistysajattelua ei käsitellä laajemmin.

Sen jälkeen, kun kirjassa on pohdittu TSL:n perustamis-

vaiheita, kirjan rytmi muuttuu, ja siinä edetään nopeasti tapahtumasta toiseen. Etenkin vuosikymmenet TSL:n perustamisen jälkeen ohitetaan varsin nopeasti. Kuvaavaa on, että tutkija Heikki Kokon analyysi sivistys-käsitteen historiasta 1800-luvulla vie tekstipalstaa enemmän kuin TSL:n toiminta 1920–1950-luvuilla. Esimerkiksi peruskoulun isänä tunnetun R. H. Oittisen sivistysajattelua ei käsitellä käytännössä lainkaan.

Kirja kertoo lukijalleen kansanvalistuksen suurta edistyskertomusta, jossa TSL näyttelä vain yhtä, joskin keskeistä osaa. Visiot työväen omasta kulttuurityöstä ja tarpeesta järjestää työväestölle erityistä sivistystyötä sidotaan ilman suurempia jännitteitä osaksi kansallista sivistyksen edistyskertomusta. Nopea silmäys TSL:n historiaan vetää paikoin mutkia suoriksi ja jättää monta kysymystä liiton vaiheista avoimeksi. Tästä huolimatta Blåfield onnistuu kertomaan keskeiset asiat TSL:n historiasta, ja teksti palvelee hyvin tarkoitustaan.

Erityismaininnan ansaitsee valokuva-aineistojen käyt-

tö. Työväen Arkiston ja Kansan Arkiston kokoelmista koottu valokuvat kuljettavat hienosti tarinaa eteenpäin tekstin rinnalla.

Blåfieldin kuvaus kansansivistyksen historiasta toimii lähtökohtana kirjan jälkiosan pohdinnoille sivistyksestä nykypäivänä. Puheenvuoron saavat Mona Eid, Kari Enqvist, Olli-Pekka Heino, Koko Hubara, Katriina Järvinen, Ilkka Kantola, Sakari Kiuru, Anu Koivunen, Sonja Kosunen, Seppo Kääriäinen, Maria Lähteenmäki, Tuomas Nevanlinna, Paleface, Maria Petterson, Eero Ojanen, Ronja Salmi, Jari Salminen, Erkki Tuomioja ja Salla Vuorikoski.

Kun 19 eri taustaista ihmistä laitetaan pohtimaan sivistystä, on mielenkiintoista huomata, että näkemykset ovat pohjimmiltaan hyvin samankaltaisia. Teksteissä on paljon toistuvia teemoja. Tähän on voinut osaltaan vaikuttaa myös tapa, jolla tekstit on koottu: ne pohjautuvat ilmei-

sesti Blåfieldin tekemiin haastatteluihin. Suurin osa kirjoittajista määrittelee sivistyksen ymmärtämisenä, tietämisenä ja yhteiskunnassa toimimisenä. Lisäksi valtaosassa tekstejä sivistys kytketään tasa-arvoisuuteen ja yhteisöllisyyteen. Digitalisaatio ja keskustelu totuuden ja mielipiteen suhteesta mietittyvät monia teoksen kirjoittajista: voisiko sivistys tarjota ratkaisuja populismin nousulle ja pirstaloituneelle tiedolle. Haastateltavat kantavat huolta nykytilanteesta: sivistyksellä ei nähdä enää olevan samaa asemaa kuin aiemmin. Talouspuhe ja populismi jylläävät. Myös Blåfieldin historiakatsaus päättyy tutkija Tapio Bergholmin melko kriittiseen arvioon sivistystyön nykytilasta.

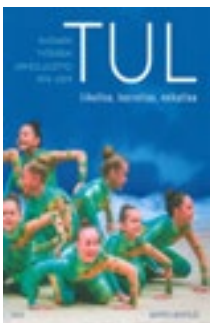
Sivistykselle annetaan arvoa kansakunnan ja yhteiskunnan historiallisen kehityksen keskeisenä voimana myös kommentiteksteissä. Kiinnostava lisä tähän keskusteluun on Koko Hubaran

ja Mona Eidin huomio sivistyksen ja kansan kytkökseen sisältyneestä eksklusiivisuudesta. Hubara ja Eid peräänkuuluttavat koulujen digiloikan rinnalle sivistysloikkaa, joka laajentaisi sivistyksen kattamaan myös erilaisuutta.

Kirja saa pohtimaan sivistystä, josta on selvästi moneksi. Keskeinen viesti on, että sivistys on ollut yhteiskuntaelämän kulmakivi, ja päivitettyä palaava sivistyseetos voisi olla ratkaisu moneen pulmaan. Kovin konkreettisia ratkaisuja tämän toteuttamiseksi kirja ei tosin tarjoa. Mutta onko sivistyksellä tosiaan annettavaa nykypäivänä, ja jos on, miksi sivistyksestä puhutaan niin vähän? Työväen Sivistysliiton yritys käynnistää sivistyskeskustelua ja päivittää sivistyskäsite nykypäivän on kiitettävä aloite, jonka toivoisi saavan tuulta alleen.

Elina Hakoniemi
väitöskirjatutkija,
Helsingin yliopisto

Työväen urheilu – mitä se on 2019?

Seppo Hentilä: TUL liikuttaa, kasvattaa, vaikuttaa. Suomen Työväen Urheiluliitto 1919–2019. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2019. 405 s. ISBN 978-951-858-089-1

Emeritusprofessori Seppo Hentilä on ollut Suomen Työväen Urheiluliiton satavu-

tisjuhlateosta kirjoittaessaan harvinaisen tilaisuuden äärellä. Hän on saanut täyden-

tää omaa työtään ja piirtää historian tutkimuksen keinoin sadan vuoden kokonaiskaaressa suomalaisen urheilujärjestön vaiheista. Näin voi sanoa, vaikka kaari koostuu kolmesta, runsaat 30 vuotta sitten ilmestyneestä teoksesta ja yhdestä toukokuussa 2019 ilmestyneestä kirjasta. Kyse on 3+1-sarjasta, jossa jatko-osa on sekä itsenäinen teos että osa jatkumoa.

Hentilän 1980-luvulla ilmestynyt kolmiosainen TUL-

sarja on edelleen suomalais-ta urheilujärjestöhistoriaa jä-mäkimmästä päästä. Urheilun ja liikunnan lisäksi teossarja käsittelee politiikkaa ja aate-historiaa. Hentilä onnistui kir-joitamaan herkästä aiheesta monipuolisesti. Ihan kaikesta ei historiankirjoittajakaan voi-nut lausua kovin painavas-ti, sen verran pinnassa olivat osapuolikamppailuiden tun-not. Trilogialla oli lisäksi teh-tävänsä työväen urheiluliik-keen ”eheytyksen” vertaus-kuvana, mikä ei vähentänyt ei-kä vähennä sen tutkimuksellis-ta arvoa.

TUL:n satavuotisjuhlavuon-na ilmestyneessä teoksessa Hentilä on voinut peilata ai-kaisempia tulkintojaan uusien lähteiden valossa. Tämä on antanut mahdollisuuden tuo-da esille uutta tulkintaa muun muassa työväen urheiluliik-keen ”eheytyksestä”, jonka toki voisi tulkita pienellä pa-kolla vauhditetuksi ”yhdisty-miseksi” tai jopa pakkoliitoksi. TUL:sta omille teilleen läh-teneen Työväen Urheiluseuro-jen Keskusliiton pääosa saa-tettiin äitinsä helmoihin tasa-vallan presidentin, SDP:n ja SKP:n voimin.

Joka tapauksessa TUL pääsi vuonna 1979 juhli-maan 50-vuotissyntymäpäivi-ään varsin yhtenäisenä työvä-enliikkeen keskusjärjestönä. Seuraava vuosikymmen su-jui seesteisesti, kunnes Suo-men Valtakunnan Urheilu-liiton (SVUL) puheenjohtaja Jukka Uunila sysäsi liikkeelle järjestöketän uudelleenase-moimiseen johtaneen kehi-tyskulun. Yksi keskeisistä toi-mijoista oli Matti Ahde, jonka tallentama aineisto saa teok-

TUL:n satavuotis-juhlavuonna ilmes-tyneessä teoksessa Hentilä on voinut peilata aikaisempia tulkintojaan uusien lähteiden valossa.

sessä raskaan sijan, ehkä liian-kin raskaan. Suomalaisen ur-heilun rakennemuutoksen vai-heissa Ahde oli kiistatta vah-va ja taitava tekijä. TUL:n kor-tit olivat aluksi heikot, mut-ta vähitellen järjestön asema vahvistui, kun talousvaikeuk-siin joutuneen SVUL:n tilanne heikkeni. Tulevat TUL-tutkijat voivat joka tapauksessa miet-tiä, onko Ahteen sana paina-nut liikaa.

Työväen Urheiluliitto säi-lytti 1990-luvulla järjestönä itsenäisyytensä ja toiminta-edellytyksensä, kun sen van-ha ”vainooja” SVUL muuttui paperijärjestöksi. Silti myös TUL:sta tuli rakennemuutok-sessa toisenlainen, sen oli toi-mittava ilman entistä, vank-kaa asemaansa keskusjär-jestönä. Toiminnan luonne muuttui pakon edessä. Tä-tä kipuilua Hentilä kuvaa hy-vin. Jotenkin kuitenkin jää auki, mitä tullilaisuus on ollut tämän jälkeen. Mikä erottaa TUL:n seurat muista urheilu-seuroista? Tietävätkö likikään kaikki TUL:n seurojen urheili-jat liikkuvansa nimenomaan työväenliikkeeseen ainakin löyhästi kuuluvassa seurassa?

TUL:n merkitys liikunta-politiikan aloitteentekijänä ja keskustelunavaajana on ollut merkittävä. Järjestö oli eten-kin 1960-luvun lopulta lähtien

ykä kuntoliikuntaa tunnetu-ksi tehneistä toimijoista. Hen-tilä tuokin perustellusti esiin ohjelmatyön, jota liitossa on yhä jatkettu. Teoksessa saa si-jansa myös liittojuhlaperinne, jota TUL on kantanut muuttu- vin muodoin koko historiansa ajan. TUL:n eri toimintamu-odot tulevat myös esitellyik-si. Paikallistasolle Hentilä on ehtinyt tekemään vain pieniä piipahduksia, mikä on sinänsä ymmärrettävää. Toisaalta voi-si olettaa, että vuoden 2019 TUL ei ole aivan samanlainen joka puolella Suomea. Tämä tarjoaa hyviä lähtökohtia eri-tyisesti seurahistorian tutki-mukseen.

Parhaimmillaan Hentilän teos on TUL:n toiminnan yleis-linjojen esittelystä. Pieniä kompastumisia löytyy kerrot-taessa liiton urheilijoiden saa-vutuksista. Etenkin nyrkkeily-väki on saattanut ottaa nok-kiinsa siitä, että 1980-luvun nyrkkeilymenestys on jäänyt osittain huomiotta.

Ulkoasultaan ja kuvituksel-taan teos on komea. Edeltä-jiinsä verrattuna kirja on julki-panoltaan kuin eri maailmas-ta. Painotekniikan kehitys on mahdollistanut ratkaisut, joi-hin 1980-luvulla oli varaa vain erityistapauksissa.

Hentilän työ kertoo kan-sanliikelähtöisen toiminnan uudelleenpaikantumisesta Suomessa. Järjestötoimin-nan merkitys on säilynyt suu-rena, mutta se ei ole enää koko maan tasolla yhtä nä-kyvää kuin joskus ennen. Yh-teiskunnan muutos on kos-kettanut yhtä lailla työväen-urheilua kuin muitakin työ-väenliikkeen toimintamuoto-ja. Kollektiivisen identiteetin

tilalle on tullut yksilöllisyyttä painottava elämänhahmottaminen. Aikuisväestöstä suurin osa liikkuu omaehtoisesti ja käyttää paljon yritysten tarjoamia liikuntapalveluita. Tässä toimintaympäristössä

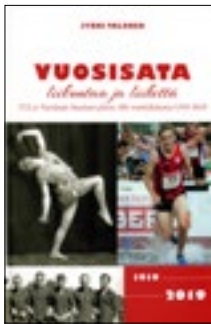
TUL:n ei ole ollut helppo löytää paikkaansa.

Hentilän teos täydentää osaltaan työväenliikkeen historiankirjoitusta yhden sen merkittävän haaran osalta. Kirja toimii myös itsenäisenä

yleisesityksenä Suomen Työväen Urheiluliiton historiasta.

Jouko Kokkonen
FT, toimituspäällikkö,
Liikunta & Tiede

Luupin alla kaksi TUL-piirihistoriaa

Jyrki Talonen: Vuosisata liikuntaa ja liikettä. TUL:n Varsinais-Suomen piirin 100-vuotishistoria 1919–2019. TUL:n Varsinais-Suomen piiri, Turku 2019. 698 s. ISBN 978-952-94-1491-8

Harri Hermo: Toveruutta, urheilua, liikunnan iloa. TUL 100 vuotta Satakunnassa. TUL:n Satakunnan piiri, Pori 2019. 339 s. ISBN 978-952-94-1622-6

Arvioidessani viimevuotisesa Työväentutkimus Vuosikirjassa Mikko Mäkisen tutkimusta Työväen Urheiluliiton Suur-Helsingin piirin satavuotistaipaleesta lausuin teoksesta, että ”hyvää kirjaa on aina ilo lukea”. Niin lausun myös fil. maist. Jyrki Talosen vastavasta, TUL:n Varsinais-Suomen piiriä koskevasta esityksestä. Se on ”hyvä kirja” – tai, täsmennetään: se on erinomainen kirja. Tekijä on tuottelias, yhteiskuntahistoriallisesti suuntautunut urheiluhistorioitsija, ja Varsinais-Suomen piiriä voi onnitella oikeaan osuneesta piirihistorian kirjoittajan valinnasta.

Työväen Urheiluliiton satavuotisjuhlavuoden merkeissä ilmestyi myös edellä arvioitu professori emeritus Sepo Hentilän satavuotishistoriateos, joka yhdessä hänen 1980-luvulla kirjoittamansa

historiatrilogian sekä Mäkisen ja Talosen teosten kanssa kertoo, miten suomalainen työläisurheiluliike on osoittanut olevansa myös merkittävä kulttuuriliike. Historian tallentaminen jälkipolville tieteellisten ja samalla lukijansa vauhdikkaasti mukaan vetävien laajojen tutkimusten myötä on kulttuurityötä jos mikä. Samaan ei porvarillinen urheiluliike ole kyennyt.

Jyrki Talonen hallitsee historiantutkimuksen menetilat ja tietää, miten aiempaa tutkimusta ja varsinaista lähdeaineistoa käytetään. Aineistoa ja tutkimuksia on lähdeluettelossa runsaasti, 15 sivun verran, mikä kertoo perusteellisesta, laaja-alaisesta tiedonhankinnasta. Nootitetussa teoksessa on 1 311 lähdeviitettä. Mikä oleellisinta, leipäteksti kertoo sen, että lähteitä on käytetty oikein. Kuvaus

ja analyysi ovat sopusoinnussa keskenään.

Talonen aloittaa tekstinä luonnollisesti urheiluliikkeen alkutaipaleesta 1800-luvun jälkipuolemmista, tuo esiin vähitellen teollistuvan yhteiskunnan vähäosaisten sosiaaliset ongelmat ja niiden ratkaisemiseksi syntyvän työväenliikkeen ja sosialismin esiintulon, ottaa mukaan kehityksen Turussa ja Varsinais-Suomessa ja kuvaa työväen urheiluseurojen synnyn tärkeäksi osaksi urheiluliikettä. Talonen pohjustaa tulevan kehityksen erinomaisesti. Hän kuvaa kevään 1918 sisällissodan merkityksen yhteiskunnassa ja urheiluliikkeessä perusteellisesti ja avaa siten selkeästi väylän tulevalle. Työväen Urheiluliitto koki päivänvalon alkuvuodesta 1919. Samoin aloitti liiton Turun piiri, nykyisen Varsinais-Suomen piirin edeltäjä.

Tekijä pitää koko ajan framalla urheiluelämän, työväenliikkeen yleisen kehityksen ja maan poliittisen historian selvän yhteyden. Vuonna 1928 Turun suunnallakin kuohui ns. spartakiadikiistan aikoihin, ja Talonen tuo tapahtumat samoin kuin vuoden 1930 järjestölikvidoinnit selkeästi esiin. 1920- ja 1930-luvut olivat työväen järjestökulttuurin kulta-aikaa, ja työväentaloilla tapahtui. Urheilu ja muu kulttuurityö löivät veljen kättä. Talonen ei unohda tätäkään puolta kehityksessä. Myös talous ja organisaatiokehitys ovat esillä, samoin myöhempien vuosikymmenten osalta. Läpi teoksen on merkille pantavaa huomiota kiinnittyminen myös varsinaisen urheilutoiminnan ja eri urheilumuotojen kehitykseen piirin seuroissa. Tämä kuvaus on antoisaa ja tuo ”vastapainoa” teoksen vankalle yhteiskunta- ja poliittishistorialliselle tarkastelulle. Yleisurheilua, hiihtoa, painia, uintia, voimistelua, pyöräilyä...

”Varsinaiseen asiaan” Talonen pääsee sivulla 85, jolla hän ottaa käsittelyyn spartakiadikiistan jälkeisen ”Lapuan kesän” vuonna 1930. Tuolloin aloitti myrskyisien tapahtumien jälkeen TUL:n uusi Varsinais-Suomen piiri. Noina aikoina pohdittiin eräillä tahoilla työväenliikkeenkin piirissä yhteistyömahdollisuuksia porvariurheilun keskusjärjestön SVUL:n kanssa, mutta Varsinais-Suomen piiri torjui ajatuksen. Mietteissään se ei ollut yksin. Eteenpäin mentiin omiin nimiin, ja kehitys oli nousujohteista, kunnes tulivat sotavuodet, joiden aikai-

set toiminnot Talonen kuvaa perusteellisesti. Sotavuosien jälkeisen suuren muutoksen maan poliittisissa oloissa – kommunistit tulevat rynnäköllä maan poliittiseen elämään ja työväen järjestöihin ja siten myös työläisurheiluliikeseen – tekijä kuvaa taiten ja jatkaa samaan tapaan käsitellessään sosialidemokraattisen puolueen jakauman vaikutuksia TUL:oon ja sen Varsinais-Suomen piiriin. Vuonna 1959 perustettu leskisläisdemarien TUK ei tullut merkitsemään suuriakaan varsinaissuomalaisessa työläisurheilussa.

Viimeiset viisi vuosikymmentä ovat sen sijaan merkinneet suuria muutoksia niin yhteiskunnassa kuin liikunta- ja urheiluelämässä järjestökehitystä myöten, ja tuon tutkijalle haasteellisen, pitkän prosessin Jyrki Talonen hoitaa teoksessaan oivallisesti. Liikuntakulttuurin uudet painotukset, rajusti kasvanut urheilumuotojen kirjo, liikuntapolitiikka ja järjestöreformit vuodesta 1993 lähtien ovat vaikuttaneet ratkaisevasti myös Varsinais-Suomen työläisurheilussa, mutta Talonen on pysynyt tahdissa mukana. Ja kaiken aikaa, koko sotavuosien jälkeisen ajan teoksessa on painokkaasti esillä myös varsinaisen urheilutoiminta. Pantakoon ilolla merkille, että myös naisten urheilu on tällöin vahvasti mukana. Tiivistävät ja pohdiskelevat loppuluvut X ja XI ovat oivallisia.

Tekstiä täydentää runsas mustavalko- ja värikuvitus, joka tuo näytille monipuolisesti, mitä työläisurheilu on ollut Varsinais-Suomessa kulu-

neiden sadan vuoden aikana. Myös liiteosa on vakuuttava. Jyrki Talonen on kirjoittanut erinomaisen piirihistorian.

Satavuotishistorian on toteuttanut myös TUL:n naapuripiiri Satakunnassa. Harri Hermon kirjoittama teos on, mikä näkyy jo sivumäärässä, selvästi Talosen tutkimusta keveämmällä otteella laadittu esitys – olkoonkin, että senkin lähtökohdat ovat ilmeisen samat kuin Varsinais-Suomen piirihistoriassa. Hermo on tarkastellut urheilun ja työläisurheilun alkuvaiheita, piirin syntyä ja niin edelleen samoja aihekokonaisuuksia kuin Talonenkin. Poliitiikan ja urheilun yhteydet on tuotu esiin. Aineistoa Hermo on käyttänyt kuitenkin selkeästi vähemmän kuin Talonen; lähdeluettelo käsittää vain neljä sivua. Lähdeviitteitä on 835. Tämä ei voi olla näkymättä tekstissä. Tarkastelutapa on, sanokaamme tiivis, mutta myös eittämättä monien yksityiskohtien osalta siten rajoittava. Informaatiota voisi olla enemmänkin. Suuret linjat käyvät toki Satakunnan piirinkin osalta esiin. Hyväksykäämme siis tekijän esipuheessaan esittämä lausuma: ”Tarkoitus ei ollut kirjoittaa tuhatsivuista tiiliskiveä vaan tiivis tarina piirin vaiheista. Pyydän siis ymmärrystä ja pahoittelen, jos [...] lukijan mielestä tärkeitä seikkoja on jäänyt mainitsematta.” Kuvitus Hermon teoksessa on erinomainen.

Erkki Vasara
dosentti,
Helsingin yliopisto

Mä kuulun liittoon?

Pekka Nissilä & Lasse Lehtonen (toim.): *Muusikko edellä: Muusikkojen liiton satavuotisjuhlakirja. Selvät Sävelet, Helsinki; Suomen muusikkojen liitto, Helsinki 2019. 812 s. ISBN 978-951-95480-5-0*

Järkälemäinen Muusikkojen liiton historia kuvaa satavuotisen liiton monipolvista taivalta. Yli 800-sivuisessa kirjassa on kaikkiaan yhdeksäntoista artikkelia. Liiton vaiheiden ja sopimusneuvotteluiden lisäksi käsittelyyn tulevat avustuskassat, työnvälitys ja työttömyysturva, työolainsäädännön kehitys, tekijänoikeudet ja *Muusikko*-lehti. Oma kokonaisuutensa muodostuu muusikoiden työn tarkastelusta viidessä artikkelissa. Myös Esittävän säveltäen edistämiskeskus ESEK ja tekijänoikeusyhdistys Gramex ovat saaneet omat lukunsa. Kirjoittajat tuntevat hyvin aiheensa.

Erkki Vasara kirjoittaa Muusikkojen liiton suhteesta amatillisiin keskusjärjestöihin. Liitto perustettiin vuonna 1917, ja se liittyi lamavuonna 1932 kymmenen vuotta aikaisemmin toimintansa aloittaneeseen Henkisen Työn Yhtymään. Heiveröiseen toimihenkilöjärjestöön ei kasattu suuria odotuksia. Suurempi pettymys kohdistui sen sijaan SAK:hon, jonka jäseneksi liitto tuli jatkosodan jälkeen. Yhteiseloä kesti vain reilu vuosikymmen. Vasara kuvaa muusikoiden pettymystä SAK:ta

kohtaan ja pohtii liiton eroamista keskusjärjestöstä samaan aikaan tapahtuneen sosialidemokraattisen työväenliikkeen jakautumisen näkökulmasta. Paluu SAK:hon tapahtui 1970-luvun puolivälissä. Liittorajakiistat ja muusikoiden työn erikoisluonne ovat luoneet jännitteitä keskusjärjestön sisällä. Kun Vasara sijoittaa muusikot ja heidän liittonsa taitavasti yleisempään työmarkkina- ja yhteiskuntakehitykseen, ihmetystä herättää artikkelin upottaminen keskelle kirjaa.

Kirjaa lukiessa nousee toistuvasti mieleen kysymys, mihin ryhmään muusikot pitäisi sijoittaa. Monelle tulevat varmasti ensimmäisenä mieleen taiteellisesti lahjakkaat ihmiset, mutta esimerkiksi kirjaili-

Muusikoiden liitto korosti toistuvasti epäpoliittisuuttaan, mikä näyttäytyi monen SAK:n jäsenen mielessä poliittiselta kannanotolta.

joihin ja kuvataiteilijoihin verrattuna muusikot ovat kuitenkin saaneet työstään palkkaa. Näyttelijät ovat tässä mielessä lähempänä. Muusikoita riittää myös moneen sarjaan. Sinfoniaorkesterin soittaja voi olla etäällä ravintolamuusikosta tai nuorison ihailemasta rokkarista. SAK:n duunarit saattoivat vierastaa kaikenlaisia muusikoita ja päinvastoin. Muusikoiden liitto korosti toistuvasti epäpoliittisuuttaan, mikä näyttäytyi monen SAK:n jäsenen mielessä poliittiselta kannanotolta. Muusikon itseymmärrys lienee kaukana konttorissa istuvasta toimihenkilöstä.

Muusikoiden työssä on koko liiton olemassaolon ajan noussut esiin sellaisia ilmiöitä, jotka tuntuvat laajemmin mielenkiintoisilta. Työtilaisuudet ja ansiot olivat usein epäsuosittavia: muutamaan tuntiin, iltoihin ja viikonloppuihin painottuvia. Se synnytti myös työttömyys- ja eläketurvaan liittyviä ongelmia. Työhön olennaisesti liittyvä melu aiheutti kuulovaurioita. Muusikot kilpailivat työtilaisuuksista toistensa kanssa, mitä työnantajina toimivat ravintolat ja ohjelmatoimistot pyrkivät hyödyntämään. Ulkoma-

laiset soittajat ovat lisänneet kilpailua, ja työluvat ja tariffit ovat työllistäneet edunvalvontajärjestöä. Työtä ei ole helpottanut se, että yleisö on usein pitänyt muualta tulleista esiintyjistä. Tekijänoikeuksissa ala on ollut uranuurtaja. Teknologinen ja kulttuuriin muutos on haastanut koko ammattikunnan olemassaoloa. Laulussa saatettiin lau-

laa liiton työstä, mutta soittajalle ammattiyhdistysliikkeen kuuluminen ei ole ollut itsestäänselvyys.

Muusikkojen liiton sata-vuotisjuhlakirja on perusteellinen teos, joka sisältää valtavasti määrän tietoa. Pääosin valkohanraan kirjan ulkoasuun ei ole samalla tavoin panostettu. Isompi kysymys on kuitenkin se, miksi kirjoit-

tajaksi ei ole tavanomaisten tilaushistorioiden tapaan valittu yhtä tai kahta tutkijaa. Hyvän kirjan kirjoittamiseen ei tarvita isoa orkesteria.

Matti Hannikainen
dosentti,
Helsingin yliopisto

Työväenhistorian linjauksia

Jarmo Peltola ja Erkki Vasara (toim.): *Tehtävänä työväenhistoria – Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 30 vuotta. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki. 225 s. ISBN 978-952-5976-65-6*

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran perustamishankkeista tuli kuluneeksi 35 vuotta vuonna 2018. Mennyttä valaistaan Jarmo Peltolan ja Erkki Vasaran toimittamassa artikkelikoelmassa *Tehtävänä työväenhistoria – Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 30 vuotta*. Kirja koostuu viidestä vuonna 2014 pidetyn juhlaseminaarin alustuksesta ja viidestä pyydetyistä tekstistä.

Teos on jaoteltu kolmeen osaan. Toimittajat alleviivaavat artikkelien muodostavan mielenkiintoisen kirjon, jossa seuran toimintaa ”perataan omakohtaisten kokemusten, aatesuunnan tutkimisen, toi-

mintamuotojen tutkimisen ja kokonaisten tutkimusaiheiden näkökulmista”. Kirjoittajista kuusi on professoreita, viisi dosentteja ja yksi ”ainoastaan” tohtori. Helsingin yliopistosta tekstejä on tuottanut seitsemän ja Tampereelta viisi tutkijaa.

Teoksen johdantoluvussa kerrotaan, että seuran perustaminen pohjautui Helsingin ja Tampereen yliopistoissa virinneeseen työväentutkimukseen. Tutkijoiden kouluttajana esiin nostetaan Hannu Soikkasen, Viljo Rasilan ja Väinö Linnan uraauurtava työ. Seuran perustamisen myötä tutkimusteemoja laajennettiin perinteen tutkimuksen piiriin, mikä sai ilmai-

sensa myös uuden yhteisön nimessä. Johdannossa arvioidaan, että seuran suojissa harrastettu historian tutkimus on ollut parhaimmillaan yhteiskuntahistoriallista ja laaja-alaista. Ilmiöihin on paneuduttu niin talouden, sosiaalisen kuin poliittisenkin kautta sukupuolinäkökulmaa unohtamatta. Etenkin viime aikoina työväentutkimuksen piiriin on noussut aiempaa vahvemmin työväenkulttuurin monimuotoinen tutkimus.

Artikkelikokoelma jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa Markku Hyrkkänen pohtii ajattelun historian antia. Pertti Haapala muistelee THPTS:n syntyvaiheita peilaten niitä kokemuksiinsa. Ulla-Maija Peltosen tutkimuskatseet kohdistuvat vuoden 1918 sisällissotaan. Toisen osan kirjoittajat ovat Pirjo Markkola otsikolla *Työväenhistoria, sukupuoli ja perhe*, Hanna Snellman otsikkonaan *Työväentutkimus ja kansatiede* sekä Kirsti Salmi-Niklander, jonka otsikkona on *Muistoja, myyttejä ja*

pitkiä kaaria. Pauli Kettunen, Kimmo Rentola, Tapio Berg-holm ja Erkki Vasara ovat kolmannen osan tekstintuottajia aiheinaan sosialidemokratia, kommunismi, ammattiyhdistysliike ja työläisurheilu.

Artikkelikokoelman tekstit eivät muodosta edes osinaan ehyttä kokonaisuutta. Teoksen pirstaleisuutta en kuitenkaan näe ongelmaksi vaan pikemminkin osoitukseksi tutkimusteemojen, teoretisointien ja menetelmien monimuotoisuudesta. Useat tekstit osoittavat tieteenalarajojen ylittämistä ja monitieteisyyttä.

Artikkelikokoelman kirjoittajat ovat kokeneita tutkijoita. Teksteissä käsitteellistetään, tehdään analyysiä tieteenalan muutoksista, paikannetaan omia tekemisiä tieteenalatraditioiden muutoksiin sekä pohditaan työväentutkimuksen haasteita. Juuri

Teksteissä käsitteellistetään, tehdään analyysiä tieteenalan muutoksista, paikannetaan omia tekemisiä tieteenalatraditioiden muutoksiin sekä pohditaan työväentutkimuksen haasteita.

tämän vuoksi teos on hyödyllistä luettavaa niin kokeneelle tutkijalle kuin tieteen alkumetreillä oleville tutkijoille. Helpolla kirjoittajat eivät lukijaa päästä, sillä tekstejä syväluodataan moneen suuntaan.

Johdantoluvun lisäksi kirjoittajat arvioivat THPTS:n merkitystä osana suomalaista tiedekenttää. Kirsti Salmi-Nikander korostaa etenkin seuran seminaarien ja julkaisujen tärkeyttä tutkimuskeskustelu-

jen ja ajatustenvaihdon areenoina. Seminaarit ovatkin innostaneet uusia sukupolvia työväentutkimuksen pariin. Kirjoittajat tarjoilevat suoranaisia vinkkejä uusista tutkimusaiheista.

Joitakin kysymyksiä artikkelikokoelma toki herättää. Olisiko ollut hyödyllistä laajentaa kirjoittajakuntaa Helsingin ja Tampereen yliopistojen ulkopuolelle? Toki laadukasta työväentutkimusta on tehty muuallakin. Seuran jatkuvuuden kannalta olisin suonut kirjoituslupaa myös muutamille nuoremmille tutkijoille. Joidenkin tekstien osalta olisi ollut hyödyllistä pienoinen päivitys.

Hannu Itkonen
professori,
Jyväskylän yliopisto

Merkittävä teos Pohjoismaisesta antifasismista

Kasper Braskén, Nigel Copsey ja Johan A. Lundin (toim.): *Anti-Fascism in the Nordic Countries. New Perspectives, Comparisons and Transnational Connections.* Routledge, London 2019. 290 s. ISBN 978-1-138-04694-8

Antifasismien historia on lähes yhtä pitkä antiteesinsä, fasismin, kanssa. Fasismi oli alusta lähtien kumouksellinen ja väkivaltainen liike, jonka luonne synnytti nopeasti sen vaikutusvallan patoamiseen tähtääviä vastaliikkeitä. Vasemmiston antifasismi kumpusi alun perin fasistien Italian vasemmistoon ja ammattiyhdistysliikkeeseen kohdistaman väkivaltaisen aggression pysäyttämiseksi, mutta vasemmiston ulkopuolellakin fasismin totalitaristiset pyrkimykset tunnustettiin varhain.

Kasper Braskénin, Nigel Copsey ja Johan A. Lundinin toimittama teos on ensimmäinen kansainvälinen esitys pohjoismaisen antifasismien historiallisista ilmenemismuodoista. Painopiste on historiallisen, maailmansotien välisen ajan antifasismien tarkastelussa, vaikka mukana on muutama sodanjälkeistä aikakautta käsittelevä artikkeli. Ensimmäinen artikkeliryhmä käsittelee pohjoismaisen antifasismien ilmenemismuotoja ääri-vasemmiston ulkopuolella. Toinen kolmen artikkelin ryhmä käsittelee taistelevaa antifasismia poliittisten ja am-

mattijärjestöjen piirissä, kolmas pohjoismaisen älyllisen antifasismien ulottuvuuksia tutkimuksesta teatteriin. Viimeinen, neljäs artikkeliryhmä käsittelee toisen maailmansodan jälkeisen ajan antifasismien ilmentymiä Pohjolassa.

Teos pitää, minkä alaotsikossaan lupaa: kysymyksessä todella on uusia näkökulmia avaava, vertaileva ja kansallisen näkökulman ylittävä teos. On ilahduttavaa havaita, että kirjoittajakuntaan kuuluu hyvä joukko suomalaisia historiantutkijoita (Kasper Braskén, Jenni Karimäki, Matias Kaihovirta, Tauno Saarela, Mikko-Olavi Seppälä, Holger Weiss,

Teos pitää, minkä alaotsikossaan lupaa: kysymyksessä todella on uusia näkökulmia avaava, vertaileva ja kansallisen näkökulman ylittävä teos.

Mats Wickström), jotka edustavat niin alan konkareita kuin nuorempaakin tutkijapolvea.

Suomalainen tutkimuspanos on erityisen vahvasti mukana, ja se tekee teoksesta kiitoksen ansaitsevalta tavalla aidosti yhteispohjoismaisen. Muiden Pohjoismaiden lisäksi edustettuina ovat vastaavalaissa teoksissa usein syrjään tai vähemmälle huomiolle jäävät Islanti ja Suomi. Artikkelikokoelmien tapaan teosta on turha lukea yleisesityksenä aiheesta, mutta se antaa hyvän lähtökohdan maailmansotien välisen aikakauden pohjoismaisten antifasismien muotojen ja toimijoiden hahmottamiseen.

Kirja tuo laajasti näkyville myös ei-sosialistisen antifasismien motivaatiopohjaa ja kirjoja Pohjolassa. Antifasistit eivät olleet samasta puusta veistettyjä, eikä jokainen liikkeellä samanlaisin arvoin ja tavoittein. Osa teoksessa esitellyistä antifasisteista tuskin olisi nimittänyt itseään antifasisteiksi, sillä he perustivat vastarintansa liberalismiin tai konservatismiin traditioihin näkemättä syytä lisätä niihin uusia määreitä. Tämä kannattaa pitää mielessä myös nykyhetkellä, jolloin äärioikeiston kielipeli pyrkii leimaamaan antifasismien ääri-vasemmistolaisuudeksi ja väkivaltaiseksi ekstremismiksi. Sitä se ei ollut maailmansotien välisenä aikana, eikä ole sitä nyt.

Nämä ovat tärkeitä näkökohtia, sillä kuten Nigel Copsey kirjan päättävässä osuu-

nessaan sanoo, käsitteellinen hämmennys on ollut antifasismien osalta lähes yhtä suurta fasisminkin kohdalla. Sitä mukaa kun sekavuus fasismien ympärillä alkoi hälvetä Neuvostoliiton romahtamisen ja marxilaisen teoretisoinnin vaiku-

tusvallan hiipumisen myötä 1990-luvulla, astui fasismien tutkimus kansainvälisesti ja Suomessa uuteen aikakauteen. Sama prosessi on ollut käynnissä myös antifasismien kohdalla. Fasismi ja antifasismi ovat palanneet legitiimeik-

si ja sisällöllisesti määrittelyiksi tutkimustermeiksi. Tämä teos on siitä tervetullut todistus.

Oula Silvennoinen
akatemiaturkija,
Helsingin yliopisto

Aseistakieltäytyjien moninaisuus

Pete Pesonen ja Minna Sannikka (toim.): *Aseettomat kädet. Muistoja aseistakieltäytymisestä. Suomen työväen henkisen perinne 9. Työväen Arkisto, Helsinki 2018. 296 s. ISBN 978-951-96672-5-6*

Aseettomat kädet on kokoelma muistelmia, jotka taltiointiin Työväen Arkistoon vuonna 2015 Aseistakieltäytyjiliiton, Itämerikeskussäätiön ja Työväen muistitietotoimikunnan järjestämässä keruussa. Keruujulistuksessa pyydettiin "asepalveluksesta kieltäytyneiden aseistakieltäytyjien omakohtaisia kokemuksia, kuvauksia ja kertomuksia" ja toisaalta myös kieltäytyjiä kohdanneiden muistoja. Vastauksia tuli 64, joista 39 valikoitui antologiaan. Tekstejä on toimitettu luettavampaan muotoon yhteistyössä kirjoittajien kanssa. Kirjoitettujen muistelmien ohella kokoelma sisältää neljä haastattelua.

Kirja kattaa ajanjakson 1950-luvulta 2010-luvulle, ja aseistakieltäytyjien asemassa tuona aikana tapahtunut suuri

muutos tulee siinä hyvin esiin. 1950-luvun Suomessa kieltäytyjiä ei enää teloitettu ja kidutettu, kuten aiemmin oli tapana, mutta yleisesti ottaen heidän asemansa oli huono. Siviilipalvelukseen oli käytännössä mahdollista päästä vain uskonnollisin perustein. 2010-luvulla siviilipalvelus on lähes normalisoitunut hyväksytyksi tavaksi suorittaa asevelvollisuus. Kieltäytyjien määrä on moninkertaistunut.

Keskeisin aseistakieltäytymiseen vaikuttanut uudistus oli vuonna 1987 tapahtunut vakaumuksen tutkinnan lakkauttaminen, jonka perusteella antologiakin on jaettu "Taipaleen miehiin" ja "Lapinjärven kävijöihin". Sotilaspiirien ja Asevelvollisten tutkijalautakunnan suorittamat – usein absurdeja ja koomisia-

kin piirteitä saaneet – kuulustelut ovat keskeisessä osassa niihin joutuneiden kertomuksissa. Ilmoituksella siviilipalvelukseen menneitä yhdistävät kokemukset keskitetystä koulutusjaksosta. Teoksen kolmas pääluke kokoaa vankeuteen tuomittujen totaalkieltäytyjien muistoja. Kertomusten kautta lukijalle välittyvät elävästi kieltäytymiseen liittyvät eettiset pohdinnat, asevelvollisuusjärjestelmän käytännöt, palveluspaikkojen ja vankeiden rutiinit sekä valinnasta myöhemmin elämässä koituneet seuraukset.

Kokemus kieltäytymisestä on ollut osalle kertojista erittäin positiivinen, toisille huomattavasti synkempi. Valinta on voinut joko sulkea tai avata ovia elämässä. Työelämän ja läheisten suhtautuminen kieltäytymiseen nousee esiin toistuvasti. Lähes kaikki kertojat ovat joutuneet kokemaan militaristisia ennakkoluuloja tai syrjintää jossain elämänsä vaiheessa. Toisaalta moni painottaa kohtaamiensa ongelmien vähäisyyttä ja tukea, jota on saattanut tulla yllättäviltäkin tahoilta. Muistelijoitten mielipiteet ovat kehittyneet

vuosien myötä, mutta harva katu valintaansa. Useimpien vakaumus ennemminkin vankestui prosessin seurauksena.

Antologia tuo onnistuneesti näkyville aseistakieltäytäjien moninaisuuden. Kertajat edustavat erilaisia kieltäytymisen muotoja, ja perustelut vaihtelevat laidasta laitaan. Mukana on esimerkiksi pasifisteja, antimilitaristeja, gandhilaisia, kommunisteja, sosialidemokraatteja, anarkisteja, keskustalaisia, kristittyjä, teo-

sofeja, jehovan todistajia, sadankomitealaisia ja rauhanpuolustajia. Muistelijat tulevat kaikista yhteiskuntaluokista. Aivan kaikki kieltäytyjäryhmät eivät ole itse äänessä, mutta heihinkin viitataan. Kirjoituskutsuun vastanneet ovat luonnollisesti niitä, jotka ovat pohtineet asiaa huomattavasti keskimääräistä kieltäytyjää enemmän. Monet kertojista ovat myös toimineet aktiivisesti rauhanliikkeen eri järjestöissä tai alan tutkijoina, ja

joillakin on oman siviilipalvelunsa ohella kokemusta siviilipalvelusmiesten esimiehenä toimimisesta tai kouluttamisesta. Yksilöllisistä muistoista rakentuu siten laajemminkin aihettaan esittelevä kokonaisuus, johon kaikkien aseistakieltäytymisen historiasta kiinnostuneiden on syytä tutustua.

Janne Kuusisto
tutkija, Kansan Arkisto

Suomalainen kaupunkipolitiikka lisää eriarvoisuutta

Mika Hyötyläinen: *Divided by Policy – Urban Inequality in Finland*. Publications of the Faculty of Social Sciences 110. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki 2019. 121 s. ISBN 978-951-51-3375-5

Pyrkiessään ymmärtämään urbaania eriarvoisuutta tutkijoilla on tapana kysyä, millaisia seurauksia on sillä, että huono-osaiset ihmiset elävät yhdessä. Mihin köyhyys keskittyy? Miten köyhät ihmiset elävät yhdessä? Mitä köyhyyden keskittymisestä seuraa? Tarttuuko köyhyys? Mika Hyötyläisen artikkeliväitöskirja esittää painavan argumentin osoittaessaan, että näiden kysymysten sijaan meidän tulisi kysyä, miksi ihmiset ylipäätään ovat köyhiä ja miksi he päätyvät asumaan köyhille alueille. Väitöskirjassa vastausta etsitään erityisesti jälkimmäiseen kysymykseen tutkimalla suomalaista maa- ja asuntopolitiikkaa. Näin katse käännetään pois heistä, jotka kärsivät eni-

ten yhteiskunnan eriarvoisuudesta, niihin poliittisiin ja taloudellisiin prosesseihin, jotka tuottavat ja ylläpitävät eriarvoisuutta.

Hyötyläinen on tutkinut suomalaista kaupunkipolitiikkaa pääasiassa analysoimalla hallinnollisia dokumentteja sekä haastatteleamalla keskeisiä kaupunkipoliittisia toimijoita. Väitöskirjan ensimmäisessä artikkelissa esitetään neoliberaalin kaupunkipolitiikan ohjaavan kuntien maankäyttöä myös Suomessa, mikä tarkoittaa, että kilpailukyvyistä ja voitontavoittelusta on tullut perinteistä palveluntuotantoa tärkeämpiä poliittisia päämääriä. Toinen artikkeli, jossa tutkitaan eksklusiivisen helsinkiläisalueen Eiran-

rannan rakentumista, havainnollistaa, millaista kaupunkitilaa yrityslogiikalla toimivien kaupunkien politiikka tuottaa. Kolmannessa artikkelissa tarkastellaan sosiaalisesti tuettuun asumiseen kohdistuvaa stigmaa sekä asuntopolitiikassa vakiintunutta tapaa erotella ”tavalliset vuokralaiset” ja ”erityisryhmät” – jaottelua, joka häivyttää asuntomarkkinoiden rakenteelliset ongelmat ja syyttää tiettyjä ihmisryhmiä siitä, etteivät he kykene toimimaan asuntomarkkinoilla yhteiskunnan odottamalla tavalla. Viimeisessä artikkelissa Hyötyläinen keskustelee suomalaisen segregaatiotutkimuksen kanssa peräänkukuluttaen syvempää ymmärrystä historiallisista, rakenteellisista ja poliittisista eriarvoisuutta tuottavista voimista.

Eriilaisten aineistojen ja kysymyksenasettelujen kautta väitöskirja osoittaa, että samaan aikaan, kun käynnis-

sä on taistelu segregaatiota ja huono-osaisten alueellisen keskittymisen seurauksia vastaan, Suomessa tehdään kaupunkipolitiikkaa, joka voimistaa eriarvoisuutta ja alueiden eriytymistä.

Hyötyläisen työ kulkee David Harveyn ja muiden kriittisten kaupunkitutkijoiden jäljissä. Yhteiskuntaluokka on läsnä läpi koko työn kysymyksenä moraalista rajanvedoista, joita keskiluokka on aina pyrkinyt tekemään suhteessa "toisiin". Hyötyläinen näyttää, että sanoilla on väliä: kaupunkipolitiikassa ja -tutkimuksessa käytetään ilmaisuja, jot-

ka toistavat ymmärrystä normaalia edustavasta keskiluokasta sekä kaikista muista, joiden käyttäytyminen ja kulttuuri näyttäytyvät ainoastaan ei-keskiluokkaisena ja vääränlaisena.

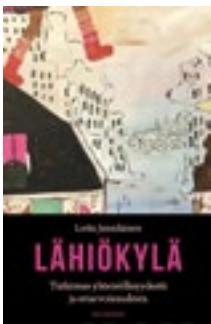
Väitöskirjassa sanoudutaan irti suomalaisesta segregaatiotutkimuksesta ja pelätään vallalla olevien päättelyketjujen syyttävän alueiden eriytmisestä ennen muuta yksilöitä ja heidän valintojaan. Huoli on aiheellinen, vaikkakin vaarana on, että suomalaisen kaupunkitutkimuksen tilan luenta näin yksioikoisen kriittisesti synnyttää turhia raja-

toja. Väitöskirjan poleemisuus on varmasti harkittua, paikka paikoin uhkarohkeaa, mutta myös taidokasta. Hyötyläisen oma ääni kuuluu läpi kirjan, ja sen kriittisessä otteessa näkyy tutkijan perehtyneisyys sekä kyky katsoa toisin. Tutkimus on ajankohtainen puheenvuoro aikana, jona pienituloisten mahdollisuudet asua kaupunkikeskustoissa huononevat. Tällainen eriytyminen johtaa kaupunkitilaan, jota määrittää yhteiskuntaluokka. Sitä meistä kukaan tuskin toivoo.

Lotta Junnilainen

VTT, Tampereen yliopisto

Etnografia tuulettaa tunkkaisia mielikuviamme lähiöelämästä

Lotta Junnilainen: *Lähiökylä – Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta*. Väitöskirja. Vastapaino, Tampere 2019. 343 s. ISBN 978-951-768-703-4

Kerrostalolähiöiden sosiaalista eriytymistä on tutkittu Suomessa vuosikymmeniä. Lähiöelämästä on kuitenkin kirjoitettu vähän sitten Matti Kortteisen (1982) *Lähiö*-kirjan. Lähiöelämän tuntemustamme ajantasaistaa Lotta Junnilainen väitöskirjassaan *Lähiökylä*. Etnografiseen tutkimukseen perustuva kirja kysyy, "millaista on sosiaalinen elämä alun perin työväen-

luokkaisille perheille rakennetuissa paikoissa, jotka yhteiskunnallisten muutosten myötä ovat muuttuneet eriarvoisuuden tiivistymiksi". Kysymys sisältää kolme keskeistä tehtävää: kuvata lähiön sosiaalista elämää, tulkita sitä paikan käsitteellä ja selittää, miksi tutkitut lähiöt ovat ns. "eriarvoisuuden tiivistymiä".

Lähiökylän etnografia on huolellinen ja kiinnostavas-

ti esitetty. Vuosien saatossa kerätty aineisto on vaikuttava. Haastattelut auttavat ymmärtämään, mitä lähiöiden sosiaalinen elämä merkitsee asukkailleen. Tutkimuskirjallisuus puhuu lähiöistä usein epäonnistuneina toimijoina. Lähiöt ovat "syrjäytyneitä", "heikosti pärjääviä" tai "jälkeenjääneitä". Junnilainen kritisoi tällaista "ongelmalähiö"-puhetta ja siihen perustuvia lähiöiden kehityshankkeita, joissa asukkailta vaaditaan yhteisöllisyyttä ja aktiivisuutta. Kirjassa haastatellut asukkaat ovat jo yhteisöllisiä ja aktiivisia. Heidän sosiaalinen elämänsä on merkityksellistä, vaikka se ei asetu kaupunkikehityskonsulttien keskiluokkaistamisprojektien muotteihin. Lähi-

öiden sosiaalinen elämä merkitsee solidaarisuutta, avunantoa, jaettuja kokemuksia ja tasa-arvon tunnetta eriarvoisessa yhteiskunnassa.

Keskeinen käsite kirjassa on ”paikka”. Lähiö näyttäytyy asukkaiden tarinoissa merkityksellisenä paikkana, niin fyysisenä paikkana, arjen reitistä määrittävänä asuinympäristönä kuin sosiaalisina suhteina ja jaettuina kokemuksina. Junnilainen avaa lähiön merkitystä paikkana otsikoksikin valitsemallaan käsitteellä ”lähiökylä”. Rakentaessaan kollektiivista tarinaa paikasta asukkaat kamppailevat ulkopuolisten ennakkoluuloja ja stigmatisointia vastaan. ”Lähiökylä” toimii tässä kamppailussa kulttuurisena työkaluna. Alueellisesta stigmasta kirjoittava Loïc Wacquant esittää asukkaat usein voimattomiksi stigmatin edessä, sellaisiksi, joilla on työkalunaan lähinnä vettäytymisen ja välttely. Junnilainen osoittaa, kuinka asuk-

kaat itse asiassa kamppailevat stigmaa vastaan ja puolustavat heille merkityksellistä paikkaa, ”lähiökylää”.

Kirja ei ota tehtäväkseen selittää yksityiskohtaisesti, miksi joistakin lähiöistä on muodostunut ”eriarvoisuuden tiivistymiä”. Junnilainen toteaa tutkimiansa lähiöiden kuuluvan niihin tutkimuskirjallisuudesta tuttuihin lähiöihin, ”jotka eivät koskaan toipuneet lamasta”. Tässä toteamuksessa lähiö tulee jälleen esitettynä toimijana, joka ei toipunut samalla, ”kun muilla alueilla alkoi mennä hyvin”. Mitä tarkoitetaan sillä, että lähiö ei toipunut lamasta? Onko asuinalueen tehtävä toipua talouden suhdannevaihtelusta? Kuinka asuinalue voi toipua tekemättä jääneistä korjausinvestoinneista ja rapistuvasta asuntokannasta? ”Eriarvoisuuden tiivistämiseen” johtaneiden rakenteellisten prosessien tarkastelu etnografian lomassa olisi

kenties vielä tarkentanut kirjan osuvaa kritiikkiä. Tarkempi pohdinta tekijöistä, jotka ovat johtaneet esimerkiksi pienituloisuuden keskittymiseen ja investointien puutteeseen joillakin alueilla, olisi tuonut kirjaan lisää syvyyttä ja analyyttistä terävyyttä.

Junnilainen onnistuu tavoitteessaan lisätä ymmärrystä lähiöiden sosiaalisen elämän kompleksisuudesta ja merkityksestä. *Lähiökylä* auttaa murtamaan tutkimuskirjallisuuden, poliitikkojen ja median pitkään viljelemää kuvaa kurjistuvista ongelmalähiöistä ja niiden onnettomista asukkaista, jotka elävät yksipuolista, sosiaalisesti köyhää elämää. Totuus lähiöelämästä on jotain aivan muuta. *Lähiökylä* vie lukijansa lähemmäs tuota totuutta.

Mika Hyötyläinen
tutkijatohtori,
Helsingin yliopisto

Käsittehistoriallinen näkökulma hyvinvointivaltioon

Nils Edling (toim.): *The Changing Meanings of the Welfare State: Histories of a Key Concept in the Nordic Countries*. Berghahn, New York & Oxford 2019. 343 s. ISBN 978-1-78920-124-6

Pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta on vuosien varrella kirjoitettu valtavasti historial-

lista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, mutta harvemmin on kiinnitetty huomiota it-

se hyvinvointivaltion käsitteen merkityksiin ja käyttötapoihin. *Changing Meanings of the Welfare State* pyrkii paikkaamaan tätä puutetta. Kirja sisältää luvut kokeneilta hyvinvointivaltion historian tutkijoilta kaikista Pohjoismaista.

Teoksessa ovat edustettuina myös Suomi ja Islanti, jotka jäävät vertailevassa hyvinvointivaltiotutkimuksessa usein syrjään. Johdannon mukaan kirjoittajat ovat pyrkinet

välttämään perinteistä Ruotsi-keskeisyyttä ja metodologista nationalismia. Kirjan jakaminen maakohtaisiin artikkeleihin on perusteltua, mutta jälkimmäisen tavoitteen kannalta niissä olisi odottanut hieman enemmän hyvinvointivaltion käsitteen ylijärjestelmien yhteyksien pohdintaa.

Ylijärjestelmästä näkökulmasta on ensimmäinen, hyvinvointivaltion taustaa avaava luku kokoelman kiinnostavimpia. Se tarkastelee käsitteen juuria 1800-luvun Saksassa, Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Sanan alkuperäinen saksalainen merkitys erosi täysin nykyisestä ja viittasi absolutistisiin, paternalistisiin valtioihin erotuksena ”oikeusvaltiosta”. Luvussa tuodaan myös kiinnostavasti esiin hyvinvoinnin ja yhteisen hyvän käsitteiden läheinen yhteys.

Kirjan lukujen lähestymistavat ja lähdeaineistot eroavat hieman toisistaan: osa katsoo hyvinvointiretoriikkaa laajemmin, osa keskittyy selkeämmin hyvinvointivaltio-sanon käyttöön. Toisissa on käytetty yleisen tason parlamentti- ja lehdistökeskustelua, toisissa tutkittu systemaattisemmin lähdeyhteyksiä, esimerkiksi hallitusohjelmia. Kaikki käsittelevät hyvinvointivaltiota monipuolisesti niin positiivisena tavoitteena ja saavutuksena kuin kritiikin kohteena. Tämä tekee käsitteen poliittisen kiistanalaisuuden näkyväksi.

Kirjan mukaan hyvinvointivaltioista on tullut kaikissa Pohjoismaissa ajan mittaan varsin neutraali termi. Se kuvaa olemassa olevia instituutioita, joi-

Kirjan mukaan hyvinvointivaltioista on tullut kaikissa Pohjoismaissa ajan mittaan varsin neutraali termi. Se kuvaa olemassa olevia instituutioita, joita useimmat ryhmät pyrkivät puolustamaan erilaisten uhkien ja haasteiden keskellä.

ta useimmat ryhmät pyrkivät puolustamaan erilaisten uhkien ja haasteiden keskellä. Nykykäytössä hyvinvointivaltio on menettänyt asemansa tulevaisuuteen suuntautuvana uudistuskäsitteenä. Suomessa ja Islannissa sana tosin yleistyi kunnolla vasta silloin, kun sillä alettiin viitata jo toteutettuihin uudistuksiin.

Teoksen olisi kenties voinut kehystää koskemaan hyvinvoinnin käsitettä laajemmin. Nyt monessa luvussa joudutaan selittämään hyvinvointivaltion poissaoloa eksplisiittisenä terminä, vaikka hyvinvointi ja sen muut johdannaisnimit olisivat olleet keskeisessä roolissa. Esimerkiksi Nils Edlingin Ruotsia käsittelevä luku keskittyykin yleisempään hyvinvoinnista käytyyn keskusteluun. Sen mukaan olennainen viime aikojen muutos on siirtyminen hyvinvointivaltion tai -yhteiskunnan korostamisesta kohti hyvin-

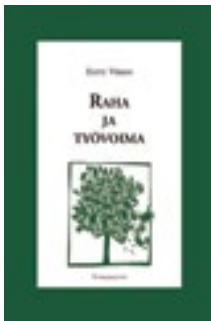
vointia määräisessä muodossa (*välfärden*), mikä viittaa yksityisen sektorin merkityksen kasvuun hyvinvointipalveluiden tuottajana.

Hyvinvointivaltio-sanalla poissaolo on keskeinen teema Pauli Kettusen luvussa, jonka mukaan sana vakiintui suomalaisen poliittiseen kieleen varsin myöhään. Hyvinvointivaltion sijaan on puhuttu erityisesti sosiaalipolitiikasta. Kettunen selvittää myös valtion ja yhteiskunnan käsitteiden läheistä yhteyttä Pohjoismaissa. Sanojen lähes synonyymisen suhteen vuoksi myös hyvinvointiyhteiskunta on ollut vaikea erottaa hyvinvointivaltioista.

Changing Meanings of the Welfare State on tervetullut katsaus käsitteeseen, jota usein käytetään tutkimuksessa varsin historiattomasti. Useimmat kirjassa käsitellyt aiheet ja debatit ovat tuttuja aiemmasta tutkimuksesta, mutta se tuo tarpeellisen näkökulman hyvinvointivaltion historiaan niin käsitteenä kuin ilmiönä. Käsitehistoria muistuttaa, että yhteiskunnalliset käsitteet ovat kiistanalaisia ja kontekstisidonnaisia. Ne onnistuvat harvoin kuvaamaan monimutkaisia ilmiöitä yksiselitteisesti tai neutraalisti.

Ilkka Kärrylä
väitöskirjatutkija,
Helsingin yliopisto

Nietzscheläistä kommunismia

Eetu Viren: Raha ja työvoima. Tutkimus rahasta yhteiskunnallisena suhteena, sen voimasta ja vaikutuksista työvoiman luokkakokoonpanoon. Väitöskirja. Tutkijaliitto, Helsinki 2018. 366 s. ISBN 978-952-7093-14-6

Eetu Virenin väitöskirja *Työvoima ja raha* tarkastelee rahan yhteiskunnallista vaikutusvaltaa työvoimaan kapitalismin erilaisten muotojen alaisuudessa. Virenin teoreettisena lähtökohtana on Marxista ammentava poliittisen taloustieteen kritiikki, jota hän täydentää autonomisesta marxismista (Tronti, Negri) ja "nietzscheläisestä kommunismista" (Foucault, Deleuze, Guattari) omaksutuilla vaikutteilla. Kirja jatkaa sen "perinnöttömien perinteen" kehittelyä, jota Viren on tuonut Suomeen Jussi Vähämäen kanssa.

Tekijä lähestyy tutkimuksessaan kapitalismia *tuotannon rahataloutena* nojaten heterodoksiseen taloustieteeseen, taloussosiologiaan ja -antropologiaan sekä semioottiseen teoriaan. Tärkeällä sijalla on myös palkkatyöyhteiskunnan ja pääomien *fordistisen kasautumisregiimin* synnyn ja purkautumisen prosessien kuvailu. Tätä rakenteellista analyysyä syvennetään mikrovallan tekniikoiden ja työvoiman subjektiivisuuksien tuotannon tarkastelulla.

Kirjan keskeisen teesin mukaan elinvoimansa kadot-

taneen fordismin tuhkaista on noussut uusi velkavetoinen pääomien kasautumisregiimi, jota Viren nimittää *jobsismiksi*. Tässä *finanssoituneessa* maailmassa arvoa luova työ on siirtynyt tehtaasta kaikkialle yhteiskuntaan ja raha on ottanut hallitsevan aseman elävän työn hierakkisoinnisen, kahlitsemisen ja anastuksen välineenä.

Viren analysoi rahan välityksellä tapahtuvaa työvoiman luovan potentiaalın kahlitsemista asuntopolitiikan ja sosiaaliturvan piirissä. Työmarkkinoiden, asumisen ja työttömyysturvan hierakkisoinnisen lisäksi jobsismi kapita-

On myös virkistävää lukea Virenin Marx-tulkintaa, jossa Marx ei ole kapitalismin rautaisten liikelakien taakse piiloutuva harmaa positivist, vaan taistelutoveri, jota on syytä lukea poliittisesti.

lismin "uutena normaalina" tuottaa kasvavia epätasapainoja maailmantaloudessa velkavetoisten ja vientivetoisten kasautumismallien välillä. Samalla työn ja pääoman vastakainasettelu siirtyy enenevästi yksilöiden "sisälle".

Teoksen heikkoutena on argumentaation epätasaisuus. Perusteltua analyysyä seuraa epätarkkoja lennokkaita väitteitä, joissa vuosikymmenet vaihtavat paikkaa, maanosat sekoittuvat ja työläisten aseellisia kapinoita nousee paikoissa, joissa niitä ei koskaan tapahtunut. Vastuu väitteiden totuuden tarkistamisesta jää lukijan harjoille, mikä on haastavaa, koska lähdeviitteiden käyttö ja faktojen dokumentointi on varsin vapaamuotoista.

Kirjan painavin ongelma on kuitenkin ristiriita argumentaation ytimessä. Yhtäältä Viren seuraa uskollisesti autonomi-marxistien epäuskottavaa johtoajatusta, jonka mukaan työläisten vastarinta työpaikoilla on kapitalismin dynaamisuuden aktiivinen synnyttäjä ja tekijä, johon pääoma vain reaktiivisesti vastaa. Toisaalta pääoman edustajista tulee politiikan alueella loppumattoman kekseliäitä uudistajia, jotka patoavat työvoiman subjektiivisuuksia pääoman intressien kanssa yhteensopiviin muotoihin, kun kollektiiviseen vastarintaan kykenemättömät työläiset (marginaalisia poikkeuksia lukuun ottamatta) kulkevat rahan lupauksen perässä kuin rotat juoksupyö-

rässä, tai paremminkin, kuin lampaat teuraalle.

Vireillä on sosiologista mielikuvitusta ja halua kysyä olennaisia kysymyksiä kapitalismin ja nykyisen aikakauden luonteesta. Hän yhdistelee erilaisia lähestymistapoja ennakkoluulottomasti mutta ei kuitenkaan itsetarkoituksettisesti ja pyrkii käyttämään

niitä välineinä ”asioiden logiikan” ymmärtämisessä.

On myös virkistävää lukea Virenin Marx-tulkintaa, jossa Marx ei ole kapitalismin rautaisten liikelakien taakse piiloutuva harmaa positivist, vaan taistelutoveri, jota on syytä lukea poliittisesti. Tämän politiikan ytimessä on kapitalismin kumoamisen ho-

risontin hahmotteleminen ja pääoman haastamiseen kykenevän kollektiivisen subjektin rakentaminen.

Tästä tehtävästä ei ole erimielisyyttä.

Miika Kabata
väitöskirjatutkija,
Tampereen yliopisto

Radikaalin oikeiston nousu Yhdysvaltain poliittiseen valtavirtaan

David Neiwert: *Alt-America: The Rise of the Radical Right in the Age of Trump*. Verso, London 2018. 456 s. ISBN 978-1-78663-423-8

David Neiwertin usin kirja vie lukijan matkalle Yhdysvaltain äärioikeiston vaiheisiin ja kehitykseen 1990-luvulta äärioikeistolaisen Alt-Right-liikkeen nousuun sekä Donald Trumpin vaalivoittoon vuonna 2016. Neiwert ohjaa lukijan läpi rasismien ja xenofobian historiografian USA:ssa ja osoittaa, kuinka nämä rumat ideologiat kulminoituivat Alt-Right-liikkeen nousuun ja Trumpin menestykseen.

Neiwert on veteraanijournalisti, joka on kirjoittanut Yhdysvaltain äärioikeistosta jo 1970-luvun loppupuolelta asti. Tässä arvosteltavassa kirjassaan hän käsittelee hyvin yksityiskohtaisesti erityisesti Alt-Right-liikkeen juuria sekä äärioikeiston vaarallisuutta

ja väkivaltaisuutta. Teos on tärkeä osa kirjallisuutta, joka tarkastelee uutta, niin Euroopassa kuin USA:ssa suosiota kerännyttä oikeistoliikettä. Brownin Yliopiston professori Mark Blyth kutsuu tätä oikeistoliikettä globaaliksi trumpismiksi.

Salaliittoteoriat, äärimmäinen vainoharhaisuus ja pelko ovat keskeisiä teemoja Alt-Right-liikkeen ideologiassa. Valkoiset nationalistit uskovat, että Yhdysvallat kuuluu valkoisille ja että globaalit eliitit yrittävät korvata valkoiset ihmiset edistämällä monikulttuurisuuden ideologiaa. Valkoiselle nationalistille ainoa ratkaisu on hyökätä monikulttuurisuutta vastaan. Tämä viha pohjautuu pelkoon siitä, että valkoiset

menettävät valta-asemansa USA:ssa ja heidän sosiaalinen statuksensa laskee, kun HLBT-ryhmät sekä muut ryhmät, jotka eivät muodostu valkoisista kristityistä heteromiehistä, saavat tasa-arvoa yhteiskunnassa.

Ennen vuoden 2016 presidentinvaaleja tämä ryhmä oikeistolaisia oli hajaantunut ja erillään sekä hyvin marginaalisessa asemassa. Autoritääriset oikeistolaiset tarvitsivat johtohahmon, jonka ympärille he voisivat liittoutua, joka saisi heidät unohdettamaan keskinäiset eronsa ja joka auttaisi heitä keskittymään siihen polttavaan intohimoon, jonka he kaikki jakoivat, valkoiseen ylivaltaan. Donald Trump aloitti kampanjansa haukkumalla meksikolaisia raiskaajiksi ja murhaajiksi, lupaamalla rakentaa muurin, joka erottaisi Meksikon Yhdysvalloista ja kieltämällä muslimien tulon maahan. Trump jakoi myös Alt-Right-liikkeen mieltyömyksen salaliittoteorioihin ja oli tärkeässä asemassa Obaman syntymätodistusepisodissa, jossa Obamaa epäil-

tiin siitä, ettei hän olisi syntynyt USA:ssa. Alt-Right oli löytänyt ehdokkaansa.

Neiwertin lukijakunta on todennäköisesti keskimääräistä tietoisempi Yhdysvaltain politiikasta, ja tästä syystä kirja saattaa olla vaikeaa luettavaa henkilölle, joka ei tiedä aiheesta erityisen paljon. Kirja on kuitenkin selkeä ja helpolukuinen. Teok-

sen 13 lukua on hyvin organisoitu, ja bibliografia on mahdottoman kokoinen sekä yksityiskohtainen. Neiwert on kerännyt tietoa radikaalin oikeiston toteuttamista hirmuteoista koko uransa ajan, ja hänen työnsä ansiosta tiedämme, että kaikista eniten hirmutekoja Yhdysvalloissa toteuttavat äärioikeistolaiset radikaalit. Neiwertin teos on erityi-

sen tärkeä tällä poliittisella hetkellä ja osoitus valkoisten nationalistien vaarallisuudesta yhteiskunnalle.

Robert Fonsén
maisteriopiskelija,
Columbian yliopisto,
New York

Roudareiden historiaa

Lamppu Laamanen, Roudarit – Vastuu ja kamojen kantoa jo vuodesta 1965. Johnny Kniga, Helsinki 2018. 334 s. ISBN 978-951-0-42054-6

Roudari. Road manager. Mitä tuo sana kertoo meille? Alun perin roudari oli artistin mukana kulkenut henkilö, joka teki kaikkea mahdollista: toimi autokuskina, lastasi, pysytti ja purki vahvistinlaitteet, vastasi valonheittimistä (jos sellaisia oli) ja saliaänestä, korjasi laiteviat ja rikkinäiset autot, teki mahdolliseksi sen, että esiintymislaisuus onnistui sekä toimi artistin henkisenä tukena ja olkapäänä. Ammattiin on yleensä päädytty ystävien ja tuttujen kautta. Osalla on ollut musiikki- ja soittajataustaa, mutta omien soittokykyjen rajallisuuden vuoksi on päädytty roudariksi, koska on haluttu olla lähellä rock-musiikkia ja -elämää.

Lamppu Laamanen on koonnut kirjaansa roudareiden muistelmia kuusikymmenluvulta nykypäivään asti. Äänessä ovat pääosin itse tekijät, ei niinkään Laamanen. Herkullisten ja värikkäiden muisteluiden kautta lukijan eteen avautuu kuva työstä, joka on kovaa, jossa ei kysellä työaikoja, jossa palkkaus on (ainakin ollut) mitä sattuu ja jossa työolosuhteet ovat karuja ja esiintymispaikan henkilökunnan arvostus nolla. Raskas työ on vaatinut monen kohdalla veronsa, moni entinen roudari kärsii selkävaivoista. Kuitenkin kaikkia muisteluita värittää vahva ammattilypeys ja oman työn arvostus. Samoin am-

mattikunnan edustajat kokevat olevansa "veljiä ja siskoja". Me-henki välittyi jutuis-ta vahvana. Kaveria ei jätetä!

Roudari-kulttuurin voidaan katsoa syntyneen Suomessa 1960-luvun lopulla, kun rock-musiikin käsite laajeni ja markkinat Suomessa alkoivat pikkuhiljaa kasvaa. Yksi ensimmäisistä – ellei peräti ensimmäinen – ammattimaisista roudareista Suomessa oli Olli "Illli" Ilomäki, joka aloitti uransa Remu Aaltosen silloisen yhtyeen The Creature-sin roudarina ja autokuskina vuonna 1965. Seitsemänkymmenluvulle tultaessa useimmilla ammatti- tai puoliammattimaisesti toimivilla yhtyeillä oli roudarit, jotka vastasivat suurin piirtein kaikesta kiertueen käytännön asioista keikkamyyntiä ja esiintymisiä lukuun ottamatta. Muisteluista välittyi hienosti se, että esiintymislaisuuden järjestäminen onnistuneesti on ollut roudareille ammattietinen kunniaksymys. On ollut tärkeää, että artistille on luotu hyvät puitteet esiintyä

ja että yleisö on voinut nauttia kuulemastaan. Roudarit mieltävät itsensä poikkeuksetta asiakaspalvelijoiksi.

Vielä 1980- ja 1990-luvuilla esiintyjien ja etenkin roudareiden kohtelu esiintymispaikeilla oli ala-arvoista. Ruoka ja juomatarjoilu puuttui lähes joka paikasta. Takahuoneessa saattoi olla kori virvoitusjuomaa, ei muuta. Sosiaalitoja ei ollut. Majoitus oli mitä sattui, jos sitä yleensä oli. Keikkamatkat saattoivat olla haastavia, kun bussi hajosi keskellä korpimaisemaa kolmenkymmenen asteen pakkasessa. Vian korjaaminen tuollaisissa olosuhteissa vaati teknistä tietämystä, osaamista, lehmän hermoja ja luovaa ajattelua. Vastoinkäymisistä huolimatta useimmista muisteluista käy ilmi, että ”yhtään keikkaa ei peruttu”. Roudarit

ovat olleet varsinaisia Ihmemies MacGyvereitä, jotka ratkaisevat ongelman kuin ongelman. Lisäksi ammatti on vaatinut ihmishuhdetaitoja ja sosiaalista silmää, kun on oltu tekemisissä hiemankin hankalampien esiintyjien tai keikkajärjestäjien kanssa.

Takavuosina alalle tullut ei voinut sanoa että ”mä en kannan, mä vaan miksaan”. Sellaiset karsiutuivat auttamatta pois. Roudari oli joka paikan höylä, jonka oli osattava ajatella luovasti ja jonka tuli tarttua työhön kuin työhön. Nykyisin roudareista puhutaan enemmänkin teknikkoina. On ääni-, valo-, kitara- ym. tekniikkoja. Työnkuvat ovat eriytyneet. Viime vuosina alalle on alkanut saada jo koulutustakin.

Se, mitä jäin kirjasta kaipaamaan, oli henkilöluettelo

lyhyine elämäkertoineen jokaisesta haastatellusta. Tästä pienestä puutteesta huolimatta Laamasen kirja puolustaa paikkaansa, sillä se kertoo ammattikunnasta, jonka työstä ja työn merkityksestä emme ole tienneet juuri mitään – tai jota emme ainakaan ole osanneet aiemmin arvostaa. Mikä hienointa, teoksessa pääsevät ääneen työn tekijät itse. Teos on suositeltavaa luettavaa jokaiselle vähänkin rock-musiikin maailmasta kiinnostuneelle.

Petri Tanskanen
arkistonjohtaja,
Työväen Arkisto

Työn kulttia murtamassa

Anna Kankila, Eetu Viren, Harry Salmenniemi, Heidi Meriläinen, Joel Kilpi, Johannes Ekholm, Klaus Lumi Maunuksela, Lasse Poser, Mia Haglund ja Pontus Purokuru: Työstäkieltäytyjän käsikirja. Into Kustannus, Helsinki 2019. 304 s. ISBN 978-952-351-085-2

Joel Kilpi (toim.): Tekstejä työstäkieltäytyjille. Työstäkieltäytyjäliitto, Helsinki 2018. 96 s. ISBN 978-952-94-0339-4

Joukko konsulteiksi itsensä esitelletä ihmisiä järjesti kevättalvella 2018 Kampin TE-toimiston tiloissa performatiivisen presentaation, jossa tarjottiin vohveleita, annettiin vinkkejä työnteon välttelyyn

ja vaadittiin kaikkien karenssin lopettamista. Media tarttui Työstäkieltäytyjäliitoksi itsensä esitelleen joukkion täkyyn, ja kohu oli valmiina. Puututtiinhan suomalaisille pyhimään asiaan: työhön.

Kun liitto oli perustettu, oli sille saatava myös suunta ja sisältö. Liiton aktiivit ja muut asiasta kiinnostuneet ovatkin sipaisseet kasaan suhteellisen nopealla aikataululla kaksi julkaisua. Työstäkieltäytyjä-

liiton *Tekstejä työstäkieltäytyjille* -pamfletin lyhyitä artikkeleita on aiemmin julkaistu eri verkkomediaissa, muun muassa kumu.info-verkkolehdesissä. Into Kustannuksen *Työstäkieltäytyjän käsikirjassa* sisältöä on hahmoteltu pidemmälle, ja teokselle on myös annettu lukijaa houkutteleva ulkoasu. Kirjoittajat ovat julkaisuissa osin samoja, muiden muassa Joel Kilpi, Heidi Meriläinen ja Eetu Viren. Tutkija, suomentaja ja yhteiskuntatieteen tohtori Viren muistetaan jo prekariaattiliikkeestä ja vuonna 2006 julkisudessa kohahduttaneesta paskaduunikäsitteestä. Työstäkieltäytyjän käsikirjassa mukana on lisäksi esimerkiksi kirjailija ja näytelmäkirjailija Johannes Ekholm sekä toimittaja-kirjailija Pontus Purokuru.

”Työstäkieltäytyminen on elämän ottamista omiin käsiin. Työstäkieltäytyminen vapauttaa aikaa mielekkäämpään toimintaan. Työstäkieltäytyminen on ympäristöteko.” Näin julistetaan *Tekstejä työstäkieltäytyjille* -pamfletissa, joka on päivätty kevättalvella 2018, aktiivimallin syntyäiköihin. Liikkeen ensimmäiset teesit ovatkin vahvasti suunnattuja aktiivimallia ja TE-toimiston pakkovaltaa vastaan. Sipilän hallituksen aktiivimallia kuvataan muun muassa työttömien kyttäyksenä ja sadismina.

Työstäkieltäytyjät eivät kuitenkaan halua kieltäytyä kaikesta työstä. He ehdottavat kieltäytymistä vain järjetömästä työstä, joka perustuu väkivaltaan, alistamiseen tai kurjuuteen. Kapitalistises-

Työstäkieltäytyjäliitto ilmoittaa pamfletissa olevansa ”tosissaan muttei vakavissaan”. Työstäkieltäytyjän käsikirjassa vuorottelee sama ristiriita tosissaan olemisen ja medialle suunnatun performanssin välillä.

sa yhteiskunnassa työnä pidetään mitä tahansa toimintaa, joka tuottaa lisäarvoa työnantajalle ja luo talouskasvua. Sen sijaan palkatonta työtä, kuten hoivaa, ei lasketa työksi. Työstäkieltäytyminen mahdollistaa järjestelmän mielekkyyden uudelleenarvioinnin ja auttaa kohdistamaan huomion siihen, mikä todella on tärkeää. Miksi ylipäänsä teemme ja tavoittelemme työtä oman terveytemmekin uhalla?

Useilla kirjoittajilla on taustaa valtio- ja yhteiskuntatieteistä tai filosofiasta. Perusteokset ovatkin hyvin hallussa, ja etenkin Marxit on lehteilty hiirenkorville.

Tutkija Jussi Vähämäki huomauttaa haastattelussa *Työstäkieltäytyjän käsikirjassa*, että Karl Marx ei harastanut työn ylistämistä tai nähnyt sitä kaiken vaurauden lähteenä. Työväenliike on silti vaalinut työn eetosta aina näihin päiviin saakka. Työ on sen identiteetille elintärkeä, koska työn loppuessa loppuu myös liike. 2000-luvun prekariaattiliike on auttanut muren-

tamaan työn kultin suojamuuria hitaasti, pala palalta. Ammattiyhdistystoiminnasta prekariaattia vieroittaa SAK:n kyvyttömyys ymmärtää nykytyöelämää, pienituloisia, työttömiä ja freelancereita.

Marx käsitti luonnon kaiken rikkauten lähteenä. Nykyinen yhteiskuntamme onkin rakennettu toimimaan vain loputtomasti kasvavan öljynkulutuksen varassa. Yksilöiden kuluvalintoihin perustuva ympäristöpuhe saa unohtamaan, että palkkatyöhön perustuva elämänmuoto on yksi osa yhteiskuntamuotoamme, jota voidaan nimittää myös fossiilikapitalismiksi. Olennaista ei siis ole muovipussin ostamista jättäminen vaan koko fossiilikapitalismin kaataminen. Työstä kieltäytyminen on yksi ase tässä taistelussa.

Työ tuhoaa maapalloa hyvin konkreettisesti: ilmakehän hiilidioksidipitoisuus nousee, puut kaadetaan metsistä, mineraalit riivitään avolouhoksista, meret täyttyvät muovista ja kaatopaikat roskasta. Ratkaisuksi tarjotaan vähemmän rahanteolle alistettua elämää, vähemmän tuotantoa, bruttokansantuotetta ja hiilidioksidipäästöjä ja vastavuoroisesti enemmän aikaa, ihmissuhteita, vastarintaa, kauneutta, hyvyyttä ja totuutta.

Ekokatastrofiin pureutuva luku on *Työstäkieltäytyjän käsikirjan* kiinnostavimpia ja olennaisimpia, mutta luku jää harmillisen suppeaksi, jopa lyhyemmäksi kuin kirjan loppuun survottu lukukelvoton kollektiivinovelli. Ympäristönäkökulma pintaautuu muissa teksteissä kuitenkin aika ajoin.

Työstäkieltäytyjät ajavat työstä kieltäytymisen rinnalla monia muita olennaisia asioita, kuten perustuloa, työajan lyhentämistä, vaurauden jakamista tasaisesti ja hoivan jakamista tasapuolisesti. Perustulo on rahoitettavissa varallisuuden uusjaolla. Kahdeksan rikkainta ihmistä omistaa saman verran kuin köyhin 50 % maapallon väestöstä. Rahaa siis on, ja sitä tuntuu löytyvän loputtomiin esimerkiksi pankkien pelastamiseen.

Perustulo nähdään välillä turhan automaattisena ratkaisuna kaikkiin ongelmiin. Muutamissa puheenvuoroissa tavoitellaan liiankin kepeän utooppisesti ruusuista tulevaisuutta, jossa koneet hoitavat työt, ilmastonmuutos on saatu mystisesti selätettyä ja

perustulo mahdollistaa luovan puuhastelun ja yhteisölliset skumppapiknikit kaupunkipuistoissa.

Kummassakin teoksessa on painavaa asiaa, mutta niissä on loppujen lopuksi vähän varsinaista sanottavaa. Asiaa korvataan fiktiivisillä tekstiraapaleilla ja *Työstäkieltäytyjän käsikirjassa* myös pitkillä, puhekielenomaisesti litteroiduilla haastatteluilla. Huumoripitoisilla kevennyksillä ja kannabiseksimyyjien haastatteluilla annetaan teoksille lisäsiivua mutta ei juuri muuta.

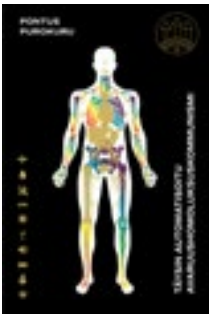
Työstäkieltäytyjäliitto ilmoittaa pamfletissa olevansa ”tosissaan muttei vakavissaan”. *Työstäkieltäytyjän käsikirjassa* vuorottelee samastiriitä tosissaan olemisen ja medialle suunnatun perfor-

manssin välillä. Aivan kuin aktiivit olisivat itsekin havahtuneet siihen, että vitsinä alkaneella liikkeellä voisikin olla paljon teoreettista pohjaa ja tärkeää viestiä.

Merkittäväksi valtavirran poliittiseksi liikkeeksi työstäkieltäytyminen tuskin nousee, ja Työstäkieltäytyjäliitonkin media-aktiivisuus tuntuu hiipuneen jo reilussa vuodessa. Teokset antavat silti uutta ajateltavaa työn kultin riivaamille suomalaisille, ja niiden teesejä on pakko pohtia vakavissaan ilmastokatastrofin, kapitalismin syöksykierteen, demokratian kriisin ja automatisaation aikakaudella.

Reetta Laitinen
tutkija, Kansan Arkisto

Kadonneen tulevaisuuden metsästys

Pontus Purokuru: Täysin automatisoitu avaruushomoluksuskommunismi
Kosmos, Helsinki 2019. 296 s.
ISBN 978-952-7144-57-2

Pontus Purokuru essee-koelma alkaa keskiluokkaisen valkoisen cis-miehen anteesipyyntöillä. Jälleen kerran on etuoikeutettu mies viemässä tilaa ja ääntä naisilta, rodullistetuilta ja vähemmistöiltä. Silti on kirjoitettava.

Toinenkin paradoksi esitetään heti alkuun. Puroku-

ru ylistää laiskottelua, velttoilua, pakenemista ja kieltäytymistä. Esseekokoelma tuskin on laiskottelemalla syntynyt. Purokuru oma cv:kin näyttää kaikkea muuta kuin velttoilulta: hän on toimittaja, tietokirjailija ja ”pop-filosofi”, ollut mukana kirjoittamassa useita teoksia ja ylläpitää kai-

ken lisäksi blogia ja podcastia. ”Joutilaisuus on aluskasvullisuutta, josta syntyy kaikki oikeasti tärkeä”, Purokuru toteaa ja mainitsee laiskottelun olevan yksi liberaalin yhteiskunnan vahvimpia tabuja.

Purokuru yhdistelee aiheissaan kunnan esseistin tapanaan politiikkaa ja populaarikulttuuria. Ensimmäinen luku ruotii menneiden vuosikymmenien tulevaisuususkoa ja nykyajan lamaantunutta tunnetta tulevaisuuden peruuntumisesta. Tätä Purokuru analysoi muun muassa Edu Ket-tusen Lentäjän poika -kappa-leen (1986) avulla.

Vuonna 1987 syntynyt Purokuru edustaa niin kutsuttu-

jen milleniaalien sukupolvea. Hänen aiheensa ovatkin vahvasti tässä ajassa kiinni eivätkä takerru menneiden aikojen nostalgisointiin. Ilmastonmuutos, pätkätyöt, sosiaaliturvan leikkaukset, äärioikeiston nousu, pakolaiskriisi, ekologinen kriisi, talouskuri, informaatiotulva, suorituspakko, miehen kriisi ja mielenterveysongelmat ovat tämän ajan suuria kysymyksiä, joita Purokuru tarkastelee.

Teoksen punaisena lankana kulkee kapitalismi, jota Purokuru havainnoi muun muassa nyky(mies)kirjailijoiden teosten ja Mad Max -elokuvan kautta. Gonzojournalistisiin sfääreihin päästään kuvauksessa startup-väen ja kovan rahan sijoittajien hypettämässä Slush-tapahtumasta.

Kirjan puolivälissä edetään todellisuuden dystopioista utopioihin eli kirjan nimen mukaiseen "täysin automatisoituun avaruushomoluksuskommunismiin". Kyseessä on englanninkielinen, internetistä lainattu meemi, jonka suo-

Kapitalismi tappaa ja sairastuttaa ihmisiä ja maapalloa, mutta meidän on helpompi kuvitella maailmanloppu kuin kapitalismin loppu. Siksi tarvitaan näkökulmia ja utopioita.

mennos kuulostaa aivan yhtä veikeältä ja jolla on nimestään huolimatta uskottavaakin liikettä takanaan. Purokuru kirjoittaa tälle uudelle liikkeelle manifestin mutta tarkastelee sitä myös kriittisellä silmällä. Välillä kirjoittajan omat sokeat pisteet tulevat esille. Esi-merkkinä teoreettinen heitto, että robotiikka voisi "vapauttaa" naiset raskauden ja synnytyksen vaivasta.

Teosta rikkoo hieman essee, joka analysoi Tähtien soita -elokuvia poliittiselta kantilta. Se sopii teemaan ja tarjoaa muutaman mielenkiintoisen näkökulman mutta käy

perinpohjaisuudessaan puuduttavaksi. Tosifaneille elokuvien fiktiivisen maailman ruottiminen on ehkä jännittävää. Silti ne eivät ole edes fasismin nousun kuvauksena kovinkaan oivaltavia.

Purokurun kirjoitustyyli pysyy läpi teoksen soljuvan selkeänä ja tasapainottaa aiheiden vakavuutta. *Täysin automatisoitu avaruushomoluksuskommunismi* on esseekoelmaksi epätavallisen voimakkaasti poliittinen. Jokainen essee kiertyy lopulta takaisin saman aiheeseen: kapitalismiin. Tuhokapitalismi on täysin automatisoidun avaruushomoluksuskommunismien vastakohta. Kapitalismi tappaa ja sairastuttaa ihmisiä ja maapalloa, mutta meidän on helpompi kuvitella maailmanloppu kuin kapitalismin loppu. Siksi tarvitaan näkökulmia ja utopioita.

Reetta Laitinen
tutkija, Kansan Arkisto

Hae hankkeellesi
joukkorahoitus.
Annamme
lahjoituksille
20%:n
lisätuen.

KULTTUURILAHJA.FI

MIKKO-OLAVI SEPPÄLÄ:

PAREMPI IHMINEN PAREMPI MAAILMA

- SUOMALAISEN TYÖVÄENTEATTERIN
PÄÄTTYMÄTÖN TARINA

Ensimmäinen kokonaisuus suomalaisen
työväenteatterin vaiheikkaasta satavuotisesta historiasta.
Miltä työväenteatterin tarina näyttäytyy osana suomalaista
yhteiskuntaa?

Mikä Työväen Näyttämöiden liiton rooli on ollut
suomalaisen teatterikentän kehityksessä?

Kirjoittajana dosentti Mikko-Olavi Seppälä
Arvioitu sivumäärä 400
Julkaisijana Vastapaino
Ilmestymissajankohta: tammi-helmikuu 2020

Tilaa kirja edullisesti ennakkoon
Työväen Näyttämöiden liiton kautta:
tnl.fi/tnl100/historiikki
Ennakkotilauhinta 25e/kpl (ovh 42e)
Postitus ja laskutus teoksen ilmestyttyä

Tellu Laukkanen (1949-2019) – Työväenliikkeen vahva moniosaaja

Monessa sosialidemokraattisen työväenliikkeen järjestötehtävissä, lopuksi pisimmän aikaa Työväen Arkiston toimistosihteerinä, vaikuttanut **Tellu Laukkanen** kuoli Kuopion keskussairaalassa 14.6.2019. Hän oli syntynyt 10.1.1949 Säämingin Kellarpellossa, nykyisen Savonlinnan alueella.

Savonlinnan nuorisoaktiivi

Tellu Laukkanen oli Savonlinnan sos.dem. nuorten aktiivi aikana, jolloin suurten ikäluokkien nuoria liittyi poliittisiin järjestöihin. Osasto oli aika suuri, kiitos **Viljo Virtasen** ja **Väinö Turusen**, jotka olivat 50- ja 60-luvuilla kasvattaneet osaston toimintaa. Kun osastoon liittyi uusia nuoria, sen parissa tapahtui myös vassemmistolaisuutta. Tellusta tuli osaston puheenjohtaja ja piiri-toimikunnan jäsen; nuoriso-piiriä veti eräs **Erkki Liikanen**. Koululaisjaoston aktiiveista tuli pian merkittäviä toimijoita valtakunnallisissa nuoriso- ja opiskelijajärjestöissä. Savonlinnan työväenyhdistyksellä oli myös bingohalli, jossa Tellu oli emäntänä.

Tellu kävi Savonlinnan tyttökoulua, jota kutsuttiin ”Tipulaksi”. Kauppakoulusta hän valmistui vuonna 1970 ja sen jälkeen vuonna 1974 merkonomiksi laskentatoimen linjalta Savonlinnan Kauppaoppilaitoksesta. **Maria**-tytär opiskeli samassa rakennuksessa, mutta hänen aikanaan se toimi Savonlinnan Taidelukiona.

Vuoden 1972 kunnallisvaaleissa Laukkanen oli ehdokkaana ja tuli valituksi ensimmäiseen Säämingin ja Savonlinnan kuntaliitoksen jälkeen työnsä aloittaneeseen Savonlinnan kaupunginvaltuustoon. Hän vaikutti muun muassa nuorisotyölautakunnassa, tiedotustoimikunnassa sekä Savonlinnan kansanterveystyön kuntainliiton hallinnon ja tilien tarkastajana marraskuuhun 1975 asti. Hän oli Säämingin itsenäisen kunnan aikana nuorisotyölautakunnan jäsen ja varapuheenjohtaja vuosina 1970–1972.

Savonlinnassa asuessaan Tellu ehti olla töissä ainakin bingohallissa sekä STS-pankis-

sa. Muutettuaan Helsinkiin vuonna 1975 hän oli aluksi, vuosina 1975–1976, töissä Asfalttiurakoitsijain liitossa ja sen jälkeen vuosina 1976–1979 Orionilla somistamon sihteerinä, talouden, messujen ja tapahtumien valmistelijana. Koko elämänsä ajan raittiina pysynyt Tellu muisteli välillä **Maria**-tyttärelleen 1970-luvun työpaikkojensa kosteaa elämää.

Opiskelijajärjestön taloudenpitoon

Laukkanen toimi vuosina 1979–1982 Sosialidemokraattisen opiskelijaliitto SONK:n talous- ja toimistosihteerinä ja lopuksi taloussihteerinä. Hänen osaamisensa tuli siellä tarpeeseen.

Tellulla oli jo silloin mieleenpainuva tyyli tehdä työhakemus. Se oli hyvin ammattimainen ja teki suuren vaikutuksen tuolloin SONK:n pääsihteerinä toimineeseen toiseen kirjoittajista. Hänen työtoverinsa muistavat Tellun ihmisenä, jonka osaaminen laajeni kaikkialle liiton työtehtäviin – paljon laajemmalle kuin mihin työtitteli viittasi. Hän oli SONK:n työntekijänä jonkin verran vanhempi kuin päättäjät liittotoimikunnassa. Kautsiin hymyn ja iloisen mielen omaava näyttävä nainen joutui Turun liittokokouksen illanvietossa vuonna 1982 Neuvostoliiton ylioppilasneuvoston korkean edustajan Euroopan omistaja -tyylisen lähentelyn kohteeksi tanssilattialla, mutta selviytyi siitä neuvokkaan päättäväisenä. Uusi puheenjohtaja **Amos Hasan** nukkui välillä aamun liittotoimikunnan tapaamisesta edeltävän yön Viherniemenkadun toimiston lattialla säästö- ja viihdesyistä. Liiton projekti-sihteeriksi, toinen kirjoittajista, jäi kerran seuraksi illanviettoon, ja ilta päättyi uniin samalla virttyneellä patjalla. Kun Tellu tuli töihin, hän keitti väsyneille miehille tarpeelliset aamukahvit.

Helsingin sosialidemokraateissa

Laukkanen työskenteli jonkin aikaa Puutyöväenliiton toimistotyöntekijänä vuonna 1983. Hän toimi Helsingin sos.dem. piirissä vuosina

1983–89, ensin taloussihteerinä ja sen jälkeen taloussihteerinä sekä toimistonhoitajana.

Kun SDP keskitti piirien taloushallintoa puolueuimistoon, Tellu ei ollut halukas jatkaamaan toimistosihteerinä. Hän siirtyi Suomi-Nicaragua-seuran palvelukseen. Seura hallinnoi niin terveysprojektia kuin sadonkorjuuprikaateja, jotka edellyttivät talousosaamista.

Hän toimi myös Arja Alhon osa-aikaisena eduskunta-avustajana 1990-luvun alussa. Alhon vaalityössä hän oli muutenkin mukana hyvin tärkeässä roolissa. Helsingin puolueosasto oli koko ajan Kallion sosialidemokraatit.

Työväen Arkistossa pisin työsarika

Elämänsä pisimmän yhtenäisen työvaiheen, vuodet 1997–2003, Laukkanen toimi Työväen Arkistossa, ensin projektityöntekijänä ja vuodesta 2001 toimistosihteerinä. Esimiehen muistot Tellusta olivat positiiviset: Koska hän oli sitoutunut liikkeeseen ja hänellä oli laajat verkostot, hän oli arvokas tietolähde ja hänen työstään oli paljon hyötyä. Arkistonjohtaja Esa Lahtinen vapautui suuresta osasta taloushallinnon rutiinitöistä.

Tellusta tuli yksinhuoltaja varhain. Hän teki koko arkistouransa ajan myös sivutoimisen kassamyynän töitä Alepassa ja Valintalossa.

Paikallishistoriaa ja muita harrastuksia

Tellu Laukkanen varjeli yksityisyyttään tiukasti. Hän oli rautainen ammattilainen, erittäin luotettava ja todellinen työmyyrä, poliittisessa toiminnassa ja muutoinkin. Tellulla oli myös vahva oma tahto. Jos hän ei jossain viihtynyt, hän etsi uusia haasteita.

Kun Tellu palasi eläköityneenä kotiseudulle, hän toimi vuodesta 2018 alkaen Savonlinnan seudun Wanhojen Tovereiden varapuheenjohtajana; seudulla, jonka nuorisotoiminnassa hän aloitti 50 vuotta aiemmin. Lisäksi hän osallistui Sääminki-Seuran toimintaan;

paikallis- ja sukuhistoria olivat hänelle tärkeitä. Tellu teki kirkonkirjojen pohjalta niihin liittyvää tutkimusta itsekin. Hän osallistui aktiivisesti vaalityöhön vielä kevään 2019 eduskunta- ja europarlamenttivaalien alla.

Kansalaissodan muistovuonna Savonlinnassa oli iso seminaari sodan paikallisista tapahtumista. Tellu piti kommenttipuheenvuoron, jossa hän kertoi tutustuneensa Kansallisarkiston aineistoihin, jotka käsittelevät nk. Sovinnonkaivon (Tottintorin kaivon) tapahtumia loppiaisenä 1918, siis ennen sotaa. Hän korosti, että Savonlinnassakin oli vankileirejä, sillä vankeja pidettiin lyseolla, työväentalolla ja elokuvateatteri Edenissä, ja että vangit elivät kamalissa olosuhteissa.

Tellun äidin puoleiselle suvulle kuului pieni tila, sittemmin kesämökki, jonka ylläpitoon Tellu uppoutui ja jossa hän vietti niin paljon aikaa kuin mahdollista. Sen raparperimaan pystyssä pitäminen oli hänelle pääasiallinen harraste. Vielä kaksi viikkoa ennen kuolemaa äiti ja tytär olivat maalla niittämässä pihaa kevään jäljiltä.

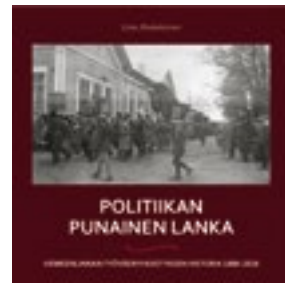
Tellu Laukkanen siunattiin Talvisalon hautausmaahan kappelissa 13.7.2019. Muistotilaisuus pidettiin sukulaisten keskuudessa. Ystävät ja työtoverit Savonlinnan ja Helsingin seuduilla hiljentyvät kunnioittamaan aikaansaavan ja pidetyn ihmisen muistoa.

Arja Alho & Risto Kolanen

Kirjoittajat ovat Ydin-lehden ja Asuminen ja yhteiskunta -lehden päätoimittajia, jotka olivat Tellu Laukkasen työtovereita SONK:ssa ja toimivat eri aikoina Helsingin Sosialidemokraattien puheenjohtajina. He kiittävät Maria Laukkasta monien äitinsä työ- ja opiskeluvaiheisiin sekä harrastuksiin liittyvien tietojen antamisesta.

TYÖVÄENPERINNE – ARBETARTRADITION RY

Vuoden työväentutkimus 2019 -palkinnot

Työväenperinne – Arbetartradition ry on palkinnut vuosittain ansiokkaaksi katsomiansa työväentutkimuksia. Raadin arvioitavana oli vuonna 2019 niin yhdistyshistoriikkeja, omaelämäkertoja kuin myös vuoteen 1918 liittyviä tutkimuksia.

Vuoden työväentutkimuspalkinnon sai *Sara Lång* teoksestaan *Suurella sydämellä, amatillisella otteella. Ventuskartano ry – viisikymmentä vuotta päihdehuollon palvelujen tuottajana*. Se on pienimuotoinen mutta tärkeä puheenvuoro suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen uloslyödyistä. Mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät jäävät melkein kaikessa marginaaliin, eikä heitä yleensä kuunnella. Långin teos antaa heille äänen. Raati katsoi tästäkin syystä historiikin palkitsemisen arvoiseksi.

Kirja kuvaa Kokkolan päihdehuollon vaiheita ja alkaa Gussen paleltumiskuolemasta eräänä kylmänä talviyönä 1967. Perustetun yhdistyksen toiminnalla paikattiin puuttuvia päihdehuollon palveluita sekä tarjottiin joko tuettuja tai ryhmäkodeissa sijaitsevia asuntoja asunnottomille.

Teoksesta piirtyy kuva sodan traumatisoimista miehistä nykypäivän päihhteiden moni-

käyttäjiin. Samalla kirja kuvaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehitystä sekä kunnallisten palvelujen, erilaisten yhteisöjen sekä paikallisten vaikuttajien välistä yhteistyötä. (Erityisen merkittävää on ollut Eila Pohjosen toiminta. Hänen tarmonsä ja kykynsä koota yhteen erilaisia ihmisiä yhteisen päämäärän taakse on suorastaan hengästyttävä.)

Kunniamaininnan saivat *Torsten Ekman* teoksestaan *Punalippujen Helsinki – työväenliikkeen varhaisvuodet 1883–1917* ja *Liisa Koskelainen* teoksestaan *Politiikan punainen lanka. Hämeenlinnan työväenyhdistyksen historia 1888–2018*.

Palkittu teos ja kunniamaininnan saaneet teokset muodostavat yhdessä hienon kokonaisuuden, joka etenee sisällissotaa ja itsenäistymistä edeltävistä kuohuvista vuosista demokratian vakiintumiseen sekä hyvinvointivaltion rakentamiseen, aikaan, jossa ketään ei jätetä, ei edes Gussea.

Arja Alho

VTT, palkintoraadin puheenjohtaja

TYÖVÄENLIIKKEEN KIRJASTO

Työväenliikkeen kirjasto – tietoa työstä ja yhteiskunnasta

Työväenliikkeen kirjastossa on pystytty toteuttamaan monia hankkeita yksityisten säätiöiden myöntämällä apurahoilla vuonna 2019. Palkansaajasäätiön avustuksella jatkettiin työväen sanomalehtien digitointia Kansalliskirjastossa. Digitoinnin tavoitteena oli päästä 1960-luvulle asti *Demokraatti*-lehden ja *Kansan Uutisten* edeltäjissä, *Työmies*, *Suomen Sosialidemokraatti*, *Vapaa Sana* ja *Työkansan Sanomat* -lehdissä. Lehdet tulevat käyttöön osoitteeseen digi.kansalliskirjasto.fi, jossa on saatavilla myös paljon muita työväenlehtiä.

Kuluttajaosuustoiminnan säätiön apurahalla jatkettiin laajan osuustoimintakokoelman kuvailua ja digitointia tietokantoihin. Riihi säätiö myönsi apurahan ennen toista maailmansotaa ilmestyneiden työväenyhdistysten julkaisujen digitointiin. Ensimmäiset työväenyhdistykset perustettiin Suomeen 1880-luvulla. Lisäksi näihin aikoihin perustettiin ammattiosastoja sekä nais-, nuoriso- ja raittiusseuroja, joilla oli siteitä työväenyhdistystoimintaan. Työväenyhdistysten ja muiden työväenjärjestöjen määrä lähti voimakkaaseen kasvuun suurlakon jälkeen 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä. Yhdistystoiminnan virkistyminen ulottui eri puolille Suomea. Samalla myös niiden julkaisutoiminta aktivoitui. Digitointi avaa tätä varhaista aineistoa saataville. Kansan Sivistysrahasto puolestaan tuki vanhojen kansansivistystyöhön liittyvien julkaisujen luettelointia ja digitointia. Yrjö Sirolan Säätiö avusti kirjallisuustieteen professori Raoul Palmgrenin kirjastoluettelon digitoimista.

Työväenperinne ry:n strategia valmistui. Kävijöiltä kerätty asiakaspalaute oli kiittävää erityisesti painettujen kokoelmien ja palvelun osalta. Kirjaston digitoimat aineistot eivät oleet kaikille kävijöille tuttuja. Niiden etäkäyttö on kuitenkin kasvanut voimakkaasti. Sidosryhmien ja jäsenjärjestöjen tiedontarpeisiin ja julkaisutietojen tallennukseen yleisön saataville halutaan vastata toimimalla jatkuvasti muuttuvassa digitaalisessa ympäristössä. Työväenliikkeen kirjaston tavoitteena on olla tunnettu monitieteisen työväentutkimuksen keskitelmä. Kirjasto osallistaa asiakkaat ja sidosryhmät aktiiviseen julkaisutiedon hyödyntämiseen. Työväenperinne ry edistää avointa tiedettä ja tutkimusta. Yhtenä esimerkkinä tästä on Työväentutkimus Vuosikirjan sähköisen version julkaisemisen siirtäminen tiedelehtien julkaisemiseen ja toimittamiseen tarkoitettuun journal.fi-portaaliin. Se ilmestyy siellä painetun lehden ilmestymisen jälkeen pienellä viiveellä, kuluvana vuonna ensimmäistä kertaa. Uuden julkaisu- ja toimitusalan käyttöönottoa tuki Tiedekustantajien liitto.

Työväenperinne ry:hyn, joka ylläpitää Työväenliikkeen kirjastoa, liittyi vuonna 2019 kolme uutta jäsenjärjestöä: Kalevi Sorsa -säätiö, Suomen kommunistinen puolue sekä Vasemmistofoorumi.

Tuija Siimes

kirjastonjohtaja, Työväenliikkeen kirjasto

Tärkeintä ei ole päämäärä vaan matka

Muutama marka rahaa – vaihtoehdot niiden kuluttamiseen olivat kangaskauppa Pala-Aitta ja KPO:n kirjakauppa. Lapsesta saakka nämä vaihtoehdot ovat olleet osa elämänpituista matkaani. Lukeminen, piirtäminen ja kirjoittaminen olivat läsnä aina. Ne veivät ammattikouluun, pari vuotta ensin, sitten vuosi lisää ja vielä yksi vuosi lisää. 1980-luvun murroskausi vei työpaikat ja tulevaisuuden. Uusia valtioita syntyi, vanhoja romahti. Teollisuus vietiin ensin Vieroon ja sieltä yhä kauemmaksi Aasiaan. Suomalainen laatu oli mennyttä. Halvan työvoiman maat tuottivat enemmän voittoa omistajille.

Saksan lukijan täytyi opiskella myös englannin kieli voidakseen jatkaa opintoja. Kansanopiston kautta kauppaopistoon, josta suuntautuminen kirjastoalalle alkoi vuonna 1983. Ensimmäinen kesätyöpaikka oli vuonna 1985 Helsingin kaupunginkirjastossa. Lapseni syntyi vuonna 1988, ja hoitovapaalla olin iltaopikoulusta vuodet 1989–1991. Yliopisto-opinnot olivat edessä vuosina 1992–1997 ja työpaikan vaihto vuonna 2001, jolloin minut palkattiin Työväenliikkeen kirjastoon. Uteliaisuus jatkui vuoteen 2011 saakka. Lisää ja lisää opintoja. Elämännmittaista opiskelua vai ikuinen opiskelija?

Perhe, työ ja opiskelu, koira viemässä ulos kuntoa kohottamaan ja paineita lievittämään liikunnan avulla.

Ihmiset, paikat ja paikkakunnat vaihtuivat, matka kouluihin vei eri puolille Suomea. Matkan varrelta kerääntyneet muistot ovat auttaneet opintojen sisäistämässä. Sosiologian ja sosiaalipsykologian opinnot ovat auttaneet ymmärtämään ilmiöitä, joita olen nähnyt matkallani. Pääaineeni oli kirjastotiede ja informaatiikka. Tajuntaan iskostui kaikki se informaatioavaruus, joka meidät ympäröi. Kuinka järjestää ja hallita kaikkea informaatiota ja tietoa? Kuinka poimia oma osansa kaikesta tuosta massasta? Matkallani olen lukenut tuhansia ja taas tuhansia sivuja kirjoja.

Kirjastotyöntekijän alussa matkani vei kristilliseen kansanopistoon. Siellä pohdin omaa suhdettani uskontoon, tavalliseen suomalaiseen evankelisluterilaisuuteen. Toinen tieni vei

Työväenliikkeen kirjastoon, ensiksi puolen vuoden pesti. Tavoitteenani oli pohtia suhdettani työväenliikkeeseen ja sen ajatusmaailmaan. Matkani jatkui siellä vuonna 2019 hämmöttävää eläkevuottani kohti. Matka on ollut työn- täyteinen, ja sen varrella on ollut elämyksiä, iloja ja suruja. Työskenteleminen eri kirjastoissa ja sitä täydentävät opinnot saivat minut vakuuttuneeksi kirjastotyöstä osana suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentumista. En ole ainoa, jota tiedonjano ja uuden oppimisen halu ovat vieneet elämänpitukselle matkalle. Kirjasto on valtava elämysten ja tiedon lähde. Toivottavasti sen asema säilyy yhtenä suomalaisista kansallisista instituutioista. Opiskeleminen loppui vuonna 2011. Sen jälkeen alkoi siirtymä uuteen, sillä aloitin sukututkimusharrastuksen. Kirjastotyössä opittuja taitoja tarvitaan myös sukututkimustiedon järjestämiseen. Omat ajatusmallit oli koulutettava ymmärtämään tietokantojen toimintaa, jotta tieto olisi yhdistettävissä ja siirrettävissä muihin vastaviin tietokantoihin.

Olenko ollut kunnianhimoinen ja päämäärätietoinen? Kyllä, olen matkani kestäessä ollut usein tarkkailijan roolissa. Olen halunnut oppia ymmärtämään erilaisia ilmiöitä ja tapahtumia. Päämäärästä en osaa sanoa, koska olen mennyt sinne, mihin matkani on vienyt. Työväenliikkeen kirjaston palvelukseen siirtyessäni ajattelin haaveissani palvelevani omalta osaltani työväenliikkeen asiaa. Marxin opeista on sen verran imeytynyt selkänahkaani, etten halunnut tuottaa yksityiselle voittoa.

Äitini matka vei hänet kotikampaajaksi ja -parturiksi – pienyrittäjäksi, jonka tulot olivat lähinnä taskurahoja. Suurperheen lapsena myös sisarusten kaverit tulivat tutuiksi. Kodissamme kävi vuosikymmenten aikana paljon väkeä. Äidilläni oli aina tarjota kahvit asiakailleen. Siinä samalla tulivat kerrotuiksi kuulumiset. Kun äitini muutti omakotitalosta kerrostaloon, jokunen asiakas etsi hänen uuden osoitteensa. Siitä työstä hän ei päässyt kukaan eläkkeelle. Kotoa mukaani lähti hiukkanen yrittäjyyttä.

Kuva: Raija Kangas.

Kirjastotyö lienee ollut minulle kohtaamista asiakkaiden kanssa. Kaupungin kirjastoissa asiakaskunta oli hyvin heterogeenista. Siellä tapasi ihmisiä vauvasta vaariin ja mitä erilaisimmista ammateista. Kirjastonkäyttö yhdisti heitä kaikkia. Työväenliikkeen kirjastossa työskentely on myös merkinnyt erilaisiin ihmisiin ja asioihin tutustumista. Vuosikymmenten aikana olen kohdannut monta työkaveria ja monta esimiestä. Erilaiset poliittiset näkemykset ovat välillä saaneet minut lähes menettämään uskoni poliitikoihin ja politiikkaan. On heitettävä naiivi usko romukoppaan ja mietittävä, mikä on itselle tärkeää.

Kahdessa erilaisessa ammatissa työskentely on antanut minulle paljon oppia suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen rakentumisesta. Olen syntynyt suomalaisen hyvinvointivaltioon. Suurperheen lapsena en saanut niin paljon tavaraa kuin muut pienempiin perheisiin syntyneet. Saimme kuitenkin itse tekemisen lahjan – perheessämme valokuvattiin, kehitettiin valokuvia, rakennettiin pienoislennokkeja, ommeltiin, piirrettiin, tapetoitiin, maalattiin jne. Koulutus oli se, minkä yhteiskunnalta saimme. Siitä oli hyvä jatkaa eteenpäin. Nykypäivän epävarmuutta ajatellessani uskon, et-

tä monella nuorella on monipolvinen ja vaikea matka edessään. Mihin se vie, viekö se ulkomaille, antaako kotimaa työtä, mihin poliittiset päätökset vievät yhteiskuntamme? Kysymysten määrä on loputon. Niiden ja itsensä etsiminen saattaa viedä elämänmittaiselle matkalle.

Vuosia sitten etsin mieheni Jorma Pikkaraisen sukujuuria Paltamon lähteille saakka. Vähän aikaa sitten huomasin eräässä Facebookryhmässä maininnan Pikkaraisen sukukirjan teosta. Otin yhteyttä, ja työni ei ollut turhaa, koska kirjaan liitettiin ennen tutkimaton, Paltamosta Kiuruvedelle lähteneiden esivanhempien sukuhaara. Oli mukava huomata työn tuottavan tulosta.

Toivon tulevien eläkevuosien olevan yhtä antoisia kuin menneet vuodet ovat olleet. Lopuksi tahdon kiittää kaikkia niitä tahoja, jotka ovat rikastuttaneet elämäni kuluneina vuosina.

Raija Kangas,
kirjastonhoitaja (eläkkeellä), Helsinki

Kuva: Clas-Olav Slotte.

Kuvataiteilija ja Työväenliikkeen kirjaston siistijä Joel Slotte

Joel Slotte palkkattiin Työväenliikkeen kirjastoon 31.11.2009 muuttoapulaiseksi ja myöhemmin siistijäksi Hän aloitti opinnot Taideyliopiston Kuvataideakatemiassa vuonna 2010 ja valmistui kuvataiteen maisteriksi vuonna 2016. Kirjastoväki oli viemässä koko henkilökunnan voimin Joelin ennakkotehtäviksi tehtyjä teoksia Kuvataideakatemian pääsykokeisiin. Taiteen tekemisen ohella hän on työskennellyt kirjastossa ja kesäisin puutarhatöissä Hietaniemen hautausmaalla. Hän on osallistunut ryhmänäyttelyihin Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa, pitänyt yksityisnäyttelyt Galleria Huudossa ja Taidemaalariiltoin galleriasa Helsingissä sekä saanut apurahoja muun muassa Koneen Säätiöltä, Suomen Kulttuurirahastolta ja Svenska kulturfondenilta.

”Joel Slotten aistivoimaisissa öljyvärimaalauksissa kasvit, ihmiset ja esineet muodostavat paitsi oman estetiikkansa myös omat perinteensä, legendansa, tari-

nansa ja tapansa.” (<http://www.editmedia.fi/nayttelyt/joel-slotte-folklore-tunkiolta/> (viitattu 25.3.2019)).

”Huudossa kannattaa pysähtyä myös Joel Slotten (s. 1987) korkeassa veistotilassa olevien maalausten äärelle. *Folklore tunkiolta* on punk-estetiikkaa apatiasta. Slotten hahmojen matala energialataus on räikeässä ristiriidassa kirkkaan värityksen ja terävästi maalatun maailman kanssa. Maalaukset ovat portti maisemaan, jossa ihmiset ovat vaipuneet tahdottomaan tilaan samalla kun ympäristössä oudosti hohtavat spektrit vetävät katsojaa hypnoottisesti puoleensa.” (Helsingin Sanomat 18.2.2019).

Nykytaiteen museo Kiasma lunasti kokoelmiinsa kolme Slotten teosta tämän Lumpunkeräjä-nimisessä näyttelyssä, joka pidettiin lokakuussa Taidemaalariiltoin TM-galleriassa.

Kirjakahvilayleisöä, mukaan lukien Tellervo Koivisto, 18.12.2018, jolloin illan aiheena oli Seppo Tiitisen ja Pekka Ervastian teos "Vakoilijoita ja veijareita". Kuva: Jimi Reittu.

Kirjasto ja ystävät yhteistyössä

Työväenkirjaston ystävät ry kokoaa yhteen henkilöitä, jotka ovat kiinnostuneita työväenliikkeen perinteistä ja historiasta sekä tulevaisuudesta. Yhdistys tukee ja kehittää Työväenliikkeen kirjastoa yhteistyössä Työväenperinneyhdistyksen kanssa.

Yhdistyksen toiminta-ajatus ja siihen perustuva toiminta ovat ilmeisesti vastanneet tarpeeseen. Yhdistyksen järjestämiin tilaisuuksiin osallistuneiden määrä on kasvanut ja yhdistyksen jäsenmäärä kaksinkertaistunut vuodesta 2013, jolloin yhdistys perustettiin.

Yhdistys on kehittänyt ja vakiinnuttanut kaksi keskeistä tapahtumaa, jotka järjestetään Työväenliikkeen kirjastossa. Studia Generalia -luennot välittävät tietoa ja antavat mahdollisuuden tentata asiantuntijoita ja keskustella ajankohtaisista teemoista.

Vuonna 2018 Studia Generalia -luentoja oli viisi. Suurimman yleisömäärän veti yhdistyksen syyskokouksen yhteydessä 18.12.2018 pidetty tilaisuus, jossa eduskunnan ex-pääsih-

teeri Seppo Tiitinen ja toimittaja Pekka Ervasti keskustelivat heidän kirjoittamastaan kirjasta "Vakoilijoita ja veijareita".

Kevään 2019 ensimmäisessä Studia Generalia -luennossa dosentti André Swanström kertoi kirjastaan *Hakaristin ritarit*. Helmikuussa kansanedustajat Anna Kontula ja Pilvi Torsti keskustelivat Kontulan kirjan *Eduskunta – Ystävää ja vihamiehiä* pohjalta. Syyskuussa puolestaan professori Jouni Tilli alusti aiheesta "miten puhumme, kun puhumme politiikkaa". Lokakuussa oli vuorossa professori Juha Herkman alustus "populismien ajasta". Joulukuun luennon otsikko oli "Ihmeellinen Manu", ja se käsitteli presidentti Mauno Koivistoa.

Niin Studia Generalia -lentojen kuin muidenkin yhdistyksen järjestämien tilaisuuksien luennoitsijat ovat tieteen, kulttuurin ja politiikan eturivin taitajia. Juontajan roolissa on useimmiten ollut yhdistyksen puheenjohtaja, professori emeritus Pentti Arajärvi. Yhdistyksen kirjastolle lahjoittamat äänentoistolait-

teet ovat välttämättömät parhaimmillaan lähes 100 hengen kuulijakuntaa ajatellen.

Studia Generalia -luentoja on kutsuttu yhdistyksen lippulaivaksi. Vuosittain järjestettävää "Aatosta jaloa – marraskuun valoa Stadin työväenkirjallisuuspäivää" voi pitää sen sijaan yhdistyksen ja ehkä kirjastonkin maamerkinä.

Marraskuussa 2018 kuudennen kerran pidetyillä kirjallisuuspäivillä oli kolmen päivän aikana yli 1 300 osallistujaa. Sisällissota ja sen vaikutukset tulivat monin tavoin esille paneelikeskusteluissa ja syksyn kirjasadon esittelyissä. Vuonna 2019 kirjallisuuspäivien teemaksi otettiin Suomen itsenäisyyden juhluvuoden ja 1918 muistovuoden teemojen jälkeen "Vasemmisto – kulttuuri ja kestävä kehitys".

Kirjallisuuspäivien järjestämisen on tehnyt mahdolliseksi työväenliikettä lähellä ole-

vilta säätiöiltä, sivistysjärjestöiltä, liikelaitoksilta ja ammattiliitoilta sekä Helsingin kaupungilta saatu taloudellinen tuki. Myös mahdollisuus käyttää naapuritalossa sijaitsevan JHL:n kokoustiloja on ollut avuksi. Näistä kirjaston ystävien lämmin kiitos.

Yhdistys striimaa ja videoi Studia Generalia, työväenkirjallisuuspäivät ja kirjastossa pidetyt kirjakahvilat, ja ne ovat katsottavissa yhdistyksen kotisivuilta (www.tyovaenperinne.fi/tky/). Kapinarunojen keräys ja siihen liittyvä Kapinarunoilta ovat vuosittain yhdistyksen vastuulla. Yhdistys myös ylläpitää Punanurkka-divaria. Yhdistyksen tehtävät hoidetaan tallekootyönä. Keskeisinä vastuunkantajina ovat Pentti Arajärvi puheenjohtajana ja kirjaston aikaisempi johtaja Kirsti Lumiala sihteerinä sekä tapahtumien ja kokousten valmistelijana.

Työväenkirjaston ystäviä syyskuussa 2019. Kuva: Ossi Rummukainen

TYÖVÄEN ARKISTO

Työväen Arkiston avoimet ovet 17.5.2019. Kuva: Jani Kaunismäki.

Työväen Arkisto 110 vuotta

Suomen vanhin kansanliikearkisto, vuonna 1909 perustettu Työväen Arkisto, juhlii 110-vuotissyntymäpäiviään vuonna 2019. Juhlavuoden kunniaksi arkistossa pidettiin toukokuussa avoimet ovet kutsuvieraille. Paikalle saapui lähes 150 vierasta nauttimaan virvokkeista, naposteltavasta ja iloisesta yhdessäolosta. Lokakuussa arkisto järjesti juhlaseminaarin, jossa olivat puhujina mm. SDP:n puo-

luesihteeri Antton Rönholm ja professori Maria Lähteenmäki Itä-Suomen yliopistosta. Seminaarissa myös julkistettiin Marjaliisa Hentilän ja Mikko Kosusen toimittama arkiston historiikki *Demokratian muisti – Työväen Arkisto 110 vuotta*.

International Conference of Labour and Social History (ITH)

Vuotuinen International Conference of Labour and Social History (ITH) järjestettiin Itävallan Linzissä 5.–7.9. Järjestyksessään 55. ITH-konferenssin tämänkertaisena otsikkona oli *Working on the Land: Actors, Societies and Environments*, ja sen tavoitteena oli vahvistaa työväen- ja agraarihistorian välistä yhteyttä. Esitelmät lähestyivät otsikon teemaa kahdesta eri näkökulmasta: Ensinnäkin ne tarkastelivat maaseudun työsuhteita osana laajempia poliittisia ja taloudellisia järjestelmiä. Toisaalta ne pureutuivat siihen, kuinka luonnonolosuhteet ja yhteiskunnalliset tekijät yhdessä vaikuttavat

maataloustyöhön ja saavat sen poikkeamaan muista työn muodoista.

Työväen Arkistosta kolmipäiväiseen konferenssiin osallistuivat tutkijat Pete Pesonen ja Minna Sannikka. Suomesta mukana oli myös yliopiston lehtori Tiina Lintunen Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran (THPTS) edustajana. Lintunen valittiin ITH:n tieteellisen toimikunnan jäseneksi Marjaliisa Hentilän jätettyä paikkansa toimikunnassa. Kaiken kaikkiaan konferenssissa oli reilut viitisenkymmentä osallistujaa, joista valtaosa oli Keski-Euroopasta.

Avauspäivän keynote-puhujana oli Thijs Lambrecht (Univeriteit Gent), jonka puheen-vuoro käsitteli maataloustyötä koskevan lainsäädännön kehittymistä Euroopassa 1200-luvulta aina 1900-luvulle. Omassa tutkimuksessaan Lambrecht on syventynyt erityisesti Alan-komaiden ja Belgian maataloustyölainsäädäntöön.

Seuraavien päivien kuudessa paneelissa pidetyt esitelmät käsitelivät konferenssin teemaa monipuolisesti eri näkökulmista aina biotaloudesta alpakankasvatukseen. Paneelien aiheina olivat *State-Led Transformations*, *Labour Markets*, *Commodity Chains*, *Working Bodies*, *Preindustrial Ruralities* ja *Power*

er Struggles. Jokaisessa paneelissa oli kolme esitelmää, jotka herättivät poikkeuksetta vilkasta ja hedelmällistä keskustelua tutkijayleisössä. Yhteenvetona todettiin, että työväenhistorian tutkimus laajeni 1960-luvulta alkaen koskemaan teollisuustyön ohella muun muassa kotitalous- ja seksityötä, ja että huomion tarkentaminen vähitellen myös agraarin työväestön pariin on luonnollinen askel. Konferenssin teemaa pidettiin siten ajankohtaisena ja tervetulleena.

Minna Sannikka
tutkija, Työväen Arkisto

IALHI:n vuosikokous ja konferenssi Espanjassa

IALHI:n (International Association of Labour History Institutions) 50. vuosikokous ja konferenssi pidettiin 11.–14.9.2019 Alcalá de Henaresin yliopistokaupungissa lähellä Madridia. Kokouspaikkoina toimivat Alcalá de Henaresin yliopiston Colegio San Ildefonso ja Archivos del Movimiento Obrero. Konferenssin teemana oli arkistot ja kirjastot toimijoina muistamisen kulttuurissa.

Ensimmäisen päivän ohjelma sisälsi perinteiseen tapaan iltatilaisuuden kokouksen osanottajille. Tätä ennen IALHI:n hallitus piti kokouksensa.

Toinen päivä alkoi IALHI:n vuosikokouksella, jota seurasivat IALHI:n jäsenjärjestöjen projektien ja hankkeiden esittelyt. Allekirjoittaneen mielenkiinnon herätti erityisesti Andreas Marquetin (Friedrich-Ebert-Stiftung) esitys uudesta lähestymistavasta arkistoida web-sivuja. Ruotsin työväenliikkeen arkisto ja kirjasto on yhteistyössä Uppsalan yliopiston kanssa kehittämässä samansäveltäistä hanketta, josta saimme kuulla lisää seuraavan kokouspäivän iltapäiväsessiossa.

Toisena päivänä järjestettiin myös kaksi rinnakkaisista työpajaa, ensimmäinen Social History Portaliin ja toinen digitaaliseen pitkäaikaisäilytykseen liittyen. Työväen Arkistosta Han-

na Jäntti osallistui ensimmäiseen työpajaan ja tutustui MINT-työkaluun, jolla Social History Portaliin voidaan integroida uutta aineistoa tai päivittää vanhaa. Allekirjoittanut osallistui digitaalisen pitkäaikaisäilytyksen työpajaan, jossa käytiin läpi aineistojen turvallisen säilytyksen päämääriä, periaatteita ja työvaiheita. Työpajaan osallistujien välisissä keskusteluissa havaittiin, että eri organisaatioissa ollaan aika samoilla linjoilla, vaikka työvaiheet saattavat olla osin erilaisia.

Kolmannen päivän sessiossa keskityttiin aamupäivällä Espanjan sisällissodan muistoja käsitteleviin alustuksiin ja iltapäivällä yleisemmin arkistojen ja kirjastojen toimijuuteen muistamisen kulttuurissa. Iltapäivällä Jenny Jansson Uppsalan yliopistosta esitteli yliopiston ja Ruotsin työväenliikkeen arkiston ja kirjaston yhteistä hanketta, jossa on tarkoitus luoda sähköinen arkisto ammattiliittojen web-sivustoille. Tämä herätti allekirjoittaneessa ajatuksen jonkinasteisesta pohjoismaisesta yhteistyöstä asian tiimoilta, ja Ruotsin ja Norjan arkistojen johtajien kanssa sovittiinkin, että pohjoismaisten työväenarkistojen johtajat kutsutaan koolle keskustelemaan asiasta ensi vuoden alkupuolella. Kolmas kokouspäivä päättyi konferenssi-illalliseen.

Konferenssin toisena kokouspaikkana toimi Colegio San Ildefonso vaikuttava rakennus. Kuva: Petri Tanskanen.

Neljännän kokouspäivän ohjelmassa oli tutustuminen Espanjan sisällissodan keskeisiin tapahtumapaikkoihin Madridissa ja Picasson Guernica-maalaukseen Reina Sofia -museossa.

Yleisesti ottaen konferenssin ohjelma alustuksineen oli ehkä hieman liian runsas ja päivät pitkiä. Tämä saattoi osaltaan verottaa osallistujien aktiivisuutta ja keskittymistä. Toiveena olikin, että käytännönläheisiä työpajoja järjestettäisiin tulevaisuudessa entistä enemmän.

Petri Tanskanen

arkistonjohtaja, Työväen Arkisto

Eric de Ruijter (International Institute of Social History) pitämässä esitelmää IALHI:n vuosikokouksessa. Kuva: Petri Tanskanen.

Työväen historiaa autokaupunki Detroitissa

Marjaliisa Hentilä ja Minna Sannikka Työväen Arkistosta sekä Alpo Väkevä Työväenliikkeen kirjastosta osallistuivat esitelmöitsijöinä Detroitissa Michiganissa 18.–22.9. pidettyyn FinnFest USA 2019 -tapahtumaan. Amerikansuomalaiset yhteen kokoava festivaali piti sisällään muun muassa luentoja ja esitelmiä, erilaisia työpajoja, dokumenttielokuvia, konsertteja, stand-up-esityksiä, kiertoajeluja sekä vapaa-ajan aktiviteetteja, kuten kielikursseja, kansantansseja ja kirkonmenoja. Myös suomalainen ruokakulttuuri – Fazerin sininen, hernekeitto ja pullakahvit – kuului asiaan.

Ensimmäinen FinnFest järjestettiin vuonna 1983 Minneapolississa, jonka seuduilla asuu nykyisinkin noin 25 000 suomalaisten siirtolaisten jälkeläistä. Vuoteen 2017 saakka FinnFest-kokoontumiset järjestettiin Yhdysvalloissa, kunnes vuonna 2018 tapahtuma pidettiin ensi kertaa Suomessa Tampereella. Myös vuoden 2020 kokoontumispaikaksi on suunniteltu Suomea, tällä kertaa Joensuuta.

Tämän vuoden FinnFesteillä oli noin 600 osallistujaa. Monet heistä olivat vähintään kolmannen polven amerikansuomalaisia. Aiemmin FinnFest on ollut tuhansille siirtolaisille tärkeä yhteenkuuluvuuden ja identiteetin vahvistaja. Nyt tapahtuman painopiste on siirtynyt enemmän vähemmistösiirtolaisten ja Suomi-kuvan esilletuomiseen.

Journal of Finnish Studies -aikakauslehti järjesti tapahtumassa useita kirjallisuuspaneeleita, joissa Hentilä, Sannikka ja Väkevä pitivät esitelmät. Hentilä kertoi yleisölle Hilja Pärssisestä ja tämän kansainvälisistä suhteista. Sannikka puolestaan esitelmöi työläisten kirjoituksista 1890-luvun Työväen Kalentereissa, ja Väkevä pureutui työväenyhdistysten kirjastoihin ja niiden sivistysihanteisiin. Esitelmät olivat jatkumoa kolmikron esitelmillä Working

Class Literature in the Long Nineteenth Century -konferenssissa Tampereella kesäkuussa 2019. Muista kirjallisuuspaneelien suomalaisosallistujista mainittakoon Jussi Lahtinen Tampereen yliopistosta. Hän esitteli hyvinvointivaltion kuvauksia 1970-luvun työläiskirjallisuudessa.

Muiden sessioiden aiheet vaihtelivat siirtolaisuudesta ja naishistoriasta sukututkimukseen. Kalevalan ja Kalevala-tutkimuksen esittely oli tapahtumassa merkittävässä roolissa. Myös amerikansuomalaisten perinteen keruu ja tallennus kiinnosti FinnFestin vanhenevaa yleisöä. Suurten järvien ympäristössä on useita keskuksia, jotka keräävät suomalaissiirtolaisten perinnettä – esimerkkeinä Finnish Heritage Center Hancockissa Michiganissa ja Minnesotan yliopisto. Suomessa puolestaan siirtolaisten kulttuuriperintöä tallentaa esimerkiksi Suomen Siirtolaisuusmuseo Seinäjoella ja Siirtolaisuusinstituutti Turussa. Myös Työväen Arkistossa on Amerikan siirtolaisuuteen liittyvää aineistoa, ja Työväenliikkeen kirjastossa on hyvä kokoelma Yhdysvalloissa julkaistua suomalaista kirjallisuutta.

Detroitin autoteollisuuden ja sen työntekijöiden historiaa käsiteltiin FinnFestillä kokonainen päivä. Kuulimme esitelmää, ja kaupungin työväenhistorian tärkeitä paikkoja esiteltiin myös kiertoajelulla. Työväen Arkiston edustajat pääsivät jopa osallistumaan autotyöntekijöiden mielenosoitusmarssille.

Marjaliisa Hentilä,
erikoistutkija, Työväen Arkisto

Minna Sannikka,
tutkija, Työväen Arkisto

KANSAN ARKISTO

Kansan Arkisto – tutkijan ehtymätön sampo

Kansan Arkistoon tullaan usein tutkimaan vasemmistolaista, sosialistista ja kommunistista työväenliikettä sekä niiden lähiyhteisöjä. Aineistot antavat kuitenkin mahdollisuuksia myös muiden poliittisten toimijoiden ja aiheiden selvittämiseen.

Kommunistit ja kansandemokraatit keräsivät aineistoa poliittisista kilpailijoistaan monin tavoin. Arkistoihin sisältyy laillisin ja laittomin keinoin kerättyjä tietoja muiden puolueiden henkilöistä, järjestöistä ja yrityksistä. Painatteiden ja asiakirjojen lisäksi arkistoissa on muun muassa arvioita järjestöistä ja poliitikoista sekä selostuksia kokouksista ja keskusteluista. Aineistoa on myös suuntauksista, jotka eivät järjestäytyneet varsinaisiksi puolueiksi, ja toisaalta sellaisista toimijoista, joiden varsinaiset omat arkistot eivät ole säilyneet.

Aluejärjestöt keräsivät tietoja paikallistasolta ja lähiyhteisöt sekä keskusjärjestöjen alaiset toimielimet omilta aloiltaan. Arkistossa on aineistoja lähes kaikista Suomen kunnista ja hyvin monilta elämänaalueilta. Henkilöarkistot voivat sisältää asiakirjoja lähes mistä tahansa aiheesta, josta arkistonmuodostaja on ollut kiinnostunut. Muistelmista voidaan tutkia monia muitakin asioita kuin politiikkaa. Erilaiset kulttuuriin liittyvät aineistot voivat antaa virikkeitä myös taiteilijoille.

Vasemmisto on toiminut monissa järjestöissä yhteistyössä muiden puolueiden kanssa. Kansan Arkistossa on tällaisista järjestöistä esimerkiksi Rauhanpuolustajien sekä monien ammattiliittojen ja ystävyysseurojen arkistot. Aineistoa on runsaasti myös niistä yhteistyöjärjestöistä, joiden arkistot sijaitsevat muualla. Arkistossa on lisäksi paljon kansalaisjärjestöjä, joiden yhteys arkiston muihin kokonaisuuksiin on muodostunut usein vain yksittäisten järjestöissä toimineiden henkilöiden kautta. 1990-luvun alusta alkaen arkisto on koros-

tanut ottavansa arkistoja vastaan myös järjestöiltä, jotka eivät ole puoluepoliittisesti sitoutuneita.

SDP:stä irtautui eri vaiheissa osastoja ja muita järjestöjä, jotka ryhtyivät yhteistoimintaan vasemmiston kanssa. Monet näistä järjestöistä ovat luovuttaneet arkistonsa Kansan Arkistoon, ja ne sisältävät aineistoa myös SDP:n ajalta. Arkistossa on myös puoluetta vaihtaneiden henkilöiden arkistoja. Äärioikeistolaisista toimijoista on aineistoa järjestöarkistojen lisäksi muun muassa Fasismi-kokoelmassa. Luokkasota-kokoelma sisältää myös valkoisen puolen aineistoja, kuten 1930-luvulla kerättyjä muistelmia. Kuva-arkistosta löytyy runsaasti kuvia eri puolueiden toimijoista.

Arkistossa ylläpidettiin leikekokoelmia systemaattisesti vuoteen 1975 asti. Leikkeitä kerättiin kaikilta elämän aloilta, muun muassa puolueista. Puolueiden mukaan nimettyjen luokkien lisäksi Poliittinen lehtileikekokoelma sisältää esimerkiksi kategoriat ”taistelun keskiryhmiä”, ”aitosuomalaisuuden ja ruotsalaisuuden ristiriita” ja ”amerikkalaisuuden vaikutus Suomen puolue-elämään”. Leikkeiden ohella kokoelma sisältää painatteita ja asiakirjoja. Samankaltaista aineistoa on Puolueet-kokoelmassa, joka sisältää puolueet, jotka eivät ole arkistonmuodostajia. Biografica-kokoelmassa on henkilöittäin järjestettyä sekalaisista aineistoa.

Kaikki edellä mainitut aineistot eivät löydy arkiston tietokannoista, ja kuvailutiedot saattavat olla niin yleisellä tasolla, ettei tarkempaa sisältöä voi niistä päätellä. Tutkimusaiheeseen liittyviä asiakirjoja kannattaakin aina tiedustella myös tutkijapalvelusta.

Janne Kuusisto
tutkija, Kansan Arkisto

Metalli Laaksonen työmiehet rakentavat hyllyjä uusiin tiloihin. Kuva: Kari Määttänen.

Makasiinit muuttivat

Kansan Arkiston etämakasiinitilojen vuokrasopimus päättyi syksyllä 2018. Uudet korvaavat tilat löytyivät pitkien etsintöjen jälkeen Herttoniemestä. Kansan Arkisto toimii Helsingissä kahdessa toimipisteessä; toimistotilat ja tutkijasali sekä yksi arkistomakasiini sijaitsevat Vetehtisenkuja 1:ssä Sörnäisissä ja etämakasiinit Herttoniemessä.

Makasiinitiloja etsittiin yhteistyössä Suomen Urheiluarkiston ja Svenska Centralarkivetin kanssa. Arkistokelpoiseksi kohtuullisin kustannuksin muutettavia tiloja, joissa on riittävä lattiakantavuus, ei ollut runsaasti tarjolla. Ennen painotalona toiminut tila oli parhaiten kriteereitä vastaava, ja Kansan Arkisto solmi vuokrasopimuksen lokakuun 2018 alusta lähtien.

Kesän aikana vuokranantaja purki ja rakensi seiniä ja palo-ovia, minkä jälkeen arkisto pääsi syyskuussa aloittamaan oman remonttinsa. Tilaa remontoitiin muun muassa pintoja tasoittamalla ja maalaamalla. Ennen muuttoa tiloihin asennutettiin asianmukaiset palo- ja murtohälyttilaitteet. Hyllyurakka kilpailutettiin Hilmassa, ja ainoana osallistujana tarjouskilpailun voitti Metallin Laaksonen. Muuttotarjouksia saatiin neljä, ja kokonaisedullisimman tarjouksen antoi Muuttohaukat. Hyllyurakassa oli lähökohtana vanhojen käyttökelpoisten liukuhyllöjen uusiokäyttö. Työprosessi eteni siten, että ensiksi Muuttohaukat tyhjensivät hyllyt aineis-

tosta rullakoihin ja siirsi ne yläkerrasta vuokrattuun reilun 300 neliön väistötilaan odottamaan siirtoa. Metallin Laaksonen purki Työpajankadun hyllyt sitä mukaa kun ne tyhjenivät. Hyllyt siirrettiin ja asennettiin Herttoniemeeseen uusilla osilla täydennettyinä. Arkiston työntekijät ohjasivat ja valvoivat muuttoa ja erityisesti aineistoa koko muuton ajan. Aineistoa siirrettiin yhteensä yli kolme hyllykilometriä.

Muuton mahdollisti Kansallisarkistolta saatu erillinen valtionapu. Avustuspäätös tuli melko myöhäisessä vaiheessa, mikä vaikeutti muuttoprojektin suunnittelua, ja sen seurauksena osa suunnitelluista töistä jäi tekemättä. Valaistuksen parantaminen ja lattioiden maalaaminen tehtiin vasta projektin päätteeksi eikä ennen hyllyjen rakentamista, kuten olisi ollut järkevää. Vanhojen hyllyjen käyttö osoittautui osittain työlääksi ja haastavaksikin. Hyllyurakka lohkaisi vain noin puolet muuttobudjetista, ja edelleen käyttökelpoiset hyllyt saivat uuden elämän.

Varsinaiseen muuttoon kului aikaa kuukausi, mutta kokonaisuudessaan muuton suunnitteluun ja kilpailutuksiin kului aikaa lähes puoli vuotta. Arkiston tutkijapalvelu jatkoi toimintaansa keskeytyksettä, mutta etämakasiinin aineistot eivät olleet kokonaisuudessaan lainattavissa. Arkistolla on vuokrasopimus viideksi vuodeksi. Nähtäväksi jää, onko arkiston etsittävä uudet tilat jälleen vuoden 2023 lopulla.

Ulvilalainen Hugo Uotila kuoli 15.6.1918 Hämeenlinnan vankileirillä nälkään. Kuva: Kansan Arkisto.

Punakaartilaisia suvussa

Kansan Arkisto järjesti muistovuoden 1918 tiimoilta ”Pappa oli punakaartilainen” -keruun, joka kesti joulukuusta 2017 kevääseen 2019. Painopiste oli perheiden ja yhteisöjen muistoissa. Uusia sodan henkilökohtaisesti kokeneiden muistelmia ei enää saada, joten tällä kertaa pohdittiin muun muassa sitä, minkälaisia tarinoita suvuissa liikkui, ja sitä, mistä vaiettiin. Kaikkiaan 25 henkilöä lähetti aineistoaan arkistoon.

Keruuaineistossa korostuu muistamisen tärkeys. ”Pahinta mitä kansakunta voi tehdä, on unohtaa oman historiansa”, kuten eräs osallistujista totesi muistomerkin paljastustilaisuudessa vuonna 2018 pitämässään puheessa, joka sisältyy keruuaineistoon. Puheiden ja muistelmien ohella saatiin talteen valokuvia ja runokirja. Kirjoitusten pituudet vaihtelevat yhdestä sivusta 200-sivuiseen käsikirjoitukseen. Tapahtumapaikkoja ovat muun mu-

assa Askola, Kannus, Kuopio, Pori, Viipuri, Tampere, Kouvola ja Helsinki.

Keruuot ovat yksi tapa tehdä tunnetuksi arkistojen toimintaa. Niillä voidaan myös yrittää täydentää aineistoissa mahdollisesti olevia aukkoja. Toisaalta keräysten avulla saatavien aineistojen osuus kaikista arkistoon tulevista luovutuksista on erittäin pieni. Kansan Arkiston sisällissotakokoelmatkin ovat karttuneet ensisijaisesti tavanomaisten luovutusten myötä. Vuoteen 1918 liittyviä aineistoja saapuu arkistoon edelleen säännöllisesti osana yhdistysten ja yksityishenkilöiden muita luovutuksia. Vaikeammin löydettävää muistitietoa aineistosta sodasta sisältyy myös esimerkiksi eri järjestöille, lehdille ja henkilöille lähetettyihin kirjeisiin. Niistä löytynee edelleen myös muistelmia, joita sodan tutkijat eivät ole käyttäneet.

TYÖVÄEN HISTORIAN JA PERINTEEN TUTKIMUKSEN SEURA

Paternalismista yrittäjäminkin tyrkyttämiseen – näkökulmia työväestön valvontaan ja kuriin

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran kesäseminaarissa syvennyttiin työväestöön kohdistuvan valvonnan ja kurituksen muotoihin ja niiden historiallisiin muutoksiin. Seminaari järjestettiin perinteiseen tapaan kaksipäiväisenä Työväenmuseumo Werstaalla 19. ja 20. elokuuta.

Seminaarin ohjelmaan sisältyi neljä keynote-esitelmää ja kolmetoista muuta esitelmää. Pääpuhujina olivat dosentti Anu-Hanna Anttila, dosentti Marko Tikka, professori Kirsi Vainio-Korhonen ja filosofian tohtori Jarmo Peltola.

Teollisuusliiton tutkimuspäällikkönä toimiva Anu-Hanna Anttila puhui keynoteessaan aktiivimallin vaikutuksista Teollisuusliiton työntekijöihin. Esitys perustui liiton jäseniltään keräämään kyselyyn, jonka perusteella aktiivimalli ei aktiivoi toivotulla tavalla ja sen asettamat rangaistukset eivät toimi riittävästi pelotteena. Aktiivimallin piiloagendana Anttila näki työväenluokan minäkuvan muokkaamisen keskiluokkaiseksi yrittäjäminkiksi, jossa yksilön pärjääminen on vain hänestä itsestään kiinni.

Kirsi Vainio-Korhosen keynote käsitteli Turun seksityöläisiä 1800-luvun alkupuolella. Vainio-Korhonen yhdisti seksityön nimenomaisesti työntöön historiaan aikaisemmasta rikoshistoriaan nojautuvasta tutkimusperinteestä poiketen. Seksityö oli 1800-luvun alun Suomessa yksi monista tavoista, joilla köyhät naiset hankkivat elatusta ja ruokaa. Seksityö ei stigmatisoinut tekijöitään köyhälistön piirissä. Vasta kun seksityö kriminalisoitiin 1800-luvun lopulla, siihen alettiin suhtautua poikkeavuutena ja taipumuksena, joka tuli kitkeä. Kansanedustaja, YTT Anna Kontulan kommenttipuheenvuoro keskittyikin seksityön stigmatisointiin ja naisten kontrollointiin.

Hyvässä työväenhistorian konferenssissa joku puhuu aina lakoista. Tässä seminaarissa aiheeseen tarttui Jarmo Peltola, joka syventyi Finlaysonilla vuonna 1869 puhjenneeseen ”strikeen” ja hahmotti sen avulla puuvillatehtaan paternalistista järjestystä. Gingham-kangasta

kutoneiden ammattimiesten organisoima työtaistelu oli kenties Suomen ensimmäinen iso tehdaslakko, ja se käytiin kauan ennen tekstiilitehtaalisten ammatillista järjestäytymistä. Erottamisiin johtanut lakko murensi ”hyvän hallitsijan” sädekehää tehtaan pietarilaisen patruunan ympäriltä ja sai lisäväriä tehtaalla puhjenneista salaperäisistä tulipaloista.

Marko Tikka pureutui keynoteessaan poliittisen valvonnan teemaan. Hän osoitti paikallisuojeluskuntien harjoittaneen laajamittaista tiedonhankintaa sisällissodan jälkeisinä vuosina ja luetteloineen epäluotettaviksi katsomansa henkilöt. Tätä tietoaainetta hyödynsivät myös suojeluskuntia lähellä olleet tahot, kuten EK ja tietyt työnantajat. Kaiken kaikkiaan tiedonhankintaa harjoittivat useat eri tahot, joiden yhteistoiminta muodosti varsin aukottoman kontrollikoneiston.

Seminaarin muut esitykset muodostivat monipuolisen kokonaisuuden, jossa kuria ja valvontaa tarkasteltiin muun muassa työelämän käytännöissä, asumisessa, vapaa-ajassa ja taitteen kentällä. Monessa esityksessä läpileikkävänä näkökulmana oli ajatus vallasta, joka toimii suostuttelun, epäsuoran vaikuttamisen ja itsekontrollin mekanismien kautta. Foucault’sta vaikutteita saanut hallinnon tutkimus näkyikin seminaarin annissa ja yhdistyi keskusteluisa kiinnostavasti työväentutkimukselle perinteiseen poliittisen kontrollin teemaan.

FT Mirja Mäntylä tarkasteli 1900-luvun alun hyväntekeväisyysyhdistysten harjoittamaa kodinhoito- ja siisteysvalistusta biopolitiikan näkökulmasta ja toi siten aiemmin tutkittuun aihepiiriin kiinnostavan ulottuvuuden. Professori Miikka Pyykkönen käsitteli romani- ja saamelaisvähemmistöjen hallinnon historiaa Suomessa. Hän osoitti, miten työteliään subjektin tuottaminen nousi keskeiseksi hallinnan keinoksi 1900-luvun aikana. Väitöskirjatutkija Elina Hakoniemi tarkasteli työväen sivistysliikkeen johdon näkemyksiä jalostavasta ja kehittävästä vapaa-ajantoinnista. Hän toi esille,

Christine Langinauerin (vas.), Martta Tuomaalan ja Minna Henrikssonin esitys käsitteli sukupuolen normeja vasemmistolaisessa taidetyöläisten järjestössä. Kuva:Sami Suodenjoki.

että sivistysliikkeen näkökulmasta vapaa-ajan ohjailu merkitsi ennen kaikkea itseohjailua, joka kehitti paitsi yksilöä mutta mahdollisti myös tavoitellun yhteiskunnallisen muutoksen.

Tohtorikoulutettava Kaisa-Riitta Aho tarkasteli itsekontrollin käytäntöjä liikunta-alan työssä ja osoitti, miten kuntoilualan lehtien estetiikka luo ideaalia täydellisesti hallitusta ja trimmatusta mielestä ja kehosta. Ideaaliiin kytkeytyy vaatimus naisruumiin muokkaamisesta tuotteeksi ja projektiksi, jolla on markkina-arvoa. Edellä mainittujen puheenvuorojen kautta avautui keskusteluja mm. piiloon jäävistä valtarakenteista, nationalismista, uusliberalismista ja työelämän tulemisesta yrittäjämäiseksi.

Oman kokonaisuutensa muodostivat vastarintaan keskittyneet esitykset. FM (väit.) Reetta Hänninen käsitteli toimittajien vastarintaa, kuten työn tekemättä jättämistä, istumalakkoja ja boikotteja. Hänen esityksensä keskittyi naistoimittajien ensimmäiseen aaltoon Helsingin Sanomissa maailmansotien välisenä aikana. Hän kuvasi kiinnostavalla tavalla jännitteitä, jotka syntyivät kovan maskuliinisen työkuultuurin ja vahvojen naistoimittajien välille. Vastarinta on kurin ja vallan tutkimuksessa klassinen teema, jonka tuominen mukaan keskusteluun on aina mielenkiintoista. Ammatillisen järjestäytymisen kysymykset ja näköalat nousivat esille monessa esitelmässä.

Tärkeän aihepiirikokonaisuuden muodostivat myös kontrollin kokemuksia käsittelevät esitykset. FT Pia Koivusen esitys tarkasteli sosiologisissa maissa järjestettyjä Maailman nuori-

sofestivaaleja osallistujien silmin. Esitys osoitti, että osallistujien kokemuksissa keskeisiksi nousivat viihde, ihmissuhteet ja toisinaan myös alkoholi – eivät niinkään ideologiset seikat. Tohtorikoulutettava Pete Pesonen tarkasteli firabeliityötä ja sen ympärillä olleita kirjoittamattomia hyväksyttävän ja tuomittavan käytöksen rajoja. Molemmat esitykset toivat keskusteluun muistitietotutkimuksen erityispiirteitä.

Kesäseminaarin päätti amerikkalaisen historioitsijan Lisa Phillipsin esitelmä Disneyn viihdeimperiumin työläisten palkoista ja työoloista. Phillips kävi läpi, miltä Disneyn muutos 1920-luvun pienestä animaatiostudiosta kauppatieteiden maisterien hallinnoimaksi globaaliksi viihdejätiksi on heijastunut yhtiön työntekijöiden asemaan. Esimerkiksi huvipuistojen työntekijät eli "cast memberit" on jaettu tehtävänsä mukaan tuhansiin palkkaluokkiin, mikä on vaikeuttanut ammatillista järjestäytymistä. Disneyn huvipuistotyöntekijöiden itselleen kamppailemasta 15 dollarin minimipalkasta uutisoitiin näkyvästi viime vuonna, mutta tämäkään uudistus ei koske kaikkia eikä edes toteudu heti.

Kesäseminaariniin saapunut runsaan viidenkymmenen hengen yleisö piti keskustelun elävänä. Seminaarin pohjalta toimitetaan perinteiseen tapaan seuran vuosikirja.

**Leena Enbom, Pete Pesonen
ja Sami Suodenjoki**

Työväestö ja demokratia

Ilkka Kärrylä, Pete Pesonen ja Anna Rajavuori
(toim.): Työväestö ja demokratia. Väki Voima-
kas 32. Työväen historian ja perinteen tutki-
muksen seura, Helsinki 2019. 344 s.
ISBN 978-952-5976-75-5

Demokratia eli kansanvalta on ollut olennainen osa suomalaista yhteiskuntaa jo yli sata vuotta. Monet tutkijat ovat pitäneet työväenliikettä yhtenä keskeisimmistä demokratian edistäjistä niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti, mutta historiassa työväestön ja demokratian suhde on saanut hyvin monia, toisinaan jännitteisiä muotoja.

Teoksen yhdeksän artikkelia tarkastelevat työväestön ja demokratian historiaa eri näkökulmista. Ne käsittelevät muun muassa demokratian vakiintumisen ajanjaksoa Suomessa yksikamarisen eduskunnan perustamisesta vuonna 1906 seuraavan vuosikymmenen murreksiin, itsenäistymiseen ja sisällissotaan sekä työväenpuolueiden suhtautumista demokratiin ja kunnallisdemokratiin samoin kuin demokratian laajentumista talouden ja sivistyksen alueille.

Teoksen ensimmäisessä artikkelissa Pasi Ihalainen tarkastelee, miten SDP ja sen eduskuntaryhmä määrittelivät demokratian käsitettä Venäjän vuoden 1917 vallankumousta seuranneessa käymistilassa. Analysoimalla vuosien 1917–1920 eduskunta- ja lehdistöpuhetta diskurssihistoriallisesti hän osoittaa, miten molemminpuolinen epäluottamus ja kärjistynyt retoriikka osaltaan vaikuttivat sodan syttymiseen ja miten työväenliikkeen maltillisempi siipi päätyi yhteistyöhakuisempaan linjaan ja parlamentarismiin sodan jälkeen.

Ville Vahosalmi analysoi artikkelissaan, miten *Työmies*-lehdessä luotiin vastakkainasetteluja ja tuotettiin siten luokkataistelua ennen ensimmäisiä eduskuntavaaleja. Vahosalmi

vertailee toisaalta varhaisen työväenliikkeen tuottamaa vastakkainasettelua kansan ja eliitin välillä ja toisaalta vastakkainasettelun liittämistä luokkataisteluun poliittisena strategiaana, jonka keskeisenä ajatuksena oli yhteistyötä pidättäytyminen porvariston kanssa.

Pekka Valtonen analysoi sotien välisen ajan keskustelua kansallisesta eheytämisestä sekä työväenliikkeen suhtautumista siihen. Artikkelit tuo esiin sisällissodan jälkeisen jakautuneen ilmapiiriin, jossa osapuolilla oli hyvin erilaisia käsityksiä demokratiasta ja yhteiskunnan suunnasta. Oikeistoryhmät pyrkivät eheytämispuheellaan pikemminkin integroimaan työväestöä valkoisen Suomen käsityksiin kansakunnasta ja demokratiasta kuin huomioimaan näiden omat näkemykset.

Sami Suodenjoki analysoi vuosina 1890–1917 käydyin sanomalehtikeskustelun perusteella työväenliikkeen suhtautumista kunnalliseen demokratiin ja valtuustojärjestelmään. Tänä aikana valtuustojen perustaminen näyttäytyi enemmänkin pyrkimyksenä tehostaa laajentuvaa hallintoa kuin demokratisoida kunnallista päätöksentekoa. Porvarillisten piirien into valtuustojen perustamiseen näkyi käänteisesti työväenlehdistössä. Valtuustojärjestelmän koettiin keskittävän valtaa ja siten heikentävän työväen vaikutusmahdollisuuksia.

Petteri Systä tarkastelee artikkelissaan tamperelaisten kunnallishallintoa kunnallislakimuutoksen jälkeen. Vuoden 1927 uudistuksessa siirrettiin edustuksellisen valtuuston päätösvaltaa kunnan- ja kaupunginhallituksille. Sosialidemokraatit kannattivat edustuksellisuutta ja

vastustivat valtuuston päätösvalan siirtämistä virkamiehille tai valtiolle. Porvarilliseen tulkintaan taas kuului edustajien ”poliittisuuden” ja ”puoluepyyteiden” vieroksuminen.

Kari Teräs paneutuu artikkelissaan SKDL:n entisten kansanedustajien muistitietohaastatteluihin ja siihen, miten he tulkitsivat jälkikäteen suhdettaan demokratiaan 1960-luvun puolivälissä. Haastatteluiden avaintapahtumia ovat Rafael Paasion kansanrintamahallituksen muodostaminen vuonna 1966 ja Urho Kekkosen niin sanottu Ostrobotnia-puhe, jossa hän painotti kansandemokraattien oikeutta osallistua yhteiskunnan rakentamiseen myös hallituksesta käsin. Avaintapahtumat korostavat SKDL:n integroitumista osaksi suomalaista poliittista järjestelmää.

Ilkka Levän artikkeli tuo esiin ammattiyhdistysliikkeen sisäisiä jännitteitä, jotka tulivat näkyviksi toimihenkilöjärjestö STTK:n nostaessa profiiliaan 1970-luvun alkupuolella ja vaatiessa pääsopijan asemaa työehtosopimuksissa. Tämä kyseenalaisti järjestöjen vanhoja toimivaltarajoja ja johti STTK:n avainalojen lakkoon vuonna 1973, mitä paheksuttiin voimakkaasti julkisessa keskustelussa.

Elina Hakoniemen ja Ilkka Kärrylän artikkeleissa tarkastellaan pyrkimyksiä demokratian laajentamiseksi ”poliittiseksi” mielletyn sfää-

rin ulkopuolelle. Hakoniemi analysoi ”sivistyksellisen demokratian” käsitettä osana SDP:n ja Työväen Sivistysliiton ajattelua. Sivistyksellinen demokratia merkitsi sosialidemokraateille ennen kaikkea laajempien kansankerrosten pääsyä osalliseksi koulutuksesta ja sivistyksestä sekä tämän myötä mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon ja vallankäyttöön yhteiskunnassa.

Kärrylä tulkitsee artikkelissaan, että aiempien vuosikymmenten vaatimukset ”taloudellisesta demokratiasta” sopivat huonosti yhteen kapitalistisen yksityisomistuksen sekä markkinamekanismiin ja asiantuntijuuteen perustuvan vallankäytön kanssa. Näiden legitimitettiin on vahvistunut 1970-luvulta alkaen talouskriisien, globalisaation ja reaalisosialismin romahduksen myötä. Vaihtoehtoiset tavat järjestää talous ja yhteiskunta ovat jääneet marginaaliin, ja demokraattinen keskustelu niistä on hiipunut.

Kirjan hinta on 20 euroa. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran jäsenet saavat kirjan maksamalla 20 euron jäsenmaksun. Kirjaa voi ostaa ja tilata Tiedekirjasta (www.tiedekirja.fi). Se on myös avoimesti kaikkien saatavilla Helda-julkaisuarkistosta (<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/166711>).

TYÖVÄENMUSEO WERSTAS

Kokoelmapäällikkö tyytyväisenä Ruskon uudessa kokoelmahallissa. Osuuskauppojen tiskit, pankkikonttorien työpöydät, Kivistön torpparimuseon tuolit sekä monet muut huonekalut on saatu sijoitettua uusiin kokoelmatiloihin. Kuva: Emilia Lemmetyinen.

Museoesineille uusi kokoelmahalli

Postimuseon ja Työväenmuseumo Werstaan uusi yhteinen kokoelmahalli Tampereen Ruskossa otettiin käyttöön tänä keväänä. Esinekokoelmien siirto omaan halliin turvaa niiden säilymisen vuosikymmeniksi eteenpäin.

Ennen hallihanketta museot olivat vuokranneet yhteisiä säilytystiloja. Kun vuokratilat osoittautuivat museoesineiden säilymisen kannalta lyhytaikaiseksi ja epätydyttäväksi ratkaisuksi, museot lähtivät miettimään kokonaan omaa rakennusta. Sopiva tontti löytyi Tampereen museoiden Kokoelmakeskuksen vierestä.

Kun opetus- ja kulttuuriministeriöltä saatiin investointiavustus, alkoivat suunnitelmat edetä. Käytännön työtä ohjaamaan ja hallin omistajaksi perustettiin erillinen halliyhtiö, jonka Postimuseo ja Werstas omistavat. Hankkeen kokonaishinta oli noin 2,7 miljoonaa euroa.

Alusta alkaen oli selvää, että tilojen tulisi olla riittävän suuret niin, että myös lähivuosien ja vuosikymmenienkin tilantarve tulisi huomioiduksi. Kustannusten hallitsemiseksi ylimääräiset puskuritilat vuokrattiin Tampereen kaupungin museoiden käyttöön.

Uuden rakennuksen suunnittelun lähtökohdaksi otettiin esineiden turvallisuus. Niiden

säilyvyyden varmistavat olosuhteet vaativat tasaisen lämpötilan ja ilmankosteuden ympäri vuoden. Lämmitys ja jäähditys sekä ilman kosteuttaminen ja kuivattaminen Suomen vaihtelevissa sääolosuhteissa on vaativaa ja siksi myös energiaintensiivistä. Lämmitys- ja energiaratkaisut valittiin mahdollisimman ekologiseksi, maalämpöä ja aurinkopaneeleita käyttäen. Otollisimpina päivinä halli toimiikin käytännössä lähes kokonaan itse tuottamansa aurinkosähkön voimin.

Varsinainen rakentaminen kesti vajaan vuoden. Tilaa on yli 2 200 neliömetriä, ja korkeutakin paikoin lähes seitsemän metriä. Tila on hyödynnetty siis tehokkaasti myös pystysuunnassa. Werstaan kokoelmista vain huonekalut siirrettiin uusiin tiloihin. Museoilta vapautunut tila hyödynnetään pienesineiden säilytyksessä, ja täten koko Werstaan esineistölle saatiin toimivammat ja turvallisemmat tilat.

Leena Ahonen
kokoelmapäällikkö,
Työväenmuseumo Werstas

Kesällä 2019 luettelointiin Killinkosken työväen näyttämön 1930-luvun roolipuvusto.
Kuva: Emilia Lemmetyinen.

Työväenperintöä verkkoon

Työväenmuseumo Werstaan kokoelmat karttuivat erityisesti 1990-luvun lamavuosina nopeasti, eikä aineistoa ehditty resurssien niukkuuden vuoksi käsitellä asianmukaisesti. Vuosikymmeniä käsittelyä odottaneita esine-eriä on yhä museon säilytystiloissa. Kokoelmien saavutettavuuden kannalta erien inventointi ja niiden museaalisesti merkittävän osan tunnistaminen ja luettelointi on ensisijaisen tärkeää.

Käsitlemättömien esine-erien ongelmaan tartuttiin todenteolla vuonna 2016 toteutetussa hankkeessa. Tuolloin käytiin läpi kaikki museoön siihen mennessä Työväen Arkiston kautta tulleet, pääosin sosialidemokraattisilta työväenjärjestöiltä saadut lahjoitukset. Onnistuneesti alkanutta kokoelmien haltuunottoa jatketaan Riihi säätön tuemassa Työväenperinnön suuressa tallennushankkeessa.

Kolmivuotisen hankkeen tavoitteena on käydä läpi merkittävä osa työväenhistoriaan liittyvästä käsitlemättömästä esineaineistosta. Hankkeen ensimmäisellä puoliskolla on luetteloitu noin kaksi tuhatta esinettä, joihin voi

vapaasti tutustua verkossa. Puolentoista vuoden aikana on käyty läpi Suomen Työväen Muiseikkiliiton lahjoitus, torppareiden elämästä kertova Kivistön museon kokoelma sekä kahden työväenlehden, tamperelaisen Kansan Lehden ja kuopiolaisen Valppaan, aineistot.

Esimerkiksi Kansan Lehden vuoden 1991 konkurssin yhteydessä oli lehden toimituksesta kerätty tiedon katoamisen pelossa talteen yli viisikymmentä laatikollista materiaalia. Aineiston seulomisen ja luetteloinnin yhteydessä haastateltiin lehden entisiä työntekijöitä, mikä edesauttoi esineiden kontekstin ymmärtämistä ja tiedon syventämistä.

Tallennustyötä jatketaan muun muassa paneutumalla eri puolilla Suomea toimineiden työväenyhdistysten lahjoituksiin. Hankkeen lopputulemana työväen esineellinen kulttuuriperintö on entistä monipuolisempaa ja saavutettavampaa.

Emilia Lemmetyinen
projektitutkija, Työväenmuseumo Werstas

Sata vuotta kieltolaista

Suomessa viina nautitaan aina kahdesti – ensin juodessa ja sitten juomisesta puhuttaessa, toteaa vanha viisaus. Puhumista on vaikea kontrolloida, mutta juomista on valtiovalta pyrkinyt hillitsemään monin keinoin. Tunnetuin näistä keinoista oli kieltolaki.

Jo 1800-luvun puolella monet kunnat kielsivät paloviinan ja usein myös oluen anniskelun alueellaan. Elettiin raittiusliikkeen nousun aikaa. Vuonna 1898 jopa 70 000 ihmistä sitoutui pidättäytymään vuodeksi alkoholista kahden kotkalaisen työmiehen alkuun panemassa juomalakkoliikkeessä. Seuraavana vuonna perustettu Suomen Työväenpuolue vaati jo kieltolakia – raittiusliike ja työväenliike kulkivatkin pitkään rinnakkain.

Todellisuudessa Suomi oli varsin kuiva maa, kun täyskieltäytyksen tielle astuttiin 1.6.1919. Kieltolaista tuli kieltolaki: alkoholinkulutus lähitikin nousuun. Kun alkoholia oli kulunut viime vuosisadan alussa alle litra asukasta kohden, juotiin Suomessa 1930-luvulle tultaessa vuodessa keskimäärin 2,3 litraa puhdasta alkoholia per asukas. Etenkin Helsinki oli porttiasatama laittomalle alkoholille, ja kaupungissa takavarikoitiin vuosina 1919–1931 noin 2,7 miljoonaa litraa alkoholia. Tämä oli vain murto-osa salakuljetetun alkoholin kokonaismäärästä.

Pirtua salakuljettiin aluksi Virosta, mutta myöhemmin osingoille pyrkivät myös saksalaiset ja puolalaiset. Kieltolain kestäessä salakuljetus ammattimaistui, ja aluevesirajojen tuntumassa seisoivat lähes pysyvästi ankkurissa suuria pirtulaivoja, joista salakuljettajat hakivat pikaveneillä täydennystä maihin. Yhden onnistuneesti maihin kuljetetun pirtulastin arvo oli

helposti työmiehen vuositulojen verran!

Vähittäiskauppiaille pirtu tuli yleensä 10 litran kanistereissa, joista sitä jälleenmyytiin pienemmissä astioissa. Tunnettuja pirtuastioiden lempinimiä olivat muun muassa lahna ja varpunen, jotka olivat puolen litran ja neljäsosaliitran vetoisia astioita. Vaikka meritse tapahtuva salakuljetus oli etenkin nuorten miesten hurjaa uhkapeliä, oli jälleenmyyjä tyypillisesti työläistäustainen, keski-ikäinen ja pienituloisen nainen. Salakaupan huippuvuosina koko maata kuritti lama. Olematon sosiaaliturva, vähävaraisuus ja työttömyys ajoivat varsinkin saariston miehiä salakuljettajiksi, ja kaupunkien työläisnaisia hankkimaan lisätuloja viinan myynnistä.

Rauhan ja raittiuden sijaan kieltolaki koveni ja raaisti juomatapoja. Vuoden 1931 alussa 118 537 naista allekirjoitti kieltolain päättämistä vaativan adressin, ja joulukuussa järjestettiin neuvoa-antava kansanäänestys kieltolain kohtalosta. 65,3 prosenttia äänestäneistä kannatti kaikkien alkoholijuomien vapauttamista. Tunnettu muistisääntö 543210 kertoo kieltolain päättymisestä: Alkoholiliikkeen myymälät avasivat ovensa 5.4.1932 klo 10.

Werstaalla esillä oleva näyttely *Työmiehen lauantai* kertoo paitsi raittiusliikkeestä ja kieltolaista, myös palvelualkojen, keskikaljavapautuksen, muuttuvan ravintolakulttuurin ja kansainvälistyvän Suomen alkoholikulttuurista. Näyttely on avoinna 5.1.2020 asti.

Anne Lahtinen
yleisöpalvelupäällikkö,
Työväenmuseum Werstas

Finlaysonilla juhlietaan ensi vuonna

Finlaysonin historiallinen tehdasalue Tampeereen sydämessä sai alkunsa vuonna 1820, kun James Finlayson perusti Tammerkosken rannalle konepajan. Siitä kasvoi kaupungin kehitykselle tärkeä puuvillatehdas. Ensi vuonna vietetään tehdasalueen 200-vuotisjuhlaa, ja alueella toimiva Werstas on juhlinnassa mukana.

Werstaalla avataan helmikuussa 2020 Finlayson-juhluvuoteen liittyvä näyttely, joka on esillä marraskuun loppuun. Näyttelyssä nostetaan esille tehtaassa ja alueella eri aikoina työskennelleet ihmiset kokemuksineen ja muistoineen. Näyttelyn lisäksi museo tuottaa historiasisältöjä juhluvuoden tapahtumiin ja

tekee yhteistyötä Finlaysonin alueen kiinteistöomistaja Varman ja muiden alueen toimijoiden kanssa. Suositusta Finlaysonin alueen opaskirjastaan Werstas on juuri julkaissut uudistetun, laajennetun ja ajanmukaistetun painoksen.

Työväen Näyttämöiden Liiton TNL:n satavuotista toimintaa juhlistetaan syyskuusta 2020 tammikuulle 2021 esillä olevalla näyttelyllä. Werstaan *Meirän kaupunki* -näyttelyn työväentaloon ja Komuutti-tilaan sijoitettava näyttely on ollut aiemmin esillä Teatterimuseossa Helsingissä. Juhlavuottaan viettää myös Auto- ja Kuljetusalan Työntekijäliitto AKT. Suomen Satamatyöntekijöiden Liiton perustamisesta tulee kuluneeksi 115 ja nykyisen AKT:n perustamisesta puolestaan 50 vuotta. Toukokuun lopulta loppiaiseen 2021 esillä oleva juhlanäyttely painottuu hyvinvointivaltion rakentamisen vuosiin.

24.1.–19.4.2020 Werstaalla voi tutustua valokuvataiteilija ja elokuvantekijä Joel Karppasen näyttelyyn *Alhaisolauluja*. Valokuvista ja videoesseistä rakentuva näyttely tutkii työväenliikettä ja avaa näkökulmaa maamme poliittisen historiaan ja nykyhetkeen Kemin vuoden 1949 veritorstain tapahtumien pohjalta.

Suomalaisen vapauden ja hyvinvoinnin historiasta ja nykypäivästä kertova *Vapauden*

museo on avoinna Werstaalla vielä koko ensi vuoden, tammikuulle 2021 saakka.

Lenin-museon päänäyttelyn vaihtuva teemaosio uudistuu jälleen keväällä. Tuleva näyttelyosio esittelee Lenin-kulttia, ja se on esillä 22. huhtikuuta alkaen, jolloin V. I. Leninin syntymästä on kulunut tasan 150 vuotta. Nykyisen näyttelyn teemaosio käsittelee sosialistista lapsuutta, ja samanaiheinen, Werstaan toteuttama kiertonäyttely avataan Budapestissä syyskuussa 2020. Kyseinen näyttely on sen jälkeen esillä viidessä eri kaupungissa ympäri maailmaa. Näyttely on osa Tampereen yliopiston varhaiskasvatuksen tutkijaryhmän kansainvälistä projektia *Re-Connect / Re-Collect: Crossing the Divides through Memories of Cold War Childhoods*.

Kuurojen museon näyttelytiloissa Valkeassa talossa Helsingissä on vaihtuvana näyttelynä esillä *Kuurot kirjatyöntekijät* alkuvuodesta 2020, minkä jälkeen, syys-lokakuun vaihteessa, museossa avautuu kuuroista urheilijoista kertova näyttely. Pysyvästi esillä on Carl Oscar Malmin museuhuone.

Marita Viinamäki

tutkija, Työväenmuseo Werstas

Konferenssi teollisuustyöläisten kirjallisesta kulttuurista Werstaalla

Tutkimushanke Piston, Pen & Press järjesti Työväenmuseo Werstaalla 7. kesäkuuta 2019 konferenssin, jonka aiheena oli teollisuustyöväen kirjallinen kulttuuri 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Ison-Britannian humanististen tieteiden tutkimusneuvoston rahoittama hanke syventyy ensisijaisesti brittiläisiin teollisuustyöläisiin lukijoina ja kirjoittajina, mutta Werstaan konferenssin tavoitteena oli ammentaa hankkeeseen uusia näkökulmia myös saarivaltakunnan ulkopuolelta.

Konferenssin puhujista osa syventyi museoiden tai kirjastojen kokoelmien käyttö-

mahdollisuuksiin työläiskulttuurin tutkimisessa. Erityisen kiehtova oli Leedsin teollisuusmuseon tutkijan Ralph Millsin esitelmä työläisten valmistamista kipsiminiatyreistä, joita katukauppiat myivät ympäri Eurooppaa ja sen ulkopuolella 1800-luvulla. Näiden miniatyyrien suosikkiaiheita olivat Venuksen ja Herakleen kaltaiset myyttiset hahmot, mutta myös Napoleonin tai John Miltonin kaltaiset kuuluisuudet. Halpahintaisten miniatyyrien ostaminen oli mahdollista jopa työläislummien asukkaille. Suomessa liikkuneiden kaupustelijoiden kapsäkeistä kipsiminiaty-

Magnus Nilsson ruotii työväenkirjallisuutta yhdessä Jane Weissin ja Alpo Väkevän sekä Piston, Pen & Press-hankkeen Michael Sandersin kanssa Werstaalla. Museo on yksi tutkimushankkeen yhteistyökumppaneista. Kuva: Ulla Rohunen.

reja ei kuitenkaan tainnut löytyä, joskin tätä pitäisi tutkia lisää.

Malmön yliopiston kirjallisuuden professori Magnus Nilsson piirsi konferenssissa ruotsalaisen työväenkirjallisuuden kaaren 1800-luvun lopulta nykypäivään. Nilsson korosti, että Ruotsissa työväenkirjallisuus muodostaa kansallisen kirjallisuuden keskeisen säikeen ja pystyy tavoittamaan suuria yleisöjä. Tämä ei kuulosta suomalaisittain kummalliselta, mutta monessa Euroopan maassa työväenkirjallisuutta joutuu etsimään paljon syvempää kirjallisuuden marginaaleista.

Historian professori Antony Taylor Sheffieldistä käsittelee kiinnostavasti brittiläisen vasemmiston tapaa käyttää omiin tarpeisiin kansallista perinnettä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Taylorin mukaan vasemmistolehdet hakivat esikuvia työväen luokkataistelulle esimerkiksi anglosaksien myyttisistä kansankokouksista ja vastarinnasta normanni-valloittajia vastaan. Sosialistikirjailija Robert Blatchford puolestaan rakasti balladeja Robin Hoodista, jonka hän näki maaseudun perinteisen järjestyksen murtajana. Taylorin kuvamalle ilmiölle voi löytää vastineita myös suomalaisesta työväenliikkeestä, esimerkiksi Edvard Gyllingin viittauksista nuijasotaan suomalaisen rahvaan yrityksenä irtautua ruotsinkielisten riistäjien ikeestä.

Konferenssin suomalaispuhujista Alpo Väkevä käsittelee suomalaisten työväenyhdistysten kirjastoja ja niiden sivistysihanteita 1800-luvun lopulla. Ajan työväenjohtajia puhutti muun muassa ei-sosialistisen kaunokirjal-

lisuuden sopivuus työväenkirjastojen kokoelmiin. Minna Sannikka puolestaan hahmottelee *Työväen Kalenterin* kehitystä suomalaisen työväenliikkeen yhteisjulkaisuksi 1890-luvulla ja tarkasteli kahta *Työväen Kalenterin* tavalisille työläisille järjestämää kirjoituskilpailua.

Marjaliisa Hentilä esitelmöi Hilja Pärssisen ja muiden työläisnaisliikkeen aktivistien kirjallisesta agitaatiosta naisten äänioikeuden edistäjänä 1900-luvun alussa. Risto Turunen puolestaan käsittelee Finlaysonin tehtaalaisten käsinkirjoitettua *Tehtaalainen*-lehteä, josta ilmestyi viisikymmentä numeroa vuosina 1908–1917. Turunen kiinnitti huomiota erityisesti lehden kirjoittajien tapaan käsitellä tehdastyöläisten oloja eläin- ja konemetaforien avulla.

Konferenssin lopussa palattiin vielä esitelmää yhdistäviin kysymyksiin: Kuka oikeastaan on teollisuustyöläinen ja miten hän eroaa kirjoittajana muista työväenluokkaisista kirjoittajista? Miten voimme päästä käsiksi teollisuustyöläisiin myös lukijoina eikä pelkästään kirjoittajina? Mitkä lähteet voisivat valaista sitä, käyttivätkö he lukutupia ja kirjastoja tai kuuluivatko he lukupiireihin?

Yhteenvedon jälkeen esiintyi vielä lancasterilainen arkiveisulaulaja Jennifer Reid, joka versioi suvereenisti brittiläisten katulaulajien värssyjä 1700- ja 1800-luvuilta.

Sami Suodenjoki

FT, yliopistotutkija, Tampereen yliopisto

The Conceptual History of “sivistys” (Education) in the Early Years of the Workers’ Educational Association WEA of Finland

The Workers’ Educational Association WEA of Finland (Työväen Sivistysliitto, TSL) was founded in 1919, a century ago, during a critical period of time: Finland had recently become an independent state, and was recovering from a violent civil war. After the lost war, the labour movement was looking for a new direction, and its future was open.

For some members of the labour movement, education was the answer for the future. With professor Väinö Voionmaa in charge, the educational movement became a strengthening part of the labour movement, alongside with the political and economic movement. This led to the establishment of the TSL in 1919. The basis of the TSL was a faith in the power of education. This article analyses this subject, by focusing on the question of how did the founding members of the TSL argue for their outlook of education as the key for the future of the labour movement, the working-class people and the society.

The article studies the conceptual history of the word “sivistys” during the early years of the TSL. Special attention is given to the views about the societal meanings of the word sivistys, and the objectives connected to it.

Elina Hakoniemi
Doctoral Researcher,
University of Helsinki

Hjalmar Eklund, The First Secretary of the TSL

The Workers’ Educational Association WEA of Finland (TSL) was founded on the first of September 1919 in Helsinki. The real founding father was professor Väinö Voionmaa, a member of parliament. The first secretary for the organization was found a couple of weeks later in Turku: chief editor of a local labour newspaper, Hjalmar Eklund (1880–1937).

Eklund became a student in 1899, and he graduated as a Master of Arts in 1903. Later in his life, he studied mathematics and philosophy in Göttingen and Leipzig. He worked as a school teacher of mathematics and natural sciences, and he was active in a social democratic youth club in Turku. During the Civil War in 1918, Eklund took part in the Red government of Finland. As a consequence, he was sentenced to prison after the war. In the late autumn of 1918, he was released conditionally. He was not allowed to continue as a teacher.

When Eklund was asked to become the first secretary of the TSL he first hesitated, but then he took up the post. He supervised the small office with an eager, friendly and hearty attitude. Besides his post in the TSL, he was also known as one of the most important figures in Finland in mathematical logic. He resigned in October 1926 from the TSL and moved back to Turku where he worked as a mathematician for an insurance company. He died in 1937 after a long illness.

Tero Tuomisto
Homeland Counselor, Helsinki

One Hundred Years of The Finnish Labour Sport Federation (TUL), 1919–2019

[The article is based on the book by the author, *TUL liikuttaa, kasvattaa, vaikuttaa. Suomen Työväen Urheiluliitto 1919–2019*. Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2019.]

The Finnish sports movement was divided in two as a consequence of the Civil War in 1918. Worker athletes who had fought on the Red side were expelled from The Finnish Gymnastic and Sport Federation (SVUL) after the war. Hence, in January 26, 1919, The Finnish Workers Sport Federation (TUL) was founded by 56 workers' sports clubs.

What is the reason for the TUL, as one of the few traditional people's movements in Finland, reaching the age of 100 years? Most importantly, the sense of belonging to a community was traditionally considered important among workers. As long as there was a vivid working-class culture in Finland, sports were an essential part of life in the workers' communities. Workers' sports clubs formed a versatile school of life in which young people learned much more than only sports and gymnastics. The club activities were based on the rules of organised democracy, and they helped young people to understand the value of cooperation, respect for others and participation in society. The TUL's role has been manifold; it has got people moving, brought people up, and influenced the sports politics. Many of the original political, educational and social values of the TUL are still actual today. The most important is the promotion of equality between different population groups through sports.

Seppo Hentilä

Professor Emeritus, University of Helsinki

Changing Interpretations of the TUL Clubs. Follow-up Study on the Changing Views of the Workers' Sports Clubs

The main aim of the study is to investigate the current role and future perspectives of the sports clubs of the Finnish Workers Sport Federation (Suomen Työväen Urheiluliitto, TUL) by two online surveys made in 2005 and 2018. The response rates were 23 % and 25 % (n=257 & n=200) of the clubs. According to the surveys, the working-class ideology is being replaced by an ideology of well-being, which signifies physical activity, health and equality. To activate children and youth was and will be the most significant task of the clubs, which clearly points out the strategic orientation of the clubs. The main financial assets of the clubs were volunteers, and direct and indirect support from the clubs. The main threats to the clubs were decrease of volunteers, members and financial support, and increase of the fees of the facilities. The close connection between the clubs and public sector is important for the clubs, and the clubs would like to develop this cooperation further. For the success of the main organization of the clubs, the TUL, the cooperation between the national, regional and local levels is needed, and specific attention has to be given to grass root level actors, the sport clubs.

Hannu Itkonen

Professor, University of Jyväskylä

Pertti Matilainen,

Researcher, University of Jyväskylä

Anna-Katriina Salmikangas

Senior Researcher,

University of Jyväskylä

Conflicting Interests and Social Planning in Mauno Koivisto's View on Public Policy

Mauno Koivisto's political thought provides an interesting perspective to the relationships between social conflicts and knowledge-based planning in Finland. Elaborating his own experiences as a soldier, worker, sociologist and political activist, Koivisto found conflicts as a permanent and necessary part of society. In his view, the future was insecure, open and controversial. The political making of the future was a process of compromises between divergent interests and objectives. By means of rational public policy, based on empirical knowledge, one could settle the tensions between different policy areas and cope with unintended consequences of intentional policies. Rational public policy would identify and break vicious circles, and prevent dangerous conflicts. However, it should not be based on a pre-defined truth nor on an ideal of social harmony.

Pauli Kettunen

Professor, University of Helsinki

"One of the Most Important Benefits..." – The Labour Movement's Attitudes towards Organising Legal Aid

This article examines the Finnish labour movement's attitudes towards legal aid in the beginning of the 20th century. Internationally, industrialisation and urbanisation in the 19th century gave new momentum to reorganising legal aid. In Finland, legal aid was first established in the 1880s when Helsinki appointed an advocate for the poor. Around the turn of the century, workers' newspapers wrote critically about the poor's advocates who were employed by the municipalities and who they felt did not always treat workers appropriately. Papers also gave examples from other countries where workers' associations had organised legal aid for their members. In the 1910s, the Social Democratic Party and the Finnish Trade Union Federation founded a workers' law office providing legal aid free of charge. In addition, some private law firms were established calling themselves "workers' law firms". The developments of the early 20th century show how the workers' movement actively tried to take the legal aid into its own hands.

Marianne Vasara-Aaltonen

Doctor of Laws, University of Helsinki

Työväenliikkeen kirjasto

Kaikille avoin työväenliikkeen
historian ja työväenperinteen
tieteellinen erikoiskirjasto

Avoinna

TI 10-18, KE 12-18, TO-PE 10-16

Tervetuloa tutustumaan!

◆ Sörnäisten rantatie 25 A 1 ◆
00500 Helsinki ◆ 09-766429

www.tyovaenperinne.fi

TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA

Työväentutkimus Vuosikirja on työväestöä ja yhteiskunnallisia aiheita käsittelevä tieteellinen aikakauskirja. Se sisältää artikkeleita, mielipidekirjoituksia, opinnäyte-esittelyjä ja kirja-arvioita, joista osa vertaisarvioidaan. Vuosikirja on arvioitu julkaisufoorumien tasolle 1.

TARJOA ARTIKKELIA JULKAISTAVAKSI Työväentutkimus Vuosikirjaan voi tarjota julkaistavaksi työväestöön tai työelämään liittyviä tieteellisiä artikkeleita: ohjeet kirjoittajalle (<http://www.tyovaenperinne.fi/tyovaentutkimus/>)

TILAA TYÖVÄENTUTKIMUS VUOSIKIRJA Tilaamalla Työväentutkimuksen kestotilauksena varmistat, että voit tutustua ajankohtaiseen työväentutkimukseen ja saat tuoreen numeron postitse joka vuosi.

Ilmoita tilatessa seuraavat tiedot: tilaaja, postiosoite, laskutusosoite (myös sähköposti- tai verkkolaskuosoite), jatkotilaus vai yksittäinen vuosikerta. Tilaukset perinne@tyovaenperinne.fi

Tilaamalla annat valtuudet tallentaa tilaajan tiedot tilausrekisteriimme, jota käytetään tilausten hallinointiin, vuosikirjan postitukseen ja laskutukseen. Postitusta ja laskutusta varten tilaustiedot välitetään painolaitokseen ja tilitoimistoon. Tietoja ei luovuteta muualle.

ILMOITUKSET JA TUKIOSTOTILAUKSET Näy valtakunnallisesti ilmoittamalla Työväentutkimus Vuosikirjassa tai tilaa vuosikirjaa nippuostona organisaatiosi jäsenille tai työyhteisösi!

Lisätietoja, ilmoitukset ja tukiotilaukset: toimitussihteeri Alpo Väkevä, puh. 09 766 429, alpo.vakeva@tyovaenperinne.fi

Julkaisijat: Kansan Arkisto, Työväen Arkisto, Työväenmuseo Werstas, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Työväenperinne ry / Työväenliikkeen kirjasto.

Kustantaja: Työväenperinne ry

Hinta: 12€ (sis. postituskulut)

Ilmestyy: marraskuussa

Painosmäärä: 1100 kpl

Posti Green

Julkaisijatahojen yhteystiedot

Kansan Arkisto

Vetehisenkuja 1
00530 Helsinki
p. 044 721 0320 tutkijapalvelu
p. 044 721 0304 kuva-arkisto
info@kansanarkisto.fi
www.kansanarkisto.fi

Työväen Arkisto

Sörnäisten rantatie 25 A
00500 Helsinki
p. 09 7743 110
info@tyark.fi
www.tyark.fi
Työväen muistitietotoimikunta:
p. 09 7743 1170
pete.pesonen@tyark.fi

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura

Kanslerinrinne 1,
Huone Pinni B 3094
33014 Tampereen yliopisto
p. 050 4377 347
sami.suodenjoki@tuni.fi
www.thpts.fi

Työväenmuseumo Werstas

Väinö Linnan aukio 8
33210 Tampere
p. 010 420 9220
info@tyovaenmuseumo.fi
www.tyovaenmuseumo.fi
Lenin-museo:
Hämeenpuisto 28, 33200 Tampere
p. 010 420 9222
lenin@lenin.fi
www.lenin.fi
Kuurojen museo:
Näyttelyt: Valkea talo, Ilkkantie 4, Helsinki
info@kuurojenmuseumo.fi
www.kuurojenmuseumo.fi

Työväenperinne – Arbetartradition ry / Työväenliikkeen kirjasto

Sörnäisten rantatie 25 A
00500 Helsinki
p. 09 766 429
perinne@tyovaenperinne.fi
www.tyovaenperinne.fi

Lähettäjä

Työväenliikkeen kirjasto, Sörnäisten rantatie 25 A, 00500 Helsinki

ISSN: 0784-1272 (painettu)

ISSN: 1459-7780 (pdf)

12 €